UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bartolvs A Saxo Ferrato in primam Digesti Veteris Partem

Bartolus

Lugduni, 1567

Condictione indebiti.

urn:nbn:de:hbz:466:1-96393

Visual Library

pact. l. ſi intra illum diem. Sed ibi non remittit creditoꝛ ſponte
a partem debiti: quia aliter nõ poterat aliquid conſequi: hic ſpõ
te fecit, pꝛo quo facit hec litera vbi requiritur, ꝙ debitoꝛ turpi
1 ter acceperit, quod eſt quando debitoꝛ alias ſoluere nolebat.

§. Si ob rem locatam. Vide tex. ibi, man
dati actionem, ⁊c. ⁊
nihilominus condictionem ob turpem cauſam, vt in pꝛin. hui⁹
legis. Et caue de iſto §. quia nil aliud facit, niſi quod vult notare
differentiaz inter actiones bonefidei pꝛo illo quod eſt datũ tur
piter, vt exemplificat hic textus, agitur duplici actiõe condictio
ne ob cauſam, ⁊ etiam ex eo cõtractu. Sʒ in actione ſtricti iuris
* vna tantum, ſcilicet condictio ob turpem cauſam.*

---

a De condictione indebiti.[a] Rub. vi.

Continua vt in gl. ſuper rub. Querit gl. per moduʒ ſum
* me, ⁊ remittit ſe ad not. ad ll. hui⁹ tit. ⁊ ideo dic vt in gl.* Et ad
de ibi circa pꝛin. gl. rub. ⁊ ita in indebito, ⁊c. Inſti. qui mo. re cõ
tra. obli. §. is quoqʒ. ⁊ quere vt in ea. Sʒ quero circa iſtũ titulũ,
an poſſit agi actione furti pꝛo indebito ſoluto? dic vt ſ. de furt. l.
falſus. §. ſed ⁊ ſi is qui. Quero circa totũ titulũ iſtum, qua pena
ſit puniẽdus ille, cui eſt ſolutũ, ⁊ iterũ facit ſibi ſolui? Dic quod
vltra condictionem indebiti committit crimen ſtellionatus, ⁊
ideo pena ſtellionatus eſt puniendus. caſum habes ſ. man. l. ſi fi
* deiuſſoꝛ. §. in omnibus. in fi. iuncta l. j. ij. ⁊ iij. de cri. ſtellion.*

ADDITIO.

a POMA. De cõdict. indebiti. Limita iſtum tit. vt non procedat quando debitoꝛ abſqʒ facto creditoꝛis ⁊ ei⁹ ſuggeſtione daret: quia iſto caſu transferretur dominium. Bal. in l. falſus. ff. de fur. ⁊ vide Alex. in l. ſi ego. §. ſi cer. pet. Claud.

LEX I.

2 Indebiti quatuoꝛ ſunt ſpecies.
3 Soluens, quod defalcatur per Falcidiam dicitur ſoluere naturaliter debitum.
4 Trebelliano quod defalcatur, dicitur debitum naturaliter, ⁊ ſoluens non repetit.
5 Defalcatum per legitimam poꝛtionẽ filio vel patrono nullo iure eſt debitum, ⁊ ſoluens quocunqʒ erroꝛe repetit.
6 Legatum factum in teſtamento non ſolenni quod dicitur debitum naturaliter.
7 Obligatio naturalis naſcitur ex teſtamento non ſolenni, ſicut naſcitur ex ſtipulatione non ſolenni.
8 Heres cum legatarijs quaſi contrahit.
9 Naturaliter obligari aliquem quid ſit.
10 Obligatio naturalis quod etiam ſine conſenſu contrahitur vbicunqʒ equitas naturalis hoc dictat.
11 Naturalis obligatio ex teſtamento condito per pupillum non oꝛitur, nec ex eo quod defecit pꝛeteritione filij quẽ teſtatoꝛ ignorabat. ⁊ num. 12.
12 Verus debitoꝛ liberatur per ſententiam, an remaneat naturaliter obligatus. ⁊ nu. 15.
13 Exceptio rei iudicate, eſt exceptio iuris, ⁊ non facti.
14 Naturalis obligatio que ſecum habuit ciuilem ab initio quod ciuili ſublata conſeruat actionem quam cum ciuili pꝛoduxerat.
16 Indebitum ciuiliter ſed naturaliter debitum, ſi per erroꝛeʒ ſoluatur, an poſſit repeti. ⁊ nu. 17. vbi quod ſic.
18 Debitum naturale quod opponi poteſt cõpenſando contra petentem, non contra repetentem.
19 Equitas in ſpecie, pꝛefertur equitati in genere.
20 Debitoꝛ ex chirographo ſeu ex literarũ obligatione ante biennium. nu. 21.
22 Actio oꝛitur ex ſola ciuili obligatione.
23 Pactum de non petendo, quando tollat naturalem obligationem.
24 Condemnatoꝛia ex ſententia non oꝛitur niſi obligatio ciuilis.
25 Indebitum naturaliter, ſed ciuiliter debitum, ſi ſoluatur per erroꝛem, an poſſit repeti.
26 Indebitum vtroque iure ſolutum quibus caſibus non repetatur.
27 Debitum vtroqʒ iure, ſed indebitum ope exceptionis, ſi ſoluatur, quando repetatur. ⁊ nu. 29.
28 Exceptio Macedoniani, ⁊ Velleiani, nõ tollit naturalem, nec ciuilem obligationem, ⁊ ibi de ratione.
30 Interuſurium medij tempoꝛis quis poſſet lucrari, inducit retentionem ⁊ actionem.

Nunc videndum. Soluẽs inde
a bitũ[a] ignoranter, repetit: ſcienter nõ. h. d. Circa hanc legeʒ
1 quero, † dicitur hic quod ille qui ſoluit ſcienter
non repetit, an hec ſit vera donatio, ita qđ egeat
inſinuatione quando excedit quingẽtos aureos,
pꝛout dicimus de alijs donationibus? Dic vt not. per gloſ.
in l. j. ſ. de dona. ⁊ ibi plene dixi. Item quero quotuplex ſit in
debitum, ⁊ quo erroꝛe ſolutum poſſit repeti. Dic vt in gl. hic, ⁊
l. cuius per erroꝛem. ſ. de reg. iur. ⁊ l. cum quis. C. de iur. ⁊ fact.
igno. vbi plene per glo. ⁊ per doct. ⁊ ibi ego vltra alios pleniſſi
me dixi, ⁊ hic repetam. Pꝛo glo. ergo ⁊ pꝛo tota materia decla
2 rãda debes ſcire † quod quatuoꝛ ſunt ſpecies indebiti. Quoddã
eſt indebitũ ciuiliter ſed naturaliter debitũ, de quo hic. Quod
dam eſt ecõtra. Quoddã eſt indebitũ vtroque iure, ſ. ciuiliter ⁊
naturaliter. Quoddã eſt indebitum ope exceptionis, ſed ciui
liter ⁊ naturaliter debitum. Circa que videamus exẽpla, ⁊ qua
liter per erroꝛem ſolutum repetatur.
3 **Circa pꝛimũ** gl. ponit exemplũ in eo quod defalcat
b per Falcid.[b] alleg. l. erro. C. ad leg.
Fal. Cõtra iſtud dictũ inſurgũt Vltramõ. vt Pet. dicentes ꝙ
illud nõ eſt debitum ciuiliter nec naturaliter. Nam lex Falcidia reſe
cat legata ipſo iure, vt l. Plautius. ⁊ l. lineaʒ Margarum ad
leg. Fal. ⁊ l. j. §. ſi quis ex moꝛtis. infra quoꝛum legat. Pꝛeterea
quando lex reſiſtit obligationi, nec ciuilis nec naturalis oritur
obligatio, vt l. non dubium. C. de legib. ⁊ l. ſi non ſoꝛtem. in pꝛin
cip. infra eodem, ⁊ l. cum lex. infra de fideiuſ. Sed lex falcid. reſi
ſtit legatis, ne excedant dodrantem. vt l. j. ff. ad leg. Falcid. ergo
nullo iure debetur. Guliel. tenet gl. iſtam. Nam in legatis volũ
tas teſtatoꝛis debet inſpici. l. in conditioni. pꝛimum locum. de
con. ⁊ de. ſed de iure antiquo permittebatur legare quãtum vo
lebat, ſed ſuperuenit lex Falcidia, que eſt cõtra voluntatẽ teſta
toꝛis, vt ſ. ad leg. Falcid. l. Titia. ⁊ l. ſi patronus. §. j. ſ. donatio.
Remanet ergo volũtas teſtatoꝛis quod ſoluatur, ⁊ ſic debetur
naturaliter. Idem tenet Iaco. Butr. Cy. recitat Pet. in d. l. cũ
quis. C. de iur. ⁊ facti igno. ſimiliter ego dico opi. glo. noſtraruʒ
eſſe veriſſimam, pꝛimo per caſuʒ expꝛeſſuʒ C. ad leg. Falci. l. j. c
c vbi dicitur quod qui ſoluit illud quod poterat per Falcidiam
reſecari, nõ ſoluit plus debito, nec poteſt per cõdictionẽ indebi
ti illud repetere, ergo apparet qđ erat aliquo iure debitũ ciui
liter, nõ pꝛopter legẽ Falcidiã. ergo reſtat quod erat naturali
ter debitũ. Pꝛeterea pꝛobo ſic. Donari videt quod iure nullo
vel nullo cogẽte imperio cõceditur, vt l. donari. de dona. ſed ſi il
lud quod defalcatur per legẽ Falcidiã nullo iure eſſet debituʒ,
eſſet donatio. Sed hoc eſt falſum, quia non eſt donatio, vt d. l. j.
C. ad leg. Falcid. ergo naturaliter debitum. Solutio, non eſt do
natio, vt l. hoc iure. §. pen. ſ. de donat. Pꝛo hoc facit optime l. ſi
patronus. §. de illo, de donationi. vbi eſt caſus, ⁊ ibi tetigi. Ad
cõtraria dum dicit Petr. quod lex falcidia reſecat ipſo iure, do
cto, non reſpon. Ego dico, Falcidia reſecat ipſo iure quo ad do
miniũ, nõ quo ad obligationẽ naturaleʒ, vt ſupꝛa pꝛobatum eſt.
Non obſtat quod dicunt quod lex reſiſtit obligationi, quia hoc
eſt falſum. Dicit enim lex Falcidia ꝙ quis poſſit legare quãtũ
vult dummodo apud heredem remaneat quadrans, hic non pꝛo
hibet teſtatoꝛem vltra legare. ſed pꝛecipit apud heredem de
bere remanere quadrantem. Pꝛeterea hoc eſſe verum apparebit in queſtione, quam faciam de teſtamento non ſolẽni. Ex pꝛe
4 dictis concludo glo. verum dicere. † Extra quero[d], quid de
d eo quod defalcatur per Trebellianicam? Reſpondeo quod eſt
debitum naturaliter, ⁊ eius ſolutio non eſt donatio, vt eſt tex. ſ.
5 debitoꝛeʒ. que in frau. cre. † Item quero quid de eo quod de
falcatur per legitimam poꝛtionem debitam filio vel patrono?
Reſpondeo, nullo iure eſt debitum. Quod apparet, quia quo
cunque erroꝛe ſoluatur, repetitur. Text. eſt in d. l. ſi patronus.
e in pꝛincip. Sumus expediti[e] de pꝛimo exemplo glo.
6 † **Secundum exemplum** glo. eſt de le
gato relicto in
teſtamento nõ ſolẽni. Dicit gl. qđ eſt naturaliter debitũ. l. ſideicõ
miſſuʒ. ſ. eo. ⁊ vide gl. ibi, vel dic in volũtate nõ ſolẽni. Petr⁹
dicit qđ id nõ eſt verũ. Nã obligatio naturalis ꝯtrahit ꝯſenſu,
vt l. j. de pact. ⁊ l. in his. §. Imperatoꝛ. ſ. de ſol. ſʒ in pꝛopoſito te
ſtatoꝛ in hoc nõ cõſentit, q2 nõ grauauit veniẽtẽ ab inteſta. Ite
heres nõ cõſentit, q2 nõ eſt veroſimile quod velit obligari. Pꝛe
terea dicit Pe. qñ id quod agitur peccat in ſui foꝛma, nõ cauſa
tur ciuilis nec naturalis obligatio. l. j. §. ſi quis ita. de ver. obli.
ſʒ hic teſtamẽtũ peccauit in ſui foꝛma, ergo nõ cauſatur ciuilis
nec naturalis, ⁊ p hoc apparet, qđ quedã equiparatio, quã facit
gl. in l. ſi poſt diuiſionẽ. C. de iur. ⁊ fact. igno. per quam cõcludit
7 quod † teſtamento non ſolenni naſcitur naturalis obligatio, eo
quod ex ſtipulatione nõ ſolenni oꝛitur naturalis, non eſt bona.
Et in hoc

Et i hoc ſtat Gul. cum Pe. aliqualiter, tamen limitat Gul. ⁊ di
8 cit ſic, † heres non contrahit cū legatarijs, ſed quaſi contrahit. l.
apud Julia. in fi. quib. ex cauſ. in poſ. ea. ⁊ Inſti. de obli. que ex
quaſi contractu. §. heres. ⁊ l. ex maleficijs. §. heres. ſ. de actio. et
obli. ita quod cū nō ſit verus cōſenſus, nec verus cōtractꝰ, poſ-
ſumus dicere qꝺ nō ſit naturaliter obligatus, ſed quaſi natura
liter. ⁊ Jaco. But. tenebat gl. dicebat ipſe qꝺ heres ⁊ defunctꝰ
preſumitur vna, ⁊ eadē perſona, vt ī aut. de iureiur. a mo. preſt.
in prin. ſed defunctus cōſenſit qꝺ legatarius haberet legatū, er
go heres, ⁊ ſic cōſenſus inducit naturalē obligationē. Ego dico
9 gl. dicere veritatē. pro cuius euidentia † quero quid eſt dictū ali-
quem naturaliter obligari? Dicit lex, is naturaliter tenet qui
iuregentiū tenetur. l. cū amplius. §. j. ī. de reg. iur. l. Stichū. §.
naturalis. de ſol. Sed ego reperio, quod relictū in minus ſolen-
ni teſtamento remanet debitū de iure gentiū, ſi poteſt ꝓbari re
lictū per duos teſtes, ergo naturaliter debet. Probo minorē.
Conceſſum eſt priuilegiū militibus vt poſſint teſtari quomodo
velint, detracta omni ſolennitate iuris ciuilis, ⁊ eos reponit in
priſtinū ius gentiū. l. j. de teſta. mili. ſed teſtamētū militis ꝓbat
per duos teſtes, etiam nō rogatos, vt no. in d. l. j. ⁊ in l. Luciꝰ. et
l. diuus. eodē tit. Ergo apparet quod valet relictum factū corā
duobꝰ teſtibus de iuregentiū. ¶ † Preterea obligatio natura
lis cōtrahitur quandoqꝫ etiā ſine conſenſu, vbicūqꝫ equitas na
turalis, hoc eſt de iure gentiū hoc dictat exemplū, Gero nego
tia abſentis vel furioſi, vel ignorantis expēdēdo vtiliter ꝓ eo.
Certe ipſe, ⁊ naturaliter, ⁊ ciuiliter mihi obligat per tit. de neg.
geſt. l. iij. ⁊ §. ſi furioſi. de neg. geſt. Preterea ex maleficijs qs ob
ligatur ciuiliter, ⁊ naturaliter, ⁊ dr hoc eſſe equū ex eqtate, vt l.
non ſolū. §. j. de iniu. ⁊ tū ille qui delinquit ⁊ in quē delinquitur.
non cōſentit, equitas ergo naturalis eſt que producit hāc natu
ralem obligationē. Facit l. j. §. ius naturale. ſ. de iuſti. ⁊ iur. Sꝫ
de iure naturali eſt equū quod heres impleat volūtatē teſtato
ris quātuncūqꝫ non ſit ſolennis, ergo tenet heres de iure natu-
rali Pro hoc expreſſe l. in teſtamēto. de fideic. liber. ⁊ l. fi. de reb.
eorū, qui ſub tut. vel cura. ſunt. ⁊ l. ij. C. de fideicō. l. fi. eo. tit. ꝓut
loquitur de eo qui noluit ſolenniter teſtari, vt inſti. de fideicō.
f here. §. fi. Per hoc apparet ᶠ r ūſum ad id quod dicunt ꝙ deficit
hic cōſenſus. Non obſt. quod dicūt quādo id quod agit peccat ī
ſui forma, nō oritur obligatio naturalis, qꝛ debes ſcire quod in
vltima volūtate quedā eſt forma ſubſtantialis, vt defuncti volū
tas, ⁊ iſta adeſt in q̄ſtione propoſita, ⁊ de illa loquit ratio facta
in cōtrarium qū ceſſat, ſꝫ hic nō ceſſat. Quedā eſt forma ꝓbatio
g nis ᵍ vt quod ibi ſint ſeptem teſtes, ⁊ ſimilia. ⁊ iſta licet ceſſat, nō
tñ ceſſat obligatio naturalis, ſed ceſſat probatio quātū ad obli
11 gationē ciuilē. ¶ Preterea dico, † qꝺ vbicūqꝫ teſtamentū nō eēt
ſolēne ꝓpter forme ſubſtantialis defectū, vt qꝛ pupillꝰ, ⁊ furio
ſus, nō oritur obligatio naturalis, qꝛ ceſſat forma ſubſtātialis,
nec de iuregentiū eſt equū quod probatur naturaliter, vt l. fi. C.
de teſta. mili. vbi pupillꝰ miles nō poteſt teſtari, licet ei remiſſa
ſit omnis ſolennitas iuris ciuilis, ⁊ ſic in ſtatum iuriſgentiū re-
12 ponit. Idem dico † ſi teſtm̄ deficit ex preteritione filij, quē teſta-
tor ignorabat habere, qꝛ preſumimꝰ volūtatē ceſſare, vt l. ſicut
certi. ⁊ l. ſi cuꝫ vel in vtero. C. de teſta. mili. Et ex hoc apparet ꝙ
id quod reſecatur per legem falcidiam, ⁊ Trebel. de quibus ſ.
dixi, eſt debitum naturaliter, quia de iuregentium remanet de-
h bitum, ⁊ ſic glo. noſtra remanet ſuſtentata.ʰ

Tertium exemplum ponit glo. in l. Julia
nus. ī. eodem. in vero
debitore abſoluto per ſententiā, tūc eñ ciuilis tollit ⁊ remanet
naturalis. l. Julia. in prin. infra eo. Petrus cōtra dicens qꝺ re-
manet vtroqꝫ iure debitum, nam contra actorē obſtat exceptio
rei iudicate, vt in toto titulo de excep. rei iudi. ſed exceptio pre
ſupponit actionē. l. ij. de exceptio. ergo remanet ciuilis, qꝛ natu
ralis ſola nō poteſt parere actionē. de act. ⁊ obliga. l. naturales.
⁊ de fideiuſſoribus. l. fideiuſ. ⁊ l. iuriſgentiū. §. quinimo. de pac.
Preterea actus nō operatur vltra intentionē agentis, vt l. non
omnis. ſi certū peta. ⁊ l. fi. ne vxor pro marito. Sed iudex abſol-
uens nō intendit aliquē liberare, ſed oſtendere, ⁊ declarare ipm̄
liberatū, ergo nō inducitur liberatio. Et iſte rationes iſto loco
poſite ſunt ſue. Cōtrariū puto, ⁊ tex. videtur expreſſus in dicta
13 l. Julianus. in prin. infra eo. Preterea, † ſicut cōdēnatoria in-
ducit obligationē ex qua oritur actio, vt l. iij. §. idem ſcribit, de
pecu. eadē ratione ⁊ abſolutoria tollit ciuilem. Petrus nititur
reſpōdere ad hoc, de qua ſolu. non curo. Ad rōnes Petri reſpō
deo ex dictis eius. Ipſe tenet quod exceptio rei iudicate ſit exce
ptio intentionis ſeu facti, nō iuris, vt no. ipſe in l. excep. C. de ex
ceptio. Sꝫ poſito quod ſit iuris, prout eſt verū, nō ergo ſequit
14 quod remanet ciuilis, ⁊ ad probandum dicit, naturalis † non eſt
ſufficiens ad producendam actionē, concedo, ſed hoc eſt verum
in naturali, que nunquam habuit ſecum ciuilem, ſed ea que ha-
buit ſecum ciuilem ab initio produxit actionem, ⁊ adhuc poteſt
eam conſeruare ciuili ſublata, vt no. in l. ſi vnus. §. pactus ne pe
teret. in glo. in verſi. ipſo iure. de pact. ⁊ probatur in exēplis de
muliere, ⁊ viro. mulier que nunquam coiīt cum viro, non poteſt
parere filium, ſed ea que coiīt ſemel, bene poteſt parere filium,
⁊ conſeruat filiuꝫ etiam viro extincto. Ita in propoſito, obliga
tio ciuilis habet ſe ad obligationē naturalē, vt cauſa agēs, obli
gatio naturalis habet ſe ad ciuilem, vt cauſa patiens ſeu mate-
ria, ex qua a iure ciuili producitur actio, vnde ſublata ciuili, que
producit actionē, tamē poteſt remanere actio. Nō obſtat quod
dicitur, actus non operatur, ⁊c. quia cōcedo, quod ſubdit, iudex
nō intendit eū abſoluere, nego, qꝛ imo intendit imponere finē li
ti, ⁊ facere qꝺ huic ciuile ius amplius non obſtet, quinimo, ſi iu
dex hoc non exprimat, intelligitur, vt l. quid tamē. §. j. de arbit.

15 **His premiſſis** debemꝰ ſcire † quod quādoqꝫ iu-
dex abſoluit, quia actor non ꝓba
uit, ⁊ tūc tollitur ciuilis ⁊ remanet naturalis. Ita loquitur lex
Julianus. in prin. ī. eo. Quandoqꝫ abſoluitur reus, quaſi nullo
modo deberet, ⁊ naturalis nō tollit, qꝛ iudex non poteſt, vt In
ſtit. de iure natura. §. ſed naturalia. Quidam tamē dicūt quod
quia res iudicata inter partes habet pro iudicata veritate, vt l.
res iudicata. ⁊ quod ibi no. infra de regu. iur. Iſtam naturalem
obligationem pars non poterit allegare contra eum de cetero.
Idem ſi iudex abſoluiſſet tāquā debitū non eſſet cōtractū. ar. l.
fi. de iureiur. ⁊ l. duobus. §. ſi quis iurauerit. ⁊ §. igit. eo. tit. Sꝫ
ſi iudex abſoluiſſet tanquā nō debitū, nec adieciſſet nullo modo
debitū, tunc intelligit quaſi non debitū. ſ. ciuiliter, ſufficit enim
quod actionem excludit, ar. dicte l. Julia. in prin. infra eodem.
⁊ hoc ver. ⁊ videt ſentire Ja. But. remanet ergo gl. vera. Sūt
alia exempla debiti naturaliter tantum, que ſunt indubitata, vt
ſi promittatur pacto nudo, vt l. iuriſgentium. §. igitur nuda. ſ.
de pact. ⁊ l. in his. §. Imperator. de ſol. Itē in pupillo per ea q̄
plene no. in l. j. ī. de noua. ⁊ l. pupillus. de regu. iuris.

16 **His premiſſis** † pro declaratiōe materie quero
illud indebitū ciuiliter, ſed natu-
raliter debitū, ſi per errorē ſoluatur, an poſſit repeti. In hoc re
perio tres opi. vna fuit gloſſatorū. Aut ſoluit per errorē iuris,
et nō pōt repeti. Aut per errorē facti, ⁊ tunc pōt repeti. Caſus
i eſt hic, ⁱ ⁊ l. error. C. ad l. falci. ⁊ ī. eod. l. fideicōmiſſum. q̄ ll. ꝓprie
probant hoc in teſtamento nō ſolenni vel etiā in eo qꝺ reſecatur
per Falcidiam. Allegat etiā glo. l. fi. ī. ad Macedon. ſed non fa-
cit proprie, quia ibi loquitur in eo quod erat omni iure debitū
ſed per exceptionem indebitū. Fallit, dicit gloſ. in muliere ⁊ mi
nore, qui ſolutuꝫ per ignorantiā iuris repetūt, vt ī. ad Velleia.
⁊ l. quamuis. §. interdū. ⁊ ī. eo. l. interdū. hec eſt opi. glo. Placē.
fuit in cōtraria opi. ⁊ dixit ſimpliciter, quod tale indebitū quo-
cunqꝫ errore ſolutū nō repetitur. Fallit ī muliere ⁊ minore. d. l.
interdū. Iſtam tenet Pet. ⁊ Ja. de Rauē, cōtra gl. noſtrā ⁊ pro
bant ſic, ſpeciale eſt in minore qꝺ ſoluēdo tale indebitū repetat,
ergo in cōtrariū eſt ius cōmune. Preterea condi. inde. eſt indu
cta naturali equitate, vt l. nā hoc natura. ī. eo. ſed equitas natu
ralis nō eſt qꝺ ab eo, q habet qꝺ eſt debitū naturaliter, repetat,
ergo, ⁊c. Preterea debitū naturale inducit cōpenſationē, ergo
cōtra eum qui agit cōdi. inde. ad tale debitū, opponeret compē
ſatio. In hoc reſidet Cy. qꝺ Gul. ibidē probat, ⁊ ſic in pari cauſa
melior eſt cōditio poſſidentis. l. ſi ſeruū. §. de illo. de ver. obli. ſꝫ
poſito, qꝺ ſit equitas naturalis ex parte repetētis ⁊ etiā ex ꝑte
eius, cui ſolutū eſt, qꝛ ſibi naturaliter debet, ergo potior eſt eiꝰ
cōditio. Preterea, ego video qꝺ ſolutū īdebite pōt pro alio de
bito retineri. l. ſi non ſortē. §. ſi centū. ī. eo. ergo multo magis ꝓ
ſeipſo qū eſt naturaliter debitū. Et ſic nō tenet opi. glo. nec opi.
Pet. ſimpliciter, ⁊ probatur hoc ſic. Ego video qꝺ per preſcri-
ptionē tollit ciuilis ⁊ remanet naturalis, ⁊ tū tale debitū ſolu-
tuꝫ per errorē repetitur, vt l. ſi quis poſtquā. de fideiuſ. ergo di
ctū Pet. nō eſt verū ſimpliciter. Diſtinguit ergo ſic. Quoddā
eſt debitū naturaliter tantū, quod nunꝙ habuit concomitātiā
cū ciuili, ⁊ illud quocunqꝫ errore ſolutū non repetitur, ꝑ ratio-
nem factā ꝑ eū ⁊ per Pet. cōtra gl. ⁊ arg. l. etiā. de cōpē. Quod
dam eſt naturale debitū, qꝺ ab initio fuit miſtū cum ciuili, ⁊ tūc
qū ciuilis obligatio fuit ſublata facto hominis, ⁊ tunc idem qꝺ
quocūqꝫ errore ſolutū nō repetitur, l. Julia. in princ. ⁊ l. ſi pene
cauſa. in prin. ī. eo. ⁊ l. iij. in fi. ſ. quod quiſqꝫ iur. que lex nō diſtin
guit. Ratio ſcꝺm eum, qꝛ cū lis fuit ſublata facto hominis, po-
tuit eſſe ſublata iniuſte, ideo lex voluit, qꝺ quocūqꝫ errore ſolu-
tum nō repetatur. Quandoqꝫ ciuilis fuit ſublata ex diſpoſitio
ne legis, tunc diſtingue. Aut ſoluitur per errorem facti, ⁊ repeti
tur. l. ſi quis poſtquā. de fideiuſ. alias non repetit. l. fi. rem ra. ha.
Ratio, quia qū lex to lit ciuilem, tollit eaꝫ equitate naturali ali
qua ſuadente, ideo fuit predicta diſtinctio adhibenda. Iſta ver
ba non placent, qꝛ dum dicit in primo membro, qū fuit ab initio

naturalis ſola ſine ciuili,quocūqꝫ errore ſolutū non repetitur,
dicit cōtra caſum l.error.C.ad l.Fal.⁊ fuit opi.Gul.dū tenuit,
ꝙ illud qđ reſecatur per falcidiam,ſit naturaliter debitū.Itē
ſecundū ⁊ tertium membrum non placet,qꝛ quando ciuilis tol
litur facto hominis,aut a iudice,d.l.Julianus.in prin.⁊ tūc iu
dex facit hoc authoritate legis,⁊ ſic ipſa lex facit l.ſanctio legū.
⁊ ibi no.de pen.⁊ ſic eſt eadē ratio,que eſt qn̄ tollitur ꝑ legē vel
tollitur ſola ciuilis ꝑ hominem,ſcilicet per principem.l.iij.in fi.
ꝙ quiſqꝫ iuris.Et tunc qꝛ princeps eſt lex animata in terris,eſt
17 eadē ratio que eſt in lege.†Quid ergo dicemus?Breuit̄ teneo
opi.gl.noſtre,qꝛ tale indebitū ſolutū per ignorantiam facti,re
petitur,per leges allegatas in gloſſ.Et ita intellige l.Julia.⁊ l.
ſi pene.ſ.eod.,⁊ l.iij.in fi.qđ quiſqꝫ iur.⁊ qđ dixi de errore facti,
intellige probabili,alias eſſet idem quod in errore iuris.l.regu
la.§.ſed facti.⁊ l.nec ſupina.ſ.de iur.⁊ fac.igno.Reſpondeamus
ad rationes eorum.Dicūt ipſi,qđ ſpeciale eſt ī minore,ergo in
contrariū eſt ius cōmune.Dico ꝙ ſpeciale eſt in minore,hoc eſt
ꝙ ſoluens per ignorantiam iuris,repetit,qđ ſecus eſſet ī maio
re.Item dicunt ꝙ condi.indeb.nititur equitate,ſed hoc non eſt
equum,ergo,⁊c.Reſpon.condictio indebiti continet in ſe quan-
dam reſtitutiōis cauſam,⁊ ſicut minor reſtituitur propter eta
tem,ita ſi errore probabili facti erat,reſtituatur errans ꝓpter
errorē facti probabilem ex iſto tit.de condi.inde.⁊ ita apparet
qđ equitas adeſt,ſcilicet iuſta cauſa reſtitutionis.Preterea di
cunt ipſi poſſe opponi compenſationem de debito naturali.er-
18 go,⁊c.†Reſpondeo,opponi poteſt cōpenſatio de debito natura
li contra petentem,non cōtra repetentem.Ita videtur velle gl.
in d.l.interdum.ſ.eo.expreſſius in l.cum is.§.j.ſ.eo.vbi gl.Ra-
tio,quia cum iſta cauſa quandam reſtitutionem in ſe contineat
ante omnia iſte qui propter ſuum errorē probabilem eſt ſpolia
tus,debet in priſtinū ſtatū reſtitui.Que ratio in petēte ceſſat.
Preterea dicunt ipſi in pari cauſa potior eſt condictio poſſidē
tis.Concedo,ſed hic non eſt par cauſa,nam ille cui debetur na-
19 turaliter habet equitatē in genere.†Iſte qui agit cōdictione in
debiti habet equitatē in ſpecie,vt reſtituatur ante omnia,vt di-
ctum eſt,que preferī equitati in genere.l.j.ſ.de vſur.⁊ ibi no.et
ꝑ Dy.in reg.poſſeſſor.de reg.iur.lib.vj.Preterea dicūt ipſi,ſo
lutum indebitum propter aliud debitū poteſt retineri,ergo ꝓ-
pter ſeipſum,vt in §.ſi centum.Reſpon.poteſt retineri propter
aliud debitum ſcilicet ciuiliter,⁊ naturaliter.l.elegāter.poſt pꝛi.
ſ.eo.ſed propter aliud debitum naturaliter tantum,non.Sic er
go remanet gloſſa noſtra defenſata,habem⁹ de quatuor articu
lis expeditum primum articulum.

Videamus de ſecundo,

Quādo eſt in-
debitum natu-
raliter,ſed ciuiliter debitum,⁊ primo queramus exempla?Gl.
prima hic ponit multa exempla.inter alia ponit de chirogra-
k pho[k] ſeu de literarū obligatione ante biennium.Ultramon.cō-
20 tra.Dicunt enim†quod ante biennium non eſt nata ciuilis,nec
naturalis obligatio,nam ille qui promittit ſpe future numera-
tionis,promittit ſub conditione,ergo ante conditionem nulla
eſt nata obligatio,nec actio,vt l.cedere diem.de verbo.ſigni.Et
hoc dicebat Ja.de Rau.Per hoc reprobat,⁊ idē Gul.de cug.
dicentes,quod nec glo.dicit verum,nec Jaco.de Ra.imo ſtatim
eſt nata ciuilis,⁊ naturalis obligatio,qđ probaī ſic,ꝯtra obliga
tionē literarū datur exceptio non nu.pec.l.ſi ex cautione.de non
nu.pec.l.in ꝯtractibus.eo.tit.⁊ inſti.de lit.obl.in prin ergo pre
ſupponitur actio,qꝛ exceptio eſt actiōis excluſio,ſꝫ ſi eſt actio,
ergo oritur exceptio ex naturali,⁊ ciuili obligatione,vt inſti.de
obli.in princ.Preterea lex dicit,qđ condicit liberationē,ergo
erat obligatus.C.de condi.ob cau.l.ſi cū exiguā.⁊ l.ſi quaſi.de
non nu.pecu.Preterea licet cōtractus non impleatur,nō impe
ditur ciuilis obligatio,⁊ naturalꝫ,licet obſtet exceptio.l.Julia
nus.§.offerri.de actio.emp.Preterea ſi cōtractus habet debitā
formā in ſe,licet cauſa non ſit iuſta,parit ciuilē,⁊ naturalē obli-
gationē.Exemplum patet in cōtractu celebrato dolo,vel metu,
21 ita in propoſito cōtract⁹ habet debitā ſui formā,ergo,⁊c.†Jac.
Butr.tenebat gl.noſtras,tū pertranſiuit multū ſuccincte.Dico
gl.noſtras dicere veritatē,⁊ ad oſtendēdum primo premitto id
quod ſ.dixi,videlicet quod tenetur naturaliter,qui tenetur de
iure gentiū poſtpoſitis preceptis iuris ciuilis.l.cū amplius.§.
j.ſ.de reg.iur.Sꝫ ſi promitto tibi dare centū ſub ſpe future nu
merationis,credens quod tu mihi mutues,antequā mutues ceſ
ſat equitas,quare dēbeā tibi teneri naturaliter,ergo nō teneor.
Quod hoc ſit verū,do tibi tres tex.ſ.ſi cer peta.l.qui pecuniā.
parua lex ē,vbi videt̄ ꝙ habeat ī poteſtate,ne accipiēdo ſe obli
get.Apparet ergo quod nō eſt obligat⁹,intellige,ſcilicet natu
raliter,nam cū ciuiliter,nō eſt dubium quod eſt obligatus.Ad
idem ſ.que res pigno.oblig.poſſ.l.penul.⁊ qui potio.in pig.ha-
bean.l.j.in fine.Ad contraria reſpondeo breuiter.Ad primum
dum dicit quod promittit ſub cōditione,nego,imo pure ꝓmit-
tit cōfidēs de numeratione futura.Ad id quod dicunt ex eo qđ
cōpetit exceptio,ergo actio,ergo vtraqꝫ ſubeſt obligatio,nego
22 iſtā cōſequentiā.Quid enī repugnat†ꝙ ex ciuili obligatione ſo
la oriaī actio?Certe nihil.Dices tu,imo repugnat exēplum qđ
dedi ſ.qđ ciuilis obligatio habet ſe vt pater,naturalis vt ma
ter,actio vt filia,ergo ſequeretur qđ filia deſcenderet ex pre ſo
lo abſqꝫ matre,quia ex ciuili ſola.Reſpondeo,non eſt repugnan
tia aliqua.Sicut enim Deus,omnium conditor creauit vnum
hominem abſqꝫ patre,⁊ matre,vt Adam,alium hominem ex vi
ro abſqꝫ muliere,vt Euam,creauit alium ex muliere abſqꝫ viro,
et hic fuit Chriſtus.ita Imperator conditor actionum,creauit
quaſdam actiones datiuas,que nullum patrem habent neqꝫ ma
trem,⁊ actiones produxit abſqꝫ aliqua obligatione,de quib⁹ ꝑ
glo.in l.cum mota.C.de tranſac.⁊ de actio.⁊ obli.l.j.Eodem mo
do hic introduxit actionē ex patre abſqꝫ matre,vel ex obligatio
ne ciuili,abſqꝫ naturali.non video repugnantiā,maxime cū ret,
Juſtit.de obli.in prin.dum diffinit obligationem,refert ad ci
uilia,ſiue ad actionem ciuilem in eo quod dicit ſecundū noſtre
ciuitatis iura,ergo ſecundū ius ciuile.Item dicūt ꝙ ſolui-
tur liberatio ergo erat obligatus.Iſtam nego,qꝛ contingit li
beratio de facto in inſtrumēti cancellatione,⁊ caſſatione,vt l.
lure.C.de cōdi.ſine cauſa.multo magis hic,vbi erat aliqua obli
gatio ſcilicet ciuilis.Item dicunt,qđ licet contractus non im
pleatur,tamen oritur ciuilis,⁊ naturalis obligatio,vt l.Julia.
§.offerri.de actioni.emp.Reſpōdeo in contractu emptionis,⁊
venditionis,⁊ ſimilibus,non contrahitur obligatio principali
ter ſpe future traditionis,ita qđ iſta ſit cauſa proxima obliga
tioni,ſed ſpe obligationis ſi correlatiue,ideo enim promitto tibi
pretium,qꝛ tu promittis mihi rem,⁊ ideo obligor tibi,qꝛ obli-
garis mihi,iſta eſt cauſa proxima obligationi,⁊ ideo vna ſubla-
ta tollitur alia,vt l.ſi.de accept.⁊ l.cum emptor.de reſcin.vendi.
Nec obſtat ſi opponeres de pupillo emente,vt potes videre ꝑ
te,ſed in queſtione,propoſita cauſa proxima,quare tibi ꝓmitto
eſt ſpes numerationis,licet enim pure incontinenti promittā,⁊
hoc agitur cum ſolennitate ciuili,vt tibi tenear,tamē etiā iſtud
agitur inter nos,quod ſi non accepero,vel ſi non mutuabis nō
teneor,vnde equitate naturali non teneor.Dices tu iſta obliga-
tio ciuilis que cōtrahitur literis vel ſtipulatione,contrahitur
conſenſu,vt l.j.in fi.de pact.ergo eodem momento conſentio qđ
obliger,ergo eſt cōtradictio.l.vbi repugnantia.de reg.iur.Re
ſpon.dico quod iſte cōſenſus,⁊ diſſenſus ſunt diuerſi reſpect⁹,
cōſentio enim quod obligor ſolēnitate ciuili,conſentimus etiam
inuicē quod non tenear in veritate,niſi ſequuta numeratione.
Hoc probant d.leges.ſ.l.qui pecuniam.l.penul.⁊ l.j.in fi.Item
dicunt ipſi ſi contract⁹ habet debitam formam,oritur ciuilis ⁊
naturalis obligatio,vt in contractibus celebratis dolo,vel me-
tu.Reſpond.ibi eſt conſenſus,licet cōtractus non habeat iuſtā
cauſam in ſe,ſed hic non eſt cōſenſus,vt dictū eſt,concludo ergo
quod exemplū gl.eſt verum,⁊ bonum.Aliud exemplū ponit gl.
23 quando preceſſit obligatio ciuilis ⁊ naturalis,†⁊ poſtea ſequu
tum eſt pactum de non petendo,qꝛ per pactum tollitur natura
lis,⁊ remanet ciuilis,vt l.Stichū.§.naturalis.de ſol.Guli.de
Cug.in hoc dicit eſſe aduertendū qualiter forma pacti fiat.Aut
enim facio pactum de non petendo,⁊ non tollit naturalis,quia
iſtud pactum non apponitur ad tollendū obligationem,ſed ad
impediendum petitionem.Aut apponitur,vt liberē te per pa
ctum ad impediendam obligationem,⁊ tunc tollitur naturalis.
Ita dicit l.ſi vnus.§.pactus.ſ.de pac.ideo nunc omitto,ſed di
cam alibi,⁊c.Poſſet etiam poni exemplū in ſententia condēna
24 toria†ex qua oritur obligatio ciuilis non naturalis,licet gl.
l cōtradicant,vt dixi in l.ab eo.C.quomodo ⁊ quādo iud.tamē
iſtam opi.qđ ex ſententia condemnatoria nō oriatur,niſi ciuilis
obligatio,tamen lex dat ei fomētum ⁊ auxilium,in tantū q̄ cō
tra eam nulla oriatur exceptio,⁊ tunc habet vim ciuilis ⁊ natu
ralis preſumpte,vt dixi in d.l ab eo.⁊ idem in obligatiōe litera
rum poſt biennium Nam poſt biennium lex preſumit natura-
lem obligationem.Unde eſt ibi naturalis tantum preſumpta
25 ne exceptionis obſtaculo.¶†Expeditis exemplis venio ad q̄.
quero vtrū indebitū naturaliter ⁊ ciuiliter debitum ſolutū per
errorem poſſit repeti?Glo.dicit,qđ ſic regulariter.Fallit i caſi
bus,vt habes in ea.Tu vero licet gl.bene dicat,dic,per alia ver
ba clarius,⁊ meli⁹ intelligenda.Quādoqꝫ eſt indebitū natura
liter,ſed ciuiliter debitū,tamen eſt ibi naturalis preſumpta,ita
quod nulla obſtet exceptio,⁊ tunc ſolutū nō pōt repeti,vt puta
ſolutum authoritate rei iudi.vel in obligatione literarum poſt
bienniū,vt l.j.C.eo.⁊ l.ſi fideiuſſor.§.in omnibus.ſ.man.Quan-
doqꝫ eſt debitum ciuiliter tantum,cui obſtat exceptio,tunc ſo
lutum quocūqꝫ errore poteſt repeti.l.ſi non ſortē.§.indebitū ſ.
§.adeo.ſ.eo.Fallit ſi ſoluaī ex cauſa tranſactionis,vere,vel pre
ſumptiue

ſumptiue,vt l.in ſumma,in princi.ĩ.eo.l.ij.C.eo.Nam ibi incipit eſſe debitum ex alia cauſa preſumptiue, vt in illis cauſis q̃ per inficiationem creſcunt,nam tunc ſoluẽdo videor ſoluere animo compenſandi,ne negando incidam in duplum,vt C.de condi.indebi.l.ea que.⁊ inſti.de oblig.que ex quaſi contractu.§.fi.Expeditus eſt ſecundus articulus.

26 **Tertius articulus eſt,**†quãdo ẽ vtroqꝫ iure indebitũ, in hoc non egemus exemplis.Examinemus cum aliquibus exemplis,vnde quãdo quis putabat ſe teneri,⁊ nullo modo erat obligatus,vel fuit debitor,⁊ fuit liberatus ſolutione vel acceptilatione vel alijs modis,qui ponuntur Inſtitu.quibus modis tol.obl.iſto caſu ſolutũ quocũqꝫ errore repetitur.l.ſed ⁊ ſi me putẽ.in prin.ĩ.eo.Fallit ĩ caſibus ſi ſoluatur authoritate rei iudicate.l.j.C.eo.⁊ l.ſi fideiuſſor.§.in omnibus.ĩ.manda.⁊ l.ſi ſine.§.j.ĩ.rem ratam habe.Fallit ſi ſoluatur ex cauſa trãſactionis,vt l.ij.C.eo.⁊ l.in ſumma.in prin.ĩ.eo.Item fallit in cauſis que creſcunt per inficiationem,vt dictum eſt.⁊ de hoc no.plenius in l.eleganter.in fine.ĩ.eodem,⁊ eſt expeditus tertius articulus.

27 **Quartus** ⁊ vltimus articulus eſt,†quando eſt vtroque iure debitum,ſʒ ope exceptionis indebitum.gl.in l.cum quis.C.de iuris ⁊ fac.igno.ponit exẽplum in 28 Macedo.⁊ velleia.¶ Antequam vadã vlterius quero†que eſt ratio quod iſte exceptiones Macedonia.⁊ Velleia.non tollunt obligationem naturalẽ? Reſpondeo,quia nõ ſunt inducte equitate naturali,ſʒ magis more noſtre ciuitatis,ſcilicet Romane,vnde de iure ciuili non tollunt naturalem,vt inſti.de legi.agnatute.§.fi.ſed quare nõ tollũt ciuilẽ obligationẽ? Reſpond.quia verba legis inducentis has exceptiones nõ tendunt ad perimẽdam obligationem,ſed ad impediendã petitionem,Dicunt eñ,nec actio nec petitio detur,non autẽ dicunt quod mulier inter- m cedendo[m] non obligetur.l.j.in princ.ĩ.ad Macedon.⁊ l.ij.§.j.ĩ.ad Velleia.⁊ ideo dicit hic gl.quod iſtis caſib⁹ eſt debitũ ciuiliter ⁊ naturaliter,ſed ope exceptionis indebitũ,⁊ ideo quicquid dicat glo.lex non haberet locũ in exceptione producente obligationem equitate naturali quia tunc naturalem obligationẽ tol- 29 leret,⁊ remaneret ciuilis.⁊ de iſto membro dictũ ẽ etiã ſ.†An autem tale debitũ per errorẽ ſolutũ,poſſit repeti? gl.facit quatuor mẽbra.Primũ qñqꝫ quis eſt tutus exceptione dilatoria, tunc ſolutũ quocunqꝫ errore nõ repetitur.l.in diẽ.⁊ l.nã,⁊ ſi cũ moriar.infra eo.licet quidã dixerint cõtrarium,⁊ vide gl.q̃ dicit veritatẽ.Dices tu,dies ſolutiõis,ſicut ſumma eſt pars obligationis.l.j.§.editiones.ſ.de edendo.⁊ ideo qui ante diẽ ſoluit, videtur quod poſſit repetere ſicut ille qui plus in quãtitate ſoluit,vt infra dicam.Reſpõ.iſtud plus propter diem põt dici interuſurium medij temporis quod poſſet lucrari.Iſta autem ra- 30 tio†mediũ temporis quod poſſit lucrari inducit retentionem,⁊ etiam actionẽ ex cõuentione partiũ,ſeu ex voluntate teſtatoris,⁊ ita loquũtur omnia iura,que inuenies ad hoc.Actiones vero n que introducũtur ex poteſtate[n] legis,non dantur propter iſtud lucrũ ſeu cõtemplatione huius lucri,vt l.ſi ſterilis §.cũ per venditorẽ.de actio.emp.Secũdũ membrũ eſt,q̃ illa exceptio qñqꝫ eſt ꝑpetua,⁊ fauorabilis,tũc ſolutũ quocũqꝫ errore põt repeti,vt l.qui exceptionẽ.infra eod.vide glo.¶ Contra iſtud opponitur exceptio que introducitur ex Epiſtola diui Adriani eſt fauorabilis,q̃ fauore fideiuſſoris eſt ĩtroducta quod apparet.q̃ ei poteſt renuntiari,ſʒ tutus illa exceptiõe ſoluens per errorẽ non repetit,vt l.ſi teſtamento.§.pe.de fideiuſſori.ergo tutus exceptione fauorabili per errorem ſoluens,nõ repetit.Gl.voluit dicere Inſtit.de fideiuſ.§.ſi plures,nec bñ dicit.Dy.voluit ſoluere in l.contraria.⁊ ſoluit pei⁹.Ego dico qđ exceptio ꝑcedẽs ex dicto diui Adriani eſt de exceptionibus que adduntur ad rigorem iuris cõſeruandũ vt ĩ.dicam.ideo nõ cadit ſub iſto mẽbro.

¶ Tertiũ membrũ eſt,quãdo eſt exceptio perpetua ⁊ odioſa vt in Macedoniano,tunc diſtingue,aũt eſt ſolutũ per errorem iuris,⁊ nõ poteſt repeti.Aut per errorẽ facti,⁊ tunc ſecus,vt l.qui exceptionem.ĩ.eodẽ.⁊ l.vlti.ĩ.ad Macedonia.⁊ vide gl.⁊ in hoc nihil eſt dicendũ,q̃ gl.dicit,optime.¶ Quartum mẽbrum eſt,quãdo eſt exceptio dubia tũc exceptio dubia iudicatur perpetua,vt l.ſufficit.j.e.⁊ vide gl.aliter vult Cy.Pe.⁊ Dy.ĩ l.cũ qs.in v.q.C.de iu.⁊ fac.ign.ð iſta excep.dubia,⁊c.¶ Quintũ,⁊ vltimum membrũ eſt quãdo quis eſt tutus exceptione aliqua inducta ad rigorem iuris conſeruandũ,⁊ tunc ſolutũ quocũqꝫ errore nõ repetitur,vt hic,⁊ l.Iulianus.ĩ.eo.⁊ l.j.C.e.⁊ vide gl.hic.aduerte quid vult dicere iſta gl.poſita in l.cum quis.C.de iur.⁊ fac.ign.de exceptione inducta ad rigorem iuris cõſeruandũ,ſi vellet intelligere de excep.rei iudi.nõ bene diceret,q̃ illa cadit ſub primo membro ſecundũ opi.gl.veram,quando eſt indebitũ ciuiliter,ſed naturaliter debitum,⁊ ideo cum allegat hanc l.j.non bene cadit hic,ſed ego intelligo exceptionem inductam ad rigorem iuris conſeruãdum exceptione lit.pendentie,de qua loquitur d.l.Iulianus.ĩ.eo.Item ſi ſum tutus exceptione fori,et idem in ſimilibus que non reſpiciũt obligationem,nec actionẽ,ſed ſolum conueniendi modum ſeu facultatem,⁊ ideo dico quod o exceptio[o] epiſtole diui Adriani,⁊ exceptio quã habẽt fideiuſſores per aut.de fideiuſ.⁊ duo rei,per aut.de duo.re.ſunt ð illis exceptionibus que ſunt inducte ad rigorem iuris conſeruandũ.Non enim tendunt ad perimẽdum obligationem, vel actionem principaliter,ſed tendunt ad hoc vt alius prius conueniatur,licet per quandã conſequentiã remaneret,vt ille prius cõuentus ſoluat ⁊ alius liberetur illa liberatio erit propter ſolutionẽ nõ vigore illius exceptionis.Vnde tut⁹ hac exceptiõe ſoluẽs non repetit.l.ſi teſtamẽto.§.pen.de fideiuſ.hanc repetitionem habetis in l.cum quis.de iur.⁊ fac.igno.

ADDITIONES.

a POMA.¶ Soluẽs idebitũ.vide Alex.cõſ.lxxxj.ad fi.vol.iij.vbi declarat.Soci.cõſi.iij.vbi ponit,maxime quid iuris quãdo dictum fuit in inſtrumento,quod ſoluebatur ex certa ſcientia.

b ¶ Per falcidiam.Vnde Alex.in d.l.j.in fi.

c ¶ Ad leg.Falci.l.j.Adde quod pro hac opi.facit tex.in l.regula.§.pe.ĩ.ð iu.⁊ fac.igno.⁊ l.lex falcidia.ĩ.ad leg.Fal.⁊ l.error.C.ad leg.Falci.⁊ probatur hec opi.ſecundum Alex.in l.fin.ad leg.Falc.ſecundũ intellectum,quẽ ſequuntur ibi Bal.Ang.⁊ Sal.

d ¶ Extra quero.Vide Bar.conſi.xcj.in fin.

e ¶ Sumus expediti.An legatum in teſtamento nõ ſolenni relictum naturaliter debeatur,⁊ an is,qui debet ex tit.minus ſolẽni ſit tutus in foro cõſcientie vide Alex.cõſi.lxxvj.col.vlti.⁊ cõſi.cex.vlti.col.vol.ij.Et quid ð herede qui poſſidet aliqua.vigore teſtamenti inualidi,vide aliqua per Felx.in capi.ij.de conſtitu.Bal.in c.ad audientiam.de reſcrip.

f ¶ Per hoc apparet.Bar.hic ſentit,quod numerus ſeptem teſtium non ſit de ſubſtantiali forma teſtamenti,ſed cõtrarium tenet in l.nemo poteſt.in gl.ibi,de leg.j.⁊ ibi vide Are.⁊ l.heredes palam.in prin.de teſta.Iaſ.in d.l.nemo.vbi pro opi.Bar.ibi adducit tex.l.ſi vnus.C.de teſta.inducendo vt ibi per eum dupliciter.Primo dum dicit,qđ vno teſte deficiente teſtamẽtũ eſt ipſo iure nullum,⁊ tamen ſi vera eſſet opi.Bar.hic teſtamẽtũ poſſet probari per ſex teſtes,iuncta maxime cõfeſſione venientium ab inteſtato.Secundo pro Bar.facit id quod voluit Bal.cap.j.in vlti.col.que ſit inueſt.vbi dicit qđ ſolẽnitas teſtiũ in dubio eſt probatoria,nõ ſubſtantialis,niſi lex vltra annullãdo procedat, ſed ſic facit in teſtamento,vt patet l.hac cõſultiſſima.C.de teſta.ergo ⁊c.pro hoc vide Alex.⁊ reliquos hic,⁊ Bar.in l.vniuerſa.C.de precib.impe.offe.

g Io.Frã.Rue.¶ Quedam eſt forma probationis.Adde Bar.ſibi contrarium in l.nemo poteſt.col.j.ĩ.de leg.j.vbi tenet quod numerus ſeptem teſtium ſit forma ſubſtantialis teſtamenti.

h POMA.¶ Suſtẽtata.Adde de hoc articulo,vt p Bar.ĩ trac.ſuo Minori.in j.par.⁊ in l.j.C.de ſac.ſan.ec.⁊ in l.ſi veritas.C.de fideic.per Ang.in diſp.ſua incip.Aſten.miles.per Cano.in ca.ſi.extra de ſolu.

i ¶ Caſus eſt hic.Adde quod opi.gl.⁊ Bar.tenẽt Ang.⁊ Saly.hic.⁊ Saly.in l.cũ qui.C.de iu.⁊ fac.igno.Ant.de but.⁊ Io.de Imo.in d.c.ſi.Ang.in repe.l.j.C.de iudic.Ful.Pau.de ca.ĩ d.l.iubemus.licet Bar.ibi contra.

k ¶ Chirographo.Adde An.⁊ Saly.⁊ bene facit ſecũdũ Alex.tex.ĩ l.ſi ſub ſpecie.C.de poſthu.⁊ inſti.de lit.obl.⁊ j.q.iij.c.turbatur.⁊ cõmuniter doc.cum dictis Bar.in hac l.tranſeunt,vnum no.dignum ſecundum Bal.no.quod quando quis perſuaſionibus aduerſarij,vel dolo inductus eſt ad ſoluendum indebitũ,repetit per cõdictionem inde.ſicut repetit ille qui per errorem facti probabilem ſoluit,vt probatur in l.j.in glo.in verſi.extorta.C.ne fil.pro patre.

l Io.Frã.Rue.¶ Non naturalis.Adde dum Bar.hic tenet,qđ ex ſententia condemnatoria non oritur obligatio naturalis,qđ ipſe tenet contrarium in l.Iulianus.ĩ.eod.tit.vbi vide ſolutionem huius contrarij.

m Alex.Loſeus.¶ Senſus verborũ Bar.requirit iudicio meo, negatiuam ibi quod mulier intercedendo obligetur,debet dicere,non obligetur,vt correſpondeant verba hec precedenti.Bar.tamen directo dicit contra tex.d.l.ij.§.j.ibi,⁊ eius generis obligationibus obſtringi nõ ſit equum,⁊ ſic ciuiliter ðr indebitum,nec cadit bene iſtud exemplum hic contra glo.⁊ Bar.Cogita.

n POMA.¶ Ex poteſtate.vide Are.conſi.xxxiij.col.j.⁊ ſequen.

o ¶ Exceptio.Adde tu.⁊ vide ad hoc Bar.hic,Fran.de Are.in c.dilectus.de iudi.

LEX II.

SI quis ſic ſoluerit. Solutum indebite etiã ex cõuentiõe repetitur.hoc dicit.¶ Queritur qua actione repetatur? glo.dicit actione preſcriptis verbis.l.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

rebus.C.de rerum permu. Puto ꝙ etiam habeat locum condi-
ctio indebiti ſicut ⁊ condictio ob cauſam haberet locū qn̄ datuz
eſt ob cauſam futurā, ⁊ cōuētionē de repetēdo ſi cauſa ceſſaret,
vt no.j.de dona.l.j.⁊ eſt in l.ij.C.de condi.ob cauſam. Cōtra hoc
facit, qꝛ quando fit mutuum naturale ⁊ ſtipulatio interuenit, nō
oritur actio ex mutuo, ſed ex ſtipulatiōe.l.certi cōdictio.§.quo
niam.s̄.ſi certum pet, ita hic videtur; quod non oriatur actio ex
numeratiōe, ⁊ equiparatur mutuū, ⁊ indebituz, vt in §.his quo
a que.inſti.quib.mod.re contra.ob. Sol. illud. verum ſi interceſ-
ſiſſet ſtipulatio.l.ſi ſine.in prin.j.rez ra.hab. hic vero fuit pactū
ſimplex. ⁊ hoc eſt quod no.glo.ij.hic.

ADDITIO.

a ROMA. ¶ Illud. Iſta eſt communis opi. ſecūdū Alex.l.i die.
j.eo.contrarium tamen tenet idem Bar.l.ſi ſocer.§.lucius.j.ſol.
mat.⁊ ſequitur Iaſ.d.l.in diem.j.eod.titu.

§. **Si quid.** Solutū indebite repetitur ab eo ad quē
poſtea ex poſtfacto apparet negotium
pertinere, etiā ſi ipſi non ſoluitur.h.d.vſque ad l.ſi procurator.
✻ *Vide tex. Ibi, vel inofficioſum, ⁊c. hoc corrigit hodie. Nā li-
cet teſtamentum dicatur inofficioſum, tamen legata debentur, ⁊
ideo non repetuntur, vt indebita.C.de libe.preter.aut.ex cauſa.

LEX III.

IDem eſt. Iſta lex eſt notabilis. ⁊ hic reſpon-
det Iuriſconſultus cuidam taci-
te obiectioni, quare filius non agit contra heredem,
qui temere ſoluit. ⁊ hic dicitur contrariū, ꝙ imo agit
contra legatarios condictione indebiti. Reſpondet iuriſcōſul-
tus, ꝙ heres, qui bona fide poſſidebat hereditatem, nō tenetur,
niſi in id, in quo fact⁹ eſt locupletior, reſtituta hereditate. vnde
ſi legatarij non ſint ſoluendo, non eſt heredis periculū, ſed filij,
✻ vt hic. quod nota.*

LEX V.

1 ☞ Legata ex teſtamento non debentur, quando hereditatis
aditio non valuit de iure pretorio, licet de iure ciuili ſic.
2 Sui heredis exiſtentia communiter non confirmat legata.

NEc eſt nouum. Summaui s̄.proxi.§.
¶ † No. vnum ex hac l.
1 quod licet hereditatis aditio teneat de iure ciuili, ſi
tamen non tenet de iure pretorio, vt puta reſciſſa per
reſtitutionem, legata non debentur. hic eſt tex. quod multū no.
2 Simile etiam videmus † in exiſtentia ſui heredis, que non cōfir-
mat legata cōmuniter.l.j.in fi. vt in poſſ.leg. nā ibi beneficiū pre-
toris mortui receſſit ab hereditate. Fallit ī relicto libertatis.l.
cuz quaſi.§.ſz ⁊ ſi quis.j.de fideic.liber. ⁊ l.ſciendū.j.de ina.teſt.
Itez fallit in fideicōmiſſo vniuerſali, vt l.ita tamen.§.ſi pater.j.
ad treb. Ratio, quia repudians poteſt cogi vt adeat, operaret
tamen aditio contra quam petita eſt reſtitutio confirmationez
tabularum pupillarium.l.ſi filius qui patri. ſecūdum vnam lec.
de vulg. ⁊ pup. ⁊ de acqui.here.l.ſi pupill⁹.la.j.⁊ l.pater.de pri-
uileg.credi.

LEX VI.

1 ☞ Procurator ſi ſoluit indebitum quando repetatur per do-
minum, ⁊ nu.4.
2 Mandato in generali, venit quod quis ſoluit creditoribus.
3 Mandato generali non continetur illicitum, ⁊ nu.6.
5 Procuratori quando culpa non poteſt imputari, periculū per-
tinet ad dominium.
7 Mandato in generali dato procuratori non comprehenditur
quod procurator petat aliquid per quod dn̄s incideret in penā.
8 Procuratoris contumacia quod nocet domino.
9 Procuratoris negligentia nocet domino.
10 Procuratori ad debitum ſolutum prima facie apparebit debi-
tum ita quod quilibet diligēs illud recepiſſet, dominus tenetur
etiam ſi non ratificauerit.
11 Pupillus vel minor quādo poſſit ratificare geſtuz a tutore vel
curatore.
12 Pupilli, vel minoris tutorem, vel curatorem habentis nomine
factum, per alium pupillus, vel minor ipſe cum autho. tutoris,
vel curatoris ratificare poteſt.
13 Cōdictio indebiti cui ⁊ contra quem cōpetat, ⁊ nu.14.

1 **SI procurator.** † Si procurator ſoluit
indebitum, repetitur,
ſecus ſi debitum, ⁊ de indebito recipiendo non vide-
tur mādatū. Idem in tutore. hoc dicit. Diuide, Pri-
ma pars loquitur in procuratore ſoluēte. Secunda in procura-
tore cui ſoluitur. Tertia ī procuratore ⁊ tutore ſimul. Secūda
ibi, idē Labeo. Tertia ibi, Iulianus. Item j.⁊ ij. ſubdiuiditur
in duas, ſcilicet quando ſoluitur indebitum ⁊ quando debituz,
✻ vt patet ex tex.* Vide gl. in §.idem Labeo.j.eadem lege.ī verb.
ſoluentes. que incipit, ⁊ ſi ponas in vero debito, ⁊c. Sed quomo-
do eſt queſita condictio pupillo, tamē quia non queratur domi-
no, niſi habeat ratum, cum etiam quia pupillus ratum habere
non poteſt, vt eadem gloſ.nota. Dicendum eſt, ꝙ pupillo etiam
ignoranti acquiritur condictio indebiti, ſed non habet exerci-
tium, niſi ratum habeat, ⁊ ideo licet ſit acquiſita pupillo condi-
ctio indebiti, non tamē poteſt habere: quia non poteſt agi de eo,
de quo eſt incertum, vtrum ali ſit debēdum, vt s̄.ſi cer.pet.l.pe-
cuniam. vel totum intelligam in adminiſtratore pupilli. Quod
ſi procurator pupilli ſoluit indebitum, ⁊ ſi pupillus non poſſit
habere ratum, tutor tamē poteſt ratificare nomine pupilli. Sz
ſi ipſe tutor ſoluiſſet indebitum, nō prodeſſet in facto ſuo ſua ra-
tihabitio: qꝛ non poteſt eſſe auctor in re ſua. Quod ſi contuto-
rem haberet, bene prodeſſet ſua ratificatio, vel ſi noceſſet, ſpecia-
lis dandus eſt curator, qui ratum habebit, vel non, arg. inſtit. de
autho.tutō.§.penul. Non obſtat l.ſi pupillus, in glo. alleg. quia
ſi bene attendatur ad eam, nam concordat cum premiſſis, ſecun-
dum Iaco.de Arena.

Venio ad notabilia. Nota, ꝙ in generali mandato venit,
vt quis ſoluat creditoribus. Concordat l.
quodlibet debitum.j.de ſolutio. Item nota, ꝙ in generali man-
dato non venit illicitum. Et ex iſto notabili patet, ꝙ ſi dominus
poteſtatem reformatoribus ſuis, quos mittit per patriam
ſui faciendi ſtatuta, ⁊ ordinationes, quas voluerint, quod in-
ligitur de illis, quas fecerint ad ſuam vtilitatem, ſecus de illis
que tenderent ad ſuum incommodum, vt hic. Ad iſtud notabi-
le, ꝙ in generali mandato non veniat illicitum; facit l.ſi pater
filio.j.que in frau.creditorum. Et ſic facit hec lex cum legibus
alleg. contra glo. que tenuit, ꝙ procurator habens literam ad-
miniſtrationem poſſit donare, vt s̄.de procurat.l.ignorantis.in
glo.in ſecunda fallentia. ⁊ eo.tit.l.cui libera. quia non videt con-
cedere vt perdat. arg. legum iſtarū. Sed donare eſt perdere, vt
s̄.de dona.l.filiuſfamilias in princ. ergo ⁊c. Sed dic glo. veram.
Nec obſtat contrarium, l.ſi pater. quia loquitur in filiofamil. q
ſine volūtate patris expreſſa donare nō pōt. vt j.de do.cau.mor.
l.tam is, qui.§.fi. ſed iſte procurator, etiam ſi non habeat manda-
tum, rem alienam dare poſſet. Inſtit.de leg.§.ſi res aliena. ſicut
eſt, quando recipit indebitum: quia ad hoc non videtur habere
mandatuz. facit l.creditor.§.Lucius Titius. in fine.j.man. Et
ideo ſequitur, ꝙ qꝛ non videtur mandatum illicitum, non con-
uenitur, nec tenetur dominus ratione illius illiciti a procurato-
re cōmiſſi. Sed ipſe procurator cōtra hec opponit, ꝙ in genera-
li mandato etiam cōprehenditur, ⁊ cenſetur eſſe mandatum illi-
citum. probatur j.de vi ⁊ vi arm.l.i.§.quoties. vbi ex deiectione
violenta, quā procurator facit, tenetur dn̄s, ergo apparet, ꝙ illi-
citum in mādato comprehendatur: quia niſi comprehenderet,
dominus nō teneretur. arg.l.ſancimus.C.de penis. dic ꝙ ibi lo-
quitur in procura. ſpeciali, hic in generali. vt not. in gloſ.j.d.§.
✻ quoties.* ¶ † No. tex. ibi, quoniam nihil de hoc nomine exigen-
2 do mandaſſe videtur, ⁊c. ¶ † No. quod in generali mandato ve-
3 nit vt quis creditoribus ſoluat. ¶ Ex ij. parte no. quod ī gene-
4 rali mandato non venit illicitum. ¶ † Ad primum oppo. quod
procurator qui non habet liberā, nō pōt alienare, vt l.procurator
cui libera. ⁊ l.procurator totor ⁊.s̄. de procurator. ergo hic ſoluēdo
indebitū non tranſtulit dominiū, ⁊ ſic nō habet locum cōdictio
inde.l.fin.s̄.vſufru.quemad.ca. dicit glo. ego cōcedo, ſed dico qꝺ
hic habebat liberā. Contra ſolutio indebiti non venit in māda-
to, quod apparet, quia expectat ratihabitio, ergo cōceſſio libe-
re ad hoc non poteſt referri. Huius timore quidam recedunt a
lec.gl. et dicunt ꝙ procurator hic ſoluit de ſuo, ⁊ ſi ſoluit de pe-
cunia domini eſt conſumpta.l.interdum in fin.j.eod. quod ſatis
placet. ¶ Tertio op. qꝺ illud quod hic dicitur veniat in māda-
5 to, nec expectatur ratihabitio, pone eniz † qꝺ procurator ſoluit
ex teſtamēto qꝺ verū putabatur. Certe hic ſoluit ceſſante omni
culpa, vt s̄.eo l.ij.in fi.ibi, nec periculum huiuſmodi nummorum
ad eū qui ſine culpa, ⁊c. Si ceſſat omnis culpa, ergo pertinet
periculum ad dominum indiſtincte, quoniā hoc non feciſſet pro-
curator ſine mādato, vt j.de fur.l.ſi ſeru⁹.§.quod vero. Sol. cō-
cedo oppoſitionem, ⁊ hoc intelligam cū ipſi procuratori poteſt ali-
qua culpa imputari, qꝛ dominus diligens ſic non feciſſet. Circa
iſtam partem quero quando dominus nō habet ratum, ſi poteſt
non habere ratū, qua actione repetit? Dicit glo. vtili cōdictione
inde. ſicut dicimus in mutuo l.ſi abſentis.C.ſi cer.pet. qꝺ placet.

Venio ad ſecundā partē, dicitur hic quod procurator
pōt ſolui, cōtra de ſolu.l.hoc iure.⁊ s̄.de pac.l.ſi
ſi tantum. Sol. ibi loquitur in procuratore litis, hic in procura-
6 tore omniuz bonorū, quod dic plene, vt d.l.hoc iure. ¶ † Sz op-
po. dicitur hic, quod in generali mandato non venit illicitum,
cōtra.j.de dam.infec.l.damni infecti ſtipulatio cōpetit, in prin.
a verſi. ſed quod glo. non ſoluit. Tu Dic quod in generali māda-
to, ⁊ in qualibet generali diſpoſitione permiſſiua nō videtur per-
miſſum

miſſum illicitum vt hic.⁊ l.ſi pater filio.ĩ.q̃ in frau.cre. Sic ecõtra
in generali diſpoſitione prohibitiua, vel que prohibitionis
vim obtinet, non veniunt licita.l.cõtraria, vbi quis promiſit de
damno infec. videtur enim promittere quod non fiet damnũ,⁊ ſi
b fiet emẽdabit. Intellige ſi fiet.ſ.indebite. Et per iſtũ[b] tex. †ego
7 dixi,⁊ dico pluries in practica, quod in generali mandato non
c venit, quod procurator petat aliquid per quod dominus incideret
in penam,⁊ ideo ſi procurator peteret illud, quod iam decisum
eſt per cõpromiſſum, põt pars dicere quod ex hac petitione
poteſt dominus incidere in penam, qꝺ procurator nõ admittatur,
ſine ſpeciali mandato vel expreſſa ratihabitione, vt hic, et
dicta l.ſi pater. que in frau.cre. Idem dico, ſi procurator ꝓduceret
aliquas exceptiones, quibus nõ probatis, dominꝰ caderet
in magnam penam ex forma ſtatuti, qꝛ tunc requiritur ſpeciale
mandatum, alias non eſſet parti conſultũ,⁊ ſic fieret partis conditio
deterior per aduẽtum procuratoris. cõtra l.ij.§.defendi.
qui ex cau.in poſſe.eat.⁊ ſic debet intelligi l.non diſtinguemus.
§.pe.de arbi. dicetis vos, ſemper poteſt dominus incidere in penam
ſaltem expẽſarum ſi ſuccumberet, ergo ſemper requiritur
ſpeciale mandatum. Reſpõ. pena expenſarum poteſt infligi ipſi
procuratori, nec eſt neceſſe ꝙ infligatur domino.l.qui ſolidum.
§.etiaꝫ.de lega.ij.⁊ argu.l.j.§.ſi procurator.s̃.ſi quis ius dicen.
non obtempera. Que autẽ s̃.dixi habent locũ in pena que ipſi
domino debet imponi. ¶ Item dicetis vos, ergo nunquã cõtumacia
8 †procuratoris nocebit domino, quia non videtur mandatum
quod ſit contumax, quod eſt contra caſum l.eum qui res.C.
de procur. Reſpon. predicta loquuntur quando pena eſt cõmittenda
propter aliquod factum. Sed ſi venit cõmittenda ꝓpter
9 †aliquid neglectũ, illa negligentia nõ dicitur proprie negligẽtia
procuratoris, ſed dñi, qꝛ talem negligentẽ procuratorem cõſtituit,
cui illud facere incũbebat. Caſus eſt in l.ſi ꝓcurator.§.ſi
tutores.ĩ.mandati. De hoc dixi in l.cum filius.§.ij.de ver.obli.
⁊ hoc verũ quãdo procurator negligẽs eſt, ſecus ſi iuſto impedimẽto
impediretur.l.cum a matribus.C.qui pet.tu. ¶ Circa
10 iſtam partem quero, quid † ſi iſtud indebitũ, quod ſoluebatur
procuratori prima facie apparebat debitum, ita qꝺ quilibet bonus,
⁊ diligẽs homo hoc recepiſſet omni culpa ceſſante vt in caſu
l.iij.s̃.eo. Certe puto, quod tunc veniat in mãdato, nec ſit neceſſaria
ratihabitio. Utiliter enim,⁊ bene ꝓcurator fecit.l. que
vtiliter.de neg.geſt.⁊ quia ceſſat ratio poſita in hoc tex. Nã de
hoc nomine exigendo mandaſſe videtur.

Venio ad tertiam partem, et iſta videtur contradicere
prin.huius l. vbi permittit procuratorẽ repetere,
hic negat. Sol. intellige hic debitũ eſſe ſolutũ, ſed certe tunc
nulla eſſet dubitatio. Intellige ergo in indebito,⁊ tũc obſtat cõtrarium.
Sed reſpõ. quod hic dicitur tutorem,⁊ procuratorem
minoris nõ poſſe repetere, itellige niſi ſicut quilibet maior vtili
11 actiõe ratihabitiõe nõ ſecuta.⁊ ſic cõcordat cũ prin. ¶ †Queritur,
⁊ iſta eſt pulchra q. quãdo ſcimus vtrũ pupillus ſeu minor
curatorẽ, vel tutorem habẽs ratũ habeat vel nõ? Dicũt quidam,
qꝺ hoc non põt ſciri durante pupillari ſeu minori etate, qꝛ
illo tempore nõ põt ratum habere, nec non habere.l.ſi pupillꝰ.
de nouat. Alij dicũt ⁊ i hoc reſidet gl. quod ipſi poſſunt repetere
nomine pupilli,⁊ ſic eius nomine habere ratũ.arg.l.cũ indebitum.
⁊ l.ſi.§.j.ĩ.eo. ſed ad illã l.ſi.reſpon.glo.ibi, vel lex ſi.⁊c.⁊ teneas
12 menti† quando factũ eſt aliquid nomine pupilli, vel minoris
curatorẽ habentis, per alium poteſt ipſe pupillus vel minor
ratum habere cũ authoritate ipſius tutoris ſeu curatoris, ſicut
poteſt ceteros contractus facere. Pro hoc l.iij.§.j.ĩ.rem rataꝫ
habe. ſed de eo quod eſt factũ per ſuũ tutorẽ vel curatorẽ, eſt dubium,
qꝛ eo authore nõ põt,⁊ ſine eo ſimiliter non põt. Quid dicemus?
Dico ſi loquit̃ hic in caſu in quo ꝓcurator ſoluit, poſſet
minor ratũ habere authorita.tutoris, vt dictũ ẽ. Si vero ſoluit
tutor poteſt ſimiliter habere ratum authoritate alterius tutoris.
l.pupillus.§.j.de autho.tut. Si vero nulluꝫ alium habet tutorem
tunc ſi quidem tutor ſoluit de pecunia ſua, ſi quidẽ ſoluit
ceſſante omni culpa,⁊ ſic poterat ipſe imputare minori illam ſolutionem.
s̃.eo.l.iij. tunc poteſt pupillus ratum habere,⁊ etiam
ipſe tutor, qꝛ ex hoc nõ authorat̃ ſibi tutor, nec ſibi aliquid acqrit,
ſed ſolum pupillo prodeſt quia parat ſibi condictionẽ indebiti.
ita loquitur hic. Sed ſi tutori poſſet aliqua culpa imputari
⁊ ſic qꝺ ſoluit non poſſet repetere a minore, tunc non poſſet ipſe
ratũ habere, nec minori authorari: qꝛ authoraretur in rem ſuã,
contra d.l.pupillus.ĩ.de authori.tuto. facit ad predicta de no.l.
nouare. Sed ſi tutor ſoluit de pecunia pupilli, puto tũc indiſtincte
quod nomine pupilli poteſt repetere. Ex hoc enim in nullo
conditio pupilli ſit deterior, ergo,⁊c. vt l.nouare. ſecũdum hanc
diſtinc. debent ſaluari iſte opinio.

5 **Vltimo** gloſſ. hic per modum ſumme tractat materiã,
†cui ⁊ contra quem cõpetat cõdictio indebiti.
Pro qua declaranda aliquantulũ clarius dic quando quis ſoluit
indebitum nomine ſuo ⁊ pro ſua obligatione contracta a ſe,
⁊ tunc ipſe ſoluẽs repetit, vt per totum iſtum titulũ. Quãdoqꝫ
quis ſoluit nomine ſuo,⁊ pro ſua obligatione, non tamẽ contracta
a ſe, ſed ab alio:⁊ tunc non ſemper ipſe repetit, ſed quãdoqꝫ
repetit alius ad quem ex poſtfacto apparet nogotium pertinere.
s̃.eo.l.ij.iij.iiij.⁊ v. qꝺ dic vt s̃.de peti.here.l.ſi quid poſſeſſor.
in fi.⁊ ibi no. Quandoqꝫ quis ſoluit nomine alieno ⁊ pro obligatione
aliena, vt tutor ⁊ procurator,⁊ tunc aut ſoluit illud qꝺ putabat
debitum omni culpa ceſſante,⁊ domino competit cõdictio
indebiti, qꝛ hoc videtur venire in mandato, vt s̃.dixi. aut aliqua
14 culpa poteſt ei imputari,⁊ tunc diſtingue vt in gl. ¶ †Secũdo
queritur contra quem detur condictio indebiti.⁊ hic gloſſ. dicit
aut ſoluitur alicui ſuo nomine, aut alieno: ſi nomine alieno, aut
habebat ſpeciale mandatũ, aut non, quod dic vt in glo. adde tamen,
qꝛ ſi recipiebat hoc ꝓcurator omni culpa ceſſante, indiſtincte
repetit̃ a dño, qꝛ hoc videtur venire in mandato, vt dictũ eſt.
Quomodo autem hoc procedat qꝺ cõtra procuratorem datur
cõdictio indebiti, plene dixi in l.ſi ꝓcuratori falſo.s̃.tit.ij. Vide
iſtam glo.ij. magnam, que eſt notanda,⁊ ſigna eã qꝛ eſt magiſtra.
* *Nota iſtam legem: quia facit ad vnam cautelam, Quotidie cõſtituuntur
procuratores ad debita petenda, ſeu exigenda. Sed
videtur ꝙ talis procurator non debeat admitti, imo ſemper
poſſit repelli: quia ſemper dicet aduerſarius eſſe indebita, que
procurator petit:⁊ ſic non poteſt petere: quia non videtur habere
mãdatum de indebitis petendis, vt hac lege. Nec queret̃,
an ſit debitum, vel indebitum: quia ſi hoc quereret̃ hoc eſſet procedere
in facto principali.⁊ ſic admitteretur indirecte nõ habẽs
mandatum ad cauſam principalem, a qua directo prohibetur,
quod eſſe nõ debet.l.ſcire oportet.§.j.ĩ.de tuto.⁊ cura.datis ab
ijs. Sed dic, ꝙ contra talem cautelam prouidebitur: quia ſummatim,
an ſit debitum, vel indebitum cognoſcetur, que ſummaria
cognitio non preiudicat cauſe, ſeu cognitioni principali ſuper
toto debito faciende: arg.ĩ.de re iud.l.a diuo Pio.§.ſi ſuꝑ
rebus. et de carbo.edic.l.iij.§.ſummatim.⁊ §.hoc enim diligentiſſime.
Et ſic non obſtat cõtrarium: quia prohibetur cognoſci
plene in preiudicium rei, ſed ſummatim non prohibetur, quantum
ad legitimationem perſone faciendam. Vel dic aliter, ꝙ talis
cautela non eſt admittenda: qꝛ talis oppoſitio facta per reũ,
ſicut eſt predictum, nõ eſt admittenda ante litis conteſtationẽ.
Ratio: quia ante litis conteſtationẽ non poteſt proponi ꝑ modum
exceptionis id, de quo principaliter eſt querẽdum, vt ĩ.de
tribu.l.illud.§.ſꝫ et ſi negauerit. que ita inducitur. Quia certũ
eſt, ꝙ tributoria ⁊c. ꝓbat hoc etiã tex.s̃.de interrog.act.l.j.§.
interrogatorijs. Quia de eo de quo eſt litigandũ ante iudicem,
non eſt querendũ vt in dicto §.interrogatorijs. Et de hoc eſt ca
* ſus extra de foro compe.c.ex parte.*

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Tu dic. Vide Are.conſi.xxxiij.j.col. vide Ro.l.ſi ꝓcuratori
falſo.s̃.tit.ij. Ex doctrina Bar. collige regulam, qꝺ in
mandato generali nunꝙ intelligit̃ mãdatum, qꝺ quis indebitũ
recipiat,⁊ per conſequens ne illicitum cõmittat̃ mens eſt mandantis,
⁊ etiam ne aliquid tale propter qꝺ poſſet in penam incidere,
⁊ quãꝙ Bar. ſumat hec ex tex. hic tũ cõſidera qꝺ tex. nullã
facit de pena mentionẽ, vnde credo quod Bar. habuerit cõſiderationẽ
ad ea que frequentius accidunt. Cum enim dicatur hic,
qꝺ in generali mãdato nunquã venit illicitum, licet aliquando
poſſit eſſe illicitum ſine pena ⁊ per hec videatur ex quo in tex. ꝺ
pena verbum nullum, qꝺ Bar. hic male collegerit, qꝺ etiã nõ intelligit̃
mandatum id ꝓpter qꝺ dñs in penam incidere poſſet, tamen
Bar. bene no. ſi cõſideramus.⁊ hanc credo fuiſſe eius intẽtionem:
ꝙ plerunqꝫ illicitũ pena aliqua coercet̃.l.in teſtamẽto.
§.ſi.de manu.teſta.ibi, quos pena,⁊c.⁊ vltra iſtas duas qõnes, q̃
hic per Bar. ꝓpter hanc regu. deducũtur, adde qꝺ dicit Pau.
de caſt. hic in vlti.col. in ſi. de ſententia quã fecit reuocari ꝓpter
articulos criminoſos factos per procuratorem. Et iſta quidẽ
regula procedit etiam ſi procurator habet mandatum generale
cum libera.l.ſi pater.ĩ.que in frau.credi.⁊ etiã ſi in generali procuratorio
iuratum eſſet per dñm qꝺ nõ veniret cõtra ea que faceret
procurator. Ita dicit egregie Bal.cap.j. vt lit.non cõteſt.
per glo.l.non videtur.§.qui iuſſu.ĩ.de reg.iur. de qua glo. vide
etiam hic Bal. Et ad id adde qꝺ no. Bal.c.nonnulli ad ſi.de reſcrip.
qꝺ in generali mandato non venit vt procurator compromittat,
ſed neceſſe eſt qꝺ in hoc habeat mandatũ ſpeciale, qꝛ cõpromiſſum
eſt res periculoſa.l.diem ꝓferre.§.ſtari.s̃.de arbi.
⁊ hoc eſt de mente Bar. licet in ſpecie nõ dicat hoc in prima illatione.
In materia huius regule ⁊ dicti Bart. hic vide quod elegãter
dicit Ang.l.ab executore.⁊ l.ſi expreſſim.ĩ.de ap. dñ vult,
qꝺ in generali mandato nunꝙ venit vt quis appellet ab executore,
etiam ſi mãdatum eſſet procuratori, vt poſſet appellare ab

omni ſentētia diffinitiua ⁊ interlocutoria, ſed ad hoc requiritur
mandatū ſpeciale in indiuiduo. propter l. ab executione. in fi. C.
quorum appel. non reci. ita de facto obtinuiſſe alleg. Ange. de
Peru. in q. inci. pronuntiata eſt tenuta ex iſtrumēto locatiōis
adde ꝙ cōſuluit Roma. conſi. cxlj. inci. ſpectabilis. col. vlt. ⁊ cōſi.
ccxxj. alias ccxx. inci. circa primū. Anch. conſi. ccclx. inci. in queſito.
Alex. conſi. lxxxj. inci. in cauſa, ⁊ lite. Gemi. ca. pen. circa fi.
de elec. in vj. Lap. alleg. cxxvij. inci. primo queritur. quem ſequit̃
Gemi. in ca. eū qui. circa fi. de preben. in vj. Are. conſi. cxliij. Ale.
conſi. cxxvij. ⁊ duo. ſeq. vol. iij Roma. cōſi. lx. Fely. c. eccleſia S.
Mar. de conſtitu. Cepo. cōſi. xv. ⁊ ſeq. Bar. conſi. xlij. ⁊ cōſi. lxxij.
Barb. conſi. vij. in j. vol. Anto. de prat. in conſi. Barb. in j. volu.
Fely. ca. cauſaꝫ que. de re iudi. Bal. l. j. §. fi. j. qn̄ appel. ſit. Barb.
conſi. viij. volu. ij. de Butri. conſi. lxvj. alias lxvij. Roma. conſi.
lxxiij. Imo. conſi. lxxvj. ⁊ cōſi. lxxxiij. ⁊ conſi. cxlvj. vide gl. bonā
cā. dilecto. in verb. generaliter. de prebē. Ana. ꝯſi. xij. Alex. cōſi.
xxxij. vol. ij. vbi dicit, quod prelatus dans mandatum alicui ad
trāſigendū, videtur intelligere, ſcꝫ in caſu licito, ⁊ cōſi. cxc. ad fi.
eo. volu. vbi dicit, quod ſcriptura alicuius debet intelligi ne cōtineat
illicitum. ⁊ pulchre Socy. cōſi. ccxxj. ij. vol. vbi declarando
pulchra ponit.
b ¶ Et per iſtum tex. vide Alex. conſi. xxxiij. in j. col. volu. j.
c ¶ Generali. Adde Bal. conſi. xciij. lib. iij. vbi ponit quod procurator
habens mandatū generale ad iurandū, ⁊ faciendū omnia
requiſita ſm formā ſtatuti qđ nō pōt facere incidere dn̄m
in penā prouenientē ex ſtatuto conſi. vj. lib. iiij. tenet, qđ procurator
cōſtitutus ad homologandū laudū antequā ſit latū, nō pōt
homologare in preiudiciū domini ſi ſit iniquum. ⁊ vide eundem
Bal. conſi. ccxxviij. incip. magnifico caualero. eodem lib. v.

LEX VII.

1 ☞ Condictione indebiti agens quid petere debeat.
2 Condic. indebiti natura eſt, vt quis obliget̃ ad id, in quo factus
eſt locupletior, ⁊ non in plus.

QVod indebitum. Pro declaratione huius l. quero
1 ✝ quando idem idipſum repetitur, ⁊ quādo tantūdeꝫ.
Due ſunt lecture, vna, qđ tota lex loquatur in ſpecie
ſoluta, que ſi extat, ipſa repetitur, ſi nō tunc repetitur eſtimatio,
⁊ hoc eſt quod dicit tantūdem. ¶ Contra hanc lectu. oppo.
in obligatiōe rem dari ſemper debet id ipſum peti. l. pen. ſ.
tit. ij. ⁊ l. ſi ſeruuꝫ. in fi. de verb. obli. Sol. dicit gl. qđ hoc reſpicit
finem, hoc eſt executionem ipſam, tamen in libello ipſum debet
peti. hoc non eſt verum, ⁊ contra. l. in ſumma. §. in frumento. j. eo.
ſed dicamus vt j. dicam. Alij dicunt, quod quādo ſpecies ſoluitur,
repetitur ipſa ſpecies, quādo ſoluitur quantitas, repetitur
tantundem ⁊ hec bona. ¶ Sed contra hoc opp. qꝛ quandoqꝫ repetitur
plus, quandoqꝫ minus, vt l. in ſumma. §. ei qui. ⁊ §. i frumento.
⁊ §. pe. ⁊ in l. indebiti. in prin. j. eo. dicit gl. regula eſt hic,
2 que tamen quandoqꝫ fallit vt ll. allegan contrarium. ✝ Natura
enim condictionis huius eſt, vt quis obligetur ad id in quo factus
eſt locupletior, ⁊ nō in plus. l. nam hoc natura. ⁊ l. ſi nō ſortem.
§. libertus. j. eo. vbi eſt tex. magis no. quā alibi, ⁊ no. per gl.
j. de triti. l. in hac. in fi. mag. glo. Modo quando mihi ſoluta eſt
ſpecies ſi extat, ſum locupletior in ipſa re, ideo ipſa debet repeti,
vt hic, ſi non extat, ⁊ eam vendidiſſem, vel in meā vtilitatē conſumpſiſſem,
tūc eſſem locupletior in eſtimatione, ideo eſtimatio
veniet in petitione ⁊ executione. l. in ſumma. §. in frumento. j. eo.
⁊ dixi in l. ſtipulationes nō diuidunt̃. j. de ver. oblig. Sed ſi eēt
locupletior in plus, puta in fructibus, vel acceſſionibus vel in
minus, illud tantundem repetitur, vt in legibus hic alle. ꝑ glo.
in contrarium Sed quando quantitas ſoluitur, tunc indiſtincte
dicitur quis locupletior in eo quod recipit. Quātitas enīꝫ
perire non poteſt. l. incendiū. ⁊ ibi gl. C. ſi cer. pet. ⁊ ideo tantundem
repetitur, vt hic. ⁊ l. indebiti. §. ſed ⁊ ſi nummi. j. eodem.

LEX VIII.

1 ☞ Errore nomine dotis promittens an poſſit opponere exceptionem
ne exigatur, niſi inquantum facere poteſt.
2 Exceptio ne quis conueniatur niſi inquantum facere poteſt, poteſt
opponi poſt ſententiam.
3 Promiſſio, ⁊ ſolutio quando equiparentur.
4 Exceptio ne quis conueniatur niſi inquantum facere poſſit eſt
temporalis.

QVod nomine. Tutus exceptione, neqꝫ exigatur niſi inquantum
facere poteſt ſolutum per errorē nō repetit. h. d.
1 cum l. ſeq. ¶ ✝ Oppo. de l. quod ſi maritus. j. de cōſti.
pecu. Sol. dicit gl. aliud in promittente, vt ibi, aliud in ſoluente,
vt hic. Iſta eſt vera recte intelligendo, qꝛ ibi loquit̃ in promittēte
non animo nouandi, ſed accedit obligatio obligationi. Sicut
2 ergo ✝ poſt ſnīam poſſet opponi hec exceptio. l. ex diuerſo. §. fin.
ſol. ma. ⁊ l. Neſennius. in fi. de re iudi. ⁊ poſt cōſtitutum ſeu ſecundam
promiſſionē. Sed ſi eſſet facta animo nouandi, tunc diſtinguere
debemus qualiter fuerit facta. Aut enim promiſit, qđ nomine
ſuo, vel nomine dotis debebat. ſ. non expreſſa quantitate, ⁊
tūc itelligit̃ qđ debet. ſ. cū effectu. Et pōt opponi exceptio. Aut
ꝓmiſit expreſſa quātitate certa, ⁊ tūc non poſſet opponi excep.
l. ſi ṗor. ⁊ ibi no. ſol. matr. ⁊ d. l. Neſennius. ✝ Ex hoc apparet, qđ
3 promiſſio, ⁊ ſolutio nō equiparātur. Nec ob. d. ſolutioni C. ad l.
fal. l. fi. vbi ꝓmittere, ⁊ ſoluere equiparant̃, qꝛ eſt verum quātum
ad approbationē vt ibi, ſꝫ quātum ad impediendā repetitionē,
ſi quidē per ꝓmiſſionē tollitur prima actio, ⁊ eius natura ſicut
per ſolutionē ⁊ tūc eſt idē iuris, alias ſecus, vt apparet ex predictis.
¶ Secundo oppo. ⁊ videtur iſta lex ſibi contradicere, dicit
enim qui non pōt ſoluere iſtud eſt cōtradictio. Sol. nō poterat
facere deducto ne egeat, ſꝫ fecit remanēdo egēs. ¶ Tertio
opp. extra gl. tutus fauorabili exceptione, ⁊ dubia, ſoluēs repetit.
l. qui exceptionem. j. eo. ſꝫ hic eſt huiuſmodi ergo, ⁊c. In hoc
cōtrario ⁊ eius ſolutione multū ſe inuoluit Cy. l. de iur. et fac.
4 igno. l. cū qs. in v. q. Breuiter ✝ hec eſt veritas quā tenet Iaco.
But. ⁊ Gul. de Cug. ⁊ Cyn. addidit ad lec. quod hec exceptio eſt
temporalis, qꝛ preſumitur quod diues efficitur. l. cum j. deficientium.
de muneri. ⁊ hono. ⁊ l. ſi defunctus. C. arbi. tut.

LEX X.

* **IN diem.** * Hanc l. intellige cum pecunia
debita in diem nō valde remota [illegible]
prolixum, ſecus aūt eſſet, ſi eſſet dies appoſita in obligatione
cum magno interuallo temporis, vt vſqꝫ ad
x. vel xx. vel xl. annos, vel ſimile tēpus. Nam tunc ante talē diem
ſolutū repeti poſſet, cum talis ſoluēs habeat exceptionē quaſi
perpetuaꝫ, vt in l. qui exceptionem. j. eo. ⁊ per talem diuturnitateꝫ
temporis quodāmodo ius in rebus conſtituitur. l. j. §. quod
ait. j. de ſuperficie. ⁊ ideo plus ſoluere videtur ⁊ ſic repetit. in §.
plus autem. inſti. de actio. ¶ Et ſic ſummatur hec lex, Ante diē
debitum ſoluens nō repetit. h. d. Et ad hoc allegatur, ꝙ ſoluēs
vtroqꝫ iure debitum indebitum tamen iure exceptionis dilatorie,
ſeu temporalis ſolutū nō repetit de quo dixi plene in l. cum
quis. verſi. quartus caſus eſt. C. de iuris, ⁊ fac. igno. videbitis in
l. ſub conditione. ⁊ l. ſequē. j. eo. Sed iuxta hanc legem quero, an
habeatur ratio cōmoditatis medij tēporis? Dic, ꝙ ſic. et hoc
repetetur, ſi ignorans ſoluit, vel ſi aliter ex hoc fraudaretur. l.
que in frau. credi. l. omnes §. fi. j. ſolu. matri. l. ſi cōſtante. §. quoties.
¶ Sed contra legem iſtā opp. hic dicitur, ꝙ ille, q eſt tut⁹
exceptione temporali, ſi ſoluit, non repetit; cōtra, ille, qui habet
exceptionem non numerate dotis, ſi ſoluat, nō repetit. vt j. ſol.
matri. l. maritus. ⁊ tameꝫ talis exceptio eſt temporalis, dic aut
eſt talis exceptio temporalis, cuius obiectus perimit totū principale
negotium, vt exceptio non numerate pecunie, ⁊ nō numerate
dotis, ⁊ tunc inducit repetitionē. vt d. l. maritus. aut eſt talis
exceptio, cuius obiectus non perimit totum negotium
* principale, ⁊ tunc, non inducit repetitionem, vt hic.*

ADDITIO.

* CLAV. ¶ In diem. Quid autem ſi illud debitum in diē nō ſit
certum omnino deberi, puta qꝛ interim eſt per creditorem aliqđ
implendū. vide tex. no. in l. ſꝫ addes §. ſi qs in annum. j. loca.

LEX XI.

SI is cum quo. Solutum pro ſeruo, licet minus ſit in peculio
non repetitur. h. d. Oppo. j. de li. le. l. ſi quis reum.
Sol. hic ſoluit nomine obligationis qua tenebatur
* filius, vel ſeruus, ibi nomine obligationis proprie.* Et que
ratio differentie, dic ꝙ filius vel ſeruus eſt obligatus inſolidum,
pater vero inquātū eſt in peculio. j. de peculio. l. ſi quis cū filio
familias. Et ideo quando pater ſoluit nomine ſuo, vltra vires
peculij ſoluit indebitum. ⁊ ideo repetit. Sed cum ſoluit nomine
* filij, debitum ſoluit, ⁊ ideo non repetit.*

LEX XII.

1 ☞ Condictio indebiti tranſit ad heredem.
2 Indebite vſumfructum fundi proprij ſoluens quando repetat.

SI fundi. ✝ Etiam ad heredem tranſit hec condictio. h. d. Iſta lex legit̃ duobus
1 modis. Vno modo, quod fuit ſolutus vſuſfructus indebite, ⁊ ab eo qui ſolum vſumfructum habebat, quo defuncto
heres eius repetit vſumfructum hoc eſt fructū preteriti
temporis. Alio modo legitur, quod quis ſoluit vſumfructū fundi
proprij indebite, tunc eo mortuo eius heres repetit vſumfructum
nō formalem, quia cum ſit dominus eum habere non pōt.
Vel intellige, quod repetit formaleꝫ qui eſt apud reū indebite,
qui efficiet̃ cauſalis, cum erit ſolutus. ¶ Vltimo gloſſ. format
vnam, que eſt dubia ibi, quid ſi fundum alienaſſet. Glo. iſta pōt
2 intelligi trib. mo. ¶ Vno modo, ✝ quid ſi alienaſſet fundū

vſumfructum ſoluerat indebite:tunc reſpon.gl.que remittit ad l.g vſumfructum.§.ſtipulatus.nihil facit. Sed reſpon.ꝙ repe a ter dominus ad quem ex poſtfacto apparet pertinere[a].ſ̃.eo.l.ij.⁊ iij.Fructus aũt preteriti tẽporis repetet ipſe ſoluẽs. Facit ad predicta ſ̃. vſufru.queãd. ca.l. ſi tibi vſuſfructus.⁊ l.iij §.ſi heres.¶ Secũdo modo poteſt intelligi,quod ſi aliquis alienaſſet fundum deducto vſufructu,quem vſumfructum poſtea ſoluit indebite,⁊ deceſſit,tunc procedit reſpon.glo.de §.ſtipulatꝰ, vt diſtinguamus an retinuerit vſumfructum pro ſe tantum, an pro ſe ⁊ herede.Aut dubitat᷑,vt eo caſu quo pro ſe tm̃ retinuit, heres non poſſit repetere niſi fructus preteriti tẽporis, ſꝫ ſi vſuſfructus pertineat ad heredem,heres põt repetere vſumfructum.¶ Tertio modo poteſt intelligi,quod ſi alienauit fundũ retẽto vſufructu hoc eſt,quia ipſam alienationem proprietatis fecit indebite,tunc ſimiliter reſponſio glo. nihil faceret ad propoſitum,nam tunc non eſſet dubium quod heres eius poſſet ꝓprietatem nudam repetere.

ADDITIO.

a ¶ Pertinere.adde ſecundum Alex.hic quod magis cõmunis opinio eſt contra Bart.

LEX XIII.

Naturaliter. Naturalis obligatio impedit repetitione inſoluti,⁊ ei poteſt accedere fideiuſſor,⁊ pignus.hoc dicit.* Ex iſta lege habes,ꝙ ſeruꝰ obligatur naturaliter. Et ad maiorem declarationem,vt videas qualiter obligatur naturaliter premitto,⁊ quero,quo iure introducta eſt obligatio naturalis?⁊ intelligas de obligatione naturali,quã ius recipit:quia multiplex eſt obligatio naturalis,vt patet in tractatu de obliga. Inſti.quem habeo in volumine ſecreto. Et dic,ꝙ talis obligatio naturalis ,quam ius recipit,eſt ſicut illa que ſit nudis pactis.ſ̃.de pac l.j.⁊ eſt introducta de iure gentium,vt ꝓbatur ff.de pac.l.iuris gentium. circa prin.Et ſi dicas,quare dicitur naturalis,ex quo eſt introducta de iure gentium? Reſpondeo,qꝛ ius gentium dicitur ius gentium naturale.vt Inſti.de re.diui.§.ſingulorũ.⁊ §.per traditionem.iuncta ibi glo.in ver.naturali.que exponit id eſt gentium.Et,vt videas,qualiter ſeruus obligatur naturaliter,contra iam dicta opp.⁊ videt᷑, ꝙ obligatio naturalis nõ ſit introducta de iure gentium:qꝛ ſeruus naturaliter obligatur, vt hic ⁊ j̃. de pec.l.peculium aũt. Sed ſeruus de iure gentium nihil eſt, ⁊ nihil reputatur. Nam ſeruitus illo iure eſt introducta. l.manumiſſiones.ff.de iuſti.⁊ iure.ergo illa obligatio non eſt de iure gẽtium,cũ ſeruitus,vel ſeruus illo iure nil reputetur.Rñ.ius gẽtium dicit eum obligari non inſpecta perſona ipſius ſerui ſecũdum ſtatũ,quem habet de iure gẽtium, ſed ſecundum ſtatũ quẽ habet de iure naturali,primeuo,id eſt naturali,quo omnes homines liberi naſcebantur. Unde non conſiderat eum,vt nũc:qꝛ verum eſt,ꝙ ſic conſiderata perſona illius,nihil eſt,vt ff.de reg. iuris.l.quod attinet.⁊ l.ſeruitutem.ſed conſiderat eum ex tunc. Et hoc eſt quod dicit lex iſta ſubtiliter intellecta ꝙ iſta eſt obligatio naturalis,qua dicimꝰ ſeruum obligari,⁊ per quã nos dicimus ſeruo acquiri,adeo vt repetitionẽ inducat,eſt intelligendus,⁊ conſiderandus ſtatus,quem habebat de iure naturali ꝑmeuo. Uide que dixi in l.necꝫ enim.ver.⁊ ius gentiũ eſt duplex. *ff.de mili.teſta.

1 ☞ Pupillus in eo qudd factus eſt locupletior obligatur ciuiliter,⁊ naturaliter ſine tutore,⁊ num.2.

1 **§. Item quod.** *Pupillus ſine tutore obligat᷑ in quo locupletior efficitur,ideo ſolutũ equitate naturali nõ repetit.h.d.cũ l.ſe. ¶ Ad prin.l.op. ꝙ debitum naturale ſolutum poſſit repeti.l.cum quis.de iur.⁊ fac.igno.⁊ j̃.eo.l.fideicõmiſſum. Sol.gl.ſ̃.eo.l.j.⁊ d l.cum quis.⁊ dicit, quod hic debet intelligi quando ſoluitur per errorem iuris,ſecus ſi facti vt in contrarijs. Ultramont.aliter dicunt,dic vt dixi,⁊ tangam in l.interdum.j̃.eo. Cetera que hic per gl.tãgunt᷑ in prin.ſunt clara. Ad ſi.l.oppo.de l.pupillus.de act.⁊ ob.⁊ j̃.eo.l.quod pupillus.dicit gl.hic loquitur in caſu quo pupillꝰ obligatur naturaliter,qa efficitur locupletior. Cõtraria loquũtur in caſib.in quib. nec naturaliter obligatur.Certe verum di- 2 cit gl.tñ†in caſu huius l.obligat᷑ ciuiliter,⁊ naturaliter quando eſt factus locupletior,vt dicit᷑ hic in tex.⁊ probat᷑.j̃. cõmo.l.iij.in prin.qñ autem.pupillus obligetur naturaliter vel non, dic vt l.j.j̃.de nouationibus.

LEX XIIII.

a **Nam hoc natura.** *Oppo.de vſuca.⁊ preſc. in quibus quis locupletatur cum aliena iactura Gloſ.dicit,fallit ibi,ꝓpter culpam eius contra quem preſcribitur. l.quod quis.j̃.de reg.iur.hec eſt bona ſolu. Nam poteſt eſſe ꝙ contra aliquem preſcribitur:⁊ nulla eſt ſua culpa , vt ſi ponamꝰ eum ignorare.C.de preſcr.lon.tẽp.l.fin. ideo Dy.in l.j.de vſu ꝓ emp.⁊ in ca.ij.extra de reg.iur.li.vj.⁊ Cy.in l.j.C.de leg.dicũt,ꝙ ibi eſt rigor ſcriptus in ſpecie propter bonum publicũ.l.j.ſ̃. de vſuca. ⁊ prefertur huic equitati in genere.

ADDITIO.

a POMA.¶ Nam hoc natura. Facit quod voluit Bar. ꝓ regula huius tex.conſi.xxxvij.⁊ conſil.xxxviij.j.vol.

LEX XV.

1 ☞ Cõdictio indebiti eſt ex equitate naturali,⁊ ideo in ea veniũt fructus ⁊ cetere acceſſiones naturales.
2 Fructuum ratio a quo tempore haberi debeat.
3 Recipiens indebitum mala fide non facit furtum.

1 **Indebiti.** Iſta eſt not.lex,hec†cõditio eſt ex equitate naturali,⁊ ideo in ea veniunt fructus ⁊ cetere acceſſiones naturales.h.d. ¶ Antequam opponam quero quid eſt hoc dictum, indebiti condictio naturalis,dicit gloſ.j.in ea naturales acceſſiones veniunt.hec non eſt recta expoſitio, quia tunc illud quod ſequitur in text.magis deberet poni per modum rationis, quã per modum illationis,hoc eſt, indebiti condictio naturalis eſt, hoc eſt,quia in ea acceſſiones naturales veniunt , ſed text.ponit per modum illationis,⁊ ideo expone vt dixi , indebiti condictio naturalis eſt,id eſt ex equitate naturali eſt,vt ſ̃.l.prori. ⁊ tunc bene ſequitur,⁊ ideo,⁊c. ¶ Opponi.C.eod.l.j. Sol ibi loquitur de acceſſione ciuili, hoc eſt , de vſura , hic de naturali. *Sed que eſt differentia ſeu ratio differentie? Uidebat᷑ enim contrarium,cũ vſure habeantur loco fructuũ,vt j̃.de vſuris. l. vſure.Ratio eſt iſta:quia naturales acceſſiones deſcendunt ex re ipſa:⁊ ſunt quodammodo pars corporis.vt j̃.de excep.rei iudica.l.ſi quis cũ totũ.§.de fructib.⁊ l.fructus.ſ̃.de rei vẽdi.acceſſiones aũt ciuiles non deſcendunt ex re,ſed ex ſtipulatione ſpecialiter in contractib.ſtricti iuris,vt C.de vſuris l.quãuis. vñ cum condictio indebiti dicatur ſtricti iuris, vt inſti.de actio.§. actionum.non mirum,ſi non veniunt vſure citra ſtipulationem. Quid autẽ ſit acceſſio naturalis, no.glo.j̃.de vſur.in Rubrica.* ¶ Oppo.quod fructuum non habeatur ratio niſi poſt litẽ con- 2 teſt.vel niſi probet.l.cũ fundus.ſ̃.ſi cer.pet. Sol. quandoꝫ†peto illud quod eſt meum ꝑ rei vendicationẽ:tunc qualiter habeatur ratio fructuum,dic vt l fructus.⁊ l.⁊ ex diuerſo.de rei vẽd. Quandoꝫ peto id,quod eſt vel fuit meũ iure perſonalis obligatio- 3 nis.vt hic ⁊ ſ̃.ti.ij.l.qui ſe debere.§.fin.⁊ l.†cum quis. Aut peto, ꝙ non eſt vel fuit meũ,⁊ tunc ſi actione ſtricti iuris ⁊ loquit᷑ d.l.cũ fundus.ʒria.Si actione bone fid.dic vt l.videamus.§.ex cã.cum ſequ.j̃.de vſur.⁊ per totam illam l. vbi ꝓbat᷑ hec diſtin. ¶ Opp.de l.ſi non ſortem.§.libertus.j̃.eo. Sol. hec lex limitat᷑ per illum §.vt teneatur de fructib.quatenus eſt factus locupletior,ſi bona fide percipit. ¶ Quero quid ſi mala fide? Gl.dicit, ꝙ tunc facit furtum.l.qm̃.j̃.de cond.fur. Uel dic vt ibi dicit gl. Ueritas eſt,quod non facit furtum, cum in eum ſit tranſlatum dominium,dicemus in d l.quoniam.

1 ¶ Condictio indebiti datur ad poſſeſſionem etiam rerum mobilium,⁊ nu.3.
2 Poſſeſſio quando tranſfertur,tranſfertur ⁊ dominium quod ei acceſſit.
4 Indebitam pecuniam recipiens ab aliquo:an ſi illam perdat ſine culpa,liberetur.
5 Indebitum recõciliatur ſicut mutuũ,⁊ ei equiparat᷑.⁊ nu.11.
6 Indebiti in condictione non veniunt acceſſiones ciuiles ad dãnum ⁊ penam.
7 Indebitam poſſeſſionẽ recipiens ſcienter qñ põt preſcribere.
8 Condictione indebiti,ſi cõtra me agis , ⁊ ego cum credebam me dominum factum, poſtea ago contra te rei vendicatione,qꝛ dominus,vtrum potero opponere exceptionem,dolo facis.
9 Fũdus ſi ſit traditus,in quo habebam ꝓprietatẽ,alius vſumfructum,non tamen poſſidebat,quid repetendum ſit.
10 Fundus ſi traditus eſt Titio, in quo quis habebat nudã proprietatem,⁊ Titius expulit fructuarium,ad quid agetur.
11 Proprietas fundi nuda ſi tradita eſt in quo alius habet vtile dominiũ,ſi ille,cui eſt tradita proprietas ,expulit emphytentã vel feudatarium,⁊ proprietas repetitur,an etiam habebit illud vtile dominium.
13 Tertiũ ius quando quis poſſit opponere.
14 Emphyteutici fundi poſſeſſio ſi ad te peruenit, quod durante illa emphyteuſi fundus ipſe a te non poterit vendicari.

§. Sed ⁊ ſi numi. Iſte eſt difficilis,⁊ bene gloſſatꝰ §. hoc dicit. Hec actio cõpetit ad poſſeſſionem tantum quando ſola poſſeſſio eſt tranſlata,*⁊ ad dominiũ, quod ipſius poſſeſſionis occaſione acceſſit, ⁊ ad proprietatem nudã,ſi ea ſola fuit trãſlata.hoc dicit. Pri

mo loquitur quādo volens transferre dominium ⁊ poſſeſſionē,
ſuam poſſeſſionē tranſtulit. Secūdo, quando ſolam poſſeſſionē
transferre voluit, ⁊ tranſtulit. Tertio quādo poſſeſſioni acceſ-
ſit dominiū. Quarto quando nudam proprietatem tranſtulit.
Secūda ibi, queadmodū. Tertia ibi, ſed ⁊ ſi poſſeſſionē. Quar
ta ibi, ſed ⁊ ſi vſufructus. Ratio huius §. eſt illud qꝺ ponitur
in prin. huius l. quia hec actio eſt ex equitate naturali; ideo non
cōpetit, niſi ad illud quod eſt tranſlatū, ⁊ qꝺ ei acceſſit. ¶ Not.
a qꝺ a condictio † indebiti, datur ad poſſeſſionē, quod tene men-
1 ti, qꝛ ſepe tibi occurret, quādo fit aliquis cōtractus inualidus
per minorem, vel eccleſiā vel alium, ⁊ eius vigore poſſeſſio tan-
b tum in alium transfertur, poterit repeti[b] per hāc condictionē.
2 ¶ No. qꝺ trāſfertur poſſeſſio † ſola, ⁊ repetitur poſſeſſio ⁊ do-
minium qꝺ ei acceſſit. Cōcordat de dona. cau. mor. l. ſi alienā. et
ff. de iur. do. l. Proculus. ⁊ ſolu. matr. l. ſi alienam. alia ſunt cla-
3 ra. ¶ † Opp. qꝺ pro recuperāda poſſeſſione rei mobilis nullū
detur poſſeſſorium; vt nō. in l. rem que nobis. de acquir. poſſeſſ.
Sol. nullū poſſeſſorium datur ſcꝫ interdictuꝫ, ſed bene dantur
actiones ciuiles; vt hic, ⁊ l. in hac. ff. de triti. ⁊ l. ſi rem. §. fin. ⁊ ibi
4 no. ff. de pig. act. ¶ Queritur circa iſtā primam partē, quid † ſi
iſte cui ſolutū eſt, pecuniam perdiderit, an teneatur? Videtur
qꝺ ſic. l. incēdium. C. ſi cer. pe. In cōtrarium videtur, nā iſte non
poteſt dici teneri ad poſſeſſionē in genere, nam aliquid in gene-
re non poteſt poſſideri: quia oportet qꝺ ſit certum id qꝺ poſſi-
detur. l. iij. §. incertam. ff. de acqui. poſ. ⁊ l. locus certus. eod. titu.
Sed hic tenetur ad poſſeſſionem, ergo ad ſpeciem, ſed interitu
ſpeciei debitor liberatur. l. quod te. ſ. ſi cer. pe. ⁊ l. ſi ex legati cau
ſa. de verb. obli. Preterea hec condictio non datur vltra quam
quis ſit factus locupletior. l. ſi nō ſortem. §. libertus. ff. eo. ergo.
⁊c. Sol. aut iſta pecunia eſt conſumpta vtilitate conſumentis, ⁊
tunc ſine dubio tenetur per regulam, qꝛ locupletior eſt factus.
5 Item ꝑ aliā reg. qꝛ indebitū recōciliatur † ſicut mutuū, qꝛ ei e-
quiparatur. vt in §. is quoqꝫ. inſtit. quib. mo. re contrahi. oblig.
Aut pecunia fuit ꝑdita ſimpliciter, ⁊ tunc dicunt quidā, vt Ia.
de Are. hic eum non teneri, ꝑ rationes predictas. Glo. hic vi-
det̄ tenere contrarium, ⁊ idē Iaco. de Are. in l. ij. §. appellata. ſ.
ſi cer. pe. Ad rōnes in cōtrariū rn̄. qꝛ ꝑditione ſequuta fingitur
ab ipſo initio tranſlatum dominiū numorum. l. ſi filius. ſ. ſi cer
tū pe. ideo perinde eſt, ac ſi a principio fuiſſet cōſtitutus debitor
generis, qꝺ perire non pōt. Cōtraria loquunt̄ vbi ceſſat illa fi-
ctio. ¶ Venio ad ſecundam par. ⁊ opp. de l. ſi in area. ff. eo. Sol.
vt in gl. ⁊ dicemus ibi, ⁊ in l. ꝗ exceptionē. §. ſi pars. ff. eo. ¶ Ve
6 nio ad iij. partem, ⁊ opp. extra glo. in condictione indebiti † non
veniūt acceſſiones ciuiles. C. eo. l. j. ſed ꝙ accedit per vſucapio
nem eſt ciuilis acceſſio, vt inſti. de vſuca. in prin. ergo, ⁊c. Sol. nō
veniunt ciuiles acceſſiones ad damnum, ⁊ penā debitoris. l. con-
traria. Soluere enim vſuram ſibi pena eſt; ſed vbi debitor non
dānificaret, qꝛ aliunde ſibi obuenit, tunc ex equitate naturali re
7 ſtituere tenet̄, ſicut ceteras acceſſiones, vt hic. ¶ † Opp. ꝙ iſte
ꝗ poſſeſſionē recipit, non poſſit preſcribere, qꝛ ſciebat indebitū,
⁊ ſic habebat malā fi. ergo, ⁊c. l. j. C. de vſuca. trāſfor. dicit gl. ſol.
intelligo ꝙ hic ignorabat indebitum. Certe non eſt neceſſe dice
re, nā bona fides requiritur aduerſus eum, cōtra quem preſcri
bitur, non aduerſus ſoluentē, ſeu cauſam ſolutionis. vt l. ſi quis
fundū. ff. de acqui. poſ. Vnde hic poſito, ꝙ ego ſcirem indebitū,
tamen credebam me factum dominū ſolutione, ⁊ ſic aduerſus ve
c rum dominū habebam bonā fidem.[c] ¶ Opp. ſi tu agis contra
8 me condictione indebiti, † ergo cum credebam me factum domi
num, poſtea agam contra te rei vendi. qꝛ dominus, vtrum pote-
ro opponere exceptionem dolo facis? vt ff. de do. excep. l. dolo. ⁊
ſic tua repetitio non habebit effectum? Rn̄d. non eſt verum, qꝛ
tu non agis hoc caſu cōdictione indebiti ad poſſeſſionem tantū,
ſed ad poſſeſſionem ⁊ ad dominium', quaſi dominiū ſit recōcilia
tum vſucapione, ſicut dicimus de mutuo. vt no. in l. ij. §. appella
ta. ſ. ſi certum pet. vnde reſtitues mihi poſſeſſionē ⁊ dominiū ꝑ
condictionem indebiti, ⁊ ideo non poſſes poſtea agere rei ven-
dicatione qꝛ deſiiſſes eſſe dominus. In caſu tū procederet op-
poſitio, qn̄ tu tradidiſti mihi poſſeſſionē ex vna cauſa, ⁊ ego ex
alio titulo ⁊ ex alia cauſa preſcripſi, tūc ergo ſolam poſſeſſionē,
quam habui a te, poſſes condicere, non proprietatem, quia eius
occaſione non acceſſit, tex. enim hic loquitur quando ex illa cau
ſa ſequuta eſt vſucapio, ſi bene aduertatur, quē vide ibi, feciſſeꝫ
ita, ⁊c. ¶ Oppo. C. de his qui a non do. l. ſi. gl. hic dicit qꝺ ibi fal
lit fauore libertatis. Tu dic vt dicebat Ia. de Are. ꝙ ibi fallit,
ſed ideo eſt, qꝛ preſcriptio ibi tollit dominiū qꝺ eſt cauſa per-
ſonalis actionis, hic vero preſcriptio nō tollit cauſam perſona-
lis actionis, ſed eā auget ⁊ validat. ¶ Querit gl. an ego qui pe-
to, teneat̄ dn̄o ꝯtra quē preſcriptū eſt? Rn̄. gl. ꝙ nō, vt l. ſi alie-
naꝫ. ff. de dona. cauſa mor. ¶ Venio ad quartā partē. Circa iſtā
9 partem gl. querit † no. qꝺ ſi tradidi tibi fundum, in quo habebā
proprietatem, alius habet vſumfructū, non tū poſſidebat. dicit
d glo. dic. l. fructus[d]. la prima. in fi. ⁊ l. ſeq. de rei vēdi. videlicet ꝙ
ſi fructus ſunt percepti ab ipſo poſſeſſore, repetentur perinde
ac ſi tradēs perfectum dominium habuiſſet, ſecus in fructibus
10 nō perceptis, vt ibi no. ¶ † Itē quero, qꝺ ſi tradidi tibi nudam
proprietatem, tu poſtea expuliſti fructuarium, ad quid agam?
Reſpondet gl. nudam proprietatem repetā ꝑ condictionem in-
debiti. poſteā agā negatoria cōtra te, qꝛ quo ad te liberas edes
habeo. l. loci corpus. §. cōpetit. ſ. ſi ſerui. vēdice. ⁊ ſic tu propter
vſumfructū tertij nō potes te tueri. Ita dicit glo. ⁊ bene. ¶ Itē
quero, quid ſi qn̄ ſoluo indebitū, non transfero in te dominium,
11 qꝛ credo tuū, an ſequuta † cōſumptione recōcilietur indebitū?
Glo. dicit quod ſic, ſicut in mutuo. Inſtit. quibus modis re cō-
12 tra. obli. §. is quoqꝫ. ⁊ bene. ¶ † Quero, ⁊ iſtud eſt no. pone, tu
tradis mihi nudā proprietatem fundi, in quo alius habet vtile
dominiū, qꝛ emphyteuta, vel feudatarius, poſtea illum emphy-
teutā vel feudatariū expello, tu repetis proprietatē, an debeas
a me habere illud vtile dominium, vel poſſeſſionē iudi reſpectu
illius vtilis dominij? videtur quod ſic, vt ſ. dictū eſt de vſufru-
ctuario expulſo. Contrarium determinat gl. quia vſufructus
comitat̄ perſonā, vt cum perſona finiatur, non eſt ſic in emphy-
teuſi. Iſta gl. non videt̄ vera: nā ſeruitutes reales non comitan-
tur perſonā, ⁊ tū nō pōt ꝗs opponere de iure tertij. d. l. loci cor-
pus. §. cōpetit. Eadem ratione nec in emphyteuſi. Preterea
tiam emphyteuſis videt̄ ꝑſonalis, qꝛ extinctis ꝑſonis reuerti-
tur ad dominū. vt in §. emphyteuſim. in auth. de non alie. col.
13 So. dico gl. bene dicere, ſi recte intelligat̄. Debes ſcire † ꝙ qn̄qꝫ
ius tertij eſt excluſiuū iuris agentis in totum ipſo iure, qn̄qꝫ o-
pe exce. ⁊ tūc an poſſit opponi de iure tertij, dico in l. ij. de exce.
rei iud. Qn̄qꝫ ius tertij nō eſt excluſiuū iuris agentis, niſi re-
ſpectu cōmoditatis ⁊ vtilitatis. Nam dominus es, licet fundus
tuus debeat mihi ſeruitutē, vel in eo habeā vſumfructū, vel ius
emphyteuticum, ⁊ ſimilia, tū propter ius tuum vtilitas iuris
mei minuit̄. iſto caſu ꝗs poſſit opponere de iure talis tertij, ha-
bet hic melius ꝙ alibi. Aut ius tertij eſt quoddam ius acceſſo-
rium rei, vt ſeruitutes reales, vel perſone, vt ſeruitutes perſo
nales, tūc de iure tertij nō poſſum opponere dn̄o. d. l. loci cor.
§. cōpetit. ⁊ hac gl. Aut ius tertij non eſt acceſſoriū ad aliud, ſed
per ſe ꝑncipaliter ſubſiſtit, vt vtile dn̄iū, qꝺ cōpetit emphyteu-
te, ſeu fundatario, ⁊ tunc poſſum opponere de iure tertij ad ex-
cludendum intentionem tuam reſpectu illius iuris, vt hac l. Si-
cut poſſum opponere de eo, ꝙ eſſet excluſiuum totius iuris tui.
vt l. ſi. C. de rei vēdi. ⁊ l. cum ſeruū quiſpiā. ⁊ ibi no. C. de ſer. fu-
gi. Nec pōt dici ꝙ iſtud ius emphyteuticū accedat ꝑſone ſicut
vſuſfructus. Nam vna emphyteuſis eſt in perſona omnium, ſed
vſuſfructus nō pōt eſſe idē variatis perſonis. l. ſtipulatio iſta.
§. ſi ꝗs ita. de ver. obli. ⁊ l. repeti. in gl. quib. mo. vſufr. amit. Ex
e hoc habes multū notare iſtā gl.[e] ꝙ ſi tu expuliſti aliquē emphy
teutā de fundo, vel alio reſpectu ad te peruenit poſſeſſio fundi,
ꝙ auꝰ nō pōt vendicare a te, donec durat ius illius emphyteu
te, vt hic expreſſe tenet gl. facit. ff. de vig. l. vectigali.

ADDITIONES.

* CLAV. ¶ Tranſlata. Item quando fuit tranſlatum vtile do-
miniū, tū remāſit directū, tunc eīn poſſeſſio ſola condicitur. ca-
ſus eſt in l. heres cū debuerat. ff. ad SC. Trebel. ⁊ rō colligitur
ex ijs, que habentur in l. heres inſtitutus. ff. illo ⁊ eo. tit.

a I. F. R. ¶ No. quod. Adde Bart. in l. j. §. ſi vir vxori. circa fi.
de acquir. poſ. vbi tenet cōtrariū eius qꝺ dicit, ⁊ preſupponit
hic ſcilicet poſſeſſionem poſſe transferri ex contractu inualido,
celebrato per eccleſiam vel minorem. et ibi vide ſolutionē huꝰ
contrarietatis.

b POMA. ¶ Repeti. Contrarium tenuit idem Bart. l. j. §. ſi vir.
ff. de acqui. poſ. de quo ibi per Iaſ.

c ¶ Fidem. Adde qꝺ Bal. in lec. anti. ⁊ Ful. hic ſequuntur opi.
gl. per l. qui hominem. alleg. in gl. ⁊ ſimiliter cum gl. tranſit Al-
be. de Roſ. ⁊ Alex.

d ¶ Fructus. Adde vt ibi per Bart. ⁊ Spec. in tit. de emphy. §.
nunc aliqua. ver. clxj. Bal. in l. ij. C. de fruct. ⁊ lit. expen. ⁊ inci. §.
preterea. lo vlt. de prohi. feu. ali. per Fede.

e ¶ Iſtā gl. Adde ꝙ cum glo. trāſit Ia. But. Alb. de Roſ. Bal.
in lect. antiq. Ang. ⁊ Saly. hic. ⁊ Pau. de Caſt. qui dicit non re-
cedendum a glo. ⁊ eſt communis opi. licet contra faciat. l. ſi tibi
homo. §. fin. de leg. j. Alex. tamen dicit, ꝙ in puncto iuris, verior
videtur opi. contraria, quam dicit tenere Bal. ⁊ Fulg. ⁊ hic. ⁊
iura allegata per ipſum, quanquam Bart. in d. l. ij. de except.
rei iudi. contra teneat. Tu de doctri. Barto. in d. l. ij. vide Pau.
de Caſtr. conſil. clxij. incip. ad id qꝺ queritur. ⁊ etiam quando qs
poſſit opponere de iure tertij, vltra copioſe dicta per Ale-
xand. adde Petr. de Anchara, conſil. ccxcviij. inci. efficacibus
rationibus.

LEX XVI.

Sub conditione, Solutū anteꝙ debeatur pēdente dubio pōt repeti, ſed ſi certū eſt debitū eſſe vel futurum eſſe, repeti non poteſt. h. d. cū duabus legibus ſeq.

LEX XVII. ET XVIII.

1 ☞ Dies incertus ⁊ conditio quomodo differunt.
2 Dictio, cum, facit principaliter diem, ſecundario conditionem: dictio, ſi, conditionem, ſecundario diem.
3 Promiſſio facta cū moriar, qn̄ videatur donatio cauſa mortis.

Nam ⁊ ſi cum moriar. Oppo. ad hanc legē de l. ſi cū heres, qn̄ di. leg. ced. Solu. aliud in ſtipulatione, vt hic: aliud in legato, vt ibi. ¶ † Quero, q̄ eſt
1 differētia inter diē incertū, ⁊ cōditionē. Gl. in l. qđ ſi ea cōditione. ſ. eo. vacillat. finaliter dicit, ꝙ dies incertus fit per cū, conditio per ſi. Vide gl. iſta eſt vera. Nam, cum, facit † principaliter
2 diem, ſecundario conditionem: dictio, ſi, facit principaliter conditionem, ſecūdario diem. l. ſi Titio. qn̄ di. leg. ce. ⁊ colligitur ex
* iſtis legib⁹. Aut ergo aliquid ꝓmittitur* vel legatur ad diem incertā, ⁊ ante ſolutū non repetitur. s̄. eo. l. in diem. Aut promittitur vel legatur aliquid ad diem incertam, ⁊ tūc aut eſt incertā omni incertitudine. ſ. an ⁊ qn̄, vt ſi promitto qn̄ Imperator venerit in Italiā, ⁊ tūc ſolutū ante diem poterit repeti, vt d. l. ꝙ ſi ea cōditione. in fi. Aut eſt dies incerta quādo, ſed certa an; vt dies mortis, ⁊ tunc non poteſt repeti, vt hac l. nam ⁊ ſi cum moriar. ⁊ hoc in cōtractib⁹. In vltimis volūtatib⁹ dic, vt l. ſi cū heres. qn̄ di. leg. ced. Si vero debetur ſub cōditione, ⁊ tunc aut eſt conditio, que omnino extitura eſt, ⁊ ita certū eſt debitū iri, ⁊ tunc non
a pōt repeti, ſecus ſi dubitatur vt in iſtis legibus. a ¶ † Vltimo
3 opp. ad hāc l. nā ⁊ ſi cū moriar. ꝓmiſſum, cū moriar, videtur donatio cauſa mortis. l. Seia. de dona. cauſa mor. ⁊ l. Seia. de dot. preleg. ⁊ no. in l. que dotis. ſ. ſol. ma. Sol. opꝫ te intelligere hanc l. ⁊ ſimiles, que iſto modo loquūtur, qn̄ ꝓceſſit aliqua cauſa promiſſionis, ex qua colligitur ꝙ nō fuit donatio cauſa mortis, ſed ꝓmiſſio inter viuos. Ita intelligitur l. j. C. vt act. ab her. ⁊ s̄. heredes. ⁊ ſ. de bon. auth. iudi. poſ. l. hereditariū es. ⁊ C. de cōtrahen. ⁊ cōmit. ſtip. l. ſi quas. in dubio intelligeretur donatio cauſa mor. vt dictis legibus. ⁊ l. mortis cauſa. de donat. cauſa mortis. Ita intelligit Gul. hic, ⁊ alij docto.

ADDITIONES.

* CLAV. ¶ Promittitur. De hoc vide quod habetur per gloſſ. ⁊ Bar. in l. cum quis. de iur. ⁊ fac. ign. C. per Bar. ⁊ Doc. in l. Lucius. ſ. ſol. mat. Cano. in c. fi. extra de ſolu.
a POMA. ¶ Legibus. vide Alex. conſi. xl. vol. iiij. ⁊ vide que ſcripſi. l. ſi alienam. §. Marcellus. ſ. de dona. cau. mor.

LEX XIX.

1 ☞ Obligatio naturalis non tollitur per diſpoſitionē l. ſi quis in tantam, ⁊ ſimilium.
2 Liberatus ex diſpoſitione, puta l. ſi quis in tantam ⁊ ſimilium, an teneatur in foro conſcientie.
3 Conſumptione, ⁊ commiſſione reconciliatur indebitum.
4 Condicere partē dimidiā, nō corpus, eſt dicere ꝙ pars dimidia reſpectu numeri condicitur, non reſpectu cuiuſlibet corporis.
5 Error circa debitum inducit repetitionem.

Si pene cauſa. Liberatio, que contingit ex pena, non tollit naturalē obligationē. h. d. ¶ Gl. q̄rit exēpla hui⁹ legis ⁊ ponit exēplū in eo, q impetrauit iniquū ius, ⁊ in eo, q ꝑdidit actiōes ſuas, ⁊ ponit exēplū. per l. extat. s̄. qđ me. cauſa. ⁊ per l. ſi qs in tantā. C. vn̄ vi. vel ꝑ l. in criminali. de iur. om. iu. vel ꝑ aut. habita. C. ne fil. ꝓ pa. vel ꝑ aut. ſtatuimus. C. de epi. ⁊ cle.
1 qđ no. ⁊ tene mēti. † ꝙ ex illis legib⁹ nō tollit obligatio natura-
2 lis. ¶ † Vnde forte in foro cōſcientie a qs teneret ſoluere, lꝫ tn̄
a iſta naturalis q̄ remanet impediat petitionē ſoluti, nō tn̄ crederem ꝙ ex tali debito nō ſoluto poſſet opponi cōpēſatio. ſ. de cōpen. l. quecūqꝫ. ⁊ qđ ibi dicet. Itē ponit gl. exēplū in Maced. ſed exēplū nō eſt bonū, q2 per macedonianū nō tollit naturalis nec ciuilis, ſed paratur exceptio. videbitis ſ. eo. l. indebiti. ⁊ l. q exceptionem. ⁊ no. in l. cum quis. C. de iur. ⁊ fac. igno.

ADDITIO.

a ¶ Cōſcientie. Adde vltra Alex. in quantū tangit, an valeat ſtatutū ꝙ creditor excludat a credito. ſi fuerit per quinquēniū negligēs. Pet. de Anch. conſi. cclxj. vide Panor. c. nouit. de iud.

§. Quamuis. Indebitū cōſideratur etiā ex parte ſoluentis. h. d. Opp. C. de peti. here. l. de hereditate. ⁊ ſ. eo. l. repetitio. Sol. gl. hic ſoluit nomine ſuo ibi ſoluit nomine alieno, ſcꝫ hereditario. Plene not. in l. ſi quid poſſeſſor. s̄. de peti. here. Quid in dubio? Dicunt quidā ſuo nomine. l. ⁊ magis. ſ. de ſolu. ⁊ ſ. eo. l. indebitam. ⁊ ſ. de in rem verſo. l. ſi filius. ⁊ ſ. man. l. Papinianus. Cōtrarium tenet Gul. per l. ſ. s̄. de inſti. ⁊ l. cum poſt mortē. ſ. de admi. tuto. ⁊ de acqui. here. l. pro herede. §. j. ⁊ iſta vera. Ad cōtraria reſponde, licet ipſe non reſpondeat, ꝙ quādoqꝫ duplex eſt obligatio, alia ſoluentis, alia alterius, tūc in dubio quis pro ſua videtur ſoluere, vt in cōtrarijs, quādoqꝫ vna obligatio eſt, que tn̄ eſt qualificata. Exēplum. Hic heres tenetur hereditario nomine: inſtitor tenetur inſtitorio nomine, iſta obligatio poteſt cōſiderari ſimpliciter ſine adiectione illa, ⁊ poteſt cōſiderari cū illa adiectione, ſemper tn̄ eſt vna obligatio, quo caſu pro illa obligatione cum adiectione ſua ſoluiſſe videtur, ⁊ ſic hereditario nomine, vt ſupra dixi.

§. Si falſo. Si ſoluitur indebite cōis pecunia, pars dimidia cōdicitur, non cuiuſlibet corpo-
3 ris. h. d. ¶ † Opp. cōſumptione reconciliatur indebitū. s̄. eo. l. indebiti. §. ſed ⁊ ſi nūmi. Item conſumi dꝫ per ſimmiſtionē, vt l. ſi alieni nūmi. ſ. de ſolu. ſed hic erāt cōmiſti, ergo omnes poſſunt condici. Reſpon. Illud eſt verū, qn̄ cōmiſtio fuit facta poſtea ꝑ creditorem recipiētem. Sed ſi ab initio ſoluitur pecunia cōmiſta cōmunis, procedit iſte verſi. Facit s̄. ſi cer. pet. l. nam ⁊ ſi fur.
4 in fi. ⁊ l. ſi ſocius. ¶ † Quero, quid eſt hoc dictum, partem dimidiam condicere, non corpus? Reſpon. q2 condicitur pars dimidia reſpectu numeri, non reſpectu cuiuſlibet corporis. d. l. nam ⁊ ſi fur. in fi. ¶ Sed contra hoc opp. quia ſaltem pro alia parte poteſt cōdici poſſeſſio. s̄. eo. l. indebiti. §. ſed ⁊ ſi nūmi. Sol. Dicunt quidā, ꝙ hoc vult dicere iſte §. quia vnam partē condicā ratione dominij, aliam ratione poſſeſſionis, non corporis; quaſi dicat, non cōdicam ipſa corpora ratione dominij. Alij, vt Io. exponunt dictā literam, ꝙ condicam partem dimidiam, non certam: puta has vel alias. arg. s̄. de vſufru. l. vſufructuarium. §. ſi in vinarijs. Et verū dicit recte intelligēdo, nam condicam certā partem reſpectu numeri, ſicut dicerem, peto quinqꝫ ex illis decem, non autem magis vna quinqꝫ, ꝙ alia. Et predicta vera reſpectu proprietatis, ſed reſpectu poſſeſſionis poteſt alia pars condici, vt dictū eſt, niſi ſequuta ſit cōſumptio: quia tūc repeteretur totum. Quod eſt verū, niſi conſumens fuiſſet dn̄s partis: q2 tunc cōſumptio non reconciliaret indebitum, ſicut nec mutuū, vt not. in d. l. nam, ⁊ ſi fur. in fi. s̄. ſi cer. peta.

§. Si putem. Solutū indebite per errorē circa rē repetitur. Vel aliter, Error circa rē
5 † debitam repetitionē inducit. h. d. Secus eſſet, ſi alius pro alio ſoluiſſet: quia tunc creditore inuito non daretur repetitio. Sed hic ſoluit aliud tanquam pro ſe debitum.

§. Si duo. Si per plures ſoluatur indebitū in quantitate, cuilibet pro rata cōpetit repetitio, ſi in ſpeciebus, eſt electio eius, qui ad reddēdam tenetur. h. d. cum duabus ſeq. ¶ Opp. de l. cum duo. ſ. eo. Sol. ibi non ſoluunt ſimul, ideo repetit qui poſtea ſoluit, quia tūc erat indebitum, hic ſoluerūt indebitū ſimul, ⁊ pariter. ¶ Opp. ⁊ videtur, qđ prius repetat fideiuſſor: q2 reus debet primo ſoluere, vt in authē. preſente. C. de fideiuſ. Sol. Hoc ꝓcedit de iure antiquo, hodie pri⁹ repeteret fideiuſſor, per dictā authē. Sed ſi eſſet renunciatū beneficio fideiuſſoris, hodie remaneret lex iſta incorrecta.

LEX XXI.

Plane. Oppo. ad hanc legem de l. pe. C. eo. due ſunt ſolutiones. quas ſimul iunge, vtrū in repetendo ſit electio eius, cuius erat in ſoluendo? Dic, aut ſoluentes ſunt plures, ⁊ transfertur electio ad creditorem, qui tenetur reddere, ne forte ipſi in petendo varient, vt hic. Aut ſoluēs eſt vnus, ⁊ tūc de iure antiquo eſt idē, arg. huius legis hodie contra. vt l. pen. C.

LEX XXII.

1 ☞ Error in facto proprio toleratur, quādo certatur de damno vitando.
2 Error preſumitur vbicunque certat quis de damno vitando, ⁊ alius de lucro captando, probando rem aliter ſe habere.

1 **Sed ⁊ ſi me putem.** † Qn̄ quis certat de dāno vitādo error in facto ꝓprio tolerat. h. d. ¶ Opp. in facto proprio non eſt tolerabilis ignorātia. l. ꝙ ꝙ. ſ. ad Velle. Sol. hic certat de dāno vitādo, aduerſari⁹ de lucro captā-
* do, merito eſt tolerabilis ignorātia. * Sed certe hoc non eſt verum: q2 in d. l. ꝙ ꝙ. tractatur de dāno vitando, ideo dic ꝙ iſta lex intelligitur, quando repetens certabat de damno vitādo, ⁊ ideo
* ignorantia fideiuſſoris non toleratur. * ¶ † Nota ergo ex hoc
2 textu cum gl. quod vbicunque quis certat de damno euitando, ⁊ alius de lucro captando, probando rem aliter ſe habere error preſumitur. Idem not. in l. cum de indebito. ſ. de probatio. ⁊ l. ſi poſt diuiſionem. C. de iur. ⁊ fac. ignoran. ⁊ not. in l. de etate. §. qui

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

iuſto.ſ.de interrog.act.Dixi plene in l.non fatetur.ĩ.de confeſſ.
Uide gl.ſuper verbo,potero.
1 ☞Condictionis incerti materia.
2 Condictio incerti,an ſit actio.nu.5.
3 Fallacia de quid ad quale vocatur fallacia accidentis.
4 Uerboꝛum a ſignificatione non recedimus niſi de cõtraria mẽte appareat.
6 Cõdictio incerti nunquam habet locũ vbi alia actio eſt pꝛodita.
7 Poſſeſſionem repetere an dicatur incertum.

§.Cum iter. Cũ ſoluitur debitũ,tñ aliter ꝙ debeatur
ad ſoluẽtis incõmodum,ſi eſt incertũ,
1 ei ꝑ actionẽ incerti cõſulit.h.d.†Materia cõdictionis incerti
traditur hic per gl.melius ꝙ alibi,ideo circa eã aduertamus.
¶Opp.⁊ videtur ꝙ debeat agi cõdictione ſine cauſa.l.j.⁊ l.iij.
ĩ.tit.j.Huius timoꝛe reperio in iſta materia tres opi.⁊ ego ſuꝫ
in quarta,vna fuit Joan. qui cõcedebat oppoſitionẽ qđ hic aga
tur cõdictione ſine cauſa,⁊ ꝙ hic dꝛ incerti,expone, id eſt,condi
ctione ſine cauſa que datur ad incertũ.Dicit eñ Jo. ꝙ cõdictio
2 incerti†non eſt pꝛopꝛium nomen actionis,⁊ ipſe in arboꝛe ſua,
non fecit ei ſpecialem titulum,ſed poſuit ſub tit. de condic. ſine
cauſa. Idẽ tenet Roſ.qꝛ ſi cõdictio incerti eſſet pꝛopꝛium nomẽ
actionis haberemus de ea ſpecialẽ titulũ.ſicut de alijs actionibus
ſeu cõdictionibus.Cõtra opp.Jo.facit, per condictionem
ſine cauſa,repetitur,illud ꝙ ſine cauſa eſt apud alium.l.j.ĩ.de cõ
dict.ſine cauſa,ſed fundus non eſt apud alium ſine cauſa,qꝛ erat
debitus,iter non eſt apud alium, quia dñs non debebat iter ſibĩpſi,
condicitur ergo aliquid,ꝙ non eſt in rerũ natura, nec fuit
traditũ.Dicit enim tex.cõdicam vt iter cõcedatur,huius timoꝛe
dicit Jo.ꝙ hec pꝛopoſitio,Fundus eſt apud eũ ſine cauſa, nõ
eſt vera,ſed iſta ꝓpoſitio,fundus liber eſt apud eũ ſine cauſa,bene
eſt vera,⁊ ideo cõdicetur ab eo vt patiatur ſeruitutẽ imponi.
Ita dicit Jo.¶Itẽ opp.ꝯ Jo.qꝛ ſm hoc iſte §. non faceret
ad titulum,ꝯ l.imperatoꝛ.ĩ.de in diẽ addic.dicit ipſe, imo qꝛ indebite
eſt ſolutũ,hoc eſt,fundus liber eſt indebitus. Iſta opin.
3 Jo.non videt̃ vera,cõtinet enim fallaciã†de quid ad quale, que
vocatur fallacia accidentis,nam condictio ſine cauſa cõpetit qñ
quid ſine cauſa vel indebite ſoluitur.l.j.in pꝛinc.ĩ.de condi. ſine
cã.Sed hoc qđ ſoluit̃ indebite nõ ſoluit̃:ſed ſoluit̃ aliter ꝙ debeat̃,
qꝛ ſoluitur liber fundus cũ debeat ſolui ſeruus,⁊ ſic nõ cõ
petit ſine cã. Preterea,hoc eſt facere violentiã huic text.ſed nõ
†debemus recedere a verbis qñ poſſumus.l.j.§.ſi is.ĩ.de exercito.
4 ⁊ l.nõ aliter.de leg.iij.ergo,⁊c.Non ob.ꝙ†hec actio non habet
5 ſpecialẽ tractatũ,qꝛ nos reperimus in multis alijs,vt in interdicto
fraudatoꝛio,de quo in l.pupilli debitoꝛ. in pꝛĩ.ĩ.de ſo
lu.⁊ in interdicto de ruderib.tollẽ.de quo.ĩ.de dã.infec.⁊ l.pꝛetoꝛ.
§.ſi.⁊ in multis alijs locis.Unde alij ſunt in alia opi.ꝙ cõdictio
incerti ſit ꝓpꝛiũ nomẽ actionis,⁊ habeat locũ vbicũqꝫ peti
tur incertũ.Sicut certi cõdictio hꝫ locũ vbicũqꝫ petitur certũ.
Hoꝛum opi.recitat Jac.de are.in l.certi.condictio.in pꝛinc.ſ.ſi
cer.pet.⁊ ibi tãgitur in gl.ſuper verbo,ex certo. Iſte opi.nõ tenẽtur
a nr̃is doct. qꝛ hoc nulla lege reperit̃ cautũ.ergo,⁊c. imo
videt̃ cõtrariũ. Inſti.de ver.obl.in pꝛin.vbi dꝛ ꝙ qñ ex ſtipulatione
debetur incertũ agitur ex ſtipulatione.Tertia fuit opin.
Azo.in ſumma ſua,quã gloſſ.refert hic,vt dicamus, ꝙ cõdictio
incerti eſt pꝛopꝛiũ nomẽ actionis,⁊ hꝫ locũ vbicũqꝫ petitur incertũ,
pꝛeterꝙ ex ſtipulatu. Ita loquitur hic,⁊ l.qui exceptionem.
§.ſi pars.ĩ.eo.l.ſi tibi liberũ.ĩ.de act.emp.⁊ ĩ.de leg.j.l.qđ ſi
nulla.⁊ in l.⁊ ideo.§.ſi.ĩ.tit.ij.ſm gl.hic. Unde cũ alijs actionibꝰ
cõcurreret iſta cõdictio incerti,vt cũ actione cõmodati, ⁊ depoſi
ti,in qua peto rem reſtitui,⁊ ſic incertũ. Ita dicit gl.⁊ ſic intelligit
legẽ iſtã.¶ Sed ꝯ hãc lec.opp.de l.indebiti.§.ſed ⁊ ſi nũmi.
ſ.eo.Sol.ibi agitur ad poſſeſſionẽ.Et lꝫ aliã rem tradi dicatur
eſſe incertũ,tñ in condictione indebiti videtur eſſe certũ,qꝛ peto
poſſeſſionẽ quã tibi tradidi eo modo,quo tibi tradidi,ſicut dici
mus in mutuo:qꝛ lꝫ alias hec appellatio,vinũ bonũ, ſit incerta,
tñ in mutuo dꝛ cõtinere certũ,refertur enim ad eaꝫ bonitatẽ ſeu
qualitatẽ,in qua factũ eſt mutuũ,vt ſ.ſi cer.pet.l.cũ quid.⁊ no.
in l.certi cõdictio.eo.tit.⁊ ſic gl.pertrãſit. Ego dico†ꝙ cõdictio
6 incerti nunq̃ habet locũ,vbi eſt pꝛodita alia actio.qđ ꝓbo, qꝛ ſicut
alia actio,ſcꝫ ex ſtipulatu,facit ceſſare cõdictionẽ incerti,ſm
Azo.ita alia actio oꝛdinaria,⁊ multo magis. Pꝛo hoc videtur
tex.in l.permiſiſti.ĩ.de pſcrip.ver.⁊ hoc videtur voluiſſe ſentire
gl.vbi alia actio cõpeteret,⁊c.⁊ tex.diceret incerti cõdictionem,
exponit illa verba, incerti, qđ ſunt ſignificatiua facti:hoc eſt,id
qđ eſt incertũ. Ita not.in l.ſi heres.ĩ.de act.emp.⁊ ſ.de vſufruc.
ea.rer.que vſu cõſu.l.tribꝰ.in ver.incertiqꝫ.Dico ergo ſic, qñqꝫ
aliqd eſt incertũ,ſed venit certificanduꝫ per ſñiam, vt intereſſe,
tũc non hꝫ locũ cõdictio incerti,ſed certi cõdictio,vt ibi tex. videtur
dicere incerti,dic.i.certi cõdictione, q̃ datur ad intereſſe,
qđ eſt incertũ ab initio,vt l.ſi.ſ.ſi qs in ius voc.non ier.⁊ l.liber
homo.§.ſi.de ver.obl.⁊ no.ꝑ gl.in l.certi cõdictio,ſuꝑ ver.ex certo
ꝯctu.ſ.ſi cer.pe.Qñqꝫ petitur illud,qđ eſt omnino incertũ,⁊
durat incertũ,nõ aũt venit certificandũ ꝑ ſñiam, tũc ſi quidẽ ad
id,eſt aliqua actio ꝓdita,qꝛ cadit obligatio in ſpeciẽ alicuius ꝯctus,
vel debetur ex teſtõ,tũc agetur illa actione oꝛdinaria,⁊ nõ
cõpetit cõdictio incerti,vt Inſti.de ver.obl.in pꝛin.⁊ l.permiſiſti.
ĩ.de pſcri.ver.⁊ vbi lex diceret incerti,expone.i.tali actione q̃
cõpetit ad incertũ,⁊ ſic factũ ſignificet.l.ſi heres.ĩ.de act.emp.
⁊ l.tribꝰ.de vſufr.ea.re.que vſu cõſu.Sed ſi non cadit in ſpecieꝫ
alicuius ꝯctus,vel quaſi,tũc aduerte ſi quidẽ illud,qđ eſt geſtũ
inter partes,eſt tale qđ cõſueuit parere cõdictionẽ,recurrimus
ad cõdictionẽ incerti,vt hic,⁊ l.qui exceptionẽ.§.ſi pars.ĩ.eo.l.ſi
tibi liberũ.ĩ.de act.empt.l.qđ ſi nulla.ĩ.de leg.j.⁊ de vſufr.ea.re.
que vſu cõſu.l.hoc ſenatuſconſultũ.§.j.Declaro hoc,iſte condictiones
ob cauſam indebiti,⁊ ſine cauſa, non oꝛiuntur niſi aliqđ
negotiũ ſit inter partes geſtum,l.ſi in area.ĩ.eo.⁊ l.ſi me ⁊ Titiũ.
ſ.ſi cer.pe.Negotio tñ geſto iter eos oꝛit̃ cõdictio dicta, nõ
ſm id qđ agitur,ſed extra id, id eſt extra pꝛopoſitũ ꝯtractum.l.
ſi is.in ſi.ĩ.cõmo. Unde in caſu ꝓpoſito huius legis ſimilia allegatoꝛũ.
ſ.hec cõcurrunt.Negotiũ enim eſt geſtum inter me ⁊
te:quia fundũ tibi dedi liberũ,⁊ eſt equũ ꝙ mihi cõſtituas ſeruitutẽ,
quia hoc ab initio debebã deducere, licet tẽpoꝛe ſolutionis
hoc non ageretur,ſed qꝛ indebiti nõ poſſum agere,qꝛ debitũ ſolui,
nec ſine cauſa,qm̃ aliqd nõ eſt apud te ſine cauſa:ideo recurrimus
ad condictionẽ incerti.De hoc eſt caſus hic cum ſimili.legib.
alleg. Sed ſi illud qđ tibi ſolui,⁊ eius ſubſtantia eſſet apud
te indebite,vel ſine cauſa:puto ꝙ condictio indebiti,⁊ ſine cauſa
daretur ad illud,licet eſſet incertum.d.l.iij.ĩ.de cõdi.ſine cau.
Et pꝛobatur ſ.l.pꝛoxi.vbi fuit ſolutus Stichus aut Pamphilus
qui debebatur alternatiue,certe cũ non ſit electio repetentis
illa actio dꝛ cõtinere incertum.l.vbi autẽ.§.qui illud, aut illud.
de ver.obl.⁊ tñ cõpetit cõdictio indebiti,vt ſ.l.pꝛoxi. Idem
ſ.eo.l.ſi fundi mei. vbi per hãc cõdictionẽ repetitur vſuſfructꝰ,
⁊ ille qui petit vſumfructũ petit incertuꝫ.d.l.vbi autem.§.rñſo.
Et hoc modo poſſumus intelligere.l.indebiti.§.ſed ⁊ ſi numi.ſ.
7 eo.qꝛ lꝫ repetere†poſſeſſionẽ dicatur incertũ,tñ cõpetit hec condictio,
qꝛ illud incertũ fuit ſolutũ.Qñqꝫ incertũ debetur ex aliquo
actu,ex quo cõſueuerũt oꝛiri iſte condictiones,⁊ equum eſt
actionẽ dari,tũc cõpeteret actio in factũ.l.quoties.ĩ.de pſcrip.
ver.in caſu tñ cõpetit condictio incerti.l.⁊ ideo.in ſi.ĩ.de condi.
fur.ꝙ qualiter intelligatur ibi dicam,tene menti pꝛedicta.

LEX XXIII.

1 ☞Tranſactio poſt ſententiam que ſit ratio quod non valeat.
2 Statutum ꝙ de qualibet lite fiat cõpꝛomiſſum, non ſit qñ quis habet ſententiam diffinitiuam,vel inſtrumẽtum guarẽtigiatum habens executionem paratam.
3 Compꝛomiſſum eſt quedam tranſactio.
4 Aquiliana ſtipulatione non tranſigitur ſuper re iudicata.
5 Res iudicata non dicitur,donec appellari poteſt.

Eleganter. Datum ex cauſa trãſactionis
a que ſequuta non eſt, ᵃvel inualida
eſt,repetitur.h.d.vſqꝫ ad §.ſi qs poſt.¶Quero
que differẽtia eſt inter pꝛincipiũ legis ⁊ verſi.idẽ
puto:Dic vt in gl.¶Secundo quero, que differentia eſt inter
pꝛincipiũ legis.⁊ §.ſi poſt rem:Reſpon.quia ſupꝛa tranſactio
non fuit ſequuta:hic fuit ſequuta,ſed inualida.¶Quero,q̃ eſt
1 ratio,ꝙ†non valeat ᵇtranſactio poſt rem iudicatã:Tex.dicit,
b ꝙ Imperatoꝛ ſic voluit. Gl. dicit melius,ꝙ tranſactio dꝫ fieri
de re dubia,ſed poſtꝙ eſt iudicatũ non eſt dubiũ,ergo,⁊c.qđ tene
2 mẽti,pꝛopter ſtatuta†terrarũ que dicunt,ꝙ de qualibet lite
partes cogantur compꝛomittere in arbitros, vel in arbitratores.
Nam ſi quis haberet ſententiam diffinitiuam,vel inſtrumẽtum
publicum guarentigiatum,ꝙ ſcd̃m foꝛmam ſtatuti mereatur
c executionẽ,ſicut ſentẽtia diffinitiua,tunc non cogentur ad
3 compꝛomittendum:quia compꝛomiſſum eſt†quedã tranſactio,
vt in authen.vt differ.iud.§.j.⁊ in authen.ſi vero contigerit.C.
de iudic.⁊ ibi not.Sed de eo quod certũ eſt,nõ poteſt tranſigi,
ergo,⁊c,ſed ſi illud inſtrumentum non eſſet liquidum,ſed poſſet
in aliquo in dubium reuocari,tunc ſecus,vt hic.¶Querit glo
4 †an per Aquilianam ſtipulationem poſſit tranſigi ſuper re iudicata:
Quidam dicunt ꝙ ſic.Cõtrarium dicit gl.⁊ bene hic,⁊ l.
ſi cauſa.C.de tranſac.vbi dicitur per glo.melius,ꝙ hic. Supꝛa
dicit gloſſ.ꝙ illud quod deuenit in ſententiam, poſſet deduci in
ſtipulationẽ,⁊ poſtea poſſet ſuper ſtipulatione dubitari,⁊ ſic valeret
tranſactio.quod intellige ſi dubitaretur non ficte, vt ſ.de
5 tranſac.l.cum hi.§.ſi cum lis.¶†Ultimo dicũt quidam,qđ res
iudicata non dꝛ donec appellari poſſit,vt hic.⁊ hoc eſt qđ dicũt
Canoniſte,ſententia tranſiuit in rem iudicatam. qđ etiam videtur
tex.dicere in l.ſi fundus.§.ſi pluris.ĩ.de pig.quod dic vt l.
litigatoꝛibus.C.de appel.plene.ĩ.de re iudi.l.j.

ADDITIONES.

a POMA.¶ Non eſt.vide aliquid per Alex.conſi.xxxj.vol.ij.
b ¶ Non valeat.vide Ro.cōſi.diiij.Alex.cōſi.ix.⁊ cōſil.cxvj.vol.
ij.Panor.cōſi.lxiiij.vol.j.Are.cōſil.xxxviij.Alex.l.fratris. in fi.
C.de trāſac.⁊ in l.j.ff.de tranſac.⁊ cōſi.xciiij.vol.ij.Pan.c.j.de re
ſcrip.Bal.c.paſtoralis.col.j.eo.titu.Panor.c.expoſita.de arb.
Aret.cōſi.xxviij.alias.cxxviij col.fi. Alex. conſi.lxij.volu.ij.vbi
dicit quid qñ calūnioſe peteretur,vide etiā Soci.conſi.iiij.⁊ cō
ſi.lxj.⁊ no.ꝙ ſtatutum de cauſis compromittendis, non hꝫ locū
in caſu dubitabili,late per Barba.conſi.xlij.volu.j.
c ¶ Non cogeretur.Adde Bal.conſil.cxciij.inci.ſtatuta eſt.li.iij.
⁊ Pet.de anch.conſi.clxxxiij.incip.pro clariori intellectu.

☞ Exceptio tranſactionis,iuriſiurandi,⁊ rei iudicate,impedit
1 litis conteſtationem,⁊ quando poſſit opponi.nu.7.
Exceptio impediens litis cōteſtationem,ſi omittatur, non reddit
2 proceſſum nullum.
Exceptio impediens proceſſum debet opponi ante litem conteſtatam,
3 ⁊ opponitur etiam poſt,ſi poſt incipit competere.
Exceptio incompetentie ſeu priuilegij fori debet opponi in initio,
4 ⁊ ſic antequam aliquid fiat.
5 Exceptio procuratoria nō poteſt opponi poſt litē cōteſtatam.
Exceptio excommunicationis,vel banni, vel non ſolutarum collectarum
6 poteſt opponi quandocunqꝫ.
Oppoſui ſi exceptionē ad impediendum proceſſum,⁊ ſuper ea
8 fuerunt teſtes examinati,⁊ ſuccubui,vtrū poſt litē conteſtatam
potero illam opponere ad iuſtitiam cauſe in vim peremptorie.

*§.**Si quis poſt.** Iſte eſt notabilis §. *Nota ex
iſto §.que ſunt exceptiones, que
impediunt litis conteſtationē,⁊ proceſſum,cum proponens eſt
paratus incōtinēti ꝓbare eas. pro quo facit ff.ad exhibē.l.iij §.
ibidem ſubiungit. Idem credo in exceptione ſolutionis. Ratio
eſt,quia ſolutione eius quod debetur,tollitur omnis obligatio,
tex.eſt Inſti.qui.mod.tol.obli.in prin.⁊ ꝑ hoc.ī.de cōdi. inde.l.
iudex.⁊ l. Iulianus. Idem dico in exceptione ordinis.C.de adulte.
l.quoniam Alex.⁊ ī.de excep.titu.generali.l.fundum,⁊ fundi.
⁊ l.fundum,idem in exceptione intentionis. Quia dicebam, domine
iudex,non teneor reſpondere libello:qꝛ actor non hꝫ actionem,
nec ſibi cōpetit actio,⁊ ſine actione nemo experitur,⁊c.ff.de
neg.geſt.l.ſi pupilli.§.fi. Idem in exceptione nullitatis:qꝛ dicebam
falſum procuratorē,vel reuocatū,C.de procur.l.licet.⁊ ī.de
fideiuſ.in l.ſi contēdat.Et idem,ſm Iaco.de Are. in exceptione
preſcriptionis.ī.de adul.l.mariti.§.preterea.vbi hoc tenuit per
l.iij §.ibidem ſubiungit.in fi.ff.ad exhi.Nec exponas dictū verbum,
finita,ſcꝫ,iureiurādo vt multi faciunt,ſed ſilentio longi tēporis
vt videtur caſus.C.de cenſi.l.fi.in fi.verſi.ꝙ ſi tēpus adſcriptum.
Nec obſtat l.emptor.C.de preſcrip.long.tempo. per
quam tenuit Archi.in c.j.de lit.conteſta.lib.vj.quia ibi reus opponens
hanc exceptionem voluit vltra procedere litē conteſtando.
vel dic ſm Oldr.ꝙ exceptio,que tribuit ius in re, ſed tantū
actionem elidit,impedit litis conteſtationem.ī.de adul.l.mariti
lenocinium.§.preterea. Exceptio vero,que ius in re tribuit,ſi
ſimpliciter ante litem conteſtatam opponatur,impedit litis cōteſtationem.
C.de quadrien.preſcrip.l.omnes. Si vero cōditionaliter:
qꝛ dicit reus actorem non dn̄m,⁊ ſi probauerit ſe dn̄m,⁊
dicit reus ſe paratū probare ſe preſcripſiſſe,hoc facere poteſt.
C.de excep.l.ſi quidem.⁊ tunc non impedit litis conteſtationem,
vt l.emptor.ff.alleg.ſm Iac.but.*Exceptio tranſactionis impedit
* litis cōteſtationem,⁊ ſi omittatur, non reddit proceſſum
nullum,⁊ ſi poſt conteſtationem incipit cōpetere reliquam partem
iudicij impediet ſi opponatur,⁊ ſi non opponatur, ſolutum
poterit repeti.h.d.*Sed quid in alijs exceptionib⁹ peremptorijs.
* Quidam dicunt,ꝙ impediunt litis conteſtationē, ſi perempta
fides ſit de eis. arg.ī.vt in poſſ.lega.l.ſi is,a quo.in princi.ff.
ad exhi.§.ibidem ſubiungit.Nec debet conteſtari lis,poſtquam
de iure partis apparet ante litis cōteſtationem.arg.ī.ad Velleia.
l.aliquando.§.fi.Et pro hoc in authen.de teſtib.§.ſi vero dicatur
ſeruilis.⁊ § ſeq.⁊ pro quo facit ratio. quia boni iudicis
eſt lites dirimere.ff.ſi cer.peta.l.quidam exiſtimauerunt. Item
quia iudex debet facere id, quod expedit litigatorib⁹ ſcilicet, ꝙ
peremptoriam recipiat,ne litigantes ſumptibus vexentur.arg.
ī.de aqua plu.arcen.l.iij.§.pen.Nec obſtat lex,peremptorias.C.
ſen.reſcin.non poſ.cum ſimi.quia illud in fauorem rei inductum
eſt,cui fauori iſte poteſt renuntiare,potiſſime,ſi in promptu habet
probationem.pro quo ī.ad Trebel.l.ille a quo.§.ſi de teſtamento.
Et in iſta opinione eſt Gul.de Cu.⁊ tu dic, ꝙ omnis exceptio,
que eſt reperta ad litis deciſionem,impedit litis cōteſtationem
cuiuſmodi ſunt tranſactio, vt C.de tranſact.l.fratris.§.
ſententia.⁊ ī.de re iudi.l.j.⁊ iuſiurandum.vt l.j.ff.de iureiurando.
Si vero non ſit reperta ad litis deciſionem, ſed ad conſeruationem
iuris partis ſit reperta exceptio peremptoria, non impedit
litis conteſtationem,vt exceptio Macedoniani, Velleiani,
⁊ ſimiles,cum ſit ſpeciale in cauſa appellationis,C.de tempo.
appel. in l.fi.§.illud.ergo ſit in alijs ius cōmune.l.j.ad fi.ī.ad muni.
pro quo caſus in authen.de exhib. re.§.ſi vero etiam quidā.
Sed in exceptione pacti,diſtingue an ſit pactum factum de non
agendo,⁊ tunc impedit litis cōteſta.vt ff.dictū eſt de alijs peremptorijs.
Et vide Io.And.⁊ Archid.in c.j.extra de litis conteſt.
lib.vj.impedit etiam litis cōteſtationem lapſus fatalium appellationis,
vt eſt caſus.C.de tempo.appella.l.ij.§.fi. cum ibi notat.
Et generaliter omnes exceptiones, que perimunt cauſam,
impediunt litis conteſtationem. Item impeditur litis conteſtatio
ſuper rei vendicatione,ſi poſſeſſor conueniatur per alterum
ſuper poſſeſſione,vt C.de interdic.l.incerti.in gloſſ.ſuper verbo
orta. Item exceptio obſcuritatis libelli,vt not.ff.de offi.aſſeſſ.l.
j.facit extra de litis conteſ.c.j.⁊ ij.lib.vj.Exceptio tranſactionis
impedit litis cōteſtationem,⁊ ſi omittatur, non reddit proceſſum
nullum,etiam ſi poſt litis conteſtationem incipiat competere
aliqua parte iudicij,exceptio tranſactionis:quia lite cōteſtata
fuit facta tranſactio,impedit,ſi opponatur. Si non opponatur,
ſolutum poterit repeti.hoc dicit.⁊ eſt multum notabilis §.
⁊ forte de notabilioribus huius tituli.Contra iſtum text.oppo.
de l.qui Rome.§.Seia.ī.de verbo. obliga. dic ꝙ licet ibi fuerit
tranſactione negotium finitum,tamē poſt in iudicio non fuit de
tranſactione oppoſitum,vt potuit.ergo,⁊c.hic vero fuit oppoſitum:
* quare litis conteſtationē impedit.* Primo loquitur qñ
tranſactio preceſſit tranſactionem.Secundo quando eſt ſequuta.
1 Secunda ibi,ſed ⁊ ſi.¶ No.†ꝙ exceptio tranſactionis impedit
conteſt. Idem in exceptione iuriſiurādi,⁊ rei iudi. vt l.j.⁊ ij.
⁊ l.nam poſtea.ff.de iureiur.⁊ C.de tranſact.l.fratris.Secundo
2 not.†ꝙ exceptio que impedit conteſta.ſi omittatur,non reddit
3 iudicium retro nullum.Tertio no.quod†exceptio[a] impediens
a proceſſum debet opponi ante litē cōteſtatam,ſi incipit ante cōpetere,
ſed ſi incipit poſt cōpetere poteſt opponi poſtea, vt l.ij.
C.de conſor.eiuſdē li.⁊ l.Pompo.§.rati.ff.de procur.⁊ ibi dixi.
Circa primū de excep.que impediūt litis cōteſta.dic vt dixi in l.
nam poſtea.in prin.ff.de iureiur.Circa ſecūdum,quando debeat
b opponi iſta exceptio,[b] videtur qđ poſſit opponi in quacunque
parte iudicij,vt in c.j.extra de excep.in vj.Solu.quedā eſt exceptio
4 dilatoria,ſeu impediēs proceſſum†propter priuilegiū fori,
⁊ iſta debet opponi in initio antequam fiat aliquis actus,per
quem videatur in iudicē conſentiri.l.fi.C.de excep.⁊ extra,de re
iud.c.inter monaſteriū.Dixi plene ī.de re iud.l.quidā conſulebant.
5 Quedā eſt exceptio que impediret†proceſſū ꝓpter perſonā
agētis,⁊ iſta quādoqꝫ purgatur ꝑ litis cōteſtationē,vt in
exceptione procuratoria.l.Pōponius.§.rati.ff.de procu.Nam
cū procurator per lit.cōteſt.efficiatur dn̄s litis, ideo poſtea, nō
poteſt ſibi dici,tu non es ꝓcurator,vel non potes agere.l.Pōponius.
§.rati.⁊ l.ita demū.C.de procu. Quādoqꝫ exceptio nō
purgatur per cōteſtationē, vt exceptio excōmunicationis. Sicut[c]
c enim erat†excōmunicatus ab initio, ita poſt cōteſtationē
6 remanet excōmunicatus,⁊ ideo licet hec exceptio non poſſit opponi
cōtra ea que iam acta ſunt,poterit opponi cōtra ea q̄ agenda[d]
d ſunt.Sicut enim ab initio poterat ſibi dici tu non es audiēdus,
ita nunc poteſt ſibi dici,tu non es audiēdus,vt d.ca.j.extra
e de exce.li.vj.⁊ idē videtur de exceptione [e] bāni vel de exceptione
qđ non ſoluit collectas. ⁊ ſi que per formam ſtatuti reddunt
perſonam inhabilem ad agēdum,vel faciunt qđ audiri non debeat.
7 Quedā eſt†exceptio que impedit conteſ.ex natura cauſe
vel ꝯctūs,vt exceptio trāſactiōis, rei iud.⁊ iuriſiurādi,⁊ ſimiles,
tūc ad impediēdū ꝓceſſum dꝫ opponi ante li.cōte.vt hic. Sꝫ
ſi nō opponeretur,poſſet opponi poſt cōte.nō ad impediēdum
ꝓceſſum,ſꝫ ad iuſtitiā cauſe,ſicut cetere perēptorie, vt l.peremptorias.
* C.ſen.reſcin.nō poſ.*Sed ſi inciperet cōpetere poſt cōte.
8 tūc etiā poſſet opponi ad ꝓceſſum,vt hoc §.cū ſi.¶†Quero
qđ ſi oppoſui vnā de iſtis excep.ad impediēdū ꝓceſſum,⁊ ſup ea
fuerunt examinati teſtes,⁊ ſuccubui,vtrum poſt lit.cōteſt. potero
opponere ad iuſtitiā cauſe in vim peremptorie,⁊ de nouo
teſtes ꝓducere? Gul.de Cun.videtur dicere qđ non,qꝛ iam ſunt
f aperti ⁊ publicati teſtes,ergo,⁊c. In contrarium[f] videtur tex.
g in c.veniens.el ij.de teſt.non determino nunc.

ADDITIONES.

a POMA.¶ Exceptio. Vide pro declaratione Ro.ſing.cccxxx.
b ¶ Exceptio.Adde vt plene ꝑ Spe.in ti.de exce.§.dicto.ꝑ totū.
c ¶ Sicut.Vide Feli.in c.exceptionē.ver.fallit tertio.⁊ ver.itē
iſta.de excep.Alex.l.j.§.ſublata.ī.ad Trebel.
d ¶ Agenda ſunt.Adde de exceptione excōmunicationis,quando
poſſit opponi Fede.conſil.cxviij.⁊ de exceptione banni Ro.
conſi.ccxiiij.⁊ an dicta de excommunicato,habeant locum in bannito?
vide Io.in addi.ad Spe.in tit.de ſen.§.iuxta.verſi. Item
eſt nulla,ratione litigatorum.

e ¶ Exceptione. Contrarium tenuit Bar. l. Uranius. vlti. col. j.
de fideiuſſo. ⁊ ibi per Alex. in apoſt.
* CLAV. ¶ Non poſſe. Idē eſt ⁊ in exceptione, que cōcernit inſtā-
tiam, ⁊ merita, vt no. Inno. in c. conſtitutus. de reſcrip.
f ¶ In contrarium. Adde Feli. conſi. ccxxij.
g POMA. ¶ Determino. Adde ꝙ determinatur in extrauag. ad
reprimendum. in gl. in verbo, ſummarie. verſi. quedā ſunt emer-
gentes. Anch. conſi. cccxxxiij. incip. pro declaratione iſtarū. ver.
item aduerſus.

1 ☞ Indebite ſolutum in actionibus penalibus repetitur.
2 Indebite ſolutum in actionibus que creſcunt per inficiationem
non repetitur. ⁊ nu. 7. ⁊ de ratione. nu. 3. ⁊ 5.
4 Eſtimatio vani timoris nulla eſt.
6 Indebiti repetitionem que impediant.

1 §. Si qua lex. Solutū indebite † in actionibꝰ pena-
libꝰ repetitur. h. d. ¶ Oppo. C. eo. l.
ea, que. Sol. hic loquitur in actionibꝰ que ſunt penales ab ini-
tio, ibi in his que ex poſtfacto creſcūt per inficiationē. ¶ Con-
tra hoc opp. de l. inde Neratiꝰ. §. fi. cū l. ſeq. ſ. ad le. Aquil. Sol.
2 intellige hanc ſolutionē ſecundū illam l. quod † maleficium erat
ab aliquo cōmiſſum, ideo in actione l. Aquilie ſoluens non repe-
3 tit, ſecus ſi a nemine eſſet cōmiſſuꝫ, vt ibi. ¶ Quero, † que eſt ra-
tio ꝙ in actionibus que creſcunt per inficiationē ſolutū indebi-
te non poſſit repeti? Reſponde, dicunt quidaꝫ, ꝙ licet ſit inde-
bitum reſpectu ſoluētis, tamen eſt debitū reſpectu eius cui ſol-
uitur, vt patet ex his que dixi in precedēti cōtrario. Iſta reſpō-
ſio cōfunditur per l. ſi bene. §. j. ſ. e. Unde aliȷ̄ dicūt ꝙ ratio eſt,
4 qꝛ vane timuit, ⁊ † vani timoris nulla eſt eſtimatio, vt ſ. ꝙ met.
cauſa. l. nec timorem. ⁊ j. de re iud. l. ſi quis ab alio. Iſta ratio gl.
non eſt bona: qꝛ idem eſſet ⁊ ſi iuſte timuiſſet, vel ſi omnino ſe de-
bitorē crediſſet ex iuſta cauſa. l. ea q̄. C. e. vide gl. Alibi ponit
5 rōnē † veriſſimā, in his que creſcūt per inficiationē, ſi ab initio
ſoluo, videor tecum trāſigere, quaſi dicam, prius volo hoc ſol-
uere, quam me in hoc dubio ponere. Unde ſicut ſolutū ex cauſa
tranſactionis non repetit̄ tranſactiōe ſequuta, vt ſ. ea. l. in prin.
⁊ C. eo. l. ij. ita ſolutū ex hac cauſa que per inficiationem creſcit.
Ita no. in l. error. C. de iur. ⁊ facti ignoran. ⁊ tangitur per gloſſ.
in d. l. ea, que. C. eod. quod hic tenet Bul. ⁊ iſta vera eſt quicquid
6 dicat Pet. in dicta l. ea, que. C. eod. ¶ Quero † que ſunt cauſe
que impediunt repetitionem indebiti. Et aduerte, quia quod-
dam eſt indebitū ciuiliter, ſed naturaliter debitū, vel eſt indebi-
tum ope exceptionis, ⁊ de iſtis dic vt ſ. eo. l. j. Sed ſi queris de
eo ꝙ eſt indebitū omni iure, tūc gl. hic enumerat caſus, quaꝫ tu
inuenis vide, ⁊ eam ſigna. Primus caſus eſt in his que creſcūt
7 per inficiationē, vt dictū eſt. † Sed certe licet hoc ſit indebitū re-
ſpectu cauſe remote ꝓpter quā ſoluitur, ſcꝫ dāni dati vel legati
facti piȷ̄s locis, tn̄ eſt debitū reſpectu cauſe ꝓxime tacite intelle-
cte. ſ. trāſactionis, videtur enī trāſigere, vt ſ. dixi. Secūdus ca-
ſus eſt, qn̄ ſciens ſoluit dicit gl. ⁊ hic idē, qꝛ incipit eſſe debitū re-
ſpectu cauſe ꝓxime tacite ſubintellecte. ſ. donationis. l. cuius ꝑ
errorē. j. de regu. iur. Tertius caſus eſt qn̄ iurauit creditor ſibi
deberi illud, ꝙ in veritate non debebatur, certe ⁊ hoc idem, qꝛ
incipit deberi ex noua cauſa. ſ. iuramēto. Quartus caſus eſt, ſcꝫ
ꝓpter authoritatē rei iudic. Certe ⁊ hoc idē qꝛ ex ſnīa incipit de-
nouo deberi ſaltē ciuiliter. Quintus caſus eſt ꝓpter trāſactio-
nē, vt C. eo. l. ij. ⁊ ſ. ea. l. in prin. Et certe ⁊ hoc idē, qꝛ incipit debe-
ri ex noua cauſa. ſ. trāſactionis. Sextus caſus eſt ꝓpter pieta-
tem, vt j. eo. l. cū is. §. ſi mulier. Septimus caſus, qn̄ debetur ab
* alio. ſ. eo. l. pene. in prin. dic vt ibi.* Adde octauū caſum, qn̄ qs
ſoluit id, ꝙ promiſit ex obligatione, cui lex reſiſtit: qꝛ tūc ciuili-
ter obligatus eſt, nec naturaliter, vt j. eo. l. ſi nō ſortem. in prin. ⁊
ibi notatur in ij. q. Alius caſus eſt. j. e. l. is, cui hereditas. ſigna
* gl. hic in ver. dupli.*

LEX XXIIII.

Si is, qui. Promiſſio facta a ſciēte ſe non poſſe compelli tanquam indebitum, non cō-
dicitur. hoc dicit.

LEX XXV.

Cum duo. Pluribus ſoluentibus idem debitum ei, qui vltimo ſoluit, cōceditur repetitio. hoc dicit hec lex, ⁊c.

LEX XXVI.

1 ☞ Naturalis obligatio tunc non impeditur quādo lex non aſ-
ſiſtit. nec reſiſtit obligationi.
2 Obligationi ſi lex reſiſtit nō naſcitur nec ciuilis, nec naturalis.
3 Stāte ſtatuto ꝙ nullus audeat ꝯhere cū minore ſine ꝯſenſu ꝓ-
pinquorū, ⁊ ſi factū fuerit, nō valeat, ſi ꝯhit̄ ſine ſolēnitate requi-
ſita, ex tali ꝯctu nō oritur, neqꝫ naturalis neqꝫ ciuilis obliga.
4 Uſure hodie de iure canonico ⁊ diuino ſunt prohibite, ⁊ lex ea-
rum oblig. reſiſtit.

1 Si non ſortem. Iſta lex habet ſubti-
les caſus. Qn̄ lex † o-
bligationi nō aſſiſtit nec reſiſtit, ꝯhitur naturalis, ꝙ
impedit repetitionē indebiti ſoluti, ſed quādo lex re-
ſiſtit impeditur etiam naturalis obligatio, et ſolutū repetitur.
* h. d. * Nota, que dixi in ſummario, qꝛ notabile eſt, vel ſumme-
tur ſic iſtud principiū, vſqꝫ ad §. ſi quis falſo. ſm̄ Iac. But. vſu-
re indebite repetūtur tunc, qn̄ in ſortē imputari non poſſunt. h.
d. Si excedunt legitimū modū qui eſt C. de vſur. l. eos qui. ſorti
imputādum. Nota iſtū tex. qui quotidie practicatur ꝯ iudices,
⁊ vſurarios: qꝛ ſi ſoluātur eis vſure, officialis facit hoc cōputa-
ri in ſortem, vt hic in tex. ibi, quaſi indebitā repeti poſſe. i. illud
ꝙ vltra ſortem eſt ſolutū cōputato eo, ꝙ pro vſuris ſolutū eſt,
non autē tota ſors repetitur, nec vſurarū vſure. Nota ꝙ ex iure
antiquo, ex quo permittebātur vſure, vt in omnibꝰ iuribꝰ Dige-
ſtorum etiā non debētur, nec permittuntur vſurarū vſure, vt
hic. ꝙ eſt cōtra Iudeos, qui dicūt, ꝙ ex lege antiqua, quam ipſi
* tenent, permittuntur vſurarū vſare.* Quero, a quid ſit inter prin-
a cipium a ſcd̄o reſpōſo? Reſpō. † in prin. debebātur [illegible] natu-
2 raliter, in ſcd̄o reſponſo nullo modo. Tunc vltra quero, quare
non debebātur naturaliter in ſcd̄o reſponſo, cum interuenit
promiſſio aſſenſus ſicut in principio. Reſpōdeo, in principio lex
non aſſiſtit, nec reſiſtit obligationi, ſicut dicimus in l. ſtipulatio
iſta. §. alteri. j. de ver. obl. In ſcd̄o reſponſo lex reſiſtit obligatio-
ni, ideo nō naſcitur ciuilis, nec naturalis, vt hic, ⁊ l. cū lex. ſ. de fi-
deiuſ. ⁊ l. non dubium. C. de legi. ꝙ eſt alias multū notādū pro-
pter ſtatuta terrarū, que qnqꝫ reſiſtunt cōtractui. Unde dice-
3 bam pridie. De facto † cauetur ſtatuto Aſſiſi ꝙ nullus audeat
cōtrahere cum minore ſine cōſenſu propinquorum, ⁊ ſi factū fue-
rit, nō valet. Certe ſi aliquis cōtrahit cum minore ſolēnitate non
ſeruata, licet de iure cōmuni ipſe minor obligaretur naturali-
ter, ⁊ alius obligaretur ſibi ciuiliter ⁊ naturaliter, vt Inſtit. de
autho. tut. §. j. ꝙ eſt ideo, qꝛ lex non aſſiſtit neqꝫ reſiſtit obliga-
tioni, tn̄ cum ſtatutuꝫ omnino reſiſtat, nulla naſcetur obligatio,
vt hic, ⁊ dicta l. cuꝫ lex. ⁊ C. de legib. l. non dubiū. Opponitur de
b hic, ꝙ ſi poſtea ſoluitur b ſors, ipſa repetitur tanquā indebita.
Cōtra. j. eo. l. qui inuicē. Sol. ibi debitum erat hincinde ex diuer-
ſis cauſis, hic vero ſolutum pro vſuris directo computatur in
ſortem, ſicut ſi pro ſorte eſſet ſolutum, qn̄ ſortis occaſione ſolui-
4 tur. Hodie vero † de iure canon. imo potius de iure diuino obli-
gationi vſurarum lex reſiſtit in totū C. de vſu. auth. ad hec. ideo
ſolutum in totum repetitur, ⁊ ita obſeruatur, nec poteſt dici ꝙ
ſcienter ſoluit indebitum, vt dicam j. proxi. §. ⁊c.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Quero. Qn̄ lex reſiſtit cōtractui, ex eo non naſcitur
neqꝫ ciuilis, neqꝫ naturalis obligatio, ꝙ etiā procedit in prohi-
bitione iudicis. Tex. eſt no. in l. is qui bonis. j. de ver. obli. vbi ſi
interdicitur bonorum adminiſtratio prodigo per iudicem, non
poteſt poſtea ciuiliter, aut naturaliter obligari, cum ante inter-
dictionem ſecundum communem opi. doc. ſe obligare potuiſſet,
vide Ro. conſi. ccccxxxvij. in j. dub. col. j.
b ALEX. ¶ Quod ſi poſtea ſoluitur. Hodie lex reſiſtit omnino obli-
gationi vſurarū. tex. eſt in c. debitores. extra de iureiur. ſed vnū
dicebat Bal. ⁊ Ang. in l. ſi marito. §. j. ſol. mat. arg. huius tex. cū
ſimi. ꝙ ſi vſurarius cōfitetur ſe recepiſſe centū, ⁊ de aliȷ̄s quie-
tationem facit, ꝙ illa de quibꝰ facta eſt quietatio, nō poſſunt ab
eo repeti, licet alias vſure ſolute repetātur. Faciebat dubium,
quia quietatio hꝫ vim ſolutionis, qualiter autē intelligatur, ꝙ
ſolutū pro vſuris repetatur, ⁊ quid in depoſitario, qui ſcienter,
vel per errorem reſtituit depoſitū, cuꝫ x. pro cētenario, propter
te lucri, an habet locū repetitio? vide Bal. in l. j. in x. queſt. C. pro
ſocio. Adde de minore cōtrahente, non ſeruata forma ſtatuti, vide
per Bar. in l. cū lex. j. de fideiuſ. ⁊ per cano. in c. cum contingat. de
iureiu. ꝙ not. ad apoſtillā. Adde que ſit differētia ſi remittis
ſimpliciter vſuras ſolutas, non repetit, ſi faciēs pactū de nō pe-
tendo repetit. Fede. cōſi. clxxxiiij. An autē officialis poſſit cum
bona conſcientia mādare executioni ſentētias predeceſſorū ſu-
per vſuris? vide Pau. de Caſt. conſi. ccccxx.

a §. Si quis ex falſo. a Quod ſoluitur ne quis in debito putatiuo vexe-
tur, tanꝗ̄ indebitū repetitur. h. d. ¶ Not. ergo, ꝙ licet ego ſciā
b me non teneri ad vſuras, b ſi ꝓmitto vel ſoluo tibi vſuras, ne ve-
xer ſuper debito principali, non poteſt dici ꝙ ſciens indebitum
ſoluerim, ⁊ ita practicant epiſcopi, ⁊c.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Si quis. Uide Alex. conſi. viij. vol. iij.
b ALEX. ¶ Uſuras. No. ꝙ ſoluēs vſuras ſciēter indebitas repe-
tit.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ſit.Et ſic no.limitationẽ ad l.j.ſ.eo.qꝺ tñ recte intelligas,vt hic
hꝫ.Et vide qꝺ habet̃ j.ea.l.§.ſi qs.Adde c.debitores.⁊ ibi ple⸗
ne per doc.de iureiur.⁊ Bal.in aut.⁊ qui.in vlti.col.de bo.au⸗
tho.iud.poſ.⁊ qꝺ dictũ eſt per Bar.ſ.ea.l.in fi.princ.⁊ Bal.in l,
conſtitutionibus.in fi.C.de vſu.⁊ l.ab Anaſtaſio.C.mãda.⁊ per
Do.in c.cũ tu.de vſu.vide not.Bald.aliter loquentem in l.ſi ob
turpem.§.j.ſ.eo.tit.⁊ quod ibi ſcripſi poſt Pau.de Caſt.

§. Indebitum autem. Indebitum eſt,qꝺ non debetur ipſo
iure vel ope exceptionis perpetue.

☞ Cõmunioni ſtare cõpellitur nemo inuitus, et quando.nu.4.
1 Retineri res pro debito poteſt,⁊ quando.nu.7.
2 Scriptor an poſſit retinere qnternũ,donec ei ſoluatur.⁊ nu.8.
3 Pars a toto ſeparata in ſpeciebus non valet tantum,quãtum
5 ſi vnita eſt toti.
6 Datio in ſolutum ſi in aliqua parte fiat plus debito in totũ vi⸗
tiatur licet ſit locus retentioni.
9 Debitor cui relicta fuit libertas,an ſit interim liberatus natu
raliter.
10 Monachus fugitiuus,⁊ ſyndicus reuocatus,ſi accipiant pecu
niam mutuo,an abbas obligetur.
11 Contrauenire facto ſuo quis non poteſt ad ſuum cõmodum,
15 Sententia lata inter heredem ⁊ euincentem habetur pro veri⸗
tate etiam quo ad alios.

a **§. Si centum.** ᵃIn ſpeciebus ratione partis pro
alio indebite ſolute totum repeti⸗
tur,ſecus in ijs que in genere ſuo recipiũt functionẽ.h.d.cum §.
b ſeq.ᵇ¶ No.qꝺ+nemo inuitus cõpellitur ſtare in communione.
1 ¶ Ireno.+de iure retinẽdi rem pro debito.*ſcʒ,ꝙ ſi res debi⸗
2 toris non obligata perueniat ad creditorem occaſione debiti,
* poteſt pro debito retineri,licet ſint leges contra hoc,vt C.com
mo.l.pretextu,⁊ ad qꝺ C.de cõpen.l.fi.§.fi. Quod facit pro ſcri
ptore,vt hic in gl.in verb.retinebitur,vt poſſit retinere quater
* nos,donec illi ſolutũ fuerit qꝺ dic,vt j.dicam.*Dicit gl.qꝺ fa⸗
3 cit pro+ſcriptoribus,vt poſſint retinere quinternũ,donec eis
ſoluatur,quod j.dicam.¶ Oppo.de l.iij.§.fi.⁊ l.ſeq.ſ.de rei vẽ
4 di.+vbi quis inuitus compellitur ad communionem.Solu.hec
c verba,nemoᶜ cõpellit̃ ad cõmunionẽ,poſſunt intelligi ad commu
nionẽ ſcʒ inchoãdã,⁊ tũc fallit i l.3ria pp impoſſibilitatẽ.Alio
modo poſſunt intelligi ad cõmunionẽ ſcʒ retinendam,hoc ẽt fal
lit in caſibus propter preſcriptionẽ.l.j.C.de an.exce.quod doc.
reprobant in fundo a ſocijs communiter poſſeſſo,⁊ bene,vt ibi,
⁊ l.fi.C.cõmu.diui.¶ Secũdo opp.de ſeq.§.idẽ marcellus.So
lut.prout loquitur in pecunia,non obſtat qr non dicitur eſſe cõ
munio in quolibet corpore,ſʒ petit̃ reſpectu numeri,vt l.ſi pe⸗
ne.§.ſi falſo.ſ.eo.⁊ l.nã ⁊ fi.in fi.ſ.ſi cer.pe.ſʒ prout loquitur in
alio,⁊ in alijs quantitatibus,videtur dubium.Sed reſponde
5 eodem modo,quo in pecunia.Preterea eſt alia ratio,qr in+ſpe
ciebus non valet tantum pars ſeparata a toto,quantum ſi vni
ta eſt toti:vt j.de ſolu.l.ſi quis aliã.⁊ j.de in diem addic.l.quod
autem.§.fi.⁊ l.ſeq.⁊ ideo nõ fit eſtimatio partium,ſed totiꝰ rei,
vt no.in l.j.C.cõmu.diui.⁊ ſic vt hic fauore ſoluẽtis indebitũ to
tũ repetitur,ita etiam fauore creditoris,cui ſoluitur,ſi pars e⸗
uinceretur totũ debitũ peteretur.l.ſi quis aliam.j.de ſolutio.
* Tene ergo multũ mẽti*pro dationibusᵈ in ſolutum que fiunt
d tota die vt ſi+in aliqua parte ſit datio in ſolutuʒ plus debito,
6 tota datio in ſolutũ vitiat̃ vt hic,licet ſit locꝰ retẽtioni.¶ Op
7 ponitur ⁊ videt̃,quod non debitũ nõ+ poſſit retineri propter
e debitum.ᵉl.vlti.C.cõmo.Breuiter doc.ſic diſtinguũt,aut res,
que eſt apud me,eſt mihi obligata ꝓ aliquo debito,⁊ poſſum ꝓ
alio debito retinere.C.etiam ob chirogra.pec.l.j.Aut nõ eſt mi
hi obligata ⁊ tũc aut volo etiam retinere propter expenſas fa
ctas vel aliud debitum contractum propter vtilitatẽ ipſiꝰ rei,
⁊ poſſum retinere.l.in rebus.§.poſſunt.j.cõmo.⁊ l.Paulus.j.
de doli excep.⁊ l.ſi in area.j.eo.⁊ de acqui.re.do.l.qua ratione.
8 §.litere.Et ſic+ſcriptor merito poteſt retinere quinternos,qr
retinet pro melioratione facta circa rem retentã,⁊ ſic intelligo
de quinterno,in quo ſcribit.Aut volo retinere propter aliꝺ de
bitum,⁊ tũc aut illa res peruenit ad me occaſione illius debiti,
⁊ poſſum retinere,vt hic,⁊ l.eleganter.§.qui reprobos.j.de pi
gno.act.l.ſi cum aurum.j.de ſol.Aut non peruenit ad me dicta
occaſione,⁊ tunc nõ potero retinere l.fi.C.commo.⁊ ibi per doc.
⁊ C.in qui.cau.pig.ta.contra.l.non inducta.⁊ ſic apparet quod
ſcriptor non poteſt retinere quinternum exemplaris propter
debitum,⁊c.

ADDITIONES.

a POMA.¶ Si centum.Quod datio in ſolutum plus debito,vi
tiatur in totũ.Pro quo facit qꝺ dicit Bal.in §.quoniã.l.certi
cõdictio.ſ.ſi cer.pe.facit l.cũ amplius.j.de re.iu.⁊ vbi gl.lʒ vi
deatur tenuiſſe cõtrariũ Bar.in l.poſt contractũ.in fi.j.de do.
⁊ limita,vt per Bald.in l.fi.C.de iur.dot.⁊ circa dictũ Bar.vi⸗
de Alex.cõſi.lxiij.vo.iiij.Cremẽ.ſing.xcij.⁊ xcv.Pan.cõſi.xliij.
ij.vol.facit dictũ Bar.in l.certi condictio.§.quoniam.ſ.ſi cert.
peta.Alex.l.iuſte poſſidet.de acqui.poſ.Bald.in l.fi.qꝺ metus
cauſa.⁊ in l.ſunt ⁊ alie.de pub.Barb.c.cum ſuper.de of.dele.et
ibi Feli.Alex.cõſi.lxxxv.col.j.vol.ij.late tenet quod datio in ſo
lutũ ꝓ debito non vero eſt nulla.Roma.conſil.cccel.vbi ponit
quid iuris qñ datio in ſolutum fieret per viam contractus,et
conſi.ccccliiij.vbi ponit,qñ debitum erat pro parte verũ,⁊ pro
parte falſum an ſaltem ſuſtineatur in ea parte in qua eſt verũ,
vbi loquitur in miſſione ex primo decreto.⁊ Bal.omnino c.quo
niam frequenter.§.ſin autem.vt lite non conteſt.Ful.cõſ.clxxij.
vbi loquitur in venditione facta per incantum,de bonis debito
ris ad inſtantiam creditoris,minus iuſto precio,⁊ pro maiori
debito quam foret verum creditum,pulchre Bald.pro hoc cõ
ſi.cxxij.in iij.parte ⁊ conſi.lxx.parte j.⁊ cõſi.ccccxcvj.ea.parte,
vbi ponit pulchrum caſum.
b ALEX.¶ §.ſeq.Ad materiam huius §.vide que not.Bart.in l.
iij.ſ.de condi.ob turpem cauſam.
* CLAV.¶ Menti.Et idẽ tenet Paul.ca.in l.ſʒ ſi mihi.j.de ꝟb.
obli.qui dicit hoc non reperiri alibi ita expreſſum,⁊ ſequit̃ ibi⸗
dem Alex.⁊ Lu.Rom.conſi.ccccliiij.
c ALE.¶ Nemo.adꝺ q̃ dixi pꝰ Bar.i l.i hoc iudicio.§.j.ſ.fa.erc.
d ALEX.¶ Dationibꝰ.vide Bal.in l.certi cõd.§.qm̃.ſ.ſi cer.pe.
vbi alleg.Bar.ita conſuluiſſe,⁊ per Flor.in l.in hoc iudicio.fa.
ercis,tamen limita vt per Bal.in l.ordo.in vlti.q.C.de exec.rei
iudic.⁊ cum Bar.hic tranſit ſingulariter Ludo.in l.j.§.pe.de
ꝟb.obl.¶ Adde qꝺ dictũ Bar.de donationibus in ſolutum de
verbo ad verbum refert,⁊ ſequitur Bal.conſi.xc.incip.propo
nitur.lib.j.⁊ inquantum Alex.in lec.poſt Pau.de ca.tangit qd
ſi res valet plus quam quantitas,pro qua data eſt in ſolutum.
adde vt per Oldr.conſi.xxvij.in fi.
e ALEX.¶ Debitum.An quis poſſit ſibi prouidere per retẽtio
nẽ rei nõ debite pro re debita,⁊ qd de ſcriptore ⁊ adde qꝺ regu
la dicens,quem retentione vti non poſſe,fallit fauore dotis,et
mulieris.tex.eſt no.ſecũdũ itellectũ Bar.⁊ doc.in l.filie.in pñ.
j.ſol.matri.⁊ dixi in l.neqꝫ.C.de cõpen.regula aũt dicẽs in caſu
ſuo queꝫ poſſe vti retentione,fallit,niſi talis res perierit vitio,
vel delicto,vt in c.fi.de ord.cog.⁊ in l.j.§.redigũtur.j.quo.leg.
Et dum hic dicitur quod propter expenſas ⁊ ſimiles põt quis
vti retentione,adde ꝙ fortius eſt,qr etiam ſi poſterior eſſet ta
lis creditor,prefertur priori habenti ius in pignore.Text.eſt
no.in l.interdum.cũ ſeq.j.qui po.in pig.ha.Itẽ adde,quod ha
bens quaſi pignus in re,poteſt vti retentione.l.Julianus.§.of
ferri.j.de act.emp.⁊ l.hereditatis.j.de here.vel act.ven.Item
fallit dicta regula prohibitiua retentiõis,in caſu valde no.in l.
j.C.etiã ob chirog.pe.⁊ ibi no.⁊ dicit Bald.per illum tex.qꝺ ſi
moriat̃ ſcholaris ⁊ in infirmitate,vel in funere expendi,poſſuʒ
eius libros retinere,niſi heredes ſcholaris prius mihi ſoluãt
qꝺ no.Et hoc dicit in l.in reſtituẽda.C.de peti.here.⁊ late per
eum,in d.l.fi.C.com.⁊ quod ipſe ſin.no.in l.pe.C.de pig.act.⁊ in
materia vide l.j.C.etiam ob chirogra.pe.in l.per retentionem.
C.de vſur.⁊ per Bar.plene,⁊ plenius quam hic,in l.ſi nõ indu
cta.C.in quib.cau.pig.ta.contraha.⁊ Paul.de Leaza.in c.fi.de
dolo ⁊ contu.¶ Adde qꝺ quis poſſit vti retentione rei nõ de⸗
bite pro re debita Bal.conſi.ccliiij.lib.iij.

§. Adeo. Tutus exceptione perpetua,per errorẽ ſol⸗
uẽs repetit,h.d.¶ Opponit̃ de l.ſi qs reuʒ.j.
a de liberatione legata.Solutio.ibi fuit liberatio legata ad tem
9 pus,hic in perpetuum.¶+Quero,nunquid debitor,cui reli⸗
cta eſt liberatio,ſit interim naturaliter obligatus?Glo.dicit,
quod ſic.Uide gl.quamuis Azo videatur notare cõtrariũ in
ſumma huius ti.potes dicere quod hic loquitur quando teſta
tor dãnauit heredem quod liberaret dictũ debitorẽ.Azo loqt̃
quando ipſe teſtator liberauit,licet inter hec quo ad alia ſit
differentia.l.j.⁊ ij.de lib.leg.facit qꝺ dixi in l.Aurelio.§.Caius.
j.de liber.lega.

ADDITIO.

a ALEX.¶ Liberatio.Uide qꝺ no.Bal.in l.perẽptorias.in fi.
Sed hic ſurgit queſtio.C.ſentent.reſcind.non poſ.

§. Qui filio. Qui ignorãs mãdatum reuocatũ ſol⸗
uit,liberat̃,ſciẽs nõ liberat̃,nec indebi⸗
tũ repetit.h.d.Primũ habuiſtis in l.eius qui in prouincia.ſ.ſi
cer.pe.Secũdũ examinaui in l.ſi procuratori falſo.ſ.tit.ij.cir⸗
ca primam gl.¶ Ultimo glo.hec inducit in argumentũ ad que
10 ſtionem de+monacho fugitiuo ⁊ ſyndico reuocato,qui accepit
pecuniam mutuo,quod Abbas teneatur.Certe gloſſ.tenet qꝺ
liberatur ſoluens fauore liberationis.l.eius qui in prouincia.
11 ⁊ ſic loquitur iſte §.An autem+procurator reuocatus poſſit
obligare dominium,eſt recurrendum ad iſtã materiã,vtrũ ſit

neceſſe quod reuocatio mandati perueniat ad notitiam debitoris
ſeu aduerſarij, habuiſti in l.ſi pecuniam, §.j.ſ.tit.ij.⁊ no.doc.
in.mandatum.C.manda.dicetur in l.ſi procurator.ſ.de procu.

12 **§. Si filius.** †Non poteſt quis venire contra factũ
ſuum ad ſui cõmodum, etiam ex perſona
alterius.h.d. De hoc habuiſtis tactum ſ.ſi cert.peta.l.ſi filius.
¶ Glo.opponit ſed nõ ſoluit in glo.ibi ſed arg.cõtra de adop.
l.ſi pater.§.qui duos. Dic ſed hoc ideo eſt, quia venit cõtra factum
ſuum, ⁊c.

§. Si quis quaſi. Qui ſoluit indebitum ſciẽter,
ne incidat in aliud debitũ putatiuum
tanquã indebitũ repetit.hoc dicit. ¶ Quero, que erat
hic ratio dubitandi? Reſpon.quia poſito quod ſentẽtia arbitri
eſſet lata tamen ex ea non eſt debitum.l.j.C.de arbi.⁊ ideo videor
ſoluere ſcienter indebitum, quia hoc facio, ne incidam in aliud
debitum hoc eſt in penam, ideo repeto tanquam indebite ſolutum:
eſt enim hoc occaſionaliter debitum, ſi in penã incidere nolo.
a Facit quod dicam j.eo.l.is cui.ᵃ

ADDITIO.

ALEX. ¶ Is cui. Et quod no.ſ.l.j.§.j.⁊ Barto.in d.l.is cui,⁊ l.
damus.j.eodem.

§. Heredi. Ab herede indebitum ſolutum in omnẽ euẽtum
repetitur, ſed ſi in queſtione de hereditate
ſuccumbat debitum ⁊ indebitum repetitur.h.d. ¶ Opp.ſ
tit.C.res inter alios acta.alijs preiudicare non debet, per totũ,
ergo ſententia lata inter heredẽ, ⁊ euincentem nullum preiudicium
debet facere inter heredem, et repetentem. Huius timore
hec l.legitur duobus mod. Primo vt totus §.loquatur ĩ herede
⁊ bonorum poſſeſſore putatiuo, ⁊ tunc ceſſat cõtrarium quia repetitur,
quia nõ eſt heres. Alio modo quod loquatur in herede vero,
⁊ tunc prima pars §.quando obtinet procedit clare. Secundam
partem quando ſuccumbit, vbi dicitur quod repeti põt,
intelligas, quod iudex debebat audire repetentem, et ſuper hoc
iudicio procedere, non tamen quod ſententia lata inter heredẽ,
⁊ euincentem hic faciat ius, ſed iudex iudicabit ſecundum allegata
13 ⁊ ꝓbata in nouo iudicio. ¶ †Tu dic verius, quod imo in caſu
iſto ſententia lata inter heredem, ⁊ euincentem, quorum principaliter
itererat habetur pro veritate etiam quo ad alios, vt C.
de petitio.hereditatis.l.fin.⁊ Papinia.§.meminiſſe.ſ.de inofficio.teſtamento.

1 ☞ Naturalis obligatio ĩpedit repetitionẽ ĩdebiti.⁊ nu.7.⁊ 10.
2 Facta quod nõ poſſunt repeti, reperitur tamen eſtimatio.nu.4.
3 Perſonarum ⁊ factorũ ex diuerſitate inducit diuerſitas factorum ⁊ operarum.
5 Cõdictionis indebiti natura eſt, vt quis teneatur in eo quod factus eſt locupletior.
6 Indebitum ſolutum ex vna cauſa poteſt retineri ex alia, ex qua eſt debitum.
8 Officium dicitur illud, quod quis ſine doctrina facere ſcit, ⁊ ibi que ſit officialis opera.⁊ nume.18.⁊ 22.
9 Artificiales opere dicuntur, que conſiſtunt in artificio per doctrinam didicito.
11 Condictio indebiti preter partium propoſitum oritur.
12 Obligatum in genere ſi quis ſe putans ſoluit aliquem ſpeciem illius generis, quis repetat.
13 Opere preſtite quando repetantur vel earum eſtimatio.
14 Opera eſt diurnum officium ſcilicet diei artificialis.
15 Opere nocturne ad cuſtodiendum turrim, dicuntur opere.
16 Opere qualiter diuiduntur, ⁊ nu.18.⁊ 21.
17 Obſequium an ſit opera.
19 Seruire vni domino in menſa, vel in camera, vel aſſociare eum per terram, eſt preſtare operam officialem.
20 Opera fabrilis dicitur, que fit zappando, vagando, ⁊ arando.
23 Opere obſequiales qualiter differant inter ſe, ⁊ in quo differãt ab alijs operibus.
24 Opere proprie qualiter imponãtur, qualiter differant, ⁊ in quibus conueniant.
25 Opere officiales promiſſe que concernunt perſonam eius, cui exhibentur cedunt cum inducuntur.
26 Opere fabriles vel artificiales cedunt a die ſtipulationis.
27 Opere fabriles vel artificiales ſi ſtipulantur loco non deſignato valet ſtipulatio, ſecus ſi ſtipuletur opus.
28 Operarum in genere promiſſio, quando dicatur de operis fabrilibus, ⁊ quando de obſequialibus.
29 Bannum ſi fiat quod quilibet cõpareat armatus tali die in platea ad faciendam monſtram, debet intelligi quod veniat armatus ſecundum conditionem ſue perſone.
30 Conduxiſti ſi ſeruitorem ad tibi ſeruiendum certo pretio, quando poſſim illum alteri concedere eo inuito.
31 Libertus quas operas preſtet patrono ſuo ſumptu, ⁊ quas nõ
32 Opere alicuius ſi conducuntur quando intelligatur quod preſtentur ſumptu locantis vel conducentis.
33 Opere quenam tranſeant ad heredem heredis, ⁊ etiã ad extraneos.⁊ numero 36.
34 Emphyteuſis accepta pro ſe ⁊ filijs quando trãſit ad filios vt filios non vt heredes, ⁊ ſic pro non hereditarijs portionibus.
35 Stipulatus ſi quis eſt ſibi ⁊ filijs, intelligitur ordine ſucceſſiuo.

§. Libertus. Iſte §.cõſueuit reputari difficilis, ⁊
habet materiã ſcholaribus extrauagã
ſcilicet materiã de operis libert.tamẽ in veritate eſt multũ vtilis,
⁊ hoc dicit, Si libertus operas officiales indebite preſtat, nõ
repetit. Idẽ nec earũ eſtimationem, nec in eis poteſt alij delegari.
Sed ſi delegatus preſtiterit, nõ repetet. Si vero fabriles indebite
preſtiterit, nõ repetet eas, ſed earum eſtimationem, ⁊ in eis
libertus poterit delegari, hoc dicit. Primo loquitur in operis
officialibus, ſecundo in frabrilibus. Tertio redit ad officiales, ⁊
immiſcuit aliquid de fabrilibus. Secũda ibi, ſed ſi delegatus.
Ad euidentiã noſtri §.eſt premittendũ que dicuntur opere officiales,
⁊ que fabriles, quod j.dicam in proſecutione materie. Vides
ergo quod coniuncta prima parte cum tertia in operis officialibus
habes quatuor dicta que continentur in primo
ſummarij, quorum duo ſunt in prima parte ⁊ duo in tertia.
In operis vero fabrilibus habes tria dicta, quorum
continentur in ſecunda parte, aliud in tertia. ¶ Not.primo
1 †naturalis obligatio impedit repetitionem indebiti,
naturaliter.ſ.eo. De alia tamẽ naturali loquitur hic,
2 †Secũdo not.quod facta nõ poſſunt repeti, vt hic, ⁊ j.de preſcr.
3 ver.l.pen. †Tertio no.quod ex diuerſitate perſonarũ vel tẽporum
4 inducitur diuerſitas factorum ⁊ operarum. †Quarto no.
5 quod licet facta nõ repetãt, repetitur tamẽ eſtimatio. †Quinto
no.quod natura cõdictiõis indebiti eſt, vt ille cui facta eſt ſolutio,
teneat ĩ eo, quo factus eſt locupletior. ¶ Uenio ad apparatũ
⁊ opponitur, quia illud eſt naturaliter debitũ, ſolutũ facti
errore repetitur, vt C.de iuris ⁊ facti igno.l.cũ quis.ad l.fal.error
ergo hic eodẽ modo debet diſtingui. Solu.dicit glo.intelligas
hoc principiũ in operis obſequialibus ad quas libertus naturaliter
tenetur, ⁊ iſta naturalis ẽ redacta ad preſtãdũ neceſſitatẽ,
poteſt enim libertus cogi ꝑ officiũ iudicis, vt ſ.de offi.
prefec.vrb.l.j.§.cum patronus.⁊ ita dicit gl. Sed cõtra hoc opponitur,
de tex.qui dicit, libertus, cũ ſe putaret: ſi enim vere teneret,
ad quid diceret tex.putaret? Sol.dicit glo.putabat ſe teneri
ex promiſſione, ſed non tenebat, ſed naturaliter ad hoc erat
obligatus, vt dictũ eſt: hec dicũtur in prin.gl. Sed contra hoc
oppo.nã de iure naturali omnes liberi naſcebãtur, ergo de iure
naturali libertus nõ tenetur patrono. Solutio.dicit glo.intellige
hic natura, id eſt, ratione inſita de iure naturali, quod eſt vt bene
faciẽtibus benefaciamus, vel dic naturali, id eſt iure gentiũ,
Certe iſte due ſolutiones ſunt idẽ: nam eo ipſo quod facit mẽtionem
de naturali ratione, oportet quod tu referas ad hominem
tantũ, cum animalia bruta careãt ratione, vt l.j.ſ.ſi qua.pau.fe.
di.⁊ ideo nõ poteſt intelligi de iure naturali, quod eſt commune
omnibus animalibus. Et quod vbicunque dicitur obligatio naturalis,
debebat intelligi, id eſt, de iure gentiũ, probatur in l.cum
amplius.§.j.j.de regu.iur.no.in l.Stichum.§.naturalis.infra
de ſolutionibus.⁊ ita expedit ſe gl.de prima parte huius §.Secundum
6 quam lecturam not.duo, ſcilicet quod †quãdo ſoluitur
ex vna cauſa ex qua eſt indebitum, poteſt retineri ex alia ex qua
eſt debitum, facit l.cum in corpus.ifra de acquir.rerum domi.
7 ¶ Secundo not.†quod naturalis obligatio, que eſt redacta ad
preſtandum neceſſitatem, impedit repetitionem indebiti. Sed
doctoribus noſtris Ultramonta.iſta lectura non placet, quia
hic loquatur de operis obſequialibus quia ille proprie non ſunt
opere, vt infra dicam, ſed intelligunt ipſi ſcilicet de officialibus
operis proprie, hoc eſt, de illis operis, que conſiſtunt in offi-
8 cio †quod quilibet ſcit facere ſine doctrina: ᵃ Illud enim dicitur
officium, vt l.legatis ſeruis.§.ſi ex officio.infra de lega.iij.
9 ſecundum Guil. Artificiales †dicuntur, que conſiſtunt in artificio
dedicto ꝑ doctrinam vt d.§.ſi ex officio.⁊ de his loquitur ſecũda
pars huius.§. Mihi vero placet quod principium iſtud nõ loquatur
in operis obſequalibus, Nam cum ſint debite, ⁊ põt libertus
ad eas cogi nõ facit ad materiam cõdictionis indebiti. Item
placet quod principium loquatur in operis officialibus, vt tex.exprimit,
tamẽ intelligo officiales aliter quã Ultramõtani.ſ.operas
que concernũt ꝑſonã operãtis, ⁊ eius cui edit ſeu operatur. Iſte
opere in rerũ.j.de oper.liber.vbi tex.hoc exprimit, vt j.dicã, Iſte
quidẽ officiales nõ debẽtur ſi nõ imponãtur, vt j.videbitis.nec
põt libertus ad earũ preſtationem cogi. In illis ergo ponẽdus
eſt caſus in hoc prin. Cõtra quã lectu.opp.naturalis obligatio
10 vt bene faciẽti †benefacias, nõ impedit repetitionẽ indebiti.
hoc iure gẽtiũ.ſ.de iuſti.⁊ iure.⁊ l.ſed ⁊ ſi.§.conſuluit.de

here. hic vero dicitur cõtrarium, ergo male. Sol. ista naturalis
obli. vt benefacienti benefaciamus, in liberto respicit certã speciem
obligationis, hoc est, vt ei seruiam, ⁊ ei operer circa personam
suam. Ista casu si illud, ad quod contracta est obligatio, soluatur
non põt repeti vt in prin. huius §. Si vero eidem soluam
illud indebite, vt operas fabriles, que respiciunt patrimoniũ ⁊
non personam, licet ei sim obligatus naturaliter in genere benefacere,
nõ tamẽ impediat repetere illud indebite solutum. vt hic.
Et ita debet intelligi gloss. in d. l. ex hoc iure. ⁊ ibi plene dicam.
* Quod ibi dixi, potest reduci breuioribus verbis, vt plenius
scias istam materiam, quando obligatio ad antidora impediat
repetitionẽ, dic hoc modo, Aut illa naturalis obligatio ad antidora
est reducta ad necessitatem secundum precepta iuris ciuilis,
⁊ tunc talis naturalis obligatio ad antidora impedit soluti
repetitionem, vt hic in nostro §. Aut non est reducta ad necessitatẽ
secundum precepta iuris ciuilis, ⁊ tunc aut respicit certaz
obligationem in specie ⁊ impedit soluti repetitionẽ, vt hic secundum
lecturam doctorũ. Si vero non est in certa specie, tũc aut
prestatur illud idem, propter quod est inducta naturalis obligatio,
⁊ tũc impeditur soluti repetitio, vt l. si testamẽto. ĩ. de fideiussor.
⁊ ĩ. mand. l. si vero non remunerandi. §. idem Papinianus.
Scdo casu si non prestatur non impedit vt alleg. gloss. l. ex
hoc iure. ff. de iusti. ⁊ iure. * Dixi etiam in l. si testamento. §. j. ĩ. de
fideiussor. ¶ Contra hoc opp. de l. cum quis, ⁊ l. error. C. ad l. falci.
Sol. Ultramõtani reprehendunt gl. in eo quod dicit quod
ibi loquitur de naturali debito, ⁊ ideo leges nõ obstant, sed ego
tenui glo. in d. l. cum quis. ⁊ l. j. ff. eo. ⁊ ideo dic quod hec l. debet
distingui secundum illas. De ista tamen naturali obligatiõe plenius
videbitis in d. l. ex hoc iure gentium.

Uenio ad secundam partem.

Ista secunda pars est multũ subtilis, ⁊ glo. intelligit hic in operis
fabrilibus incertis, ⁊ opp. quod diuersorũ hominũ opere dicantur
eedem. l. nemo est qui nesciat. ĩ. de duob. reis. Sol. dicit
glo. quod sunt eedem in genere, non in specie, vel verius nõ sunt
eedem vere, vt hic, sed iuris fictione sic quãdoqꝫ, vt ibi, quod qñ
sit ĩ. dicam. ¶ Item opp. illud idem, quod soluitur, debet repeti,
vt l. quod indebitum ff. eo. Sed hic dicitur estimationem repetẽdã,
quare male. Sol. lex, quod indebitum, loquitur quãdo
solutum extat, sed hic statim cuz opera soluitur, extinguitur, ergo,
⁊c. Hoc non videtur verum, q2 saltem fictione iuris dicitur
extare prestando operam similẽ, vt d. l. nemo est qui nesciat. Huius
timore Jo. in gl. posita super verbo, opere, dicit istum §. debere
intelligi in operis incertis, ⁊ sic non põt dici quod reddantur
alie similes propter earum incertitudinẽ. ¶ Sed cõtra hoc oppo
de tex. q dicit veluti pictorias, ⁊c. Et sic loquitur de certis.
Solu. dicit glossella ibi quod illud, veluti, est exemplificatiuum
prestationis, non obligationis. Item contra dictum Joannis
opp. condictio indebiti datur respectu eius quod est solutum,
sed opera, q iã soluta est, semp est certa, ergo alia similis illi solute
potest condici. Sol. dicit glo. illam potestatem debet habere
recipiens in reddendo, quã habuit soluẽs in soluendo secundum
ista iura, vt l. plane. ff. eod. sed soluens qui credebat se teneri
ad operas incertas, habebat potestatem soluendi eam quam
volebat, eo modo patronus recipiẽs posset reddere quam vellet,
⁊ sic contingeret quod redderet in alio genere, quam solutũ
est. Ne ergo perueniatur ad illud absurdum, repetitur estimatio.
Ita loquitur hic. Istud non est veruz, nam licet quis soluat
respectu obligationis generis, tamen idipsum quod est solutuz
repetitur l. cum is in fi. ĩ. eo. Sed hic ideo nõ repetitur q2 non
extat, vt hic dicit tex. ¶ Nec obstat si dicis quod fictione iuris
dicuntur extare si reddantur alie similes, vt d. l. nemo est qui nesciat.
quia illi fictioni est locus duobus concurrentibus, scilicet
quod hoc sit actum inter partes. ⁊ quod homines sint eiusdem
11 peritie vt ibi patet, que hic non concurrũt † nam condictio indebiti
preter propositum partium oritur, ideo hic nõ habet locuz
illa fictio. Ita tenet Jaco. But. ⁊ ita ibi dixi in d. l. nemo. ⁊ ideo
non curo vtrum libertus putaret se obligatũ ad operas certas
12 vel incertas, idem enim iuris est quantum ad hoc. ¶ † Quãdo
ergo aliquis putãs se obligatũ in genere, soluit aliquam speciẽ
illius generis, quid possit repetere? Dic aut solutio est facta in
his que in suo genere recipiunt functionem, ⁊ repetet tãtundẽ.
vt ff. eo. l. quod indebitum. Aut in his que non recipiũt functionem
in suo genere, ⁊ tunc aut loquimur in his que per solutionẽ
extinguuntur, ⁊ tunc illud solutũ non poterit repeti sed eius estimatio.
quatenus recipiendo factus est locupletior, vt hic. Aut
in his, que non extinguuntur, ⁊ tunc si quidem extat, ipsum repetitur,
vt l. cum is. infra eodem. si non extat, non repetitur nisi recipiens
esset factus locupletior. d. l. cum is. ĩ. eodem. ¶ Item
oppon. quod ipse opere repetantur. l. fina. de oper. seruo. Sol.
13 dicit gl. † ibi petũtur opere, hoc est estimatio operarum. Ita dicit
gl. hic sup verbo, reddere põt. Tu dicas quãdoqꝫ opere petũtur
b simpliciter[b] nõ respectiue ad alias operas iã prestitas
vel prestãdas ⁊ ipse opere possunt peti, sicut cetera facta, sꝫ post
morã succedit obligatio ad interesse. l. in stipulationib. §. operarũ.
ĩ. de verb. obl. ⁊ l. ij. de ope. seruo. Quãdoqꝫ petunt respectiue
ad alias operas, ⁊ tũc siquidẽ hoc sit ex cõuẽtiõe, ipse opere
possunt peti duob. modis cõcurrentibus, scilicet quod ex cõuẽtiõe
fiat vt dictũ est, ⁊ sit similitudo peritie. l. nemo. Si vero nõ
fiat ex conuentione, sed in obligationem incidamus preter propositum,
tunc non possunt peti opere, sed estimatio, vt hic. Sumus
expediti de his que pertinent ad §.

Ueniamus ad glo. magnam,

14 que tractat materiã de operis libert. ¶ † Primo quero quid sit opera?[c]
c Respondeo, est diurnũ officiũ. l. j. ĩ. de operis libert. ⁊ intellige
diurnũ, idest, diei artificialis, vt l. ij. de ann. le. de vb. sig. l. ij.
15 ¶ Juxta hoc quero, qd si aliquis † debet operas nocturnas,
id est, custodire turriz de nocte, an dicãtur opere? Puto qd sic,
l. duorum. ĩ. de operis liberto. arg. de aqua plu. arc. l. si prius. in
pri. ¶ Quero vtrũ obsequiũ sit opera? Respõdeo vt dicã ĩ. proxi.
16 ¶ Scdo principaliter quero † qualiter opere diuidãtur?[d]
d Respõdeo secundũ Azo. in summa de oper. liber. ⁊ hic in gloss.
qd triplex est operarũ diuisio, q2 alie obsequiales, alie fabriles,
alie artificiales. Obsequiales cõsistũt in reuerẽtia, Fabriles incerte,
⁊ artificiales certe. Dicit gl. Jac. de Ra. ⁊ Pet. in repetitione
huius §. ⁊ Cy. sequẽdo eos in l. liberti liberteqꝫ. C. de operis
17 liber. reprobant istam diuisionẽ. Nam non placet eis † quod
obsequiũ sit opera, nã opera est diurnũ officiũ, vt dictum est, sed
obsequiũ nõ cõsistit in diurno officio ergo, ⁊c. Preterea distincti
sunt tractatus ⁊ distincti tituli de obsequiis libertorũ, ⁊ de oper.
libertorũ, ergo non debent idem dici. l. si idem. C. de codic. Certe
gl. ⁊ Azo hoc idẽ dicũt, quod obsequiales improprie dicunt
opere, vt ĩ. sequitur in glo. deinde dicunt predicti Jaco. ⁊ Pet.
quod differentia predicta, scilicet fabriles incerte, ⁊ artificiales
certe, non est vera, quia nulla est lex, que hoc dicat, nisi iste §. intelligendo
prout gl. intelligit, qui intellectus non est verus, vt
dictũ est. Certe Azo ĩ summa dicit qd illa appellatio fabrilis nõ
est iuris, sed ipse hoc nomine appellat gratia doctrine. Dicunt
ergo predicti doctores Ultramõtani quod est duplex operarũ
diuisio, alia officialis, alia artificialis. Officialis que exercet
p artẽ hominis habitã sine doctrina, artificialis vero q exercet
per artẽ hominis habitã per doctrinam, vt l. legatis. §. si ex officio.
ĩ. de lega. iij. ⁊ hoc modo soluũt ꝯrietatem multarum legum
18 ⁊ sic intelligunt istum §. Mihi vero videtur † quod in ista materia
e ipsi non bene loquunt.[e] Nam opere officiales, intelligendo,
prout ipsi dicũt in vagãdo ⁊ zappãdo, ⁊ similia, q quilibet scit
facere sine doctrina, possunt edi alteri, sicut patrono, ⁊ libertus
in eis posset delegari, q2 mutatiõe persone nõ videntur alie. l. opere
in reruz. ĩ. de ope. liber. ergo hoc modo nõ potest intelligi iste
§. Dico ergo sic, quod iuriscõsul. appellant operas officiales, q
19 cõcernũt † psonam edẽtis, ⁊ eius cui edunt, ⁊ sic ex varietate psone
variantur opere, verbi gratia, seruire vni domino in mẽsa,
in camera, associare eum per terram, iste dicuntur opere officiales,
que variant varietate persone. Aliud enim seruitium requirit
vna persona, aliud alia. l. opere. ĩ. de operis liber. ⁊ l. he demũ
20 opere. in fi. eo. tit. Sed † si poneremus aliquem esse zappatorẽ,
vel bubulcum, vel aliquid aliud scire, quod personaz eius cui exhibet
non ꝯcernat, tunc nõ dicunt opere officiales prout in hac
materia sumitur, sed magis dicuntur opere fabriles, que cuicũque
exhibentur, eedẽ sunt respectu exhibentis, vt d. l. opere. in
fi. licet alio respectu dicte opere possint dici officiales vt dicunt
doc. Ultramonta. tamen dico nõ ĩ ista materia. ¶ Item diuisio
gl. nostrarum nõ placet, cũ em̃ habemus vocabula diuisionis a lege
non est necesse quod nomina magistraliter imponamus: argumen.
infra de prescriptis verb. l. secunda. Dico ergo sic, quod
21 † operaruz quadruplex est species. Quedam sunt obsequiales
⁊ iste non dicuntur proprie opere, vt dictum est. Quedam sunt
officiales, que respiciunt personam eius cui edũtur, ⁊ mutationes
persone dicentur alie, alie sunt operes fabriles seu artificiales
certe, ⁊ appello fabriles, quas homines sciunt facere sine doctrina,
artificiales, quas sciunt facere homines ex doctrina, ⁊ artificio,
⁊ iste mutatione persone eius cui exhibentur, nõ diuersificantur.
vt d. l. opere in rerum. ⁊ l. sequenti, ⁊ in hoc §. in fine.
¶ Quarta est opera incerta, vt quando patronus ita obscure
stipulatur, quod non apparet vtrum senserit de officialib9 fabrilibus,
22 vel artificialibus, ⁊ de his ĩ. videbimus. Redeo † ad primum
f idest, ad operas obsequiales, ⁊ quero in quo consistunt?[f]
Gl. hic dicit quod obsequiales consistunt in assurgendo, ⁊ similibus.
Azo vero in summa dicit quod consistunt in assurgendo,

g ſalutando,reuerendo,eiuſqꝫ negotia gerēdo.[g] Hoc vltimū qđ
dicit de neg.gerēdis,pōt eſſe verū,ſi cōmittat̃ vnū negotium qđ
non habet officium vnius diei,vt mittere libertū pro ambaſia-
ta ad domum cuiuſdam amici.Sed ſi geſtio negotij requireret
officiū diurnū,tunc eſſet magis opera fabrilis,vel artificialis.l.
he demum.de operis liberto. Item dicit gl.hic qđ iſte opere ob
ſequiales conſiſtunt in non faciēdo,vt de non vocando in ius,de
nō teſtificando cōtra patronū,de nō accuſando.l.ij.de in ius vo-
23 can.⁊ l.pen.⁊ l.ſi.qui accu.nō poſ.⁊ ĩ.de teſti.l.lege Julia.¶ †Se
cundo eſt videndū in quo differant iſte opere inter ſe ſcilicet ob
ſequiales,⁊ in quo cōueniunt,differunt,qꝛ he,que cōſiſtunt in fa
h ciēdo,non tranſeunt ad heredem[h] extraneū,vt l.ij.C.de in ius
vocan.ſed ad filium ſic,etiā exheredatum non mala mēte. Sed
he que conſiſtunt in nō faciendo tranſeūt ad heredem extraneū,
vt d.l.ij.C.de in ius vocā. Ita dicit gl.hic ⁊ Azo in ſumma.Cer
te in eo quod diſtincte dicit qđ he que cōſiſtunt in non faciendo
tranſeunt in extraneum heredem,non placet,qꝛ hoc eſt verū de
non vocando in ius ſine venia,ſed in alijs de non accuſando , vel
non teſtificando,ſeu actionē famoſam non proponendo,iſta non
tranſeunt ad heredē extraneum,ſed poſſunt predicta contra eū
proponi,vbi originem non trahunt a facto defuncti patroni,vt
ĩ.de doli exceptio.l.apud celſum.§.aduerſus.Tertio eſt viden-
dam,in quo differunt iſte opere ab alijs,⁊ differunt,qꝛ non ſunt
proprie opere,vt dictum eſt. Item debentur ſine impoſitione,
24 qđ eſt in alijs ſecus,vt ĩ.dicetur.⁊ ita dicit gl.hic.†Quarto eſt
vidēdum de alijs operis que proprie ſunt opere.videlicet qua-
liter imponantur,⁊ qualiter differunt,⁊ in quibus cōueniunt,⁊
certe oēs opere imponūtur per ſtipulationē,vt per iuſiurandū
preſtitum a liberto,vt ĩ.de libera. cauſa.l.fin.⁊ de operis liber-
torū.l.vt iuriſiurandi.§.iurare.ibi,qualeſcūqꝫ,⁊c.⁊ hoc dicit gl.
⁊ bene.Deinde eſt videndum in quibus differunt,⁊ gloſſa. hic ⁊
Azo no.ſex differentias.

Prima eſt. nam certe opere ſtatim veniunt,⁊ cedūt,
cum poſſint preſtari,cedūt tamē a die ſti
pulationis. Incerte non niſi indicātur,id eſt petant̃ a patrono,
vtreqꝫ tū petunt̃ tūc demū,cū tm̄ tp̄s trāſierit quo preſtari po
tuerint,vt ĩ.de operis libertorū.l.quoties certe l.cū patronus.
⁊ l.opere in rerū.ſed hoc nō placet Ja.de Are.⁊ Pe.quos Cy.
refert in l.liberti liberteqꝫ.C.de ope.liber.qꝛ dicta differētia an
certe vel incerte,nō probatur iure,ſcđm eos,ſed differentia de-
bet notari inter operas officiales,⁊ artificiales,accipiēdo offi-
ciales pro his que cōſiſtunt in aliquo actu q̄ſito,ſeu qui ſcitur ſi
ne doctrina,vt s̃.dixi. Sed hoc mihi nō placet,vt dixi. Nec etiā
25 dictū gl.placet vſquequaqꝫ.Dicendū eſt †ergo qđ opere offi-
ciales,que cōcernūt perſonā eius cui exhibent̃ vt s̃.dixi,cedunt
cū indicūtur.Abſurdum enim eſt quod tu faceres perſone mee
ſeruitiū,niſi quando vellem,vt l.cum patronus.in prin.de ope.
26 liber.⁊ l.opere in rerū.eo.ti.¶ †Fabriles vero ſeu artificiales
que non concernūt certam perſonam,cedunt a die ſtipulatiōis,
vt dicta l.quoties certe.⁊ l.opere in rerum.⁊ ĩ.de verb.obli.l.in
terdum.§.j. Sed hic eſt aduertendū,quia quādoqꝫ opere ꝓmit
tuntur omnino certe omni certitudine,tam ex parte operarū,
quam ex parte loci,in quo debet fieri operatio,vt puta promit
to tibi decē operas zaptatorias in tali vinea,vel in tali campo,
tunc debet intelligi quod dixi quod cedunt a die ſtipulationis,
ſed ſi eſſent incerte ratione loci,vt puta promitto tibi decē ope-
ras zaptatorias,nec dico vbi,tūc illud qđ dicitur per gl.quod
cedunt a die ſtipulationis,pro tanto dicitur qđ nō eſt neceſſa-
riū peti a patrono,ſed tamē eſt neceſſe quod ipſi liberto demon
ſtret̃ locus,in quo debeat zappare,alias nō tenetur,vt l. multū
27 in prin.ĩ.de condi.⁊ demonſtra.†Dicetis vos quādo locus cer
i tus nō deſignat̃,tunc ſtipulatio erit ipſo iure nulla.[i] l.iij.§.ſi qs
inſulam.ĩ.de eo qđ certo loco,⁊ l.qui inſulam.ĩ.de verb.obl.Rn̄
deo,differentia eſt vtrum qs ſtipulet̃ operas vel opus. Nam ſi
ſtipuletur opus certū eſt qđ de ſui natura cohereat ſolo,alias
non valet non adiecto loco,vt in legibus cōtrarijs.Sed ſi qs ſti
puletur operas,referēdo ſe ad actum perſone,tunc valet etiam
nō adiecto loco,vt in multis legibus s̃.alle.⁊ hoc tetigi in l.ita
ſtipulatus.in prin.in quinta oppo.j.partis.ĩ.de verb.obligatio
28 nibus.†Quandoqꝫ quis ſtipulatur operas ſimpliciter,non di-
ſtincto vtrum ſint officiales,an fabriles vel q̄,iſto caſu qcqđ gl.
dicat,debemus reſpicere perſonā ꝓmittētem operas.Si em̄ ꝓ-
miſſor exerceret aliquod artificium tēpore ꝓmiſſionis,intellige
mus de operis artificialibus,idē de fabrilibus iudicabimus.
Si vero libertus nullas alias operas exercere ſciebat niſi offi-
ciales,vt ſunt multi domicelli,q neſciūt aliud facere quā famula
ri,tunc tāqꝫ de officialibꝰ ſiue obſequialibus iudicabimus. Hic
eſt tex.expreſſus in l.he opere.in prin.⁊ l.he demū.de operis li
bertorum. Sed quid ſi vtrumque ſciebat facere,⁊ erat conſue-
tus facere? Dico inſpicimus id,in quo magis verſabatur tem-
pore quo opere debebant preſtari,non tamen quo facta fuit ꝓ
miſſio,vt d.l.he demum.⁊ l.eius artificij.eod.ti.⁊ l.legatus ſer
29 uis.§.ſi vnus.ĩ.de lega.iij.¶ †Et predicta faciunt quod ſi ſta
k tutum eſt factum ſeu ꝓconium:[k] qđ quilibet debeat comparere
armatus publice tali die ad faciendum monſtrā debet intelli
armatus ſecundum cōdictionē perſone,vt puta miles vt miles,
pedes vt pedes,⁊ hoc cum diſtinctione,quia baliſtarius cū ba
liſta,⁊ ſic de ſimilibus,⁊ ſic ſecundum qualitatem illius exerci
tij armorum,in quo verſatur debet eſſe armatus,alias ſecundū
qualitatem hominum eiuſdem qualitatis,vel conditionis,facit
l.plenum.§.equitij.s̃.de vſu ⁊ habitatione.

Secunda eſt differentia Secūdū gl. in ſolutione,
l certe enim alij ſolui poſſunt,[l] incerte nō,vt d.l.opere in rerū. In
duobꝰ tū caſibus fallit in quibus ēt incerte ſoluūtur alij volē
te patrono. Primus,ſi patronꝰ nō poteſt aliter vti operis. Se
cundus,ſi eſt inops,vt l.patronus q operas [illegible] libertus artē.
ĩ.de ope.liber. Ultramontani non admittunt [illegible] differētiā
inter certas,⁊ incertas,ſed inter officiales ⁊ artificiales, intelli
gendo officiales,quādo dictū exercitium eſt [illegible] ſine do-
ctrina,ſecundum eos. Tu dic quod officiales he ſunt que cōcer
nunt officium exhibitum perſone,⁊ non poſſunt alij [illegible] in
duobus caſibus,vt nota.per glo. Artificiales vero [illegible]
poſſunt alij ſolui,vt in gl. Incerte vero iudicantur [illegible]
officiales,quandoque artificiales ſecundum conditionem
mittentis,vt dictum eſt,⁊ eodem modo quo ad ſolutionem
opere.in princ.ĩ.de operis libertorum.

Tertia differentia eſt ſecundū glo.in ad-
iectione perſona-
rū facta in ſtipulatione, certas enim mihi,aut Titio, incertas
autem tantū mihi ſtipulor. Itē certas poteſt ſeruus mihi vel ſi
bi vel ſimiliter ſtipulari,incertas vero mihi vel ſimpliciter non
ſibi,vt ĩ.de ope.liber.l.opere in rerum.cū l.ſequēti. ¶ Ultra
montani hoc non patiūtur inter certas,⁊ incertas,ſed inter ar
tificiales,⁊ obſequiales,vt dictū eſt ſecundum eos. Tu vero
cas quod officiales,que concernunt perſonam eius cui edi
nō poteſt quis ſtipulari ſibi,aut Titio,vt valeat adiectio,
ſolutionē factam adiectio liberetur ipſo iure,fateor tamē
liberaretur ope exceptionis,l.ſi.§.cum mihi.ĩ.de verb.obl
ſi id quod de duobus reis.⁊ quod liberatur ope exceptio
tangunt doctores in d. l.liberti liberteque. Itē ſeruus non
teſt eas ſtipulari ſibi , ſed domino,vel ſimpliciter,ſecus in ope
ris fabrilibus , ſeu artificialibus, vt d.l.opere in rerum. cū
l.ſequenti.que hoc expreſſe probat. Opere vero incerte quantū
ad predicta iudicantur quandoque,vt artificiales,quandoque
vt officiales ſeu fabriles ſecundum qualitatem ꝓmittentis, vt
dicta l.he opere.que expreſſe hoc probat.Et predicta faciūt ad
m queſtionem[m] ſi tu †conduxiſti operas cuiuſdā ſeruitoris,an poſ
30 ſis illum ſeruitorem alij concedere eo inuito vel actionem alteri
cedere,quam aduerſus eum habes? Et certe ſi quidam promi
ſit tibi ſeruitium quod concernit perſonā tuam,⁊ tunc non po
terit alij delegari. Si vero aliud promiſit puta ſcribere,⁊ ſimi
lia,⁊ tunc poterit alteri delegari,vt hic. Sed ſi promiſit tibi ſer
uitium vel operas ſimpliciter,dic premiſſam promiſſionem iu
candam eſſe operis officialibus,vel alias ſecundum qualitatē
perſone promittentis,vt dictum eſt , et ſecundum hoc poterit
alij delegari vel non delegari. Facit ad predicta de fideicō
miſſar.libertatibus.l.is qui ex cauſa,⁊ l.generaliter.§.quotiens.
Sic debet intelligi quod no.per doctores.C.de nouatio.l.

31 **Quarta differentia† eſt.** ſecundū gl. certas
bertus preſtare victu,⁊ veſtitu patroni,incertas ſuo victu,
de oper.libert.l.ſuo victu.⁊ l.aut certe.⁊ l.impoſi
l.pen.intelligatur de operis certis tantum,vt ibi nota.⁊ eſt in
hac glo. Alij,vt Jaco.Bal.dicunt totum econtra:certas pre
ſtet libertus ſuo victu,incertas victu patroni.Ratio quia in o
peris certis poteſt ſibi prouidere quid faciat,ſecus in incertis.
Tertij dicūt quod ſi libertus nō habet vnde ſe alat,debet preſta
re ſumptu patroni,alias ſumptu ſuo,videt̃ d.l.ſuo victu.⁊ d.l.
aut certe. Et iſtā opi.videtur tenere gl.tertia in d.l.ſuo victu.⁊
Azo.in ſumma,quod mihi placet. Quid ergo dicemus de alijs,
32 Aliquis†conducit operas alicuius[n] vtrū intelligatur ſumptu
n locantis,aut ſumptu conducentis? Rn̄.inſpicienda eſt conſue
tudo regionum,que conſueuit eſſe in conductione talium,⁊ illa
eſt ſeruāda,quia ſic actum videtur,vt l.excepto. ⁊ ibi not.C.lo
⁊ de agrico.⁊ cenſi.l.domini prediorum, ⁊ ibi not.⁊ de edil.e
l.quod ſi nolit.§.quia aſſidua.⁊ ĩ.de aqua plu.arcen.l.ſi p
§.j.ſed ſi conſuetudo non apparet,tunc ille alimentabitur de
cunia ſibi debita pro mercede,cum in dubio intelligatur ſu
ſuo victu. Ad hoc facit quod not.C.locat.l.ij.et infra mand

ſi vero non remunerandi.§.fi.⁊ dicta l.ſuo victu.vbi melius probatur,quia ſicut ibi facit propter remunerationem,⁊ ita hic ꝓpter mercedem.Sed ſi aliquis promitteret operas cauſa remunerationis ſeruitij ante habiti,tunc eſt adhibenda dicta diſtinctio.Aut promittens erat inops vel non,prout dixi in liberto,vt dictis legibus,que non habent locum ſolum in liberto,ſed in quolibet alio,vt d.l.penultima,de operis libertorum.Nõ enim intelligo ibi in alio exhibẽte pro liberto,ſed pro ſeipſo ex vigore ſue obligatiõis,pro quo facit,q̄ eadem eſt ratio.Si vero ꝓmiſſio operarũ fieret ex mera liberalitate,nõ cauſa mercedis,nec cauſa remunerationis,tunc intelligerentur ꝓmitti ſumptu eius cui debentur,vt infra commodati.l.in rebus.§.poſſunt.

Quinta differentia eſt Secũdũ gloſſaz,quia in incertis fideiuſſor ex ſua mora teneri non poteſt,vt puta cum non cedant niſi indicant̃,ſed in operis certis eſt idẽ q̄d in qualibet pecunia credita,vt l.ſi libertus morã.⁊ l.a duob.ĩ.de ope.liber.Ita dicit glo.hic,⁊ in d.l.ſi libertus moram.Sed iſta differentia nõ videtur vera,vt l.cum filius.§.j.ĩ.de ver.obl.quod dic,vt ibi plene dixi,⁊ in l.ſi quis pro eo in prin.ĩ.de fideiuſ.que faciunt ad multa,vt dixi in d.l.cum filius.§.primo.

Sexta differentia eſt Secundum gl.✝in tranſmiſſione,circa quã no.duo generalia °ſecundum glo.Primũ,q̄ nulla opera tranſit ad heredẽ heredis,vt l.ſciendum.de verb.ſig.ita etiã dicit Azo in ſumma.Hoc nõ placet,quia opere obſequiales trãſeunt ad quẽlibet ex liberis,etiã per infinitos grad⁹.l.ſed ſi hac lege.§.liberos.el ij.ĩ.de in ius vocan.Ad extraneos vero nullo modo trãſeunt,niſi vt ſuperius dictũ eſt.De officialib⁹ vero ⁊ fabrilibus,dic vt ſtatim dicã.Sed generale eſt vt diſtinguatur:ſi quidẽ patron⁹ ſtipuletur operas incertas ſibi ⁊ liberis ſuis,trãſit ad liberos,ꝓ equalibus portiõib.nõ ꝓ hereditarijs.l.vt iuriſiurandi.§.ſi liberi.ĩ.de ope.lib.Iſtud eſt primũ dictũ glo.q̄d eſt notabile ad multa,✝q̃ñ aliq̄s recepit i emphyteuſim ꝓ ſe ⁊ filijs,certe trãſit ad filios,nõ ꝓ hereditarijs portiõib⁹,nec ad eos vt ad heredes,ſed vt ad filios,etiã ſi abſtineãt ab hereditate paterna.Dixi plene in d.l.vt iuriſiurãdi.§.ſi liberi.Item aduerte✝q̄ licet ſtipulet̃ ꝑ ſibi ⁊ filijs ſuis copulatiue tamen intelligit̃ ordine ſucceſſiuo,hoc eſt,primo ſibi,ſecũdo filijs ſuis,vt infra,de oper.li.l.ſi q̄s operas.⁊ hoc eſt notabile ad multa,q̄ tanguntur in d.l.ſi q̄s operas.⁊ no.ꝑ docto.in l.liberti liberteque.C.de ope.lib.⁊ hoc etiam explicaui in l.Gallus.§.i.ĩ.de lib.⁊ poſth.✝Si vero tãtũ ſibi ſtipulat⁹ fuerit patron⁹ diſtinguit gl.oper.certas ab incertis,vt hic,⁊ plene ꝑ Azo.in ſumma.Tu dic aut loqueris de operis officialib⁹,⁊ trãſeũt ad filios,non ad extraneos,niſi ſcd̃m q̄d gl.dicit de operis icertis ꝑ eaſdẽ leges.Si vero loq̄mur de fabrilib⁹ ſiue artificialibus,tũc dic vt gl.dixit de operis certis,ꝑ eaſdẽ leges.De operis vero incertis,dic quãdoq̃ iudicãdũ eſſe ſicut de officialib⁹,quãdoq̃ ꝓut de fabrilibus ſeu artificialibus,vt patet ex his q̄ dicta ſunt ſ̄.Ex q̄bus apparet declaratio non ſolum iſtius gl.ſed totius tituli de operis liberto.

ADDITIONES.

a ALEX.¶Doctrina.Quid ſit officium,⁊ artificiuz,⁊ quot modis ſumatur officium? vide Bal.in rub.C.de ope.liber.

b ALEX.¶Simpliciter.Qualiter opere,ſaltem future peti poſſunt,vide Imo.in l.ſtipulationes non diuidunt̃.de verb.ob.

c ALEX.¶Opera.Quid ſit opera.adde Bal.in l.liberti.de ope.li.Et qñ dicit̃ hic de die,⁊ nocte,vide Bal.in ru.C.de ope.li.

d ALEX.¶Diuidant̃.Quot ſunt ſpecies operarũ,adde late Bald.in l.liberti liberteque.C.de ope.lib.

e ALEX.¶Loquũtur.Que ſint opere officiales,per Bald.in l.liberti liberteque.C.de ope.liber.

f ALEX.¶Conſiſtant.Opere obſequiales in quo conſiſtant,vide per Bald.in l.liberti.C.de ope.lib.

g ALEX.¶Negotia gerendo.Et Bal.in l.liberti.dicit,q̄ ſi libert⁹ ibi ꝓcurat negotia patroni,ñ põt petere mercedẽ,⁊ videt̃ tenere,q̄ ſit obſequialis opera,⁊ vide tex.i l.officio.C.de ne.ge.

h ALEX.¶Heredẽ.Uide Barto.in l.ſi ſic.circa fi.la vltima.de verb.oblig.⁊ glo.⁊ Bal.in l.liberti liberteque.de ope.liber.

i ALEX.¶Nulla.Poteſt q̄s ſtipulari operas ſine adiectiõe loci,⁊ vide Bar.in d.§.ſi q̄s inſulã.ſed Bal.aliter loquit̃ in l.liberti.C.de ope.liber.¶Et tu adde ad Bar.hic,⁊ vide Maria.Soci.i c.dilecti.de for.cõp.vbi dt q̄d qñ ꝓmittit̃ factũ ſolo coherẽs,tũc vltra expreſſionẽ loci,reqrit̃ etiã q̄d exprimat̃ quãtitas altitudinis,lõgitudinis,⁊ latitudinis,ſec⁹ ſi ꝓmittat̃ factũ nõ coherẽs ſolo,⁊ allegat Bar.hic ita ipſe ibi in d.c.dilecti.ver.circa ſecundum.

k ALEX.¶Preconium.Adde Bald.in l.liberti.de ope.lib.

l ALEX.¶Solui poſſunt.Uide ĩ.⁊ Bald.in l.liberti.de ope.li.⁊ quid ſit dare operas certas,⁊ incertas,Uide Bal.in l.liberti.C.de ope.liber.

m ALEX.¶Faciũt ad q̄ſtionẽ.Sed Bar.⁊ Imo.in l.ij.in princ.ſol.mat.in q.an tenear facere q̄d tibi ꝓdeſt,⁊ mihi nõ nocet,videtur tenere ɔ̃riũ i ea cõbinatiõe,dũ alle.l.nec creditores.C.d̄ nou.videlicet,q̄d etiã ſcriptor nõ poſſit cogi ſcribere alij librũ.Item ad hoc q̄d no.in l.aquã.⁊ ibi Bal.C.de ſerui.Pau.de Caſ.in d.l.ij.in prin.dicit,q̄d regula l.j.C.de nou.fallit in debitore operarũ.Alle.iſtũ tex.in fi.⁊ idẽ dicit ipſe hic,niſi incõmodũ eſſet operas p̄ſtare debẽti,ꝑ d.l.ij.in prin.Et hoc placet,⁊ vide ꝑ Angelũ ⁊ Imo.in l.in ſtipulatiõib⁹.§.operarũ.de verb.obl.ꝑ Bal.in l.ij.C.de do.⁊ hic adde q̄ no.Bar.in l.ſi is q.§.fi.ĩ.de pig.vid̄ ſ̄.in ver.ſed differẽtia eſt.⁊ Bal.i l.j.ad fi.C.de ope.liberto.⁊ in l.liberti.eo.ti.⁊ dixi ſ̄.ꝑrim.Adde Alex.hic eadem dicere in d.l.in ſtipulationibus.

n ALEX.¶Operas alicuius.Si q̄s locat operas ſuas,an intelligat̃ q̄d debeat alimẽtari a cõducẽte?⁊ q̄d cõducẽs debet alimẽtare,tenet gl in l.quoniã.C.de teſt.ſed Bal.ibi tenet,q̄d nõ debẽtur alimẽta,niſi vniuerſalis cõſuetudo eſſet in ɔ̃riũ,⁊ ibi etiã gl.⁊ Bal.Quid ſi laborator meus rupit ſua ferramẽta in meo laborerio,q̄d nõ teneor ſatiſfacere.Et hic adde Bal.in l.liberti liberteq̃.C.de ope.liber.An autẽ vaſallus debeat ſeq dominum ſuis ſumptibus? vide Bal.in l.menia.§.j.de annuis le.Et an teneant̃ operarij portare ſua ferramẽta? vide Ang.⁊ Imol.in l.ſtipulatiões.cõmodiſſimũ.de ver.ob.⁊ Bal.in l.i.C.de ver.ſignifi.⁊ hic adde Bar.in l.ij.C.de neg.geſt.facit q̄d no.Bar.in l.vẽditores.ĩ.de verb.obl.¶Adde Alex.in d.l.ſtipulatiões Et ibi an officialis teneatur ſuis ſumptibus facere cõducere ſarcinulas aſſeſſoris.

o ALEX.¶No.duo generalia.Qualiter ⁊ quomodo opera trãſeant ad heredes.Uide Bar.in l.ſi ſic.de verb.obl.circa fi.gloſſ.Bar.⁊ late Bal.in l.liberti.C.de ope.liber.Et ibi an etiã tranſeat ad filium exheredatum? vide ſ̄.eod.§.i.

p ALEX.¶Licet ſtipulet̃.De his omnib⁹ vide late Bal.i c.j.§.hic quoq̃.de ſucce.feu.⁊ ꝑ Io.de Imo.in l.q̄d dicit̃.de verb.obl.

a **§.Si decem.**[a] Si ſoluatur pars vnius ex reb.alternatiue debitis an cõpetat liberatio

* vel detur repetitio,pendet ex futuro euentu.h.d.* No.q̄ in alternatiuis debitor poteſt variare circa ſolutionem rerũ alternatiue debitarũ.circa quod vide quod habetur in l.eum,qui certarum.§.fi.ĩ.de verb.obli.Iſte §.eſt ſumme notandus ad vnum,de quo ſemel vidi dubitari pone Titius tenebatur dare decem Seio,aut quinque caupulatas ſalis.Cõtigit,quod Titi⁹ Seio ſoluit quinque.Seius videns,quod reſiduum nolebat ſoluere dedit ɔ̃ Titium libellum ſuum,in quo petijt Titium condemnari ad dandum ⁊ ſoluendum quinque reſtantia de ſumma decem,aut quinq̃ caupulatas ſalis.In fine cauſe,cum ſententia petebat̃ ferri,Titius dixit,quod Seius erat condemnandus in expẽſis,ex eo,q̄ petierat plus re,quia cũ de decem,quinq̃ eſſent ſoluta,nõ debebat Seius petere illas q̄nq̃ caupulatas ſalis integre,ſ; debebat defalcari in petitione de illis q̄nq̃ caupulatis ſalis vſque ad ſummam de quinque,que erant ſoluta.Nũc erat dubium,an petendo quinque,vel quinque caupulatas ſalis dicatur actor plus petijſſe,vt per conſequens actor condemnetur in expenſis iuxta c.j.extra,de plus peti.Et certe multi Canoniſte erant in opinione,quod plus petebat.Contrarium tamen eſt verum,per iſtum §.quia ille decem debiti alternatiue,ſoluendo quinque,in illis non cõtingit liberatio,donec integra x.ſoluta ſint.Ratio,quia adhuc eſt in eius poteſtate illa quinque repetere ⁊ quinque caupulatas ſalis creditori ſoluere.Merito ergo creditor ſummam totã petere poteſt:licet alterius partis alternatiue vna pars ſit ſoluta:quia illa non videtur ſoluta ex eo,quia eã condicere poteſt,⁊ aliam partem ſoluere ſcilicet Stichum.Sicut ergo ſi quinque ſoluta non eſſent,ſi creditor peteret decẽ aut quinque caupulatas ſalis,non diceretur creditor plus petere.Ita nec hoc caſu petendo v.reſtantia de decem vel quinque caupulatas ſalis.Cũ ergo in poteſtate ſit debitoris q̄d ſoluat,vt patet ex hoc tex.non eſt ergo in poteſtate creditoris,quid petat,niſi illud totum,quod eſt in obligatione,videlicet vtrunque:q̄ licet de decẽ ſoluerit quinq̃,attamen adhuc ſunt in obligatione tota illa decem,licet non poſſunt peti,niſi quinque:quia illa quinque ſoluta,ſunt in pendenti,an repetantur.Nota ergo ex iſto §.quod debitor ſoluendo partem partis rei alternatiue debite,non propter hoc videtur ſibi eligere quod velit ſoluere reſiduum illius,cuius partem ſoluit.Uide textum ibi in pendenti habendum.Nota,nam obligationis effectus non impedit:cũ ex ea agi poſſit.l.ſi ſtipulatus.§.primo.infra de ſolutio.nec obligationis diſſolutio,ſeu liberatio pendet:ſed an ratione quinque ſolutorũ in futurũ videatur contigiſſe liberatio?

hoc dico pendere, ⁊ hoc dicit iſte textus, aperte Jac. Butr. ſummat ſic, debitor, qui tenet̃ ad duo alternatiue, ſoluēdo alterius rei partem non liberatur in parte, nec etiam ſolutū repetit, ſed maneat in ſuſpenſo donec reliquum, vel altera res debita integre exoluatur. Dic, quod inſpecta natura obligationis, id eſt, inſpecto eo quod eſt in obligatione non eſt liberatus, ſed inſpecto effectu eſt liberatus ab illis quinque, cū alterum ſit in obligatione. h.d. Ja. Bu. Nota ibi, ſic poſterior ſolutio, ⁊c. a fine de nominari rem ad hoc allegatur tex. iſte ꝓ quo. C. de indi. l. rē nō nouam. ⁊ l. j. C. q accuſ. non poſſ. Et ideo dicitur per iſtas leges ꝙ exitus facta ꝓbant. Nota ꝙ petendo quinque, vel Stichum totum, non dicitur plus repetere. ¶ Sed quid, ſi quelibet res alternatiue debita capiat diuiſionē? dic idem, ꝙ ſi petat quinqꝫ, vel aliam rem totam, licet capiat diuiſionem nō dicitur plus petere per rationem huius tex. quia hic non fuit cauſa illa, ſcilicet quia Stichꝰ erat indiuiſibilis. ſed illa, qꝛ debitor alternatiuus poteſt partem illam ſoluere de qua nihil ſoluit, ⁊ repetere partē illā, quā ſoluit de alia parte.* ¶ Opp. ⁊ videtur, quod pro parte ſoluta cōtingit liberatio. l. qui hominē. j̄. de acceptil. glo. hic, ⁊ in l. ꝯria dat multas ſolutiones, neutrā ponit verā. Iſta eſt veritas qꝺ ibi loquit̃ in acceptilatione, ꝑ quā pōt tolli pars obligationis, hic vero in ſolutione partis. Ratio differētie eſt, quia ſi ſolutio partis tolleret obligationē in parte, poſſet debitor poſtea ſoluēdo partē in Sticho cōſequi liberationē, ⁊ ſic cōtingeret ſolutionē in diuerſis rebus fieri, quod eſt abſurdū, vt j̄. pxi. §. ⁊ l. in executione. §. ꝓ parte. j̄. de ver. ob. Sed in acceptilatione nō pōt cōtingere iſtud abſurdū, vt apparet euidēter ſm Petr. vt dixi in l. ꝯria. ⁊ in l. ſi cum hominē. j̄. de ver. ob. ¶ Oppo. de l. ſi ſtipulatus. §. j. j̄. de ſolu. Sol. ibi erat certa ſpecies in obligatione nō alternatiue, ideo ſolutione partis cōtingit liberatio, qꝛ nō pōt deueniri ad illud abſurdū quod in alia re partē ſoluas. ¶ Opp. j̄. de verb. obl. in l. ij. §. j. ſolu. ibi loquitur in obligatione generis, vt ſi debeo hominē in genere, ſolutione vnius partis cōmunis nō cōtingit liberatio, ne deueniatur ad illud abſurdū ꝙ in alio homine alia pars ſoluat̃, vt in d. l. in executione. §. ꝓ parte. ¶ Opp. de l. pe. C. eodem. ti. Sol. fateor qꝺ vltimum reſponſum huius l. corrigitur hodie, nā ille cuius erat electio in ſoluēdo, habet electionē in repetendo. ¶ Quero dicitur hic

b eum qui ſoluerit eſſe in pendenti. quero [b] quid eſt dictum in pēdenti? Reſpōdeo, natiuitas cōdictionis inde eſt in pendenti, vt hic, ⁊ d. l. ij. §. j. j̄. de ver. ob. Itē exercitiū actiōis prime quo ad alia quinque ſoluta eſt in pēdēti. Nō eñ poſſum petere Stichū aut quinqꝫ de ſumma decē, licet enim in illis quinque ſolutis liberatio nō cōtingat, tñ nō poſſunt peti interim, ſed illa quinqꝫ que nō ſunt ſoluta poſſunt peti. Et tex. eſt hic, q videtur dicere ꝙ ſit in pendēti, vtrū poſſunt peti reliqua quinqꝫ, aut Stichꝰ diuiſim, intellige vtrū poſſint peti reliqua quinqꝫ, vel Stichus tantum. Alternatiue autē Stichū aut quinque ſine dubio petere poſſet, ſꝫ in obligatione generis hoc non cōtingeret, qꝛ ſi ſoluiſti medietatē in vno homine, cū deberes hominē in genere, ſtatim poſſum petere integrum hominem, vt in d. l. ſi ſtipulatus. de ſolu. Rationē horū, ⁊ qualiter predicta procedāt, ponit gl. licet obſcure, ⁊ Dy. in l. ij. §. j. j̄. de ver. ob. ibi plene dixi, ⁊c.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si decem. Alleg. Bald. in no. queſtio. in l. j. in xiiij. queſtione. C. de his que pene nomine.

b ALEX. ¶ In pendēti. Et adde qꝺ in obligatione alternatiua, non tranſit dominium ante electionē. l. ſi in rem. la j. de rei vend. ⁊ ita alleg. Bal. in l. conuenticula. de epiſ. ⁊ cle.

§. Item ait. In obligatione alternatiua ſolutione partium in diuerſis rebꝰ liberatio cōtingit, licet ad plures heredes creditoris, vel promiſſoris ꝑtineat obligatio. h.d. ⁊c.

LEX XXVII.

1 ☞ Indebitum recipiens quaſi contrahit.
2 Forum ratione indebiti ſoluti in loco quaſi contrahitur, ⁊ vbi poſſit repeti.

Qui loco certo. Gl. itelligit iſtā l. vno modo, ⁊ Gul. alio modo ſcꝺm gl. breuiter hoc intēdit. Sicut ꝓmiſſum in certo loco pōt vbiqꝫ peti, ita ſolutū indebite certo loco non obſtāte errore ſoluētis. h.d.* Vide gl. in verb. quolibet. que incipit, idoneo tñ. Et eſt locus idoneus locus domicilij, vbi hꝫ maiorem partē fortunarū ſuarū reus. C. de iuriſ. om. iud. l. iuris ordinem. ⁊ C. vbi in rem actio. l. ſi. C. vbi ſena. vel cla. l. ij. in ſi. C. de incol. l. Ciues. in ſi. li. x. ⁊ j̄. de pact. l. Lucius. s̄. de iudi. l. heres abſens. j̄. de ver. obli. l. qui Rome. §. Callimachus. s̄. de iudicijs. l. eum qui. Et vide in Specu. de competen. iudic. adit §. primo. verſiculo xxij. * ¶ Quero quid vult dicere tex. ibi non enim exiſtimationem, ⁊c. Reſpond. quia ibi putabat ſe teneri, in vno loco in alijs nō putabat ſe teneri: ⁊ ideo quo ad loca alia non videbatur erratum, ⁊ ideo, in alijs locis non videbatur poſſe repetere, ſed iſtū errorē hec ſpecies repetitiōis nō ſequit̃. Ita intelligit gl. quaſi dicat nō ſolū in loco, in quo eſt erratū, pōt repeti, ſed vbiqꝫ, ſicut ille, q certo loco ꝓmiſit. l. j. ⁊ ij. j̄. de eo qꝺ certo loco. Guil. de Cug. dicit totū ecōtra, ⁊ ſecūdū hec lex breuiter hoc intēdit. In loco, in quo ſit ſolutio ꝑ errorē, nō ſortit̃ qs forū illius quaſi ꝯtus ratiōe. h.d. Tu ſcis qꝺ

1 † in indebito dicit̃ quaſi ꝯhi, [a] vt j̄. eo. l. ſi in area. ⁊ dicit̃ celebrari re iſte quaſi ꝯtus, vt inſtit. qb. mod. re ꝯ. ob. §. is quoqꝫ. Cotratiōe ꝯtꝰ vel quaſi ꝯhit̃ forū, vt s̄. de iu. l. heres abſens. ¶ Ite[...]

a te ſi ergo ſolui tibi ꝑ errorē in certo loco, ratiōe iſtius quaſi ꝯtus nō ꝯhit̃ forū, qꝛ error impedit ꝯtionē fori, ſed poterit repeti in quolibet alio loco, ſcꝺm Guil. vide literā. Pro iſto intellectu facit hec litera, non enim eſtimatiōe ſoluētis, ⁊c. vt l. ſi ꝑ errorē. s̄. de iuriſ. omn. iudi. ⁊ videt̃ caſus ſecūdū eū. C. vbi ⁊ apud

2 quē in integ. reſt. poſtu. l. j. ⁊ ij. Tene ergo † opinio. gl. ꝑ iſtū ter. q dicit, quolibet loco. ⁊ ſic nō videt̃ velle excludere, imo includere locū ſolutiōis. De hoc. C. vbi de ratiocinijs agi oportet. per totū. vbi ꝯhit̃ forū ex quaſi ꝯtu, in quo creditoris vllus cōſenſus interuenit, vt ſi ibi ſint geſta negotia adminiſtrata tutela, ⁊ ſimilia, nō obſtat l. ſi ꝑ errorē, qꝛ ibi errabat̃ in iudice vel iudicio hic in cauſa ſolutiōis. Nō obſtat l. ij. C. vbi ⁊ apud quē, vbi dicat qꝺ dꝫ adire iudicē domicilij, tamē non negat quin poſſit adiri iudex loci, vbi negotiū geſtū eſt. Vel aliter ibi loquitur de integrū reſtitutiōe q̃ ñ orit̃ ex negotio geſto, ſed dat̃ ꝑ officiū iudicis l. qꝺ ſi minor. ī ſi. ſupra de minori. Itē loquit̃ d ꝯdictiōe ob cauſam, q̃ orit̃ ex illo negotio geſto, nec orit̃ tēpore quo negotiū geſtū, ſed orit̃ ꝑpter cauſaꝫ nō ſequutā, ſed cōdictio indebiti oritur ſtatim. Prior tamē ſolutio melior forte eſt.* Ex iam dictis paret ſolutio q̃ſtionis, quā hic facit Guli. de Cugneo, q̃rit enim nunqd i loco, in quo ſoluit indebitū debitor, poſſit repetere? Et videt̃ ꝙ ſic. qꝛ cōdictio indebiti orit̃ ex quaſi ꝯtu. j̄. cōmo. l. ſi is q. §. ſi libero. in ſi. inſti. q. mo. re ꝯhit̃ obligatio. §. j. ⁊ de obli. q ex quaſi ꝯc. naſcun. §. itē ſi is. Sed ex quaſi ꝯtu qs ſortit̃ forum. s̄. de iudi. l. heres abſens. §. j. C. vbi de ratio. agi opor. l. j. ⁊ ij. ergo ⁊c. ita tenet Gul. de Cug. Credo ꝯriū ꝑ iam dicta. ꝓbo fortius. Eſtimatio ex cauſa erronea, nō debet dare forum. s̄. de iudi. l. ij. ⁊ l. ſi per errorem. de iuriſ. omn. iud. Itē, ꝙ eſſet ꝯrius approbando ſolutionem ratione fori, ⁊ reprobādo eā ratiōe repetitionis, quare eſt repellendus. l. j. C. de fur. j̄. de cōdi. ⁊ demon. Titie, ſi non nupſerit. Nec debet vnum factū ꝑ parte approbari, ⁊ ꝑ parte reprobari. s̄. ad exhib. l. Celſus. §. item Celſus. C. de offi. teſt. l. parentibus. Et de hoc eſt caſus in ratione. Quia in integrum reſtitutio reſcindit contractū: ⁊ ideo non petitur, vbi factus eſt contractus, ſed vbi habet domicilium ille, contra quē ſit reſtitutio. C. vbi, ⁊ apud quē in integ. reſtit. poſtu. l. ij. *

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Contrahi. Et an ex quaſi contractu, quis ſortiatur forum, hic vide late per Ang. ⁊ per Angel. in l. exigere. s̄. de iudi. ⁊ ibi quid in loco diſtractus per Bar. in l. de eo. s̄. de iudi.

LEX XXVIII.

Iudex. Tutus exceptione rei iudicate ſoluens non repetit. hoc dicit. ¶ Opp. de l. qui exceptionem. j̄. eo. Solu. hic ſpeciale in hac exceptione, que inducta eſt ad rigorem iuris conſeruandum, quod plene dicam in l. Julianus. j̄. eo. titu. ⁊c.

LEX XXIX.

1 ☞ Pupillus, prodigus, ⁊ furioſus indebite ſolutum repetūt, etiam vbi alius non repeteret.
Pecunia dicitur de rebus, que ſeruando, non poſſunt ſeruari.
2 Reſtitutio, eſt in priſtinum ſtatum repoſitio.
4 Minor quando reſtituatur aduerſus naturalem obligationem.
5 Compenſatio naturalis debiti non admittitur contra repetentem. ⁊ num. 8.
6 Obligatio naturalis, ⁊ ciuilis ex teſtamento perfecto oritur ex imperfecto naturalis.
7 Teſtamentum ipſum eſt de iure gentium.
9 Medium concludendi quando minor repetit indebitum, ⁊ quando minor vel pupillus.
10 Pupillus, prodigus, furioſus, ⁊ minor quando repetant indebitum abſque reſtitione in integrum.

11 Pupillus non habet beneficium huius legis,niſi intra tempora,intra que poſſet reſtitui.
12 Condictio indebiti competit furioſo,⁊ prodigo,ſicut pupillo.

Interdum.[a] Iſta eſt ſubtilis lex pupill⁹,
prodigus,† ⁊ furioſus indebite
ſolutū repetunt, etiā vbi alius non repeteret.h.d.
¶ Opponitur a diuiſione. Aut pupillus ſoluit debitum,
⁊ non repetit,q̄ꝛ pecunia ſoluta eſt conſumpta.⁊ cedit in ſolutum.
l.non omnis.§.ſi pupillus.ſ.ſi cer.pet.⁊ l.quod ſi forte.
in fi.j.de ſolu. Aut ſoluit indebitum,⁊ tunc quilibet alius repeteret,
et ſic perſona non facit locum repetitioni. Solutio,dicit
gloſſ.tu arguis a partibus inſufficiēter enumeratis,ſcilicet aut
ſoluit debitum, aut ſoluit indebitum, ſed eſt quoddam tertiū,
ſcilicet quando ſoluitur indebitum ciuiliter,ſed debitum naturaliter,
quo caſu maioꝛ ſoluens per erroꝛem iuris non repetit,
minoꝛ ſeu pupillus ſic,et ſic perſona facit locum repetitioni, caſus
eſt hic. Uel intelligas in caſibus,in quibus maioꝛ non repetit,
quod intellige vt vidiſtis in l.eleganter.ſ.eo. ¶ Cōtra hoc
opponitur de l.finali.C.ſi aduer.ſolutio. vbi dicit,quod reſtituitur.
Sol.intellige hanc ſecundum illam,quod hic datur condictio
ſcilicet reſtitutione petita,⁊ ita pertranſit gloſ. Cōtra hoc
opponitur,ſi hoc eſſet verum,idem eſſet in quolibet minoꝛe, cui
ſubuenitur per reſtitutionem per titulum de minoꝛibus. Gloſ.
dicit,fateoꝛ,ſed hic loquitur in pupillo gratia exēpli,in hoc tamen
differt pupillus ab adulto,q̄ꝛ adultus curatoꝛem non habens
ſoluens pecuniam ſtatim transferre dominiū,nec expectatur
cōſumptio,quod non eſt in pupillo,vt hac lege. ¶ Not.iſtaʒ
3 glo.quia in hoc dicit verum,⁊ ſic† pecunia non dicitur eſſe in rebus
b que ſeruando ſeruari[b] poſſunt,tunc enim non poſſet alienare
adultus ſine decreto. Idem nota in l.j.§.fuit queſitum. infra
ad Trebel.⁊ ita gloſſ.intelligit quod hic conceditur condictio,
petita pꝛius reſtitutione in integrum. Cōtra hoc opponi.fortiter
Jacob.Butrig.illud reddit reſtitutio quod abſtulit leſio.ē
enim† reſtitutio,in pꝛiſtinum ſtatū repoſitio, vt ſupꝛa de min.
l.quod ſi minoꝛ.§ reſtitutio. Unde ſi minoꝛ eſt leſus in re, reſtituitur
in re,ſi in actione,reſtituitur in actione,l.q ꝓpꝛie.§.itē
queritur.ſ.de pꝛocura. Sed hic minoꝛ ſoluens fuit leſus in re,
quam ſoluit ergo per reſtitutionem in integrū rehabebit rem.
Male ergo dicit gloſſ.⁊ tex.qui dicunt,quod competit cōdictio
indebiti reſtitutione pꝛehabita. Nā ſi vult petere reſtitutioneʒ
ad condictionem indebiti,non poteſt, quia illam nunquam habuit,
nec in ea contingit leſio. Sed ſi reſtituitur ad id quod ſoluit
non eſt neceſſaria condictio. Huius timoꝛe dixit Jacob. Butr.
quod iſtud,quod hic dicitur in fine cōdictio locū habeat id eſt,
in integrum reſtitutio. Eſt enim condictio nomē generale ad omnē
repetitionē.⁊ ſic pertranſit. Durum tamen videtur mihi
quod iuriſconſultus in tractatu condictionis indebiti intellexit
de reſtitutione in integrū. Unde Jaco.de Are.[c] volēs euadere
iſtud contrarium,intelligit hanc legem in debito naturali
ſoluto,quod minoꝛ petit reſtitutionem aduerſus naturalē obligationem,
que per reſtitutionem totaliter tolletur,nam eo caſu,
quo contra obligationem ciuilem reſtitutio parit exceptioneʒ,
eo caſu naturalem obligationem in totum extinguit l.ſi eius.infra
ad Trebellianum.quia reſtitutione habita habebit locū condictio
4 indebiti. ¶ †Contra hoc opponitur contra naturalem
d obligationem[d] non datur reſtitutio. Ita no. Inſti.quibus modis
tol.obli.§.preterea.⁊ ſ.de pꝛocurato l.minoꝛ.in gl. magna
de arbitris.l.ſi pupill⁹.⁊ infra de verb.obli.l.puberes.⁊ in qualibet
earum notatur. Suſtinendo Jacob.de Are.dico,qd contra
naturalem obligationem non datur reſtitutio minoꝛi eo caſu,
quo per eam non leditur,ſed poteſt ſe tueri iure cōmuni nō
ſoluēdo. Ita loquuntur dicte gloſſ.argu.ſ.de mino.l. in cauſe.
ſed eo caſu quo per eam leditur,poteſt petere reſtitutionem,vt
puta,ſi eaʒ ſoluit ſecundum pꝛedictum intellectum,infra de fideiuſſo.
l.Marcellus.⁊ quod ibi no. Et hoc puto ſatis verum in ſe,
non tamen quantum ad intellectum noſtre legis. Nam gloſſ.intelligit
hic in legato ſoluto non deducta Falcidia,certe per illā
obligationem naturalem minoꝛ non leditur,nā quilibet maioꝛ ⁊
diligēs adiuiſſet hereditatem,⁊ ſic fuiſſet obligatus,vt ipſe idē
in obligatione naturali,qui habuit oꝛiginem de perſona maioris,
cui minoꝛ ſucceſſit. Iſta lectura ſolum pꝛocederet in obligatione
naturali contracta ſolum pꝛo minoꝛe,vnde nimis reſtringeret
legem iſtam,licet poſſet eſſe vera hoc caſu,nō tamen puto
quod aliquo caſu ſit neceſſe peti reſtitutionem,vt infra dicam.
e ¶ Secundo opponitur ſecūdum oꝛdinem gl.[e] ſi minoꝛ eſt obligatus
naturaliter,opponetur ſibi compenſatio,vt l.etiā. infra
5 de comp.dicit gl.† quod naturaliter debitum compenſetur, habet
locum in petente nō in repetente,vt no.in lege,cum is §.j.ſ.
eod.⁊ videbitis ibi,quod puto verum,vt ibi dicam,tamē Jac.
de Are,non ſtat in hoc,imo dicit,quod ſi intelligis in debito naturaliter
ſoluto,dico,quod fuit petita reſtitutio contra ipſam
naturalem obligationem,⁊ ſic fuit ſublata quod non placet,vt
vobis ſupꝛa dixi. Uel dic,dicit ipſe,quod hic loquitur de debito
tātū ciuiliter ſoluto. Pꝛo cuius euidentia debes ſcire, dicit
Jacob.de Are.quod ex teſtamento non oꝛitur obligatio naturalis
quātūcunqꝫ valido,ſed ſolum ciuilis,que habet effectuʒ exactionis,
quod apparet,quia depoꝛtatus,in quem non cadunt
ea que ſunt iuris ciuilis,ſed ea,que ſunt iuris gentium,non habet
teſtamenti factionem neque actiue,neque paſſiue. lege pꝛima
C.de heredi.inſti.⁊ l.eius,qui.infra de teſta. Si enim oꝛiret
obligatio naturalis,que eſt de iure gentium,dic vt videbis in l.
ſi nō ſoꝛtē.§.libertus.ſ.eo.ſed ſi teſtamentum eſt imperfectum,
tūc oꝛitur obligatio ciuilis,q̃ non habet effectum exactionis,
ideo puto quod reſecatur per Falcidiam dicit ipſe,⁊ ita intelligo
hic qd pupillus ſoluit tale indebitū,quod maioꝛ per erroꝛē
iuris ſolutū nō repeteret,ſed minoꝛ ſic,⁊ ſic perſona facit locū
repetitiōi,nec eſt neceſſe,quod petatur reſtitutio,nec obſtat exceptio
de compenſatione,cum non ſit debitum naturale. Ultramon.concoꝛdant
cum Jac.de Are.in hoc vltimo,quod ex teſtamento
imperfecto,vel in eo quod reſecatur per Falcidiam, nō
eſt obligatio naturalis,⁊ ſic intelligunt legem iſtam,⁊ ceſſant dicte
oppoſitiones. Certe opinio Jacob.de Are.⁊ vltramonū diſplicet
6 mihi † totaliter,nam ex teſtamento perfecto ſine dubio
oꝛitur ciuilis ⁊ naturalis obligatio,nam adita hereditate obligatur
heres ex quaſi cōtractu l.ex maleficijs.§.heres. ſupꝛa de
act.⁊ obli.q quaſi contractus habet conſenſum q parit naturalem.
Item ex teſtamento imperfecto oꝛitur naturalis,vt plene
pꝛobaui ſupꝛa eodeʒ lege pꝛima. Idem in eo quod defalcatur ꝑ
falcidiam,non obſtat quod dicit Jaco.de Are.de reſtitutione ,
imo per illud arguo contra militi remiſſa eſt iuris ciuilis ſolennitas,
lege pꝛima.§.cum in notitiam.de teſtament.mili.⁊ ex hoc
ſequitur quod miles poteſt inſtituere depoꝛtatum,vt lege,nec
enim.§.depoꝛtari.infra de teſtamento milit.ergo apparet,q de
iure gentium depoꝛtatus eſt capax hereditatis ex teſtamento:
licet enim teſtamentum cum adiectione iſtarum ſolennitatum
dicat iuris ciuilis.lege tertia,infra de teſtamentis. tamē ipſum
7 †teſtamentum de ſe ſimpliciter eſt de iure gentium.[f] Nā eo ipſo
f quod gentes eſſe ceperūt,diſponebant de bonis ſuis poſt moꝛtem,
vt legitur in veteri teſtamento de antiquis patribus. Tenendo
8 ergo lectur.gl.eſſet verioꝛ ſolutio eius quod † compenſatio
debiti naturalis habet locum in petente,non in repetente.
ſ.l.cum is.§.j. ¶ Tertio opp.ſecundū oꝛdinē gl.de l.ſi eius.§.j.
j.ad Trebellianum. Solutio. Per illam legem dicebat Placētinus,
qd pupillus repetit ſine reſtitutiōe,ſed gloſſ.illam legeʒ
retoꝛquet contra eum,vt habes in ea,qualiter tamen illa lex debet
intelligi infra dicaʒ. ¶ Quarto opponit.ſecundum oꝛdinē
glo.in furioſo,⁊ pꝛodigo,non poteſt reconciliari indebitum conſumptione
ſequuta,quia non poteſt cum his videre negotium
eſſe geſtū vel Jctū,vt l.ſi a furioſo.⁊ ibi no.ſupꝛa,ſi certum petatur.
Solutio,dicit gl.concedo oppoſitum ,quod non repetit
condictione indebiti,ſed ſine cauſa:⁊ ſic aliter intelligitur condictio
in pupillo,aliter in furioſo ⁊ pꝛodigo,dicit gloſſ. argumento
9 in l.negotijs.infra de regulis iuris. ¶ † Uidiſtis ergo opp.
noſtroꝛum doctoꝛum,qualiter pꝛocedant,mihi autem videtur,
q iſte infraſcriptiōes non ſunt neceſſarie,ſed caſus iſtius legis
ſit magis clarus,quam in aliqua lege iſtius tituli, quando maioꝛ
ſoluit indebitū,ſi vult repetere cauſa condictionis indebiti,
⁊ mediū per qd cōcluditur in ea,q indebitum ſoluit ꝑ erroꝛem,
vt ſ.eo.l.j.in pꝛin.⁊ quandoque eſt neceſſe quod expꝛimatur erroꝛ
facti,quandoqꝫ erroꝛ iuris,vt ibi no. In pupillo vero furioſo,
⁊ ꝓdigo medium,per quod concluditur in cōdictione indebiti,
eſt ipſa qualitas perſone,nec habeo neceſſe dicere in libello,
quod ſoluit indebitū ſciēter,vel per erroꝛē,imo indiſtincte ſufficit,
qd ego dicā quod erā pupillus,furioſus,vel ꝓdigus,⁊ ſolui
indebitū,ex hoc datur mihi repetitio,ſiue interuenerit erroꝛ,
ſiue non,⁊ ſic in maioꝛe facit repetitionē erroꝛ. In iſtis vero facit
locum repetitioni perſona,⁊ vide tex.ibi,in iſtis perſonis generaliter.
⁊ ex hoc apparet quod in iſtis articulis,⁊ pꝛobationibus
perſonis iſtis repetentibus nō habēt neceſſe pꝛobare erroꝛē,
10 ſed in maioꝛe,ſic. Ut ergo declaremus iſtam materiaʒ† quandoqꝫ
iſte perſone que hic numerantur,vel alius minoꝛ ſoluit indebitum
tunc dic vt hic in pꝛinc.huius gloſſ. Quandoque ſoluitur
indebitū omni iure,⁊ tunc in iſtis perſonis hic enumeratis
indiſtincte eſt locus repetitioni quod apparet,quia donare nō
g poteſt,⁊ ſic pꝛopter ſcientiam[g] non poteſt ꝑſumi donatio. Sed
ſi eſſet alius minoꝛ quam pupillus,haberet neceſſe petere reſtitutionem,
ſi non haberet curatoꝛeʒ,alias eſſet idem quod in pupillo.
l.ſi curatoꝛem habens.C.de in integr.reſtitutio.⁊ vide qd
nota.in l.j.C.ad l. Falcid.⁊ l.illud.ſ.de minoꝛi. Quandoque
ſoluit indebitum naturaliter,ſed ciuiliter debitum,⁊ tunc ſi eſt

debitū ciuiliter ſine effectu exactiōis,vt ī chirographo ante biē-
niū,idē ꝑ oīa qđ in his q̄ indebita ſunt omni iure.ſ̄.eo.l.j.Sed ſi
eſſet debitū ciuile qđ habet effectū exactionis,vt res iudicata,
vel debitū ex teſtamēto ſolēni ſcđm Jac.de Are.dic qđ tūc eſ-
ſet idē qđ ſupꝛa dixi in debito vtroqꝫ iure.Si vero ſoluitur in
debitū ciuiliter ſed naturaliter debitū,tūc a perſonis hic enu-
meratis indiſtincte repetit᷑,nō diſtincto quo erroꝛe,vel ſcienter
vel ignoꝛāter,vt hic in eo qđ dicit generaliter ⁊c.hoc eſt ſine di-
ſtinctiōe,nec opus eſt reſtitutione in integrū,Hic eſt caſus in l.
illud in pꝛin.ſupꝛa de minoꝛ.⁊ l.vlti.C.ſi aduer.ſolu.q̄ dicūt re-
petitionē decerni,nec reſtitutiōis faciūt mētionē,imo d.l.illud.
ſupꝛa de mino.hoc vult notāter dicere,qđ licet in alijs caſib⁹ da-
ret᷑ reſtitutio,tū in indebito ſoluto dat᷑ repetitio ſine reſtitutio
ne,licet gl.aliter intelligat,vel ſi vis leges iſtas intelligere,reſti
tutione petita,intellige in maioꝛe pupillo,⁊ ſic nō obſtāt huic le
gi.Cōtra hoc facit ī.ad Trebe.l.ſi eius.§.j.vbi dicit᷑ ꝙ pupill⁹
naturaliter debitū ſoluēs nō repetit.Solutio nō repetit ſcili-
cet de iure cōmuni,ſed repetit beneficio ſpeciali cōceſſo minoꝛi
ꝑ hāc legē ſine reſtitutiōe impetrata a iudice.Reſtitutionē er-
11 go,quam iudex deberet facere,hec lex ſupplet,† ⁊ ideo pupil-
lus non haberet beneficiū iſtius legis niſi intra tēpoꝛa intra q̄
poſſet reſtitui.l.ſi.C.ſi aduer.ſo.qūqꝫ ſoluit᷑ aliqđ,qđ eſt vtroqꝫ
iure debitū,ſed obſtat exceptio,⁊ dicit᷑ ope exceptiōis indebitū,
tūc a perſonis hic enumeratis pōt indiſtincte repeti non adhi-
bita diſtictiōe,vtrū ſit exceptio odioſa,vel fauoꝛabilis,vel quo
erroꝛe ſit ſolutum,vt hic dū dicit generaliter.Qūqꝫ ſoluit᷑ ali-
quid indebite,qđ a maioꝛe nō repeteret᷑,vt in eo qđ creſcit per
inficiationē,⁊ in alijs caſibus notatis in l.elegāter.§.fin.ſ̄.eod.⁊
tūc dat᷑ repetitio iſtis ꝑſonis ſine diſtinctiōe,creſcat ꝑ inficia-
12 tionem,vel nō.¶ † Vltimo dico,cōdictio indebiti ita dat᷑ furio
ſo ⁊ ꝓdigo ſicut pupillo,⁊ conſumptione ſequuta,reconciliatur
indebitum,ſicut mutuum tenendo opinionem gloſſe in l.furio-
ſo.in pꝛincipio.ſupꝛa ſi certum petatur,⁊c.

ADDITIONES.

a ALEX.¶ Interdū.De intellectu huius l.vltra hic dicta,vide
Ang.⁊ Joan.Andr.in l.non omnis.§.ſi pupillus.in pꝛincipio.
ſupꝛa ſi certum petatur.
b ALEX.¶ Seruari.Ex iſtis gl.allegat tex.expꝛeſſum Inſtitu.
de vſufru.§.cōſtituit᷑.ſimilē in l.Ariſto.§.fina.⁊ l.ſequē.infra de
iure deliberan.⁊ l.ſcđa,ſupꝛa de vſufr.earū rerū.⁊ q̄ ſint q̄ ſeruā-
do ſeruari nō poſſunt,ſunt res,q̄ finiūtur ante triēniū finitū.gl.
alleg᷑ ꝓ ſingulari in l.vnica.C.ſi aduer.vſuc.Sed habes ſimi-
le in gl.fin.in l.penulti.C.in qbus cauſis in integrū reſtitu.non
eſt neceſſaria.ad hoc adde tex.in l.Julianus.de pet.her.
c ALEX.¶ Jac.de Are.Iſtam opi.Jaco.de Are.ponit Cyn.in
l.ij.in fin.C.ſi aduer.ſolu.
d ALEX.¶ Obligationē.Adde gl.⁊ Bar.in l.tertia.§.alterius.
de nego.geſt.⁊ an ſit verum,qđ minoꝛ ſi ſoluat legata nō dedu-
cta falcidia poſſit reſtitui,vide ꝑ gl.⁊ doct.ī l.j.C.ad l.Falcidiā.
e ALEX.¶ Scđm oꝛdinē gl.Quomodo debitū naturale com-
penſet᷑,adde Bar.in d.l.ſcđa.⁊ limitat Bal.hic,ſi de obligatiōe
inefficaci opponat᷑,ſecus,ſi de efficaci.⁊ hoc etiā ſentit expꝛeſſe
Bar.in d.l.cum is.§.j.ī.eod.ſed contrarium eius quod hic dicit
Bar.videtur ipſe tenuiſſe in l.frater a fratre.ī.eodem.
POMA.¶ Vide Alexand.conſilio ij.volumine pꝛimo.⁊ conſi.
lxxvij.vol.ij.⁊ Mart.Lau.in trac.pꝛimogeniture.
f ALEX.¶ Jure gentium.An teſtamentum ſit de iure ciuili,vel
gētium,vide gl.in l.j.ī.de acq.re.do.⁊ Bar.in rub.ff.de acq.her.
g ALEX.¶ Pꝛopter ſcientiam.Contrarium hic tenet Bal.qđ
foꝛte verius eſt ꝑ ea q̄ habentur in l.j.⁊ ij.C.ſi aduer.donatio.

LEX XXX.

1 ☞ Condictio indebiti non habet locū in ꝯtractibus nominatis.
2 Indebite ſolutum an repetatur quando ab vtraqꝫ parte debe-
tur quantitas,ita quod locus eſſet compenſationi.
3 Compenſatio non eſt pꝛopꝛie exceptio.

QUi inuicem. Si quis ſoluat tutus exce
ptione qꝛ ſibi debetur,non
repetit,ſed ſuum debitum petit.hoc dicit. Duobus
modis poteſt poni caſus,Pꝛimo in contractu vltro
citroque obligatoꝛio,vt ſi venditoꝛ tradit rem antequam ſol-
uatur pꝛetium,vel e conuerſo,licet eſſet tutus exceptione.l.Ju-
lianus.§.offerri.infra de actio.empti.tamen non repetit vt inde
bitum,ſed petit quod ſibi debetur.Secūdo modo poteſt poni
caſus,quādo duo ſunt inuicē creditoꝛ ⁊ debitoꝛ ex cauſis ſepa-
ratis,⁊ iſtum intellectū videt᷑ habuiſſe glo.¶ Ex pꝛima lec.no.
1 † qđ in ꝯtractibus nominatis,ſicut non eſt locus cōdictiōi ob cau-
ſam ita nec cōdictiōi indebiti.Facit l.in ciuile.C.de rei ven.fa
qđ dixi ſ̄.ti.ij.l.ſi.⁊c.¶ Quero circa ſcđam lec.q̄ ſunt caſus,
bus cōpenſatio locū nō habet?gl.eos enumerat.† Sed tūc
2 ro,qđ ſi ex vtraqꝫ parte debebat᷑ quātitas,ita qđ locus eſſet cō
penſationi,an ſolutū repetit᷑ vt indebitū?Gl.reſpōdet aut erat
locus cōpenſatiōi,facto hominis,nō ipſo iure,⁊ nō eſt locus re-
petitiōi indebiti.Hic eſt caſus hic,⁊ ſcđm hoc quod tex.dicit in
quibus caſibus cōpenſatio locū nō habet ſubaudi,ipſo iure,ſe
ſi cōpenſatiōi locus eſſet ipſo iure,vt l.ſi ambo.§.j.ī.de cōpen
⁊ in caſibus nota.in l.ſi cōſtat.C.de cōpenſatio.tūc repeteret
indebitū,qꝛ vere indebitū eſt.Pꝛo hoc do.tex.in l.qđ dicit᷑,
pen.ī.de impenſis in rebus dot.factis.cū impenſe ipſo iure do-
a tē minuāt.Cōtra hoc ᵃ opponit᷑ de l.q exceptionē.ī.eo.Nā exce-
ptio cōpenſatiōis eſt fauoꝛabilis,ergo ſolutū indebite repetit᷑.
3 Sol.† ibi loquit᷑ in exceptiōe ᵇ ꝓpꝛia,ſecus in iſta,q̄ ideo eſt ex-
b ceptio,qꝛ actio.Cū enim habet actionē ad petitiōē ſuū debitum,
extat equitas naturalis ex qua inducit᷑ cōdictio indebiti.l.nam
hoc natura.ſ̄.eod.⁊ ideo foꝛte ſi illud debitum,de quo poterat
opponi cōpenſatio,erat naturale tantū,ita qđ nō impediebat a-
ctio tunc tutus hac exceptione per erroꝛem ſolutū repeteret.
ī.eod.l.qui exceptionem.§.ſi pars.

ADDITIONES.

a POMA.¶ Contra hoc.vide Alex.conſi.xij.volum.ij.
b ¶ In exceptione pꝛopꝛia.Adde tu,quod exceptio compenſa-
tionis non ſit pꝛopꝛie exceptio,⁊ vide Alex.⁊ ibi concoꝛ.in con-
ſi.xij.ver.pꝛeterea per illa verba.in ij.volum.

LEX XXXI.

a **IS qui plus.** ᵃ Qui pꝛomiſit plus quam
deberet,condicit liberationē,
hoc dicit.

ADDITIO.

a ALEX.¶ Is,qui plus.Quid ſi obligauit bona pꝛo vero de
to,an obligatio poſſit reſcindi?vide Bald.in l.veritas.C.de
dei commiſſis.

LEX XXXII.

1 ☞ Ignoꝛantia in facto pꝛopꝛio admittitur,quando tractatur
de damno vitando.
2 Solutio parit fideiuſſoꝛi repetitionē,nō parit reo liberationē.
3 Actus idem non poteſt pꝛoducere diuerſos effectus.
4 Compenſatio an obijciatur contra agentē cōdictione indebiti.
5 Cōpenſatio quare ꝯ agentem actione depoſiti non admittitur.
6 Indebitum ſolutum erroꝛe cauſatum a pietate,non repetitur.
7 Mulier que fideiuſſit pꝛo dote,non repetit.
8 Obligatio generis ⁊ alternatiua equiparant᷑,⁊ in qbus,num.10.
9 Debitoꝛ in genere poteſt ſoluere quamlibet ſpeciem eiuſdem
generis.

CUm is. Vna ex rebus alternatiue debitis
ſolutis ſimul perempta,quod ſu
* eſt remanet in ſolutum.hoc dicit.* Aduerte ad iſta
legē,qꝛ eſt ſubtilis.Oppo.ꝙ ille,qui debet Stichū
aut Pamphilum,ſi ſoluat vtrunque,tenetur reddere illum,q
ſupereſt:qꝛ certū eſt,ꝙ ille,q deceſſit,fuit ſolutus.quare,⁊c.
ſolutiōe eius,qđ debet᷑ tollit᷑ omnis obligatio.Inſtitu.qb.mo
tolli.obli.iūcta l.plerunqꝫ.§.ſi.ī.de iure dot.Ergo poſtquā fui
liberatus ſoluendo,poterit repetere alterū,cū remaneat inde-
bitus,vt ſ̄.eo.ti.l.cū duo.Solutio dico,ꝙ in alternatiue debi-
toꝛ vnū ſoluēdo liberat᷑,ex quo,elegit vnū ſoluere,⁊ tradidit.Et
intelligo dictū §.vbi erat obligatus ex ꝯtractu interuiuos,in vlti-
mis autē voluntatibus ſola electiōe liberat᷑,quibus non acquirit
traditio,vt ī.de lega.j.l.huiuſmodi.§.Stichum.iuncta gloſſ.in
verb.non poterit.⁊ de lega.ij.l.ſtatuliberum.§.ſi.Vnde qꝛ ſol-
uit vtrunqꝫ ſimul,neutrum videtur elegiſſe pꝛopter dubium.
vt ſ̄.de vſufru.l.ſed ⁊ ſi quis.§.quid ergo.iuncta lege ſequ.Nec
poteſt eligere de cetero illum,qui deceſſit,quia non eſt in rerum
natura.⁊ ſic electio non poteſt fundari ſuper eo,quod non eſt,er-
* go alter remanet in ſolutione,⁊ iſta fuit ratio huius legis.
¶ Opponitur,quod incendium,ſeu caſus foꝛtuitus nō liberet
debitoꝛem.l.incendium.C.ſi cer.pet.Solutio hic debebatur ſp
cies,ibi quantitas.Vnde idem eſſet hic quod ibi,ſi quanti
tas eſſet ſoluta,l.qđ indebitū.ſupꝛa eodem.⁊ vidiſtis no.in l.in
debiti.§.ſed ⁊ ſi numi.eodem titulo ſupꝛa.¶ Item oppo
de l.ſi non ſoꝛtem.§.libertus.ſupꝛa eodem.Solutio,eodem m
do dicit glo,quaſi dicat,ibi fuit in genere ſolutum,hic in ſp

Tu dic, quod ibi, re perempta, ille, cui facta fuit ſolutio, remāſit locupletior. Unde illud in quo remanſit locupletior, repetitur: hic ſecus. ¶ Opp. de l. Stichum, aut Pamphilum in princi. ſ. de ſolutio. Sol. hec debet intelligi ſecundum illam, quia ſi contigiſſet mors poſt moram creditoris, teneretur reſtituere eum, qui viuit, vel mortui eſtimationem. ¶ † Ultimo no. hic glo. qđ admittitur ignorantia in facto proprio, quando tractatur de damno vitando. Simile habuiſtis in l. ſed ⁊ ſi me putem. in p̄ncipio. ſ. eo. Item ſcias quod hec lex habet locum quando vtrūque fuit ſolutum ſimul, vt dicitur in text. ſecus ſi vnum primo ⁊ alterum poſt, quia tunc vltimo ſolutum repeteretur. l. cum duo. ſ. eod. ſecundum Guliel.

2 **§. Fideiuſſor.** Solutio, † que fideiuſſori parit repetitionem, non parit reo liberationē. hoc dicit. ¶ No. quod eadem ſolutio non poteſt parere liberationem ⁊ repetitionem [a] vt hic ⁊ l. qui hominem. in fi. infra de ſolutio. ⁊ l. ſi fideiuſſor.[b] infra eod. ⁊ ſupra eod. l. ſi non ſortem. §. ſi decem. Uel aliter, 3 Idem actus † non poteſt producere diuerſos effectus: vt hic, cum ſimilibus. ¶ Contra hoc oppon. de l. in numerationibus. infra de ſolu. Sol. ibi tex. ꝓducit actionem, vel liberationem diuerſis reſpectibus ⁊ circa diuerſa, non autē reſpectu eiuſdē obligatiōis, vt hic. Et ex hoc dicto glo. hic arguit ad queſtionē, nos habemus, quod debitū naturaliter tātū ſolutum per facti errorem repetitur. l. error. C. ad l. Fal. ⁊ l. cū quis. C. de iur. ⁊ fac. igno. 4 † an cōtra agentem condictiōe indebiti poterit obiici cōpenſatio? Uidetur quod ſic, nam per illam ſolutionem non tollitur illa naturalis obligatio, quia cum detur repetitio, non producit liberationem, vt hic. Si durat, ergo ⁊c. vel etiam infra de compen. Contrarium dicit gl. quia ſi hoc eſſet c verum [c] leges, que dicunt quod naturale debitum poteſt repeti, eſſent impoſite verbis, ⁊ non rebus, ⁊ ſecundum hoc l. etiam infra de compen. habet locum in petente, non in repetēte. Idem d ⁊ ego puto hoc verum [d] eſſe, licet quidam hoc non teneant vt te* tigi ſ. eo. l. interdum.* Conclude ergo, quod l. etiam. de cōpend. intelligitur in petente, non in repetente. Cuius eſt ratio: quia repetitio, que per iſtum titulū de condic. indebi. habet vim cuiuſdam reſtitutionis, qr ego ſpoliatus fui meo errore, peto me reſtitui: ⁊ ideo ante omnia ſum reſtituendus. Nec poteſt opponi exceptio compenſationis in hac lege. Oldradus dicit aliter, ſcilicet qđ obligatio naturalis obiicitur debito non ex erronea cauſa contracto, vt hic, quia tunc debito naturali non obiicitur cō* penſatio. vt hic.] Nam debes ſcire, quod eſt quedam ſpoliatio vera, ⁊ propria, ⁊ tunc ante omnia ſpoliatus eſt reſtituēdus, ⁊ ſibi nulla poteſt opponi exceptio neque compenſatio. l. ſi quis ad 5 ſe fundum. C. ad legem Iul de vi. ⁊ illa etiam † eſt ratio in depoſito, quia denegans depoſitum videtur ſpoliare, ideo compenſationem nō obiicit, l. fi. C. de compenſa. Quedam eſt ſpoliatio nō vera, vt quando non fuit ſpoliatus dolo aduerſarij, ſed per errorem meum, iſto caſu bene poteſt obiici compenſatio alterius debiti, quod haberet executionem vt hoc §. in fin. quando reus ſucceſſit fideiuſſori. Sed de debito naturaliter tantum non poteſt obiici compenſatio per omnes leges, que dicunt naturale debitum per errorem ſolutum repeti. Quandoque cōtingit, qꝫ nulla eſt ſpoliatio, nec vera nec ficta, tunc procedit l. etiā infra de compen. ⁊ ſic in petente magis, quam in repetente. Et eſt ratio, quia repetitio habet naturam cuiuſdam petitionis reſtitutionis ad id, quo quis ſpoliatus eſt. Pro hoc optime facit infra de reg. iur. l. non debet actori. §. in re obſcura.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Et repetitionem. Idem actus non producit diuerſos effectus, Uide Bal. in l. pacta, q̃ contra. C. de pac. ⁊ Bar. in l. j. C. qđ met. cau. ⁊ Bartol. in l. ſi ſocer. §. ſi. ſoluto matrimonio. ⁊ Bar. in l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. in gloſſ. magna. de pac. ſ.

b POMA. ¶ Si fideiu. Uide exemplum per Alexan. cōſi. ſexageſimo nono in fin. volum. iiij.

c ALEX. ¶ Hoc eſſet verum. Idē dicit Bar. in l. j. ſ. eod. ⁊ adde Bald. in l. cum quis. C. de iur. ⁊ fac. igno. vbi concordat cū Barto. hic, ⁊ dicit, quod exceptio doli obſtat petenti ⁊ nō repetenti ſicut nec obſtat ſpoliato. vide ibi ⁊ Bar. in l. ſi ſocer. §. fin. ſoluto matrimo. ⁊ Bal. in l. ij. C. ſi aduer. ſol. poſt Barto. ⁊ adde Bartol. in l. pen. ſ. titu. j.

d POMA. ¶ Hoc verum. De hac ratione dubitauit Iaſ. §. in bonefidei. inſti. de act. ⁊ ibi Angel. dat aliam.

a * 6 **§. Si in ea.** e Quando a † pietate cauſatur error, c ceſſat repetitio indebiti. h. d. [Dicit hic, qđ mulier ſoluēs dotem, ꝓ qua obligata nō erat pōt repetere. Contra, quia certū eſt, quod maiorem cauſam repetēdi habet ille, qui ſoluit ignorans, quā ille, qui ſoluit ſciens vt ſ. eo. l. j. Sed ille qui ſoluit dotem ſcienter pro aliqua, niſi ſit pater poteſt repetere per actionem negotiorum geſtorū cū pater tātum teneatur dotare filiam. l. fin. in princip. C. de dot. promiſſ. ⁊ ibi not. in glo. in verb. paternum eſſe officium. ⁊ j. de lega. iij. l. vxorē. §. pater naturalis. Sed dic quod §. iſte poteſt intelligi in vxore, que per imprudentiam ſe obligatam credebat marito: ⁊ ſic non obſtant contraria. Idem eſſet in patre, qui ſoluens per imprudentiā repetere non poſſet dotē a marito. j. de iure dotiū. l. quēadmodū §. fin. Nec repetere poſſet a filia in hoc caſu. Simile eſt in quocunque alio extraneo dotem dante pro muliere, tunc dico, quod a marito repetere nō poſſet per l. vnicam. §. accedit. C. de rei vxo. actio. ⁊ l. ſi donaturus. §. fi. ſ. tit. ij. ſed a muliere poſſet repetere per actionem negotio. geſtor. niſi cōſtaret quod extraneus cauſa pietatis ⁊ animo donandi eam vellet dotare, qr tūc impediretur repetitio. l. j. C. de negotijs geſt. Guil. de Cug. mouet hic queſtionem iſtam, vtrum poſtquā matrimonium eſt cōtractum cum filia poſſit compelli eam dotare, ⁊ ſibi dotem cōſtituere? Dic, vt plene dixi j. de actio. ⁊ oblig. l. obligamur. ver. * no. iſtam gloſſ.* ¶ Oppo. de l. cum poſt. §. j. j. de adminiſtratione tutorum. Sol. ibi, vt tutor, hic ſuo nomine ſoluit. ¶ Oppo. de l. ſi pater ignorās. j. ſoluto matr. Sol. vt ibi patet. ¶ Opp. de l. patrem. C. de nup. Sol. fallit ibi. ¶ Opponi. ſupra ti. ij. l. ſi donatur⁹. §. j. ⁊ l. qui ſe debere in prin. Sol. ⁊ aduerte, qr ex hoc declarabitur iſta lex non intelligas, quod ſolutum indebite ex cauſa dotis ſimpliciter nō repetatur, quaſi ipſa dotis cauſa ſit, pietas, que repetitionem impedit: qr hoc eſſet contra caſum illarum legum, ſed intellige, quando cauſa pietatis inducit ali- b quem ad credēdum [b] ſe obligatum, vt puta mater credebat ſe teneri ad dotandum filiam, vel frater ſororem in caſu quo non debet vel ſoror ſororem, vel nutrix nutritam, ⁊ iſta pietas, ⁊ affectio, que erat inter eos, fuit cauſa iſtius erroris. Ita intellige primā gloſſam hic poſitam, que dicit mater forte, vel extranea. ſed ſi alia cauſa, quā cauſa pietatis eam induceret in errorē vt ſi mater, vel ſoror putabat ſe teneri ex teſtamento, vel putabat ſe teneri, ideo quia putabat debitricem ex cauſa mutui vel depoſiti, ⁊ tunc ſolutum indebite repeteretur, vt legibus cōtrarijs, quia, ſublato errore non manet cauſa pietatis. Ad predicta facit. C. de negotijs geſt. l. j. ⁊ ij. ⁊ l alimenta. ¶ Ultimo glo. que- 7 rit † quid ſi mulier fideiuſſit, ⁊ ſoluit pro dote, an repetet? ⁊ dicit, qđ ſic: quia alieno nomine ſoluit, ⁊ non ſuo, ⁊ bene.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si in ea. Et in eo dicit Bal. in l. ea que. C. eo. quod ſi ſoluo relictum ad pias cauſas, ⁊ indebite non repeto, etiam alia ratione, vt ibi, ⁊ per iſtum tex. etiam dicit Bald. in l. dictam. C. de condi. ob cauſ. quod fauore eccleſie ſemper preſumitur cauſa finalis, ⁊ preſumitur, quod etiam alias daturus erat.

b POMA. ¶ An cauſa dotis dicatur cauſa pia, vide Alex. in l. ſi conſtante. ſol. matri. Pau. conſi. cvj. in j. volum. Roma in repe. authen. ſimiliter. C. ad l. Falcid. ⁊ cum hac lege concordat l. at ſi quis. §. plerique. ſ. de relig.

¶ Ad credendum. Et ſecundū illum verum intellectum Bald. iſte §. nō probat, quod dos ſit cauſa pia prout allegat, ideo dic, quod cum dos, ⁊ alimenta equiparent, ſecundum glo. in l. ob es. C. de pred. mi. ⁊ alimenta relicta propter paupertatem cedunt in cauſam piam, per no. per Bar. in l. alio circa prin. ff. de ali. leg. ideo dos relicta, ⁊ data pauperi perſone, equiparatur pie cauſe, ſecus, ſi propter debitum, vel amicitiam, per not. in d. l. alio. per Barto. bene faciunt notata in aut. res que. C. communia de leg. ⁊ qd in alimentis? no. Bar. in l. diui. ff. ad l. Falc. ⁊ qđ dotis cauſa relictum, ſit cauſa pia, tenet Bal. in l. j. C. de ſacroſan. eccle. in repe. ⁊ ideo dicit Bal. hic no. arguens quod relictum pro virginibus maritandis intelligitur relictum ad pias cauſas, ⁊ ideo ceſſat Falcidia. Et quod dos, ⁊ pia cauſa equiparantur, videtur velle Barto. in l. ij. §. Titio decem. in principi. j. de don. ⁊ Bald. in l. ſicut. ad ſ. C. de actio. ⁊ obli. Bal. in l. mandatum. in ver. ſed cōtra hoc. C. māda. ⁊ Bar. in l. ſi ego in prin. ⁊ §. j. j. de iur. dot. Et an de legato dotis detrahatur falcidia? vide gloſſam in l. tali. in §. ſocer. infra de iur. do. ⁊ in l. teſtamento militis. C. ad l. Falcid. vno tamen caſu clarum eſt, quod de legato dotis non detrahatur falcidia videlicet quando legatur dos, quia tale legatū cenſetur es alienum, vt dicit no. Bar. in l. queſitum. §. j. de priui. cre. Adde quod alimenta, ⁊ dos equiparantur. Roma. conſilio cccclvj. vbi conſuluit, quod ſicut res prohibita alienari, poteſt alienari fauore dotis, ita fauore alimentorum.

§. Qui hominem. Obligatio generis, ⁊ alternatiua equiparantur, ⁊ in obligatione generis qui certam ſpeciem ſoluit putans ſe ad eā teneri, repetit. hoc dicit. Primo ponit vnum dictum. Secundo

poſit aliud. Secunda ibi,⁊ ideo. Nec eſt dicendum, quod ſecun
8 da pars ſit illatio primi dicti vt ī. dicam. ¶ Not.† qđ obliga-
9 tio generis,⁊ alternatiua equiparãtur. ¶ Secundo not.† qđ
debitor in genere poteſt ſoluere quamlibet ſpeciem eiuſdem ge
* neris.* Tertio not. quod in obligatiõe generis ſingula indiui-
* dua nõ ſunt in obligatione,ſicut ſpecies.* ¶ Oppo. debitor al-
ternatiue ſi putans ſe debere vnum ſoluit,nõ repetit. l. ſi is cui.
ī. de leg. ĳ. ergo nec debitor generis,cum ſint ſimiles,vt hic in
prin. ſed in fi. dicitur contrarium: ergo male. Huius timore hec
lex legitur duobus modis. Primo modo vt hic in prin. ponaꝛ
ſimilitudo inter obligationem hominis in genere ex vna parte
⁊ inter obligationem alternatiuã hominis in genere,aut decẽ
ex alia parte,tunc nõ obſtat contrarium,quia ibi erat ſpecies
in vtraque parte alternatiue. Secũdo modo legitur,quod hic
homo certus aut decem alternatiue debebantur,⁊ tunc obſtat
10 cõtrarium,dantur plures ſolutiones: ſꝫ illa eſt vera,† qđ obli-
gatio generis,⁊ alternatiua equiparãtur in ſoluendo,quia qui-
libet poteſt ſoluere quod vult. item quia nõ tenetur preciſe ad
aliquam ſpeciem,ſed in repetendo nõ equiparantur quia in al-
ternatiua ſoluens vnum nõ repetit. l. ꝯria: ſecus in obligatiõe
generis,vt hic in fi. Ratio huiꝰ eſt,qꝛ in obligatiõe generis ni
a hil eſt in obligatiõe[a],ſed in obligatiõe alternatiua,vtrũqꝫ eſt in
obligatiõe. l. cũ incertꝰ. de lega. j. ⁊ l. ſi duo. ī. de ver. ob. ¶ Cõtra
hoc opp. de l. Meuius. §. duobus. de leg. ĳ. Solu. vt ibi plene di
xi,tene menti gl. ſuper verbo,q hominem. ibi tu dicas ⁊c. ¶ Ad
hoc opponi. ergo eſt mala illatio tex. qui dicit,quod ideo repe-
tit,quia equiparantur alternatiue. Solu. legas tex. quod nõ in
ferat ex precedẽtibus,vnde dimittas,⁊ ideo poſtea reaſſumas
hoc modo videlicet ⁊ ſic cum eſtimaret eũ Stichum promiſiſſe
* cum dederit,ideo cõdicet. alium autem quilibet,⁊c.* Hic ſit mẽ
tio de obligatione generis,⁊ obligatione alternatiua: ideo ad
maiorem euidentiam quero,in quo differant iſte due obligatio
nes? dic,quod in multis. Primo quia in obligatione alternati
ua vtrunque eſt in obligatione,vt l. ſi duo rei. in fine. ī. de verbo.
obli. ī. de lega. ĳ. l. ſi duo. ⁊ l. ſi is,cui. ſecus in obligatiõe generis
vt dixi in l. ĳ. §. j. ī. de ꝟbo. obligatio. Ex iſta principali differen
tia ſequũtur multe alie,primo,quod ſi promitis mihi ſtichum.
aut Pamphilum,⁊ ſtichus ſit meus tempore eſtimatiõis,licet
deſinat eſſe meus,nõ poteſt tamen mihi ſolui: quia obligatio ſu
per eo quod meum eſt non poteſt ſubſiſtere,vt ī. de ſolut. l. q. de
cẽ. §. Stichum,aut Pamphilum. ⁊ ibi nota. in glo. in verb. libe-
rabitur. Item in alternatiua,ſi ſtet per creditorem quominus
alterum accipiat,⁊ ille pereat,contingit omnino liberatio. ipſi
debitori quia ille fuit in obligatione,⁊ interitu ſpeciei debitor
liberatur. ī. de verbo. obliga. l. ſtipulatus ſum Damam. ⁊ l. ſi ex
legati cauſa. ſecus eſt in obligatione generis, quia non liberaꝛ
in effectu,ſed ope exceptiõis,vt d. l. huiuſmodi. §. ſi cui. ⁊ ī. de ſo
lutio. l. qui decem. §. i. Item in obligatione generis habet locuꝫ,
ꝙ ſi lego tibi hominẽ,⁊ Sticho fundũ,⁊ dies legati relicti Sti-
cho prius cedat,quamuis eligat,non habebit legatũ,licet poſt
ea elegerit Stichum. ī. de opti. legat. l. ſi optio. ⁊ l. ſi Heros Se
io. ſecus tamẽ,ſi alternatiue legauero Stichum,aut Pamphi
lum. Itẽ in obligatione alternatiua,ſi alterum eligo,iſte ſolus
cenſeꝛ fuiſſe in obligatiõe. ī. de lega. j. l. ſi ſic legatũ. §. fi. cum l. ſe-
quent. ⁊ de verb. oblig. l. ſtipulatus ſum Damam. ſecus in obli-
gatione generis vt dixi in l. ĳ. §. j. de verb. obligat. Item in alter
natiua,ſi ſtatim dies cedat alterius,tamen tranſmittit ad here
des. quod non habet locum in alio. ī. quando dies lega. cedat. l.
ſi vſuſfructus. Eſt ⁊ alia differentia quia ſi debes mihi Stichuꝫ
aut Pamphilum,⁊ facio tibi pactum de non petendo Stichum
obſtat mihi exceptio in vtroqꝫ,ſecus in obligatione generis: qꝛ
nihilominus alterum petere poſſum. ſ. de pac. l. ſi vnus. §. ſed ſi
ſtipulatus. ⁊ §. ſed ſi generaliter. Et omnes iſte differentie de-
pẽdent ꝓpter primam veram ſcilicet,in alternatiua vtrumqꝫ eſt
in obligatiõe. Et ideo credo,quod in illa materia,que tractatur
ſ. eod. l. ſi non ſortem. §. ſi decem. eſſet differentia facienda inter
obligationem generis,⁊ alternatiuam. ¶ Et iſta que dicta ſunt
faciunt ad talem queſtionem,pone minor xxv. annis impetrauit
reſcriptum ad primam prebendam vacantem,vel vacaturã,cuꝫ
cura vel ſine cura,quam duxerit acceptandam. factus eſt maior,
⁊ vult acceptare curatam que nũc vacat,queritur an poſſit? Et
ego dixi alias,quod licet alternatiue impetrauerit,cuꝫ cura vel
ſine cura non poteſt curatam acceptare: quia vtrũque debuit eſ
ſe in impetratione,⁊ formaliter venit in impetratione vt extra
de reſcrip. c. ſi eo tempore. li. vj. ſecus quando in genere: quia cõ
ditio,que eſt tempore impetrationis beneficĳ non inſpicitur,ſed
illa duntaxat que eſt tẽpore ſolutionis faciende,vt nota. ī. de ſo
lut. l. qui decem. §. ſi Stichũ. ⁊ arg. leguꝫ ſ. allega. Tamẽ adhuc
obſtat. qꝛ ſpecificatio venit in forma cõceſſiõis,vt qꝛ dixit,illud,
quod duxeris acceptandum,quo caſu Papa ab initio videtur il
lud conceſſiſſe,vt ſ. dixi. Item,quia hic ſtatim iſta impetratio
afficit beneficia. ī. de reg. Caton. l. j. Inſtitu. de hered. quali. ⁊ dif-
* feren. §. in extraneis.*

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Obligatiõe. Uide Bar. in l. ĳ. §. j. in fi. ī. de ꝟb. oblig.

LEX XXXIII.

1 ☞ Condictio indebiti oritur ex negotio geſto.
2 Condictio indebiti,ceſſat qñ ſoluens mihi facit accipientis.

a SI in area.[a] Ubi inter partes nullũ ne-
gotiũ geſtũ eſt,ceſſat cõdictio in
* debiti.* h. d. Diuidiꝛ in duas partes. Prima,qñ qs
edificat in ſolo alieno a ſe poſſeſſo. Scđa,qñ qs edifi-
b cat[b] in ſolo alieno a dño poſſeſſo. ſcđa ibi,ſed ſi is. ¶ Nota,ꝙ
1 iſta condictio oriꝛ ex negotio geſto,hoc eſt,ex iſto quaſi ꝯtu,vt
Inſti. de obli. q̄ ex quaſi ꝯctu. §. penul. q celebraꝛ [illegible] quo
2 que. Inſtit. qb. mod. re ꝯhi. oblig. ¶ † Scđo nota,ꝙ qñ ſoluens
nihil facit accipiẽtis,ceſſat hec condictio,facit ad hãc [illegible]
Titiũ. ſ. ſi certũ peta. ¶ Opp. de l. indebiti. §. j. ſ. eo. [illegible]
cit poſſeſſionẽ accipiẽtis,q̄ nõ erat eius,nec ſibi debita,[illegible]
ſecꝰ. ¶ Opp. de l. q exceptionẽ. §. i. ī. eo. Solue vt ibi,⁊ ibi [illegible]
rabiꝛ. ¶ Opp. de l. ſi pupilli. §. ſed ⁊ ſi qs. ff. de neg. geſt. Solu.
dicit Mar. ꝙ hic loquiꝛ de rigore,ibi de equitate. Bl. tenet cõ-
muniter ꝙ nec de rigore repetaꝛ. Quod plene diceꝛ in l. fundo.
c de rei vendi. Ad legem contrariam reſponde,ꝙ ibi impedit no
mine alieno,hic proprio nomine.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Si in area. Limita hãc legẽ vt per Cy. in l. ſi mãda-
tũ. C. de nego. geſt. per l. ſi mãdauero. §. ſi curator. in fi. ff. mand.
* CLAVD. ¶ Indebiti. Quatenus iſta lex dicit,ꝙ potuit fun-
dus nihilominus retineri,iſtud limitat Ang. in l. ſi nõ ſortẽ. §.
libertus. ſ. eo. ꝑ gl. ibi in verbo,debet. vt nõ ꝓcedat in expenſis,
q̄ ſeparari nõ poſſunt,vt factis circa perſonã,ſcđm Fulgo. ibi,
quamuis Alex. ibi teneat contrarium.
b ALEX. ¶ Edificat. Uide no. in l. ĳ. C. de rei vendic.
c ALEX. ¶ Impedit. Et ſic iſte text. in fine,eſt contra nota. per
Bar. ⁊ Bal. ⁊ docto. in l. ſi mandatum. C. de nego. geſt. dum alle.
l. ſi pene. §. j. ſ. eod. ⁊ vide que ibi dixi poſt Bald.

LEX XXXIIII.

1 ☞ Solutum cauſa cõdictionis implende,quando repetatur.

IS cui. Qñ diſpoſitio efficiꝛ indebita ſolutum
cauſa cõdictiõis implende repetiꝛ. h. d.
¶ Opp. nõ põt qs grauari vltra vires hereditarias
l. j. §. ſi is q. ad Tre. ⁊ C. de lega. l. ſi vniuerſe. ſꝫ hic gra
uaꝛ heres vltra vires hereditarias,ergo,⁊c. Huius timore va-
riaꝛ principiũ iſtud duobus modis. Uno modo,ꝙ in litera nõ
ſit dictio,tota,⁊ ſic grauauit eũ de reſtituẽdo hr̄ditatẽ ⁊ fundũ
hr̄ditariũ. Scđo modo,ꝙ in tex. ſit dictio,tota,⁊ tũc dꝫ intelli-
gi ꝙ fuit grauatꝰ dare fundũ ipſius hr̄dis,tñ nõ erat grauatus
de reſtituẽdo hr̄ditatẽ ſtatim,ſed ex interuallo,vnde poterit ha
bere,tot fructus,quot equiualebũt fundo,q̄libet põt eſſe bona,
vel potes dicere,ꝙ legãdo fundũ vltra hr̄ditatẽ videꝛ de reli-
a cto hr̄ditatis fundũ eximere. ¶ Scđo oppo. cõdictio indebiti
hꝫ locũ[a] q ſoluit ex cauſa de ꝓterito. l. damus. ī. eod. ſed hic fuit
ſolutũ cauſa cõdictiõis implẽde,ſcꝫ vt habeat fundũ,⁊ ſic ob cau
ſam de futuro,ergo videꝛ ꝙ habeat locũ cõdictio ob cauſam. l.
§. ſed ſi parẽdi. ſ. de cõdi. cau. da. intelligas hic de cõdictiõe inde
biti: lex clara eſt,ſed obſtat ꝯriũ. Et ſic,ſi intelligis de cõdictiõe
ob cauſam,iſta lex nõ faceret ad titulũ. Quid dicemus? Qui-
dã intelligũt hic de cõdictiõe ob cauſam,qdã de cõdictiõe inde-
biti. Bl. ſ. ti. ĳ. l. iĳ. §. ſi qs quaſi. circa finẽ gl. magr̄. videt dice-
1 re † ꝙ in ſoluto cã cõdictiõis implẽde ceſſat cõdictio indebiti. ꝑ
hoc,qꝛ nõ ſoluiꝛ vt debitũ. l. ſi qs ſub cõditiõe. ī. ſi qs omiſ. cau.
teſt. Sol. puto ſic dicẽdũ. Qñqꝫ ſoluiꝛ aliqd cã ꝯdictiõis implẽ-
de,vt cõſequaꝛ aliqd ipſo iure abſqꝫ facto hominis,vt libertatẽ
relictã pure,vel legatũ. Qñqꝫ relinquiꝛ res teſtatoris,tũc hꝫ
locũ cõdictio indebiti. Ita loquiꝛ hic,put intelligiꝛ de re teſta-
toris legata. Nec obſtat,ſi dicas,hic ſoluiꝛ ob cauſam de futuro
qꝛ nõ eſt ꝺ futuro facto hominis,ſed trahit ſecũ executionẽ ipſa
ſolutio, ſicut in eo q ſoluit indebitum. Ideo enim ſoluit,vt ipſa
ſolutiõe libereꝛ,tñ qꝛ ipſa liberatio dꝫ ſecum trahere executio
nẽ,nõ diciꝛ ſolui ob cauſam de futuro. Et ſic gl. in d. §. ſi qs qua
ſi nõ loquiꝛ vſquequaqꝫ bene. Nõ obſt. ſi dicas,ꝙ eſt debitũ ſal-
tẽ putatiue: qꝛ reſpõdeo,qđ indebitũ etiã dicitur,ſi nõ puteꝛ

obligatum,ſed ſi contemplatione alterius damni vitandi vel lucri conſequendi ſoluitur,⁊ ſic eſt debitū cauſatiue,ſeu putatiue ſ.eo.l.ſi nō ſorte.§.ſi qs quaſi.⁊ §.hr̄di.⁊ §.ſi qs falſo.⁊ ī quolibet eorū dixi. Si vero dat̄ cauſa cōdictiōis implēde ita ꝙ nō trahit ſecum executionē,ſed debeat aliqd fieri ab homine,tūc nō haberet locū cōdictio indebiti,ſed cōdictio ob cauſam.d.l.j.§.ſꝫ ſi parēdi.⁊ ita debet intelligi hic. ¶ Si poneres fundū heredis eſſe legatū cuius dominiū nō trāſit ipſo iure in legatariū, opp. de l.q heredi.§.ſed cū ſuſpecta.de cōdi.⁊ demō. Sol. plures ſolutiōes dant̄ hic,⁊ ibi.* Uel dic ſcđm Jac.Butri.ꝙ hic teſtator voluit dari vt heredi,⁊ nō ſub nomine ꝓprio,⁊ nō videt̄ heres,q̄ꝛ coactus reſtituit,⁊ ideo nullū cōmodū debet ꝑcipere,vt hic.Sed ibi voluit dari,vt heredi ſub nomine ꝓprio licet coacte reſtituat debet habere relictū.* Jſta eſt veritas,ꝑut tu ponis hoc in fundo heredis legato,ꝙ ibi fuit ſolutū cauſa implende cōditiōis legati,ꝙ remanebat debitū etiā poſt coactionem, hic cauſa implēde cōditiōis legati,ꝙ erat euacuatū ꝓpter coactionē,ſed ꝑut intelligis,in fundo hr̄ditario legato. Soluo, ꝙ hic loquit̄ de rigore,ibi de equitate. Uel verius hic fuit ſolutū ab ipſo fideicōmiſſario q coegit,ibi a quodā extraneo.* Dic me us vt ibi dixi verſ.opp.de cōdic.indebiti. Nota hic ex iſta lege ꝙ heres inuitus cogit̄ adire hereditatē,⁊ eā reſtituere fideicōmiſſario,quo caſu non debet gaudere aliquo cōmodo hereditatis.q̄ꝛ nō pōt deducere quartā,nec debet habere relictum cauſa cōditiōis implēde,vt hic. Quod eſt argumētū ꝙ ſi teſtis inuitus cōpellat̄ ꝑ iudicē venire ad iudiciū cauſa ꝑhibēdi teſtimoniū,ꝙ ꝑducēs nō tenet̄ ei ꝓ̄ſtare expenſas,licet alias teneat̄. C. de teſti.l.quoniā liberi.⁊ facit Inſtit.de fideicō heredi.§.ſed ſi recuſabat.ꝓ quo bene facit hic ſolutio poſita ꝑ Butri. Et vide circa hoc extra de reſcrip.lib.vj.c.ſtatutū.§.ꝓferēdo quoqꝫ.cū ibi not. Et ꝑ Cy.C.de iureiur.l.pe.circa fi.⁊ C.de appella.l.eos,q.§.ſi qd autē.ꝑ illū textū quē videas ⁊ C.de teſtib.l.quoniā liberi.⁊ ꝑ Innocē.extra de tranſac.c.ex literis.⁊ ꝑ Hoſtiē.eod.ti.in ſumma.§.quādo,ver.vēturis.certe,ſi bene inſpicias q̄ dixi in d.l.qui heredi.§.ſed cum ſuſpecta contrarium huius queſtionis eſt verum per illum §. Nec iſta lex aliquid facit.*

ADDITIO.

1 ALEX. ¶ Habet locum. Adde gloſſ.in l.fin.in princ.ſ.eo.⁊ aliquid per Jmo.in l.ij.§.⁊ harum.de verb.oblig.

LEX XXXV.

1 ☞ Mora non purgatur poſtquam facta eſt executio ab homine,idem a lege,⁊ in illis penis quibus lex facit executionem.

2 Exceptionem habere aliud eſt,aliud habere poſſe.

Quiobrem. a Poteſtas purgādi morā nō facit,vt indebitū videat̄ eſſe ſo
1 lutū.h.d.† No.ꝙ poſt factā executionē ab homine nō
eſt locus purgatiōi more. Idē poſt factā executionē
a lege.arg.l ſi is.ſ.de leg.ij.⁊ no.ꝑ Dyn.in l.ſi ſeruū.§.de illo.de
verb.obli.⁊ ideo in his penis,in qb.lex facit executionē ipſo iu
re,nō eſt locus purgatiōi more. ¶ Opp.de l.q exceptionem.in
prin.ſ.eo. Sol.hic nō habebat exceptionē cū ſoluit:ſed poterat
2 habere purgādo morā.† Aliud eſt ergo habere exceptionem
aliud poſſe habere. Et hoc facit ad id ꝙ alias dixi,ſi res debita
pereat poſt morā intra tēpus,quo mora purgari pōt,nihilomi
nus perit periculo ipſius debitoris. Caſus eſt in l.ſancimus. in
fi.C.de fideiuſſ.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Qui ob rem. Uide Bar.in l.ſi inſulam.verſicu.nono quero.ſ.de verbo.obliga.

LEX XXXVI.

a Seruus. a Pecunia accepta, vt reddatur res, in qua quis recipiendo pignori furtum commiſit,repetitur.alias ſecus.h.d.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Seruus. Uide q̄ dixi in l.inciuilē.poſt Barto.C.de fur.⁊ hic vide Bal.inducētē hāc legē ꝯ Hebreos.⁊ ꝑ hāc l.dicit Bal.in rub.C.de cōdi.ob tur.cau.ꝙ vincēs in ludo pecuniā ſerui,q̄ erat dn̄i,vel filijfa.q̄ erat patris,vel inſtitoris,que erat dn̄i cōmittat furtū.⁊ ibi idē dicit in ludēte cū falſis taxillis. Et ad dictum Bal.hic contra Hebreos,adde eundem Bald.in l.eos.C.de fur. ¶ POMA. Uide aliquid per Ana.cōſi.vij.⁊ Bal.cōſil.cxxxj.in iij.parte,vbi loquitur in monacho.

LEX XXXVII.

Seruum. Pretium ſolutum ex cauſa emptionis inualide,repetitur.h.d.

LEX XXXVIII.

1 ☞ Obligatio naturalis oritur ſolum inter patrem ⁊ filium,⁊ inter duos fratres in eiuſdem patris poteſtate.
2 Obligatio peculiaris eſt onus ipſius peculij,⁊ num. 41.
3 Obſeruare ꝙ debeo aduerſus alium,debeo obſeruare aduerſus me.
4 Filiuſfamilias quinque modis habet pecuniam caſtrenſis patris,quaſi caſtrenſis,aduentitiī,⁊ profectitiū peculij.
5 Obligatio ciuilis,⁊ naturalis hodie in aduentitijs poteſt conſiſtere inter patrem ⁊ filium,vel inter duos fratres in eadem poteſtate conſtitutos.⁊ num.16.⁊ vide num.11.
6 Obligatio ī duobꝰ reis credēdi qn̄ ſucceſſiōe vniꝰ extiguat̄.⁊ n.8.
7 Pater ⁊ filius an dicantur duo rei credendi in hac obligatione naturali.⁊ nume.22.
9 Correus credendi qn̄ teneatur communicare correo illud , ꝙ exegit.⁊ num.24.
10 Pater ꝓmittēs directo filio obligat̄ naturaliter , nec ad ipſum patrem reuertitur,ſecus,quando obligaretur filio per filium.
12 Patria poteſtas eſt de iure ciuili.
13 Filius mutuans pecuniam alteri nomine patris,an, ⁊ quando mutuum contrahatur,ita quod patri acquiratur.
14 Mutuū nō ꝯhit̄ qn̄ filiꝰ mutuat noīe ſuo,⁊ habeat locū hec lex.
15 Senatuſcōſultū Macedonianū n̄ īpedit naturalē obligationē.
17 Obligatio naturalis an queratur patri per filium, ⁊ mediante perſona filij.num.19.
18 Jura naturalia licet non poſſunt mutari,poſſunt tamen transferri de vno ad alium.
20 Acquirit̄ qn̄ patri ꝑ filium,an apud ipſum aliquid remaneat.
21 Naturales due obligationes non naſcuntur a princicipio in obligatione que queritur patri per filium.
23 Obligatio patris an ſit potētior obligatione filij,dato ꝙ ſint duo rei.
25 Peculium profectitium confertur,⁊ qualiter.
26 Actio de peculio eſt perſonalis.
27 Actio de peculio an ſit natiua,vel datiua.
Et an oriatur ex naturali ⁊ ciuili vel naturali tantum,vel ciuili tantum.num.28.
29 Obligatio naturalis oritur de iure gentium.
30 Judicis vel legis conditoris factum a parte factum videtur.
31 Pater an obligetur naturaliter ex perſona illius filij,qui eſt naturaliter obligatus.
32 Unus ex duobus ſeruis vnius domini ſi mutuat alteri,an dominus ex perſona ſerui accipiētis pecuniam mutuo obligetur.
33 Creditor ⁊ debitor quis poteſt eſſe reſpectu diuerſi patrimonij.
34 Dominus an obligetur ex perſona ſerui delinquentis in res alterius domini vel alterius ſerui.
35 Obligatio naturalis an ſit in obligationibus ex delictis.
36 Frater ſi mutuat alteri exiſtenti in eadem poteſtate, an pater obligetur ex perſona recipientis.
37 Obligatio naturalis,que queritur filio,an queratur patri.
38 Frater ſoluēs mutuum acceptum a fratre ipſi fratri poſt mortem patris ante aditam hereditatem,an poſſit repetere.
39 Peculij quando peruentione extinguitur obligatio naturalis, an extinguatur ratione quote,an ratione quantitatis.
40 Peculium,⁊ hereditas differunt.
42 Filius ſi debet Titio decem,⁊ decem ſunt in peculio,de quibus pater donauit Titio quinqꝫ,pater liberatur in illis quinque.
43 Creditor peculiaris extraneus,an poſſit agere contra fratrē creditorem quatenus habet in peculio.
44 Frater debitor ſi ſoluit creditoribus peculiaribus de ſuo , an repetat a fratre creditore,ad quē peruenit peculium pro parte.
45 Peculio adēpto an filiꝰ vl̄ ſeruꝰ remanet obligatꝰ naturaliter.
46 Frater conuentus ex obligatione hereditaria actione de peculio,quando teneatur pro parte,⁊ quando in totum.
47 Mutuum inter patrem ⁊ filium qualiter contrahi poſſit.
48 Cōtractꝰ cōmodati,⁊ depoſiti inter patrē ⁊ filiū qualiter ꝯhat̄,
49 Parere maioribus eſt preceptum iuriſgentium.
50 Contractus emptionis,⁊ venditionis an celebrari poſſit inter patrem ⁊ filium.
51 Palā ⁊ publice fieri dicit̄,ꝙ ſit cōſanguineis ⁊ amicis ꝑ̄ſentibꝰ.
52 Frater qn̄ poſſit emere a fratre exiſtente in eiuſdem patris poteſtate.
53 Pater an poſſit authorari vni filio vendenti alteri rem peculij aduentitij.
56 Locatio inter patrem,⁊ filium quando contrahatur.

55 Contractus mandati inter patrem ⁊ filium an contrahi poſſit.
56 Carcer eſt ſpecies ſeruitutis.
57 Contractus donationis an conſiſtat inter patrem, ⁊ filium.

a **FRater a fratre.**[a] *Ad euidētiam
* huius legis ſciendum
eſt, quod ſi filiuſfamilias contrahat cum extraneo ex
omnibus cauſis obligatur naturaliter, ⁊ ciuiliter, ⁊ in
ſolidum, ſicut paterfamilias. ſ. de iudic. l. tam ex cōtractibus. ʃ.
de ac. ⁊ obli. l. filiuſfamilias ex omnibus. ⁊ ideo cuʒ eo agi poteſt
d. l. filiuſfami. Fallit in contractu mutui, in quo licet ciuiliter, ⁊
naturaliter teneatur, iuuatᷣ tamen exceptione Senatuſcōſulti
Macedoniani. ʃ. ad Macedo. l. j. iuncta gl. ibi in verb. petitioqꝫ.
⁊ per totum tit. Item fallit in voto facto reipublice, in quo nec
naturaliter, nec ciuiliter, ſecundū quoſdam, obligatur. ʃ. de pollicita.
l. ij. §. voto. cum ibi nota. Niſi in voto facto eccleſie, in quo
filiuſfamilias obligatur. C. de epiſ. ⁊ cleri. l. fin. §. hoc etiam. Itē
nota, ꝙ filiuſfamilias contrahat cum patre, in cuius poteſtate
eſt, obligatur naturaliter tantum vt ʃ. iſta l. §. queſitum. Ciuiliter
vero non obligatur. ſ. de iudic. l. lis nulla. Inſtit. de inuti. ſtipula.
§. item inutilis. Et eſt ratio iſtorum, quia iure naturali filius
non eſt in poteſtate patris, ſed iure ciuili hoc inducente eſt
in poteſtate patris. ſ. de his qui ſunt ſui, vel alie. iur. l. item in
poteſtate. ⁊ Inſti. de pat. poteſt. per totum. Et ideo iure ciuili
nō cadit obligatio ciuilis inter eos: quia fictione iuris ciuilis
pater, ⁊ filius ſunt vna perſona. Inſti. de inuti. ſtipula. §. ei, qui.
C. de impu. ⁊ alijs ſub. l. fin. in ſi. Et expone ibi cum dicit tex. naturalem,
id eſt, ꝓpter naturam artificio iuris ciuilis, ex quo
inducitᷣ patria poteſtas, vt ibi exponit Iaco. de Aren. Et ideo
ad inuicem iure ciuili non obligantur: qꝛ nemo ſeipſum vinculatum
tenere pōt. Arg. ʃ. de re. permu. l. j. ʃ. de fideiuſſoꝛ. l. ſi qs ꝓ
eo. de arb. l. penulti. Item no. quod ſi filiuſfamilias cōtrahat cū
fratre ſuo exiſtente in eadem poteſtate non obligatur niſi naturaliter
tantum, qꝛ obligatio queritur patri. vnde ſicut pater
non poteſt ſibi filium obligare ciuiliter contrahendo ſecū vt dictum
eſt, ita non poteſt per filium ſibi querere, niſi talem obligationē
qualeʒ ipſemet acquireret. Nam regulariter nō poteſt
quis per alium, quod non poteſt per ſeipſum. C. quod me. cau. l.
ſi ꝑ impreſſionem. ⁊ ʃ. de contra emp. l. non licet. Item not. quod
ſi filiuſfamilias habet peculiū ⁊ pater moritur, nec diſponit de
peculio diuiditur inter fratres coheredes pro modo hereditatis.
C. familie erciſ. l. certum. Item nota, quod vbi debitoꝛ ſuccedit
creditoꝛi vel ecōtra, ꝙ omnis obligatio tollitᷣ, vt C. de pact.
l. debitoꝛi tuo. Item nota, quod ſi filius ſoluat aliquid ꝓ patre,
repetit ab alijs fratribus coheredibus iudicio familie erciſcū.
ſ. familie erciſcun. l. ijs conſequenter. §. ſi filiuſfamil. Item nota,
quod licet peculium ſumatur multis modis, vt no. in glo. rubꝛi.
ʃ. de pecu. tamen hic ſumitur pꝛout eſt pecunia ſeparata a rebus
dominicis, vel paternis, ſic ſumitur ʃ. de peculio. l. peculiuʒ eſt.
in pꝛincip. ⁊ l. depoſiti. §. fin. Item nota, quod naturale debitum
ſolutum non repetitur, vt ſ. eod. l. naturaliter. Iteʒ nota, quod
obligationes, ⁊ contractus ſunt de iure gentium. ⁊ inſpecto eo,
quod ſunt de iure gentium dicūtur eſſe de iure naturali: qꝛ ius
gentium, ⁊ naturale ponūtᷣ pro eodem, Inſti. de re. diui. §. ſingulorū.
⁊ ſic patet, quod obligatio, que eſt inter patrem, ⁊ filiū,
vel duos fratres eſt naturalis, id eſt, de iure gentium. ⁊ ſic accipitᷣ
* in hac lege. *Re, ⁊ fama difficilis eſt hec lex, ſicut alia que ſit
in toto coꝛpoꝛe iuris. h. d. Inter duos fratres, qui ſunt in eiuſdē
poteſtate ⁊ inter patrem ⁊ filium ſola obligatio naturalis cōtrahitᷣ,
q̄ ꝑ fratrē mutuantē patri acquiritur. Item cum debitoꝛ
creditoꝛi ſuccedit, ꝓ quota obligatio extinguitur. Item huius
obligationis onus peculium reſpicit, ⁊ quatenus de eo peruenit
ad creditoꝛem, obligatio tollitur. Item ſolutum, inquantum
erat obligatio extincta, repetitur, reſiduum non, naturali
obligatione impediente. hoc dicit. Diuiditur in duas partes
pꝛincipales. Pꝛimo quando mutuum eſt cōtractuʒ inter duos
fratres. ſecundo, quando eſt contractum inter patrem, ⁊ filium,
Secunda ibi. §. queſitum. Item pꝛima pars ſubdiuiditur ꝑ gl.
in ſex partes. Quod dic vt in gl. eo excepto, quod vbi dicit tria
argumēta ad rationem, non intelligas ad rationem poſitam in
tex. ſed ad rationē ſubauditā, vt dicā ſuper litera. Partes ſunt
manifeſte. Itē ſecundo pars ſubdiuiditur. Nam pꝛimo loquitᷣ
quādo pater credidit filio. Secūdo quādo ecōuerſo. Scda ibi,
econtra ſi pater. ⁊ quelibet iſtarū poſſet recipere alias ſubdiuiſiones
quas dimitto, quia clare ſunt. Antequam veniā ad caſum
1 in terminis, pꝛemitto breuiter ꝙ † inter patrē, ⁊ filiū, ⁊ inter
duos fratres in eiuſdē poteſtate. ſolū obligatio naturalis
ꝯhitᷣ. Rationē videbis infra. Itē pꝛemitto, ꝙ illa obligatio acquiritᷣ
ꝑ filiū patri. Tertio ꝓmitto, ꝙ qñ debitoꝛ ſuccedit creditoꝛi,
extinguitur obligatio. Iſta tetigi vobis in ſummario.
His ꝓmiſſis venio ad caſum in terminis vt litera iacet, ibi, re-

petiturū, qꝛ patri fuit queſita illa naturalis obligatio, qꝛ tenetur
frater alteri fratri: ⁊ ſic cum ſit debitoꝛ patris ſuccedendo ei
pro parte, pro illa parte obligationē extinguit, ⁊ ſic ꝑ ea parte
indebitum ſolutuʒ repetit, ibi, conſequutus. Ratio eſt, qꝛ onus
iſtius obligationis ſequitᷣ peculiū, ⁊ ad hoc probandū ſequūtur
tres articuli. Notabilia collige per te ex his q̄ dixi ad euidētiā.
2 ¶ † Item nota, ꝙ obligatio peculiaris eſt onus ipſius peculij.
3 ¶ † Item nota ex ver. poꝛro. ꝙ illud quod debeo obſeruare aduerſus alium, debeo obſeruare aduerſus me.

Venio ad apparatum, ⁊ circa eius recitationem teneo
hūc oꝛdinem, qꝛ pꝛimo declarabo eum, quantum
ad literā pro iuuenibus: poſtea reaſſumā per queſtiones examinādo
difficultates, q̄ ſunt in eo, ⁊ quia iſte gl. conſueuerūt apparere
ſcholaribus valde difficiles ⁊ hoꝛribiles, ideo diuido
eas. Nam pꝛima glo. magna tria facit. Pꝛimo tractat qualiter
inter duos fratres in eiuſdē poteſtate cōſtitutos poſſit ꝯhi mutuum.
Scdo tractat, qualiter ex iſto mutuo contracto naſcatur
obligatio, ⁊ qualiter patri, ⁊ filio acquiratur. Tertio tractat,
an ſicut patri per filium queritur, ita pater per filiū obligatur.
Scda ibi, nam ⁊ ſi tunc dico. Tertia ibi, itē quero. In ſcda gloſſ.
magna ⁊ in omnibus alijs gloſſellis tractatᷣ qualiter obligatio
iſta tollatur, ſeu extinguatᷣ confuſione, vel peculij peremptione.
¶ Intro pꝛimā partē glo. ⁊ opp. aut intelligis ꝙ frater mutuauit
fratri de caſtrenſi peculio, ⁊ tunc acquiretur ſibi ciuilis,
naturalis, ⁊ non patri. l. ij. ʃ. ad Maced. ⁊ ſic iſta lex non procederet
in caſtrēſi peculio, idem in quaſi caſtrēſi. Aut mutuauit
de pecunia ꝓfectitia, ⁊ tunc non potuit transferre dominiū: qꝛ
erat pecunia patris, ⁊ ſic nō fuit cōtractū mutuū. l. ij. §. appellata.
4 ſ. ſi cer. pet. Huius timoꝛe dicit gl. † tu debes ſcire, ꝙ filiꝰ poteſt
b habere pecuniam [b] quinqꝫ modis, ſcʒ patris pecuniā. Secundo
pecuniā caſtrenſis peculij. Tertio pecuniā quaſi caſtrenſis
peculij. Quarto pecuniā aduētitij peculij. Quinto pecuniā
c pꝛofectitij [c] peculij. Et differt pecunia pꝛofectitij peculij a pecunia
patris, qꝛ hec ſeparata eſt a rationibus patris, illa non, vt
no. in l. quam Tuberonis. §. fin. cum l. ſeq. ʃ. de pecul.

His pꝛemiſſis ſi tu vis ponere, ꝙ frater mutuauit
nomine patris, iſta lex procedit ſine ſcrupulo, vt dicit gl. Si vero vis ponere, ꝙ mutuauit
nomine ſuo, tūc lex nō ꝓcedit in caſtrēſi, vel quaſi peculio, nec in
aduētitio hodie, qꝛ ſic ſibi filio quereretᷣ perfecte: ⁊ ſic nō extingueretᷣ
ſucceſſione patris, ⁊ hic dicitᷣ in tex. In pecunia vero patris,
vel ꝓfectitū, peculij vel etiā aduētitū, ſm iſta iura procedit,
ſi ponas eſſe datū patre volente, ſic tranſtulit dominiū vel ſi ponas
ipſum eſſe reconciliatū cōſumptione. l. ſi a furioſo. ſ. ſi cer.
5 pet. ita dʒ intelligi hic ex qua gl. no. † illud pꝛecipue, ꝙ hodie in
aduētitijs pōt ꝯſiſtere ciuilis ⁊ naturalis obligatio, iter patrē
⁊ filiū, vl iter duos frēs i eadē ptāte exiſtentes, qd latiꝰ ʃ. dicā.

Venio ad ſecundā partem gl. ⁊ opp. ꝙ patri obligatio
non queratᷣ: naʒ lex dicit, deduci de peculio qd filio
debetur. ʃ. de pecu. l. ſed ſi dānū. §. peculiū. Si ergo eſſet quæſitum
patri, nō deberetᷣ filio. Huius timoꝛe dicit gl. fateoꝛ, ꝙ naturalis
obligatio queritur filio. Itē per filiū queritur patri ꝙ
poſtea tranſit in heredem patris. Nec intelligo dicit gl. ꝙ queratur
patri, ita ꝙ nil remaneat apud filium, qꝛ dico ꝙ ſunt due
naturales obligationes, vna queritᷣ patri, ⁊ alia remanet apud
filium, ⁊ ſic pater ⁊ filius habentur tanq̄ duo rei, vnde ſicut ſolutio
facta vni ex reis credendi liberat aliū, ita ſucceſſio. ¶ Oppo.
6 † in duobus reis credendi [d] ſucceſſione vnius non extinguitur
d obligatio. l. Vranius, in pꝛin. ʃ. de fideiuſ. Sol. Gl. voluit ſoluere,
ibi loquitur qñ ſunt duo rei credendi paris potētie. Sꝫ hic
obligatio patris eſt maioꝛis potētie, q̄ obligatio filij, ideo ſi debitoꝛ
7 ſuccedit patri, tollitᷣ obligatio alteriꝰ filij. ¶ † Ratio gl.
e que tenet, ꝙ pater ⁊ filius [e] dicātur tanq̄ duo rei credendi, qd
8 an ſit verū ʃ. dicam. ¶ † Scdo not. diſtinc. qñ debitoꝛ ſuccedit
vni ex reis credendi, ſi erat paris potentie, non extinguit obligatio,
9 alias ſecus, vt d. l. Vranius. ⁊ ʃ. dicam. ¶ † Tertio opp.
ꝙ ſi ſunt duo, tanq̄ duo rei credendi, illud quod vnus exigit, tenetur
reſtituere alteri per actionē negotioꝛū geſtoꝛū, ergo pater
filio creditoꝛi, ⁊ ſic filiꝰ debitoꝛ ſuccedēdo. cū ſolutio habeat
pro ſolutione, tenetᷣ alteri fratri actione negotioꝛū geſtoꝛū, non
ergo repeteret vt indebitū. gl. nō ſoluit: quaſi dicat, cōcedo, qd
frater debitoꝛ poſſet opponere cōpēſationē cōtra fratri agen-
tē cōdictione indebiti de eo, qd ab eo poſſet repetere ꝑ action
negotioꝝ geſtoꝛū, ſʒ ſi nō opponeretᷣ cōpēſatio procederet iſt
lex. Tu dic, ꝙ tunc eſt verū, ꝙ illud qd vnus ex duobus reis c
dendi exegit, tenetur reſtituere alteri pro parte, qñ debitū
net pariter ad vtrūqꝫ. Secus ſi in veritate totaliter ad vnū
tinet: quia de pecunia eius eſſet cōtractū mutuū. Et hoc e
te qd gl. voluit dicere, ꝙ obligatio patris, maioꝛis eſt pot
q̄ obligatio filij, vide iſtam gl. ibi, ſed ſi vni, ⁊c. ¶ Not. iſta

f tem glo. f quod illud quod correus credendi exegit, tenetur alteri communicare. Idem no. in l. si Titio, aut Seio. j̃. de leg. ĩ. ⁊ l. qui hominem. §. j. j̃. de sol. In contrariũ videtur casus in l. Falcidia hoc esse seruandum. j̃. ad l. Falc. Sed dic vt dixi in d. l. qui hominem. §. j. Sed quantum ad presens, tene distinctionem quã premisi. Illud quod sequitur in gl. est approbandum quomodo successione frater liberetur, ⁊ quomodo etiam apud ipsum filiũ mutuantẽ remanet obligatio. vide eam, que est clara ibi, videt̃. ⁊c. ¶ Opp. ꝙ apud filium nihil remaneat. l. placet. j̃. de acqui.
5 hered. ¶ Sol. dicit gl. not. hec lex loquitur in obligatione, que acquiritur per actum naturalem, ⁊ iuris gentium, vt mutuando. Contrariũ loquitur in his que acquiruntur per actum ciuilem vt adeundo hereditatem, vel agnoscẽdo bonorum possessionẽ, vel acceptãdo Trebellianicam restitutionem in quibus casibꝰ nil remanet apud filium. Ratio quia ibi ius ciuile multũ põt quo iure est inducta patria potestas, huius ciuium. s̃. de his q sunt sui vel alie. iur. ⁊ Inst. de pat. pot. §. j. vide glos. Nõ intelligas quod bonorum possessio, ⁊ ex Senatuscon. Treb. restitutio acquirantur solo animo, quia illud est solummõ in hereditate. Sed dicit quod est ciuilis acquisitio. An predicta vera sint, j̃. dicet̃.

Venio ad tertiam partem glo. ibi, Item quero, ⁊ opponitur, sicut per filium creditorem queritur patri obligatio actiue, ita per filium debitorem queritur patri actio passiue, seu obligatio eadem ratione, quod patet per totum titulum, infra de peculio. vbi patri queritur, vel pater cõuenitur de peculio filij. Et sic apparet, quod ipse idem pater erit debitor, ⁊ creditor ex persona filiorum, nõ ergo tollitur obligatio ꝓpter successionem, sed magis propter compensationem hic in tex. dicitur cõtrariũ quare male, huius timore est facta tota ista pars glo. que habet tres partes. Primo ponit opin. quorũdam, qui dicũt, quod patri nõ queritur obligatio actiue, nec passiue, ꝙ glo. reprehendit per hanc legem. Secundo ponit opin. Hug. q dicit ꝙ patri queritur obligatio actiue, ⁊ passiue. Tertio ponit opin. Azo. q dicit, quod patri queritur obligatio actiue, nõ passiue, ita quod ipse pater obligetur. Prime due partes sunt clare, ideo vide eas ad literam vsqʒ ibi, sed Azo.

Venio ad opin. Azonis ⁊ quod pater ex persona filij recipientis mutuũ nõ obligetur, probat ipse quatuor rationibus. Primo, quãdo filius accipit pecuniã mutuo ab extraneo obligatur de peculio, secundum quod Hug. dicit, sed ista obligatio est ciuilis tantum, non naturalis, qꝛ non habet patris consensum, ergo quando accepit a fratre, pater nullo modo tenet̃, ciuiliter non, quia non potest esse inter patrem ⁊ filium, vel inter duos fratres, naturaliter non, qꝛ naturaliter nõ tenetur etiam si accepisset ab extraneo, ⁊ sic ratio Hug. retorquetur cõtra eum: hoc vult dicere prima ratio Azo. vide eaʒ. Secunda ratio est in duobus seruis, quorum vnus recepit mutuo ab alio. Tertia ratio est in seruo delinquẽte. Quarta ratio est: qꝛ si pater esset debitor, ⁊ creditor, tolleretur actio cõpensatione, ⁊ non successione, ⁊ sic esset contra istam legem, vt dixi in contrario signato in principio huius partis, ⁊ ista gl. est clara, ideo vide eam vsqʒ ibi, est ⁊ alia Quintam probat Azo sic. Ideʒ non potest esse sibi debitor, ⁊ creditor, nec idem apud eundẽ pro eodem potest esse obligatus. l. si quis pro eo. §. j. j̃. de fideiusso. ⁊ l. Granius. eod. ti. ⁊ l. heres debitore. §. j. Sed si tu diceres hũc patrem esse debitorem, ⁊ creditorem, esset idem debitor, ⁊ creditor. Item teneretur eidem iste filius debitor pro eodem. Cõcluditur ergo, quod pater non obligatur, licet sibi acquiratur.

¶ Contra hoc opponitur, si hoc est verum, ergo pater, qui promittit filio, non obligatur ipsi filio naturaliter, quia illa obligatio, qua obligatur filio, reuerteretur ad ipsum patrem, respondeo illud, quod dicitur, quod naturalis obligatio queritur per filium patri, est verum, quando filius obligat sibi extraneum, secus, si ipsum patrem, vt hic in §. quesitum. Et hec est ratio in d. l. si quis ꝓ eo. §. j. quod fideiussor non potest intercedere pro patre apud filiũ. Licet eniʒ pater ipsi filio naturaliter obligetur, nec reacquiratur ipsi patri, tamẽ obligatio, qua obligatur fideiussor ipsi patri acquireretur, ⁊ sic esset obligatus eidem ꝓ eo-
10 dem, quod iura nolunt. Modo habes totam istam glo. ex † qua habes, quod quando pater promittit filio directo, obligatur naturaliter, nec ad ipsum patrem reuertitur, licet glo. dicat contrarium, ⁊ male in d. l. si quis pro eo. §. j. secus, quando obligaretur filio per alium, vt per fideiussorem datum a patre, quia tunc reacquireretur ipsi patri, ⁊ hec est ratio hic, quod pater nõ obligatur ex persona filij accipientis mutuum, quia si obligaretur, reacquireretur sibiipsi. ¶ Opponitur quod ista sit imperfecta responsio, quid enim, si hereditas nõ esset adita: quod in hoc tex. non ponitur. Gl. respondet quod quidam fatentur cõtrarium, quod tunc nõ posset repeti, ⁊ eo casu hec lex nõ respondet. Alij dicunt, quod etiam tũc posset repeti, quia tunc etiam est heres ipso iure, quod dic, vt in glo. super ver. post mortẽ. que est clara ¶ Itẽ op. dicitur hic quod liberatur filius pro ea quantitate, q̃ ad aliũ peruenit ex peculio. Contra, imo debet liberari respectu quote, ⁊ non respectu quantitatis, vt l. si ab eo. C. de neg. gest. ⁊ l. si adulta. C. de here. act. Sol. Aliud in hr̃editate, vt ibi, aliud in peculio, vt hic. h. d. gl. super verbo, si nõ minus. quod est no. vt dicam j̃. quãdo declarabo. ¶ Op. ⁊ nũc venio ad secundaʒ gl. magnã: dicitur hic, quod tollitur obligatio pro ea quantitate, que ad fratrem creditorem peruenit de peculio. Contra, medietas peculij profectitij pertinet ad fratrem iure hereditario. l. certum. C. famil. ercis. ergo cum recipiat suum, non debet alter frater liberari. Timore huius est facta tota glo. secũda magna. Quidam dicunt, ꝙ debet intelligi quando ad fratrem peruenit de peculio, scilicet de portione fratris debitoris. Jo. dicit contrarium, quod probat multis rationibus, ⁊ exemplis. Vide gl. per te, que est clara. Alie glosse sunt clarissime.

Apparatu nostro sic aliqualiter ad literã examinato, ⁊ declarato veniamꝰ ad difficultates
11 que hic tanguntur. Et primo † circa primam partem gl. quero,
h que est ratio h quod inter patrem ⁊ filiũ i vel inter duos fra-
i tres nõ cadit obligatio ciuilis, sed solũ naturalis. Respon. com-
12 munis ratio hoc est, quia † patria potestas est de iure ciuili, vt Instit. de pa. po. in prin. ⁊ l. nam ciuiũ. ff. de his, qui sunt sui vel alie. iur. Sed de iure ciuili pater ⁊ filius censent vna ⁊ eadẽ persona, vt Instit. de inut. stip. §. ei q. ⁊ C. de impu. ⁊ alijs subst. l. fi. Sicut ergo idẽ nõ põt sibiipsi esse obligatus, ita nec pater ⁊ filius. Et eadẽ ratione plures filij in eiusdẽ potestate, sed de iure gẽtiũ pater, ⁊ filius sunt diuerse persone, ⁊ ideo obligatio naturalis, que est de iure gentiũ cadit inter eos. Alij assignãt aliam rationẽ, quã gl. tãgit. Insti. de obli. in prin. circa fi. glo. magne. Nam actiones ⁊ obligatiões sunt introducte ꝓpter iudicium. Est enim actio ius persequẽdi in iudicio, ⁊c. sed inter patrẽ, ⁊ filium nõ põt esse iudiciũ. l. lis nulla. s̃. de iudi. ergo, ⁊c. Iste sunt rationes cõmunes, q̃ licet satis bone sint, tamẽ alia ratio est melior, ⁊ firmior, quã ponit Iurisconsultus, si quis bene aduertit. Nam debetis scire, quod de iure gẽtiũ antequã essent ꝓdite actiones, ille, qui debebat aliquid recipere, consequebatur illud manu regia, seu per potestatẽ regiã. l. ij. in princi. s̃. de orig. iur. Et istud est commune omnibus gẽtibus. Nam regia potestas de iure gentiũ est, vt s̃. de iusti. ⁊ iu. l. ex hoc iure. Postea de iure ciuili fuerũt introducte actiões, ꝑ quas quis in iudicio ꝓsequatur ꝙ sibi debet̃, ⁊ considerauit ius ciuile, ꝙ patri erga filium, vel domino erga seruũ remanebat illa potestas regia, que sua authoritate potest auferre a seruo vel filio illud quod sibi debet ideo ipsi patri, vel domino nõ prouidit de remedio actionis vel obligationis ciuilis. Istam rationem ponit tex. in l. seruũ ⁊ filij. in prin. j̃. de fur. facit j̃. si qs testa. liber esse iussus fue. l. j. §. habet itaqʒ. ibi, sed vt seruus potest coerceri. facit ad hoc. C. de pat. pot. l. congruentius. Dices tu, Ista ratio concludit qua-
k re k pater non habet obligatũ filiũ ciuiliter, sed que est ratio ꝙ filiꝰ nõ habet patrẽ obligatũ ciuiliter cũ filiꝰ i patrẽ nequeat exercere illam potestatem? Respondeo ratio est hec ex duabus regulis iuris nostri. Vna regula est quod quicquid acquirit filius, acquirit patri. l. j. in prin. ff. si quis a par. fue. ma. ⁊ j̃. de acqui. hered. l. placet. Alia regula est, ꝙ ex qua causa recipiendo ab alio tu acquiris mihi, ex eadem stipulando a me tibi nõ obligor. Istam regulam tradit Iulianus in l. si seruo. §. ⁊ regulariter. s̃. de vsufr. ⁊ l. liber homo. in prin. de verb. obli. Cum ergo filius obligando sibi alium ciuiliter querat patri, merito patreʒ
l sibi obligare nõ põt. Que autẽ l sit ratio inter dominũ, ⁊ seruũ, dicet̃ j̃. eo. l. si id quod. Sed que est ratio, quod inter duos filios
m nõ cõtrahitur ciuilis? m Respõ. Ex predictis ratiõibus colligitur vna tertia ratio inter duos filios. Vna regula est, quod quicquid acquirit filius, acquirit patri. Ergo si vnus ex fratribus obligatur alteri, querit̃ patri, sed pater non habet ciuilẽ obligationem in filium per iam dictam rationem: ergo, ⁊c.

n **Nunc intro** n gl. ⁊ quero † quãdo filius mutuat
13 pecuniã alteri nomine patris, vtrũ
o ꝯhatur mutuũ, ita ꝙ patri acquirat̃? o Gl. dicit indistincte, ꝙ sic, qualitercũqʒ filius habuerit pecuniã, ꝙ nõ est vsquequaqʒ verum, aut enim filius mutuat pecuniã suã castrẽsem vel quasi castrẽsem nomine patris, tũc patri nõ acquirit̃, nisi ratihabitiõe sequuta. l. si absentis. C. si cer. pet. Aut mutuat pecuniã ipsius patris ⁊ tũc nõ ꝯhit̃ mutuũ, nisi patris volũtas itercedat, vel sequat̃ cõsumptio, qꝛ dominiũ transferre nõ potuit. Aut mutuat pecuniã sui peculij aduẽtitij secũdũ iura hodierna, ⁊ intelligo in casibus, in qbus patri nõ acquirit̃ vsusfructus, vt j̃. dicã, ⁊ tũc videt̃ idẽ ꝙ s̃. dixi in castrẽsi, vel quasi, scilicet, ꝙ requirat̃ ratihabitio patris. Et est aduertẽdũ, ꝙ h̃ casu nõ ꝓcedit ista lex forte simpliciter, vt gl. dicit, qꝛ filiꝰ mutuãs nomine patris

p pecuniam ſuam,habet obligatũ patrem ratum habentem ꝑ a-
ctiõe negotiorũ geſtorũ,⁊ ideo filius ſoluẽs poſt mortẽ patris
non poſſet repetere tanquã indebitũ,qꝛ poſſet ſibi obijci com-
penſatio de eo,quod debet ex perſona patris per actionẽ nego-
tiorum geſtorum,⁊ hoc verum eſt. Volendo tamẽ l.iſtaꝫ ſimpli-
citer intelligere,quod cõdictio indebiti haberet effectũ,tenendo
iſtam caſus poſitionem,deberet dici, quod fuit mutuata pecu-
nia nomine patris animo donandi,vel quod cõpenſatio non op-
14 ponatur. ¶ Secundo † quero quando filius mutuauit nomine
ſuo,an contrahatur mutuũ,⁊ procedat hec lex? Reſpon. qñqꝫ fi-
lius mutuat pecuniam propriam caſtrenſis vel quaſi caſtrenſis
peculij,tunc non procedit hec lex,ſed bene cõtrahitur mutuum,
vt ipſi filio queratur ciuilis ⁊ naturalis obligatio. l.ij.ĵ.ad Ma-
ced. Huic dicto videt̃ obſtare qꝛ hic mutuat alteri filio exiſten-
ti in poteſtate,⁊ ſic videtur obſtare Senatuſconſultum Ma-
cedonianum,nec videtur iuuari gl. per l.ij. quam allegat,quia ibi
loquitur in accipiente mutuum,qui accipiebat in cauſam caſtrẽ-
ſis vel quaſi caſtrenſis peculij. Hic glo. loquitur in dãte mutuũ
de caſtrenſi peculio,vel quaſi,niſi poneremus vtrunqꝫ habere
caſtrenſe peculium,vel fateamur,quod obſtet Senatuſconſul-
tum Macedonianum,niſi ſit mutuum datum in caſibus,in quib.
ceſſet,vt in caſu legis,ſi permittente.C.ad Macedo.nec hoc gl.
remouere intendit. Quandoqꝫ filius mutuat pecuniam patris,
tunc contrahitur mutuum conſumptione ſequuta,⁊ acquiritur
patri naturalis. Ita loquitur hec lex,nec curo licet quidam di-
cant contra,ſi pecunia fuit mutuata contra Senatuſconſultum
15 Macedonianũ. Cũ † Macedonianũ non propterea impediat q
q naturalem obligationem,de qua hic tractamus,vt l.quia natu-
ralis.ĵ.ad Maced.⁊ quod no. in l.cum quis.C.de iur.⁊ fact.ign.
Quãdoqꝫ mutuat filius pecuniam profectitij peculij, tunc con-
trahitur mutuũ incõtinenti,quia habebat poteſtatem transfe-
rendi dominiuꝫ,vt ſ.ſi certum petatur.l.eius qui in prouincia.
⁊ procedit hec lex,quãdocũqꝫ mutuat pecuniam aduẽtitij pecu-
lij,⁊ tunc dicit gl. olim idẽ ſicut in profectitio,hodie idem quod
in caſtrẽſi vel quaſi,⁊ ſic per tranſit. Domini,hic eſt aduertẽdũ,
quãdoqꝫ pater in pecunia aduẽtitia habet vſumfructum, ⁊ tũc
eſt idem olim,quod hodie,nam in pecunia nõ poteſt haberi vſuſ-
fructus ſine proprietate. Idem in omnibus rebus que vſu con-
ſumuntur,vt ſ.de vſufr.ea.rerũ que vſu conſu.l.ſi tibi.⁊ l.trib⁹.
⁊ l.pen.⁊ ſi. Unde filius nõ poteſt eã mutuare,ſicut nec pecuniã
patris. Pro hoc,quia etiã ſi proprietas eſſet ſua,nõ poſſet alie-
nare,l.cum non ſolũ.§.filijs autem.C.de bo.que libe. Sed in ca-
ſibus,in quibus patri nõ q̃ritur vſuſfructus,nec eſt legitimus
adminiſtrator,procederet hec glo. Pro cuius declaratione que-
r ro,r † an hodie inter patrem,⁊ filiũ in aduẽtitijs cõſiſtere poſ-
16 ſet ciuilis obligatio?s Gl. vt vides,hic videt̃ dicere ꝙ ſic. Idẽ
s no. in l.ſi quis pro eo.§.j.ſ.alleg.⁊ in auth. vnde ſi parens C.de
inoff.teſt.⁊ de pac.conuen.l.pactũ.⁊ videtur tex. in l.iubemus.
C.ad Tre. Sed certe ille leges hoc cõcludunt,ſcilicet,qđ pater
obligetur filio,⁊ bene,quia ceſſat ratio predicta. Nã filius ſtipu-
lando ab alio ex cauſa aduentitia nõ acquirit patri,ergo poteſt
ſtipulari a patre,ſed quod filius obligetur patri ex cauſa aduẽ-
titia ciuiliter,hoc nõ eſt bene clarũ. Sed puto quod in caſibus,
in quibus patri nõ queritur vſuſfructus,nec eſt legitimus ad-
miniſtrator,quod filius ſibi obligetur,qꝛ in illis rebus nõ põt
patriã poteſtatẽ exercere ſicut in caſtrẽſi,vel quaſi,vt ĵ.de fur.
l.ſi qs vxori.§.j.ſed in aduentitijs in quibus habet vſumfructũ,
⁊ in quibus eſt legitimus adminiſtrator,⁊ põt poteſtatẽ patriã
exercere ſine reprehenſiõe.l.j.C.de bo.mater.⁊ in auth. de nup.
§.⁊ ita,tũc nõ puto,ꝙ obliget̃ filius patri ciuiliter,qꝛ ſubeſt ad
huc ratio predicta. Sumus expediti de prima parte glo.⁊c.
17 Venio ad ſecundam partẽ gl.⁊ primo quero† vtrũ obli-
gatio naturalis queratur per filiũ patri. Text.
eſt hic,ꝙ ſic,licet qdã dixerint ꝯ̃riũ.vt tãgit gl. hic in prin. ter-
tie partis huius gl. Pro qbus arguo, Si obligatio naturalis
queratur patri,ergo pater ꝓmittẽdo filio nõ obligatur natu-
raliter per regulã Iuliani.ſ.alle.l.ſi ſeruo.§.⁊ regulariter. ſ.
de vſufru.⁊ l.liber homo.in prin.ff.de verb.obl. Preterea iura
naturalia ſunt immutabilia,vt Inſti.de iu.natu.§.ſed naturalia
t quidẽ.ergo,⁊c. Reſpon. ad primũ quod illa regula t Iuliani nõ
habet locũ in acquiſitionibus de iure naturali primeuo. Ratio
qꝛ cũ illa regula ſit de iure ciuili,nõ poteſt impedire acquiſitio-
18 nẽ naturalẽ. Nõ obſtat ſecũda ratio,qꝛ dico in ꝓpoſito,ꝙ † ius
ciuile non tollitur obligatio naturalis,ſed transfertur de vno in
aliũ,ſicut dicimus de dominio.qđ licet ſit iuriſgẽtiũ, transfert
per vſucapionẽ,⁊ etiã per alios actus iuris ciuilis,vt per ſentẽ-
19 tiam vel per reſcriptum principis. ¶ † Secundo quero, ⁊ hoc
eſt magis ſubtile,vtrũ acquiratur per filiũ,hoc eſt mediãte ꝑſo-
na filij,ita qđ primo filio,⁊ deinde ipſi patri ꝑ filium acquirat̃,an
vero acquiratur patri directo ꝑ filiũ,tãquã per quoddã orga-
num. Qđ acquiratur patri directo,probatur,quia iſta obliga-
tio naturalis ex cõtractu mutui contrahitur per actũ naturalẽ
ſcꝫ numeratiõe, ergo alteri queritur directo.l.ea que ciuiliter.
de acqui.rer.do.⁊ l.qđ meo.§.j.de acqui.poſſ. Cõtrariũ dicit gl.
hic,ꝙ queritur primo filio,⁊ ex perſona filij queritur patri,⁊ vi-
detur gl. ibi,⁊ patri per filiũ.⁊ hoc videtur probari in l.j.in pri.
ſi quis a pa.fue.ma. Solu. In obligationibus que cõtrahũtur
per actũ naturalẽ,vt numeratione,vel traditione,ſi quidẽ per
filiũ fuit facta nomine patris,acquirit̃ patri directo.l.certi con-
dictio.§.ſi nũmos.ſ.ſi cer.pet. Sed ſi fuit facta nomine ipſius
filij,tũc ꝓcedit hec glo.ꝙ acquiritur filio,⁊ per filiũ patri. Id
dico in acquiſitiõibus q̃ fiunt per actus mere ciuiles.d.l.ea q̃ ci-
20 uiliter.de acq.re.do. ¶ † Tertio q̃ro,dixi ꝙ per filiũ acquirit̃
patri,an apud filiũ aliquid remaneat? Et gl. dicit,ꝙ apud filiũ
remanet naturalis,⁊ patri acquirit̃ naturalis,⁊ ſic concludit ꝙ
ab initio nate fuerunt due naturales,⁊ hoc in acquiſitionibus q̃
fiũt per actũ naturalẽ. In illis vero q̃ fiũt per actũ ciuilem,ni-
hil remanet apud filiũ,dicit gl. l.placet.ĵ.de acq.here. Cõtra hoc
vltimum arguo ſic: Ea q̃ ſunt iuris ciuilis,durius ſeparãtur a
nobis,ꝙ ea,que ſunt iuris naturalis. Nam obligationes ciuiles
non tranſeunt in fideicommiſſarium,niſi vtiles directo apud he-
redẽ remaneant,ſed obligationes naturales in totũ tranſeunt
in fideicõmiſſarium.l.ſi eius.ff.ad Treb. Et ideo concludo ꝙ in
iſto actu acquirẽdi patri per filiuꝫ non acquiritur magis illud
qđ eſt de iure ciuili,ꝙ illud qđ eſt de iure naturali,vnde in hoc
iſtã gl. nõ teneo. Item in eo ꝙ gl. dicit,ꝙ ab initio naſcũtur due
obligationes naturales,non dicit verũ,qꝛ vt dictum eſt in pre-
cedenti queſti. naturalis,que q̃ritur patri,primo querit̃ filio.
21 Dicere autem † ꝙ ab initio ipſi filio querantur due naturales,
hoc eſt abſurdũ,⁊ ſine lege loqui,contra l.illam.C.de colla. Pre-
terea ſi hoc eſſet verũ,fideiuſſor poſſet accedere ꝓ patre apud
filium. Nam licet obligatio naturalis in perſonam fideiuſſoris,
que acquiritur patri per filium,ſit nulla,quia non poteſt eſſe ꝓ
eodem apud eundem obligatus,tñ illa naturalis,que remanet
apud filium contra fideiuſſorem,remaneret aliqua,qđ eſt cõtra
d.§.j.in l.ſi quis pro eo.alleg.⁊ tangitur hic circa finẽ huius gl.
Dico ergo,ꝙ vna ab initio naturalis naſcitur,⁊ illa cum effe-
ctu q̃ritur patri vt hic,⁊ apud filiũ nulla remanet,niſi ſolo no-
mine,non effectu aliquo d l.j.ſi quis a pa.fue.manu.⁊ l.cũ filius
ĵ.de lega.j.⁊ licet ibi loquatur de ciuili acquiſitione,tamen idẽ
de acquiſitione naturali ⁊ multo fortius,vt ſ.dixi,⁊c. ¶ Ad ra-
v tiones glo. que concludunt, v ꝙ naſcantur due naturales,reſpõ-
deo. Prima ratio eſt,quia peculium pertinet ad patrem,⁊ ad fi-
lium,ergo ⁊ obligatio naturalis ad patrem,⁊ ad filiũ debet per-
tinere. Reſpon. peculium vere pertinet ad patrem,⁊ ideo diui-
ditur inter heredes,vt hic,⁊ l.certum.C.fami.erci. Quo ad qđ
tamen dicitur ad filium pertinere,ſcꝫ ſi bona patris publicaren-
tur.l.iij.§.ſed vtrum.ff.de minor.quem caſum expectare non de-
bemus,vt l.inter ſtipulantem §.ſacram.ĵ.de verb.obl. ¶ Appa-
ret ergo,ꝙ peculium filij dicitur ſolo nomine eſſe filij,ſed effe-
ctu eſt patris. Eodem modo iſta obligatio naturalis ſolo nomi-
ne eſt filij,ſed effectu patris eſt,⁊ ideo dico,ꝙ in caſu huius le-
gis ſi filius creditor non fuiſſet heres patris ſolutum ab eo,in-
diſtincte repeteretur.qꝛ quo ad eum omnino erat indebituꝫ.l.ſi
eius.ad Trebel. ¶ Item probat glo. per leges que dicunt de-
duci qđ filio debetur,⁊ quod ſeruo. Sed omnes illas leges in-
22 telligo,debet̃ filio,ſcꝫ,nomine ſolo,nõ effectu. ¶ † Quero,vtrũ
x in hac obligatione naturali x pater ⁊ filius habeantur tanquã
duo rei credendi? Glo hic dicit ꝙ ſic. ¶ Sed ex predictis ap-
paret,ꝙ hoc non eſt verum,quia in duobus reis ſunt plures,⁊
diuerſe obligatiões.l.iij.in ſi.ĵ.de duob.re.⁊ l.eandẽ.in ſi.eo.tit.
ſed hic eſt vna tantum,ergo,⁊c. Preterea,poſito ꝙ eſſent due,
vt dicit gl. nõ eſſent duo rei:nã filio debet̃ ex ſuo cõtractu,patri
vero debetur ex diſpoſitione legali,ſed diuerſitas cauſarum im-
pedit conſtitutionem duorum reorum,l.qui ſeruum.⁊ ibi no.ſ.
de interrog.act.ergo,⁊c. In hoc tamen poſſet ſuſtineri iſta gl.
ꝙ pater ⁊ filius dicantur duo rei,hoc eſt,habeãt ſimilitudinem
cum duobus reis in hoc. Nam ſicut cuilibet ex duobus reis po-
teſt ſolui,ita etiam poteſt ſolui patri ⁊ filio. Et iſtam ſimilitudi-
nem facit tex. in l.ſi vnus.in prin.ſ.de pac. Licet tñ filio poſſit
ſolui,non tamen per hoc intendo dicere,ꝙ filius habeat cõmu-
nionem aliquam in obligatione naturali,niſi ſoluꝫ nuduꝫ nomẽ,
vt ſ.dixi. Si enim haberet aliquam cõmunioneꝫ morte patris,
conſolidaretur in eo,ſicut dicimus in actione de dote.l.vnica.§.
videamus.C.de rei vxo.act.quod tamen non procedit hic,vt pa-
23 tet ex hac litera. ¶ † Item quero retenta opin. gl.ꝙ ſint,quaſi
duo rei,an obligatio patris ſit potentior,ꝙ obligatio filij? Gl.
dicit ꝙ ſic,ratiõe patrie poteſtatis. vel dic,ꝙ ideo eſt potẽtior,
quia negotium in veritate ſpectat ad patrem,ſicut qñ vnus ex
correis credendi credidiſſet pecuniaꝫ propriã,alius nihil pro-
miſiſſet

24 miſiſſet. ¶ Quero, † vtrū ſit verū, quod illud qd vnus ex reis
credendi exegit, teneatur alteri communicare? Gl. dicit qd ſic,
quod dic vt dixi ſ. in recitatione literal: huius gloſſ. ¶ Quero
25 an peculiū profectitium conferat, ⁊ qualiter? Glo. † dicit quod
confert, ⁊ confert tradēdo vel liberādo, vt habes in gl. quod in-
tellige de collatione facti. Nam de iure peculiū profectitium eſt
commune, licet ſit ſeparatum a rationibus patris. l. certum. C.
famil. erciſcun. ⁊ C. de collat. l. ſi donatione. ⁊ hic ſumus expedi-
ti de ſecunda parte glo.

Veniamus ad tertiam partem gloſſ. ⁊ ꝓ huius de-
claratiōe primo quero, an actio de pe-
culio ſit in rem vel in perſonam. Quidam † dicunt, quod eſt in
26 rem, ⁊ hoc dicunt vt oſtendant quod nullam obligationē pre-
ſupponant, ⁊ ſic pater per filium, dominus ꝑ ſeruum non obli-
gatur, quod ꝓbāt, qꝛ re perempta, dominus non tenetur, ſicut
in realibus. l. queſitū. ſ. de pecul. Pro eis arguo, qꝛ ille, ad quē
tranſit peculiū titulo ſingulari, pōt cōueniri. ſ. de pecu. l. ⁊ ancil-
larum. §. ſi ſeruus, quod non eſt in actionibus perſonalibus. l. j.
§. ſi heres. ſ. ad Trebel. Preterea cedendo peculio liberatur. l.
ſed poſtquam. in ſi. communi diui. quod nō eſt in actionibus per-
ſonalibus. l. ſed cum fructuarius. ⁊ l. ſeq. ſ. de vſufruc. Contra-
rium eſt veritas, vt Inſti. de ac. §. in perſonam. ⁊ l. ſumma. in fi. ſ.
de pecu. ⁊ in qualibet earū eſt expreſſuꝫ. Nec curo de dicto Pe-
tri quod refert Cyn. in l. dominū. C. qd cuꝫ eo. qui dicit, qd actio
eſt perſonalis, ſed adiectione in rē, qꝛ leges predicte loquuntur
de ipſa actione cum adiectione de peculio, nec poteſt ſeparari di-
cta adiectio vt aliquid remaneat ab actione, ſicut nec qualitas
a ſubiecto. l. ij. ſ. de vſufruc. Contraria nō obſtant, nam etiam in
actionibus perſonalibus video, quod, re perempta, quandoque
quis liberatur, vt in debitore ſpeciei. Item video quod ille, ad
quem res peruenit titulo ſingulari, tenetur in actionibus ſcri-
ptis in rem. l. de eo. §. fin. ſ. ad exhiben. ⁊ l. j. §. j. de interdic. ⁊ hoc
etiam caſu liberatur cedendo rem bonafide. d. l. ſed poſtquaꝫ. in
fi. ¶ Scdo quero, † poſito quod hec actio ſit perſonalis, ⁊ vtrū
ſit datiua vel natiua, hoc eſt, quod naſcatur ex matre, ſcilicet ex
obligatione. Cyn. in d. l. dominum. circa fin. ⁊ ſunt verba ſua: di-
cit quod eſt datiua, tenet enim pater vel dominus propter cō-
tractum filij vel ſerui, non ex aliqua obligatione, ſed quia lex dat
iſtam actionem, hoc eſt falſum. ⁊ contra caſum plurium legum.
Primo contra l. tertiam. §. ſi filius. ſ. de pecul. ⁊ §. Julianus. ⁊ §.
ſed ſi filius. ⁊ l. depoſiti. in prin. ⁊ quando actio de pecu. eſt anna-
lis. §. merito. ibi, produci obligationem. Cōcludo ergo quod iſta
28 actio oritur ex matre obligatione. ¶ Tertio quero, † ergo ſi
oritur ex obligatione, vtrum ex obligatione ciuili vel naturali,
vel ciuili tantū vel naturali tantum? In hoc ſunt opin. hic inter
Hugo. ⁊ Azo. Hug. dicit quod pater ⁊ domin⁹ tenentur ciuili-
ter, ⁊ naturaliter. Pro eo facit, quia ciuilis ſola, vel naturalis
ſola non eſt ſufficiens ad producendam actionem, vt nota. In-
ſti. de obli. in prin. Azo dicit quod ex ſola obligatiōe ciuili q̄ ta-
men habet effectum naturalis. Pro eo facit, quia deficit conſen-
ſus, immo obligantur pater, ⁊ dominus etiam inuiti. l. ſi quis ſer-
uum. ver. etiam. ſ. de peculio. Iſtam opi. Azo. puto veram, nam
29 obligatio † naturalis dicitur de iure gentium, ⁊ vt dixi in l. ſi nō
ſortem. §. libertus. in prin. ſ. eodem. Sed hoc quod pater ⁊ do-
minus teneantur de peculio, non eſt de iure gentium. Item non
eſt ibi conſenſus, qui naturaleꝫ obligationem inducat, ergo, ⁊c.
Non obſtat ſi dicis, ergo non eſt ſufficiens ad producendum a-
ctionem, quia debes ſcire quod quedam ſunt obligationes ciui-
les, que habēt effectum naturalis, vt dicit Azo propter autho-
ritatem ſtatuentis, vt obligatio que deſcendit ex re iudicata, ⁊
obligatio que deſcēdit ex reſcripto principis, vel etiam ex edi-
cto pretoris, vt in caſu noſtro, que producunt actionem. Poſ-
ſemus tamen dicere, quod hic eſt quedam ficta naturalis, qꝛ il-
30 lud † quod facit iudex, vel cōditor legis, videtur facere pars. C.
de euic. l. ſi ob cauſam. ⁊ hoc eſt quod Azo voluit dicere qd ha-
bet naturalis effectum. ¶ Quero in caſu legis noſtre † vtrū ex
perſona illius filij, qui eſt naturaliter obligatus, pater oblige-
tur naturaliter. Azo dicit, quod non: nam etiam extraneus nō
obligatur naturaliter, vt dictum eſt ſupra. quod intellige verū
quantum ad perſonam ipſorum filiorum, alias ſecus quantum
32 ad perſonam extraneorū, vt ſtatim dicam. ¶ Quero, † duo ſer-
ui eiuſdem domini erant, quorū vnus accepit ab alio pecuniam
mutuo, vtrum ex perſona ſerui mutuum accipientis dominus
teneatur? Azo, vt hic vides, dicit quod nō: probat, qꝛ de pecu-
lio deducit qd alteri debet. Nec obſtat ſi dicis qd i peculio eius
cui debetur, computatur illud, quod ſeruus accipiēs mutuo de-
bet. l. quam Tuberonis. in fi. ſ. de pecu. quia cōputatur tanquaꝫ
debitum a ſeruo nō domino. Ita dicit Azo, Domini, hic eſt ad-
uertendum. Nam vbicunque in materia de peculio leges dicūt
ſeruum debere, loquuntur improprie, ⁊ factum ſignificat. l. nec
ſeruus. infra de pecu. Item debes ſcire, quod illud quod natu-
raliter tantum debetur, non pōt ab alio imputari in patrimo-
nio. l. j. §. id quod natura. ſ. ad legeꝫ Falcidiā. Ex hoc dico, quod
cum lex dicat, quod id dominus debet imputare in peculio, qd
ſeruus debet, quod ad id dominus tenetur ciuiliter, que ciuilis
habet effectū naturalis, vt ſ. dixi: ⁊ hoc reſpectu extraneorum
agentium de peculio, non reſpectu ipſorum ſeruorum. Et ſecū-
33 dum hoc concludo, † quod dominus dicitur debitor, ⁊ creditor
reſpectu eiuſdem debiti, ſcilicet debitor reſpectu ſerui debētis,
⁊ creditor reſpectu mutuantis. Et ſi dicis, hoc videtur impoſ-
ſibile, quod quis debeat ſibiipſi. Reſpond. diuerſitas patrimo-
niorum tollit contrarium. Nam reſpectu peculij vnius ſerui di-
citur debitor, reſpectu alterius dicitur creditor, ſicut dicimus
in fiſco habente diuerſas ſtationes. l. j. ⁊ iij. C. de compen. ſicut et
dicimus alias propter diuerſitatem patrimonij. l. ſi arrogator.
ſupra de adop. Item ſi opponis, ſi ipſemet dicitur debitor ⁊ cre-
ditor, ergo ipſemet compenſat. Reſpond. hoc non eſt verum: nā
illud quod debetur ſibi, omnino debet deduci de peculio. l. ſed ſi
damnum. §. j. ⁊ §. ſequenti. infra de pecu. Sed illud quod ipſe de-
bet ex peculio alterius, non omnino debet, ſed prius facta dedu-
ctione de eo quod debetur ſibi ⁊ alijs ſuis, qua deductiōe facta,
forte nil erit in peculio, ⁊ hec eſt ratio quare ceſſat cōpenſatio.
Probat hoc infra de pecul. l. quoties. §. ſi creditor. Habuiſtis
34 nota. in l. cum fundus. §. ſeruum tuum. ſupra ſi certum petatur.
¶ Quero, vtrum † ex perſona ſerui delinquentis in res alte-
rius domini vel alterius ſerui dominus obligetur? Azo dicit,
quod non, ⁊ in hoc apparet manifeſte ratio: qꝛ dominus vel pa-
ter non obligatur naturaliter per filium vel ſeruum. l. id quod.
§. ſi conſeruum. infra de pecul. lega. Videte, ſi loquimur de obli-
gatione que deſcendit ex edicto de peculio, fateor, quod ex deli-
cto ſerui dominus nullo modo obligatur, etiam extraneo, quia
actio de peculio non datur ex delicto, vt infra de pecu. l. iij. §. fur-
tiua cauſa, ⁊ tunc procederet clare dictum gloſſe. Sed ſi loqui-
mur de obligatione que procedit ex edicto de noxalibus, tunc
poſſet habere dubium. Finaliter dicendum eſt idem, quando de-
linquitur contra ipſum dominum vel contra ſeruum. Sed ſi cō-
tra extraneum, tunc obligatur, vt in toto titulo de noxali. Et de
hoc regula eſt tradita per Imperatorem in l. apud antiquos.
C. de furtis. quia eius ſerui nomine, ⁊c. vt ibi patet. Circa hoc
35 † poſſet moueri vnum dubium: vtrum in obligationibus ex de-
lictis ſit obligatio naturalis? Et glo. Inſti. de iure natu. §. ius
autē gētium. videtur tenere, quod non, quia delicta ſunt cōtra-
ria iure naturali. Docto. tangunt in l. ex hoc iure. ff. de iuſtitia, ⁊
36 iure. ⁊ ibi dicam. ¶ Quero circa † caſum legis noſtre, qn̄ vnus
frater mutuat alteri, vtruꝫ ex perſona recipientis mutuo pater
obligetur. Glo. quod non: quia ſecundum hoc eſſet ſibi debitor
⁊ creditor, ⁊ tolleretur actio vi compenſationis. quod eſt cōtra
iſtam legem, quod eſt verum reſpectu ipſorū filiorum, ſed reſpe-
ctu extraneorum volentium agere de peculio, diceretur obliga-
tus ciuiliter, que obligatio haberet effectuꝫ naturalis, vt ſupra
dixi de conſeruis. ¶ Quero vltimo, vtrum obligatio natura-
37 lis, † q̄ q̄ritur filio, queratur patri? Gloſſa hic optime diſtin-
guit, aut obligatio naturalis queritur filio directo ab ipſo pa-
tre, quia ipſe pater promittit vel obligatur, ⁊ tunc non reuerti-
tur ad patrem, vt hac l. §. queſitum. Sed ſi queritur filio ab alio
vt a fratre ſuo vel extraneo, tunc queritur patri, vt hac l. in prin-
cipio. ⁊ illa eſt ratio in l. ſi quis pro eo. §. j. infra de fideiuſſorib⁹.
quod fideiuſſor promittēs pro patre nō obligatur, quia ſi obli-
garetur filio, acquireret ipſi patri, ⁊ ſic reperiretur eidem ꝓ
eodem obligatus, vt ibi patet, licet gloſſa ibi videatur aliquan-
tulum ab iſta gloſſa diſcrepare, ⁊ huic gloſſe contradicere, ⁊ ma-
le. ¶ Sed contra hoc oppo. ex qua cauſa ſtipulando ab alio mi-
hi acquiris, ex eadem ſtipulando a me non obligor. l. ſi ſeruo. §.
⁊ regulariter. ſupra de vſufruc. ⁊ l. liber homo. in princip. infra
de verborū obligationibus. Si ergo naturalis, ab alio queſita q̄-
ritur patri, ergo pater ipſi filio non poteſt naturaliter obliga-
ri. Reſpon. illa regula, de qua opponitur eſt iuris ciuilis, ideo
ſolum debet intelligi de obligatione ciuili, non de naturali, vt
hic, ⁊ ibi patet.

Sumus expediti de prima gl. magna, veniamus ad ſe-
quē. gl. q̄ incipit tractare qualiter iſta obli-
38 gatio naturalis extinguat. Pro cuius declaratione † quero, qd
ſi iſtud naturale debitū fuiſſet ſolutū a fratre dbitore poſt mor-
tē patris ante aditā hereditatē, an poſſit repeti? Io. ⁊ Hug. di-
cūt, q nō: qꝛ tunc eſt in totū debitū. Azo nō ꝯdicit huic, ſed limi-
tat. Dicit enim qd in aditione poſtea ſequuta apparet ab initio
fuiſſe indebitum, ⁊ ſic cauſa deuenit ad nō cauſam, merito poteſt
repeti, quod maxime habet locum in filijs qui ab ipſa morte fin-
gūtur fuiſſe heredes. Ita dicit Azo. Ego dico totum cōtrariū.
Nā obligatio naturalis, qua frater tenebat fratri in totū fuit

queſita patri, ita quod nudum nomen remanſit apud filium, vt
ſupra dixi circa ſecundā partē precedentis gl. ⁊ ideo ſi ſoluitur
illi fratri non exiſtenti heredi patris, ſoluitur omnino indebitū,
⁊ ab eo repetitur, vt d. l. ſi eius. ad Trebel. ſed ſi ſoluit poſt
aditā hereditatē, eſt ſibi ꝓ parte hereditaria debitū, ⁊ tūc text.
noſter procedit. Poſſumus tamen dicere quod recipiendo iſtā
ſolutionē videtur hereditatē adire, qꝛ citra ius ⁊ nomen heredis
fieri nō pōt, vt l. ꝓ herede. §. Papinianus. ī. de acqui. here.

b
39 Venio ad glo.[b] ſuper verbo, nō minus. Et quero quando
† peruentione peculij extinguitur iſta obligatio
naturalis, vtrū extinguat̃ reſpectu quote, an reſpectu
quātitatis q̄ peruenit, verbi gratia, debitū erat viginti ad fratrē
creditorē de peculio peruenerunt quinqꝫ que erāt dimidia
peculij, vtrum obligatio extinguetur ꝓ dimidia, an pro quinqꝫ
tantum. Glo. dicit quod pro quinqꝫ tantū. Et hoc eſt quod tex.
dicit non minus, ⁊c. vt ſic reſpiciat quantitatem, non quotā: ſecus
eſſet in hr̄ditate, vt l. ſi ab eo. C. de neg. geſt. ⁊ de here. actio.
l. ꝓ hereditarijs. ⁊ l. ſi adulta. ⁊ iſte eſt pulcher paſſus. ¶ Quero,
40 † que eſt ratio differentie inter peculiū ⁊ hereditatē. Doc.
dicunt optime: hereditas repreſentat perſonam defuncti ⁊ pro
ea parte, pro qua quis eſt heres, pro ea perſonā defuncti repreſentat.
l. cum a matre. C. de rei vendicatione. ⁊ quod no. in l. ij. in
fi. de preto. ſtipul. ſed peculium nō repreſentat perſonaʒ filij vel
ſerui, ſed ſolum eſt quedā vniuerſitas iurium vel rerum merito
non tollitur obligatio, niſi reſpectu eius quod peruenit, quia ꝑſona
adhuc remanet in ſe obligata, licet ſit ſeparata a peculio, vt
infra videbitis. ¶ Querit gl. quid ſi nihil de peculio fratris debitoris
ad fratrem creditorem peruenit an poterit agere ꝓ eo
quod ſibi naturaliter debetur. Gloſſ. dicit quod non, quia erat
naturalis tantum, que non parit petitionem. Hic aduerte, ſi quidem
frater creditor vellet agere certi condictione ex mutuo, nō
poſſet, ⁊ in hoc glo. dicit verum. Sed ſi vellet agere condictione
indebiti, quia dando peculium puta ſibi prelegatum, vt hic
non facta deductione eius, quod ſibi debetur ſoluit plus debito
tunc optime poſſet, argumen. huius l. verſicu. adeo, ⁊ ī. eodem. l.
qui exceptionem. §. ſi pars.

c Venio ad ſecundam glo.[c] magnam, pro cuius declaratione
antequam intrem gl. quero, ⁊ reuoco in dubium
41 vtrū † debitū a filio vel a ſeruo ſit onus peculij, ita quod
ipſum peculiū ſequatur penes quēcunqꝫ vadat, ⁊ qualiter iſtud
42 debeat intelligi. Circa quod dico q̄d onus peculij † eſt indiſtincte,
vt hic patet, ⁊ infra de peculio. l. ſi ex duobus. §. j. ⁊ ſequitur
peculium penes quemcunqꝫ vadat, intelligēdo tamen vt dicam.
Nam ſi quidem peculium vadit ad alium vna cum ipſo ſeruo, ſine
dubio ſequitur peculium vt l. ⁊ ancillarum. §. ſi ſeruus. infra,
de peculio. ⁊ l. ſi ex duobus. §. fin. cum legibus ſequentibus. Sʒ
ſi peculium vadit ſine ipſo ſeruo, ſi quidē titulo ſingulari, vt ex
cauſa legati vel venditionis, tunc non ſequitur peculium, vt ille,
ad quē peculium vadit, poſſet conueniri de peculio. Sed dominus
poteſt deducere debitum de peculio antequam ſoluat peculium
vel condicere, ſi ſoluit ſine deductione. l. j. §. item heres.
infra quando ac. de pec. eſt anna. niſi forte perueniret ad ipſum
ſeruum manumiſſum, vt infra de dote prelega. l. ij. §. per contrarium,
quod intellige vt ibi nota. Sed ſi peculium tranſit ad aliquem
titulo vniuerſali, vt puta titulo hereditario, tunc tenetur
l. queſitum. §. primo. infra de peculio. Idem ſi ex cauſa fideicommiſſi
vniuerſalis. l. j. §. ſi precepto. infra quando actio de peculio
eſt annalis. ⁊ tunc tenetur in his caſibus ꝓ hereditaria portione,
inquantū vires peculij patiuntur. d. l. queſitū. §. j. ¶ Hoc
premiſſo intro gloſſam, ⁊ quero, dicitur hic quod pro eo q̄d ad
fratrem creditorem peruenit de peculio, tollitur obligatio, quero
vtrum hoc intelligatur de parte, que ad eum peruenit, an de
parte que peruenit ad fratrem debitorem. Quidam dicunt de
parte que peruenit ad fratrem debitorem, nam aliam habet iure
ſuo. Huic dicto contradicit Io. ⁊ bene. Nam iſtud debitū ſequitur
peculiuʒ, ſicut lepra ſequitur hominē, vt dictū eſt ſupra,
vnde ꝓ ea parte, q̄ remanet apud fratrem debitorē tollitur obligatio
pro parte ipſius fratris debitoris. Pro ea parte vero q̄
peruenit ad fratrē creditorē, tollitur obligatio ꝓ parte ipſius
fratris creditoris. Nā cū vterqꝫ fratrū ſuccedat patri, cui iſta
obligatio erat queſita, vterqꝫ debet pari iure cēſeri, ⁊ ſic q̄libet
ſoluet de parte ſua. Et per hoc apparet quod illud, q̄d dicebāt
quidam, vt ī. refertur in glo. in ver. conſequutꝰ. ibi, itē nec dicat
quod debitū ꝓ parte fratris debitoris tollatur cōfuſione, pro
parte alterius fratris creditoris remanet debitū, q̄d reſpiciat
totū peculiū: nō eſt bene dictum. Nam pro parte fratris debitoris
dicitur obligatio tolli nō ſolū confuſione, ſed etiā quia ſibiipſi
videt̃ de peculio ſoluere. Potius enim iſta obligatio dicitur
peculij quam ipſius filij quod apparet, qꝛ ſi ipſe filius ſoluiſſet
de ſuo repeteret ab alio fratre, ad quē ꝑuenit peculiū, vt
43 hac l. ver. idqꝫ maxime. ⁊ ī. dicā. ¶ Iuxta predicta quero † pone
filius meus debebat tibi decem, ⁊ decem erāt in peculio, de quibus
donaui tibi qnqꝫ, an ego pater liberer in quinqꝫ? Dicit gl.
ꝙ ſic. l. ſi quis reum. §. j. ī. de libe. leg. Certe illa lex hoc nō dicit,
bene dicit, quod pater non tenetur in plus, niſi quantum eſt in peculio,
ſed non dicit quod liberetur. Naʒ poterit eſſe quod peculiū
augebitur, ⁊ ſic tenebitur, ⁊ poſſet cōueniri, vt ī. de pecul.
l. q̄ſitū. §. is qui ſemel. Preterea non videtur verū: nam hic proponitur
quod peculiū fuit donatū creditori, ⁊ ille, ad quē peculiū
vadit titulo ſingulari, nō tenetur de peculio, vt dictū eſt, ſed
Suſtineamus glo. quod dicat veritatem, nam quādo dominus
dat alicui peculium poteſt deducere id quod ſeruus ſibi debet,
vel facere ſibi caueri, vt d. l. j. §. item heres, quando actio de pe.
eſt anna. Sed quando debetur ei cui ſoluitur, videtur actum q̄
ſibi compenſet in debito, ⁊ ipſemet ſibi deducat, quod ſibi debetur.
d ⁊ ita intelligatur iſta glo. ¶ Quero,[d] vtrum creditor peculiaris
extraneus poſſit agere contra fratrem creditorem quatenus
habet de peculio. Gl. dicit ꝙ ſic, quod intellige ꝓ portione
hereditaria tantum, vt d. l. queſitum. §. j. ⁊ ſic iſta conuentio,
que ſit de herede, habet duplicem limitationem, vna quod conuenitur
pro hereditaria portione tantum, non pro toto debito.
Alia quod pro parte hereditaria tantū non cōuenitur in totū,
44 ſed quatenus vires peculij patiunt̃, vt d. l. q̄ſituʒ. §. j. ¶ Quero,
quid ſi iſte frater debitor ſoluerit creditoribus peculiaribus
de ſuo, an poſſit repetere a fratre creditore, ad quem peruenit
peculium pro parte? Gloſſ. dicit quod ſic, vt d. l. queſitum. §. j. ⁊
text. eſt hic in ver. idqꝫ maxime. quod intellige cum duabus limitatiōibus
p̄dictis. Et ꝑ hoc apparet ꝙ lex iſta non procederet
ſi ponemus exemplum in tribus fratribus, vt ſtatim ſubiciam,
pone, tres erant fratres, vnus habebat in peculio centū,
accepit ab alio fratre mutuo quindecim, deceſſit pater, ⁊ ei ſucceſſerunt
omnes tres fratres pro rata. Certe obligatio fratris
debitoris pro ſua tertia eſt extincta: ſed obligatio alterius fratris
creditoris, que remanet pro duabus partibus, minime licet
ad eum peruenerit de peculio vltra quam ſint ille due partes,
non extinguetur, niſi pro ſua tertia, quod apparet, quia
extraneis creditoribus non poſſet conueniri niſi pro tertia parte
tantū, vt dictum eſt. ⁊ ſic, ſi teneremus opinio. gl. quod apud
ipſuʒ filium remaneat naturalis, illa naturalis adhuc durar
45 licet de peculio plus haberet. ¶ † Vltimo querit gl. hic, vtrum
adempto peculio remaneat filius vel ſeruus naturaliter obligatus?
Ioan. ꝙ non, Hugo contra, ⁊ bene quia caſus eſt expreſſus,
licet ipſe nō alleget, in l. ſi quis cum filio. ⁊ l. ſequen. ī. de pec.
¶ Iuxta predicta q̄ro, quid ergo eſt dictum quod hec obligatio
eſt onus peculij cum adempto peculio ipſa obligatio adhuc
remaneat? Reſpond. obligatio, qua tenetur pater ⁊ dominus
ex edicto de peculio, ſine dubio eſt onus peculij. d. l. queſitū. ī. de
pecu. ſed obligatio, qua tenetur filius ⁊ ſeruus ex ſuo cōtractu
pro tāto dicitur eſſe onus peculij, qꝛ ipſe ſoluēdo de peculio, q̄d
non eſt ſuum, liberat̃. Item ſi ſoluit de ſuo, poteſt repetere ab
eo, ad quem peruenit peculium, vt ſupra dictum eſt, licet ꝓ ſua
obligatione ſoluerit. Sed ſi in peculio nihil eſſet, ipſe nihilominus
remaneret obligatus. d. l. ſi quis cū filio. ⁊ l. ſeq. ⁊ l. tā ex contractibus.
de iudic. ¶ Sumus expediti de hac glo. magna, quero,
Dicitur hic ꝙ frater ſoluens alijs creditoribus repetet per
46 iudicium familie erciſcunde, † an poterit ſoluere pro parte ſua
tantum? Glo. dicit hic in verbo, familie erciſcunde, ꝙ non, ſed
venit in iudicio familie erciſcunde, q̄d intellige verum, ſi ipſe filius
debitor conueniebatur ex obligatione ſua, ſed ſi conueniret
ex obligatione hereditaria actione de peculio, non teneret, niſi
pro parte ſua, vt d. l. queſitum. §. j. ⁊ ideo ſi totum ſoluiſſet repeteret,
per actionem negotiorum geſtorum. l. heredes. §. ſi vnus.
ſ̃. famil. erciſ. Et ex hoc apparet ꝙ id, quod hic dicitur in duobus
fratribus, non procederet in duobus ſeruis, qui poſtea eſſent
a dn̄o heredes inſtituti. Nam cū ipſi non poſſent cōueniri
ex propria obligatiōe, ſed ex hereditaria tantum, non haberet
neceſſe ſoluere ꝓ ſolido: ⁊ ideo ſi ſoluiſſet, veniret in actionē negotiorū
geſtorū, nō ꝑ iudiciū familie erciſcūde, vt ex p̄dictis patet.
47 ¶ † Vltimo circa iſtam vltimam partem vidēdum eſt, qualiter
e contractus[e] poſſit celebrari inter patrem ⁊ filium.

Et primo videamus de cōtractu mutui. Et ſi quidē
filius mutuat patri pecuniā peculij caſtrenſis,
vel quaſi caſtrenſis, vel de peculio aduētitio, eo caſu, quo patri
non queritur vſuſfructꝰ, vt de pecunia male queſita, quo caſu
per filium non queritur patri, l. quod ſeruus. ī. de acqui. poſſ.
tunc ſine dubio conſiſtit contractus mutui, ⁊ producit actionē
⁊ obligationem, vt ſupra dictum eſt. Si vero mutuaret patri
pecuniā patris ꝓpriā, tūc nō eſt cōtractus mutui, nec oritur aliqua
obligatio, qꝛ pecunia propria mihi mutuo dari non poteſt.
f ſ̃. ſi cer. pet. l. nā ⁊ ſi fur. in fi. ⁊ l. ſi ſocius. Si vero[f] mutuat pe

niam peculĳ profectitĳ,tunc eſt dubiũ,quia iſta pecunia eſt patris
in veritate,⁊ eius durat,vt C.famil.erciſc.l.certũ.⁊ ibi no.
de colla.l.filie licet.in fin.⁊ ſic videtur mutuum non contrahi,vt
s.ꝓxime dixi. In contrarium videtur hec lex.§.queſitum. Puto
ſic dicẽdum,aut queritur vtrũ cõſiſtat mutuũ vt pater obligetur
naturaliter reſpectu creditoꝛis peculĳ. Et puto,quod ſic,
qꝛ,ꝑut habemus reſpectũ ad eos,obligatur filius cum ſuo peculio,
ſicut homo liber cũ ſuo patrimonio.l.ſi ex duobus. circa
prin.ĩ.de peculio.⁊ l.nõ ſolũ.in fi.eod.ti.⁊ ita debet intelligi hec
lex,ibi,⁊ argumento,⁊c. Aut habemus reſpectũ ad ipſum filiũ
tantũ,⁊ tunc ſiquidẽ iſtud peculiũ profectitium eſt proprie de
bonis patris profectum,ita quod etiam de iure gentium abſq́z
aliqua diſpoſitione iuris ciuilis eſſet ipſius patris,tũc nec contrahit̃
mutuũ,nec ipſi filio naturaliter obligatur quãtũ ad eius
commodũ,qꝛ deficit equitas naturalis,hoc eſt, iuris gentium.
Nõ enim eſt equum quod pater teneatur reddere filio illud qđ
filius accepit de proprio ipſius patris. Hoc ꝓbatur ĩ.de in diẽ
addic.l.ſi venditoꝛ.§.ſed ⁊ ſi pupillus.ver.aliter atq́z.inducendo
prout ĩ.inducam circa contractũ emptionis,⁊ venditionis.
Aut illud profectitiũ immediate non eſt de bonis patris profectũ,
⁊ conſideratis meris regulis iuris gẽtium nõ eſt patris.
Verbi gratia,illud quod filius queſiuit ex pecunia patris,dicitur
ꝓfectitiũ,vt no.in l.cũ opoꝛtet.in princ.de bo.que lib.⁊ hoc
eſt ex diſpoſitiõe iuris ciuilis,ſed ſecundũ veritatẽ nõ eſt,quod
apparet,qꝛ pecunia queſita per extraneũ ex pecunia,vel re mea
non queritur mihi,vt l.qui vas.§.ſi.ĩ.de fur.⁊ ſic cõſiderato iure
gentiũ,quo filius non eſt in poteſtate patris,cõſiſtit mutuũ,
⁊ cõtrahitur obligatio naturalis. Ita debet intelligi hic tex.in
ver.contra,ſi pater. Et hec ꝓcedũt ſolum in filio,qui de iure ciuili
patrie poteſtati ſubĳcitur,non autẽ procederent in ſeruo,cuius
ſtatus de iure gentiũ annihilatur,vt l.ſi id quod ĩ.eo.⁊ ideo
puto quod dominus nõ poſſit obligari ſeruo naturaliter ex cõtractu
mutui reſpectu ipſius ſerui,ſed dicitur obligari reſpectu
creditoꝛis peculĳ,vt s.dixi. Sed bene poſſet dominus obligari
naturaliter ſeruo ex aliqua ꝓmiſſiõe,ex illa equitate iuris
gentiũ,q̃ dictat fidẽ ſeruandã eſſe,que equitas fuit antequã eſſet
conſtitutio iuris gentiũ,qua introducta fuit ſeruitus,vt dixi
in d.l.ſi id quod.ĩ.eo.dices tu,iſtud eſt contra ea que dixiſti s.
Dictũ eſt enim quod in actione de peculio nõ eſt obligatio naturalis,
ſed illud ſic eſt intelligẽdũ,quod non tenetur naturaliter
ipſis creditoꝛibus agẽtibus de peculio,ſed propter ipſos creditores
filius habetur tãquã homo ſui iuris habẽs proprium
patrimoniũ:ideo ei filio dicit̃ pater obligari naturaliter, vt ſic
tale debitũ: cõputet̃ in peculio ad cõmodũ creditoꝛũ. Item qđ
dixi in actiõe de peculio nõ ineſſe obligationẽ naturalẽ,intellige
g niſi ex illa equitate iuris gentiũ[g] que eſt vt maioꝛibus pareamus,
vt dicã ĩ.eo.l.Iulianus.in trac.de effectu ſententie. Si vero
pater mutuat filio tunc ſiquidez filius habeat peculiũ caſtrẽſe
vel quaſi caſtrẽſe,vel aduentitiũ cuius patri nõ q̃rit̃ vſuſfructus,
ſine dubio tunc conſiſtit mutuũ,vt dictũ eſt. Si vero habet
ſolum peculiũ ꝓfectitiũ,tũc obligat̃ naturaliter,ita quod pater
põt deducere de peculio,vt hic. Et ſi dicas, Quomodo contrahitur
mutuũ,cum dominiũ non tranſeat in filiũ? Reſpõ. ſufficit
tranſire in peculiũ,⁊ tũc non video quod poſſit cõtrahi mutuum
traditione,niſi reconcilietur conſumptione.⁊ tunc filius
obligaretur patri naturaliter,quia de iure gentium cõſiſtit mutuum,
ſed ſolũ eſt impedimentum patria poteſtas,que eſt de iure
ciuili,ergo nõ impeditur obligatio naturalis. Tamẽ hec naturalis
a precedenti differt,quando filius habet peculiũ,qꝛ cũ
peculiũ habet,coheres deducit ab eo tale debitũ de peculio,⁊
ipſe a coherede,cum pater ei teneatur,vt hic. Sed quãdo eſt tale
debitũ naturale ſimplex abſq́z peculio,tũc nec ab ipſo filio deducitur
nec ipſe a coherede deducit quod pater ei debebat, vt
de pet.here.l.ſi qđ poſſeſſoꝛ.§.ſed ⁊ ſi ipſi.⁊ fami.erciſc.l.Meuius.
§.j.⁊ quod ibi no.facit l.j.§.id quod.ĩ.ad l.Falc.

48 **Secundo** quero † quid de contractu commodati,⁊
depoſiti? Reſpon.ſi quidem filius cõmodat
vel deponit apud patrẽ rem caſtrenſis peculĳ,vel quaſi caſtrenſis.
vel aduẽtitĳ,eo caſu quo patri nõ queritur vſuſfruct⁹,
ſine dubio conſiſtit cõtractus,⁊ actio ⁊ obligatio oꝛit̃,vt dictũ
eſt. Sed ſi commodat,vel deponit res profectitĳ peculĳ,reſpectu
creditoꝛũ peculĳ cõſiſtit cõtractus,⁊ oꝛit̃ obligatio naturalis,
vt s.dixi. Sed an reſpectu filĳ cõſiſtat cõtract⁹,⁊ obligatio
cõtrahatur,poteſt dubitari. Et idem quãdo deponit vel cõmodat
rẽ patris ꝓpriã. Circa qđ dicẽdum,ꝙ cõſiderãda ſunt tria.
Primo obligatio que oꝛitur ex cõtractu cõmodati,⁊ ex iſta nõ
oꝛit̃ etiã naturalis,qꝛ nõ eſt cõtractus cõmodati,cum rei ꝓprie
nõ cõſiſtat cõmodatũ,vel depoſitũ.l.neq́z pignus.de reg.iur.⁊
l.qui rem.ĩ.depoſiti. Secũdo eſt vidẽdũ de obligatiõe illa qua
tenetur ex l.ſi quis cõductiõis.C.locati.|ſcilicet ad reſtituẽdam
poſſeſſionẽ,nec poteſt opponi exceptio dominĳ,⁊ ex illa lege tenetur
49 ciuiliter,vbi patria poteſtas nõ eſſet. Item † teneretur
naturaliter ex illo p̃cepto iuris gentiũ,vt maioꝛibus paream⁹
ſecũdũ ea q̃ ſupra tetigi.⁊ dixi plene in l.Iulianus.ĩ.eo.ſed ſub
eſt alia naturalis equitas,que eſt,quod filius non repoſcat illud,
quod patris eſt,que obligat filiũ naturaliter ad nõ petendũ,
q̃ eſt foꝛtioꝛ equitate precedẽti.l.bona fides.ĩ.depoſi.⁊ ideo
dico patrem non teneri naturaliter nec ciuiliter in effectu. Tertio
eſt vidẽdũ de obligatiõe ſecundaria que contrahitur ratiõe
moꝛe delicti,vel culpe commiſſe in rebus cõmodatis,vel depoſitis.
Et in iſtis eo caſu,⁊ eo modo,quo pater obligat̃ ex iſto contractu
obligatione primeua eo caſu,⁊ eo modo,quo pater obligatur
obligatione ſecũdaria. Si vero ibi cõmodatur vel dat̃ in
depoſitũ a patre tũc fili⁹ tenet̃ naturaliter,⁊ patre moꝛtuo deducet̃
de peculio ſi habet,alias ſecus,vt ĩ.de pec.leg.l.Stichus.

50 **Tertio** quero,† quid de cõtractu emptionis,⁊ vẽditionis.[h]
h Reſpon.ſi quidẽ pater emit a filio rem caſtrenſis,
vel quaſi caſtrẽſis peculĳ vel aduẽtitĳ,cuius pater nõ
habet vſumfructum ſine dubio ꝓcedit emptio,ſicut in quolibet
extraneo,⁊ ex eadẽ cauſa filius videtur habere p̃tiũ,ex qua habebat
rẽ quã vendidit,vt l.j.in fi.cum ſeq.ĩ.de contrahen. emp.
Si vero ad ipſum patrẽ pertinebat vſuſfructus,tunc videtur
ꝙ ipſe nõ poſſit emere a filio quoniã ipſe eſt legitimus adminiſtratoꝛ
illoꝛũ bonoꝛũ,⁊ ſic ſe authoꝛe.emere nõ poterit,vt ĩ.de
auth.tuto.l.j.⁊ ibi no.⁊ foꝛte nõ cõtrahitur obligatio etiã naturalis,
ſicut dicimus in pupillo cõtrahente cum tutoꝛe,vt l.pupillus.
de auth.tut. Et predicta intelligo,niſi palam ⁊ bonafide
51 emeret,vt C.de cõtrah.emp.l.cũ ipſe. Intelligo autẽ palã † ⁊ bonafide
fieri,vt ceſſet omnis ſuſpicio 'quando fieret preſentibus
conſanguineis vel amicis.C.de tranſac.l.tranſactionez.vel preſente
* iudice.l.ſi.in prin.s.quod met.cau.* Et p̃dicta ſunt vtilia
maxime quãdo pater habet filiã habentẽ aduentitiũ peculium,
quaz vult dotare in pecunia ⁊ ab ea emere dictas res aduentitias.
Si vero emeret pater a filio rẽ peculĳ profectitĳ,tũc reſpectu
creditoꝛũ peculĳ diceret̃ ꝯhi obligatio naturalis. Reſpectu
vero ipſius filĳ ita demũ ꝯheretur obligatio naturalis,ſi eſſet
tale peculium profectitium,qđ inſpectis principĳs iuris gẽtium
nõ q̃reret̃ patri:alias ſecus:qꝛ rei ſue non cõſiſtit emptio,
vt l.ſue rei.ĩ.de cõtrah.emp.⁊ ibi tex.hoc exprimit duz dicit,nulla
obligatio,⁊ ſic nec ciuilis,nec naturalis. Probatur etiam ex
his que dicta ſunt ſupra. Idem quando emeret rem propriam,
que non eſſet peculĳ,ciuilis autem obligatio non cõtrahitur d.
l.j.in fi.ĩ.de contrah.emp.⁊ hac l. Si vero filius emit a patre rez
ipſius patris,hic eſt aduertendum de qua pecunia ſoluitur pretium.
Et ſi quidẽ ſoluatur de pecunia filĳ caſtrẽſis,vel quaſi caſtrenſis
peculĳ vel aduẽtitĳ,cuius pater nõ habet vſumfructuz
conſtat quod valet emptio.l.j.in fi.de contrah.emp. Si vero ſoluitur
de pecunia aduentitia,cuius pater habet vſumfructum,
vel de pecunia peculĳ profectitĳ,que inſpecto iure gentium patri
i nõ q̃reret̃,tunc ꝯhitur obligatio naturalis:[i] quia ſolum ius
ciuile eſt impedimento,vt hac lege,non ciuilis obligatio d.l.j.in
fin de contrah.emp.⁊ hic. Si vero ſoluitur de pecunia propria
ipſius patris,ſeu peculĳ profectitĳ qui ad patrẽ ſpectaret etiã
de iure gentium', tunc reſpectu ipſius filĳ ⁊ patris non contrahitur
obligatio etiã naturalis,vt ĩ.de in diem addic.l. ſi venditoꝛ.
§.ſi pupillus.ver.aliter atq́z.vbi dicitur quod ꝑ emptionem
factã a pupillo receditur a prioꝛi emptione,quia pupillus
obligatur ſaltem naturaliter. Sec⁹,ſi emat filius vel ſeruus ꝓprius,
quia illa emptio eſt nulla. Et ſic patet,quod nec obligatio
naturalis tenet nec aliquis contractus contrahitur. Poſſes
tu dicere,imo debemus dicere obligationẽ naturalẽ eſſe contractam
ab ipſo initio,antequam perueniatur ad ſolutionem,⁊
ſolutione poſtea ſequuta nullam eſſe, cum ſoluerit nummos
ipſius accipientis. Ad hoc reſpõdetur,ꝙ iſtud ꝓcederet in homine
ſui iuris,ſecus in homine poſito in poteſtate alterius,tũc
enim ab ipſo initio totus contractus eſt in pendenti,⁊ futura ſolutio
declarabit quid ſit de cõtractu.l.ſed ⁊ ſi quis.§.j.s.de vſufru.
52 ⁊ l.ſi ſeruus cõmunis meus.§.ſi.ĩ.de ſtip.ſeruo. Sed qđ,† ſi
vnus frater emit ab altero. Reſpondeo,conſiderandum eſt,que
res vendit̃,⁊ q̃ pecunia ſoluitur,⁊ tunc apparebit ex p̃dictis qđ
53 iuris ſit. In re autem † peculĳ aduentitĳ an pater poſſit eſſe tutoꝛ
vni filio vendenti vel donanti alteri tangitur ĩ.de auth.preſtand.
l.j.in fin.⁊ in l.puberem.§.j.ĩ.de falſis.⁊ ibi vide quod circa
hoc dixi.

54 **Quarto** quero † de contractu locatiõis ⁊ cõductiõis.
Circa quod dic quando res locantur ⁊ conducuntur,
eſt idem quod in emptione ⁊ venditione,quia eiſdem regulis
procedunt,vt l.ſecunda.infra locati. Si vero loquimur de
locatione operarum, tunc ſi quidem filius locaret operas
patri debitas, non valeret: videtur enim locatio rei ſue.

Sed ſi filius locaret operas ſuas patri non debitas, tũc vale-
ret locatio, ⁊ pecunia mercedis efficeret aduẽtitia. Illud enim,
quod filius querit laboribus ſuis, eſt aduẽtitiũ. l. cum oportet.
in prin. alle. §. j. C. de bonis que lib. Si vero pater locaret ope-
ras ſuas filio, eſt videndũ, vtrum illarum operarum effect⁹ ac-
quiratur ipſi filio, ita quod ad patrem non tranſeat, ſecundum
quod no. in l. quod dicitur. ff. de verb. obli. ⁊ tũc filius obligatur
patri ſaltẽ naturaliter, ⁊ ſoluẽdo pecuniã patris, nõ liberaret.
Sed ſi effectus illarũ operarum reuerteretur ad patrem, vt pu-
ta, ſi operaretur in aliqua re, que per filium queritur patri, tũc
eſſet idem quod in emptione ⁊ venditione ⁊ in locatione rerum,
vt ſ. dictum eſt.

55 **Quinto** †quero quid de contractu mandati? Reſpon-
deo, ſi quidem mandatum non egreditur [k] per-
k ſonas patris, ⁊ filij, tũc eſt idem quod in alijs cõtractibus dictũ
eſt, quia conſiderandũ eſt, circa quam rem conſiſtat mãdatũ. Si
vero perſonas eorũ egreditur, verbi gratia, pater mãdauit fi-
lio vt promitteret Titio creditori ſuo, ⁊ filius promiſit, certe ex
hoc mãdato filius eſt obligatus Titio. Et per hoc puto, ꝙ an-
tequã filius ſoluat, ſi vellet agere contra patrem, quod eũ faceret li-
berari in caſu quo poſſet hoc facere extraneus, ar. l. Lucius. in
fi. ff. mãdati, ⁊ l. ſi pro ea. C. mãdati. tunc puto quod haberet ius agẽ-
di ſicut quilibet extraneus, quod apparet, quia iſta obligatio, qua
filius obligatus eſt Titio, coheret mere perſone ipſius filij, ⁊ ip-
ſe filius condemnatus poneretur in carcerem vel cederet bonis
l. pe. C. qui bo. ced. poſ. qui carcer † eſt quedam ſpecies ſeruitu-
tis. ff. de lib. ho. exhi. l. ij. vnde quodãmodo eſt cauſa ſtatus, que
l põt eſſe inter patrẽ ⁊ filiũ, [l] vt no. in l. lis nulla. ſ. de iud. Pre-
terea hic ceſſat cauſa ſeu ratio quã ſupra dixi q̃ impedit patrem
obligari filio ciuiliter. Nam ſi filius haberet extraneũ obliga-
tũ ad hoc vt ipſum filium faceret liberari, iſtud ius non quere-
ret patri, quia coheret mere perſone ipſius filij, vt not. in dicta l.
quod dicitur, ergo filius hoc caſu patrem poteſt habere obliga-
m tum, patet hoc, ex eo quod ſtatim dicam. Si vero [m] filius ſoluit
viuo patre eſt conſiderandum de qua pecunia ſoluit, ⁊ ex hoc
ſciemus vtrum poſſit repetere vel nõ, vt l. ſi filius, ⁊ quod ibi no.
C. de neg. geſt. ⁊ l. heredes. §. ſi fili⁹. ſupra familie erciſcũde. Si
vero filius ſoluit patre iam mortuo, hoc debet a coherede per-
cipere, vt ſupra familie erciſcunde. l. ſi filia. §. j. ⁊ d. l. heredes. §.
ſi filius. Ex hoc apparet, quod viuo patre, erat debitũ ciuiliter
⁊ naturaliter, quia ſi eſſet debitum naturaliter tantum inter cohe-
redes, huius debiti non fieret perceptio. l. Meuius. cum l. ſeq.
ſupra familie erciſcunde. ⁊ l. j. §. id quod natura. infra ad legem
Falcidiã. vt ſupra tetigi. Si vero filius mãdaret patri, tũc dic
vt colligitur ex his que dixi in l. Stich⁹ habet, infra, de pecu. leg.

57 **Sexto** †quero quid de contractu donationis, an cõſi-
n ſtat inter patrem ⁊ filium. [n] Dic, ſi quidem pa-
ter donat filio propter merita precedentia talia, propter q̃ cui-
libet extraneo ad idem teneretur, tunc valet donatio, ⁊ res do-
nata efficitur peculij aduentitij. Videtur enim filius queſiuiſſe
ex operis ⁊ laboribus ſuis, ⁊ ſic eſt aduentitium. l. cum oportet.
§. j. C. de bonis q̃ libe. Ita debet intelligi qđ no. C. de inofficio te-
ſta. aut. vnde ſi parẽs. nec ſufficeret dicere in inſtrumento quod
hoc fecerit propter merita, niſi merita probarentur. l. ſi forte. in-
fra de caſtren. pecul. ⁊ l. ſi donatione. C. de collat. Si vero donat
ſimpliciter, meritis non precedentibus, tunc nõ valet donatio,
niſi morte confirmetur. l. ſecunda. C. de inoffi. donat. ⁊ l. donatio-
nes. C. de donat. inter virum ⁊ vxorem. Fallit in dote, ⁊ in alijs
caſibus, qui no. in dicta l. ij. C. de inofficio. dona. ⁊ quando remit-
tit filio vſumfructum in bonis aduentitijs, dicta l. cum oportet.
§. ſin autem. ⁊ predicta vera quod donatio non valet quantũ ad
o ciuilem obligationem. Ratio, quia illud [o] quod donat ſimplici-
ter eſt profectitiũ, ⁊ ſi quereretur filio, reuerteretur ad patrẽ.
Obligationem autem naturalem puto conſiſtere per hanc legẽ,
ſolum enim ius ciuile eſt impedimento. Si vero filius donat pa-
tri, ſi quidem donat obligando ſe ad aliquid in genere, valet do-
natio quo ad obligationem naturalem, ⁊ ideo ſi filius promitte-
ret creditori patris animo donandi, ipſi patri ſoluens non re-
peteret. tex. eſt infra de in rem verſo. l. ſi pro patre. in princi. ibi,
niſi donare, ⁊c. Ciuiliter autem filius non eſt obligatus per ea, q
p ſupra dixi. Si vero [p] donaret aliquam rem in ſpecie, tunc eſſet
aduertendum, que eſt illa res, que donatur, vtrum eſſet peculij
caſtrenſis, vel quaſi, vel aduentitij, vel profectitij peculij, ⁊ ſi ad-
uentitij, vtrum pater in his fuerit legitimus adminiſtrator, vel
non, ⁊ ſic an poterit eſſe author in re ſua, vel non, ⁊ per ea que di-
cta ſunt in alijs contractibus, ⁊ que nota. in l. j. de authorit. pre-
ſtan. In caſu tamen indiſtincte valet donatio facta per filium
patri, vt puta quãdo actio de dote eſt communis patris, ⁊ filie,
⁊ filia conſenſit patri ſtipulãti ſuo nomine tantũ, vt l. ij. §. quod
ſi in patris. ſoluto matrimonio. ⁊ eodem titu. l. quoties. ⁊ quod
* plene notat. in l. poſt dotem. eod. titu. [Quero ergo hic latius,
an donatio facta a patre in filium valeat. Et videtur ꝙ ſic, quia
hodie filiuſfamilias poteſt habere bona, vt C. de bo. que libe. l. cum
oportet §. j. ⁊ ſic ceſſat ratio, que olim impediebat donationẽ a
patre in filium: quia totum patri acquirebatur. l. placet. ff. de ac-
qui. hered. Item quia querela inofficioſe donationis datur ad
reuocandam donationem factam filio, nec diſtinguitur, vtrum
ſit in poteſtate, vel non, in auth. de immenſ. donat. circa prin. er-
go tenuit ab initio, preſertim quia querela inofficioſe donationis
eſt ſubſidiaria, vt C. de inoffic. dona. l. ſi filius tuus. Cum igitur
habeat locum querela, ergo non vendicatio, que haberet locum
ſi fuiſſet nulla. Sed dic contra per ea, que dixi, pro quo facit §.
item inutilis. Inſti de inuti. ſtipu. Quia donatio iure iſto anti-
quo fiebat per ſtipulationem, que inter patrem ⁊ filium non va-
let. vt d. §. item inutilis. Ratio eſt, quia filius ſtipulãdo a patre
patri acquirit. vt inſti. de inuti. ſtip. §. ei, qui. Et ſic in ipſum nõ
tranſiret. Item familie erciſcunde iudicium nõ habet locum, ni-
ſi pro illis rebus, que fuerunt in bonis defuncti tempore mor-
tis. ſupra familie erciſcund. l. ij. ⁊ l. qui erat heres. Sed conſtat,
ꝙ iudiciũ familie erciſcunde habet locum pro rebus donatis fi-
lio. C. de inoffic. dona. l. ij. ergo ille res remanſerunt in bonis pa-
tris. ⁊ ſic tenuit donatio. pro hoc. C. de donat. l. ſiue mãcipatis.
Item nota, ꝙ donata debent conferri alijs fratribus. C. de col-
lat. l. ſi donatione. ꝙ non fieret, ſi donatio a principio te
vnde talis donatio cenſenda eſt iuris peculij profectitij. C. fa
erciſcun. l. certum. Quecunq; enim a patre procedunt in filium
in poteſtate conſtitutum, habent naturam peculij profectitij. ff.
de iure dot. l. profectitia dos. Conſtat autem, ꝙ iſta communi-
cantur, ⁊ remanẽt iure iſto, ⁊ etiam hodie in bonis patris. d. l.
certum. ⁊ l. cum oportet. §. j. C. de bo. que libe. ergo, ⁊c. Fallit in
dote, ⁊ in alijs caſibus, que no. in d. l. ij. C. de inoffic. donatio. Et
quando remittit filio vſumfructum in bonis aduentitijs. l. cum
oportet. §. ſin autem. C. de bo. que libe. Item fallit quando pa-
ter filio conferendo in ſupremum iudicium. C. familie erciſ.
filie. Et predicta vera, quando donatio non valet, quantum ad
ciuilem obligationem. Ratio, quia illud, quod datur ſimplici-
ter eſt profectitiũ: ⁊ ſi quereretur filio, reuerteretur ad patrẽ.
Obligationem autem naturalem puto conſiſtere per hanc legẽ.
Solum enim ius ciuile eſt impedimento. Si vero filius do
patri, ſi quidem donat obligando ſe ad aliquid in genere, va
donatio quo ad obligationem naturalẽ, ⁊ ideo, ſi eſt filius, ⁊ p
mitteret filio creditoris, alias creditori patris animo dona
ſolutum non poſſet repetere. tex. eſt ff. de in rem verſo. l. ſi pro pa-
tre. §. j. ibi, niſi ſi donare patri. ⁊c. Ciuiliter autem filius non eſt
obligatus per ea que ſupra dixi. Si vero donaret aliquam rem
in ſpecie, tunc eſſet aduertendum, que eſt illa res, que donatur,
vtrum ſit peculij caſtrenſis, vel quaſi, aduentitij, vel profectitij.
Et ſi aduẽtitij vtrum pater fuerit in ijs legitimus adminiſtra-
tor, vel non, ⁊ ſic, an potuerit eſſe author in re ſua, vel nõ: per ea,
que dicta ſunt ſ. in alijs contractibus, ⁊ que nota. in l. j. ff. de au-
tho. ⁊ cõſen. tut. In caſu tamen indiſtincte valet donatio per fi-
lium facta patri, vt puta quando actio de dote eſt cõmunis pa-
tri, ⁊ filie, ⁊ filia conſenſit patri ſtipulanti ſuo nomine tantũ. vt
l. ij. §. ꝙ ſi in patris. ff. ſolu. matrim. ⁊ l. quoties. eod. titu. Et ple-
* ne no. in l. poſt dotem datam. eod. ti. *

Vltimo querit hic Gulielmus, quando pater rede-
mit filiũ captũ, vtrũ hoc ipſi filio a coherede
q patris imputetur [q] in portionem ſuam, quod examina plene vt
dixi in l. Stichus, de pecu. lega.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Frater a fratre, Vide caſum huius legis cum ma-
teria per Bal. in l. fi. C. quod cũ eo. Et vtrum hec lex in princi-
pio intelligatur in caſibus, in quibus ſenatuſconſultum Mace-
donianum locũ nõ habet de quibus in l. Zenodorus. ⁊ in l. mace-
doniani. C. ad Macedo. Bald. hic videtur velle quod ſic, videli-
cet in illis tantum, non in alijs. Cogita, cum etiam in alijs caſi-
bus naturaliter ſemper obligetur. l. quia naturaliter. infra ad
Macedo. ⁊ no. in l. prima. eod. ti. ⁊ vide Bald. in l. fin. C. quod cũ
eo. col. v.

b ALEX. ¶ Pecuniã. Et ſic ad hoc vt dicatur peculium, requi-
ritur conceſſio, adde l. peculium. in princi. ff. de pecu. ⁊ l. filium ſe-
cundum lecturam antiquorum. C. familie erciſcunde. ⁊ no. in l. fi.
ff. de pecu. leg ſecundum Bal. hic.

c ALEX. ¶ Profectitij. Ad hoc facit l. ſi abſentis. C. ſi cer. peta.

d ALEX. ¶ Credendi. Vide Bald. in l. fin. C. quod cum eo. in ver-
ſiculo, modo veniamus.

e ALEX. ¶ Et filius. Pater ⁊ filius ſunt tanquam duo rei cre-
dendi, Bal. hic quod non, ſicut in patre ⁊ filia in actione de dote,
iuxta no. in l. ij. ff. ſolu. matrimo.

f ALEX. ¶ Iſtam partem gl. An illud quod vnus ex reis credēdi, porrigit teneatur alij communicare, vide que no. Bar. in l. ſi vnus in prin. s̃. de pac.

g ALEX. ¶ Remaneat. Vide Bal. in l. fi. C. quod cum eo. in verſi. ſed contra hoc.

h POMA. ¶ Que eſt ratio. Et vide Alex. conſi. viij. volu. ij. vbi ſequitur hoc, quod oriatur naturalis, ⁊ conſi. ij. vol. iij. ⁊ Soc. cōſil. iiij. ⁊ ibi tenet, nō valere diuiſionē factā inter patrem ⁊ filios in poteſtate.

i ALEX. ¶ Et filium. Quare inter partem, ⁊ filium nō cōſiſtit ciuilis obligatio ſed naturalis ſic, vide Bald. in l. fin. C. quod cuꝫ eo. in verſi. tertio premittendum.

k ¶ Concludit. Quare Ciuilis contra patrem filio non datur. Cogita, quia per iſtas rationes non deberet etiam acquiri filio obligatio naturalis contra patrem, quod eſt contra iſtum tex. in §. queſitū. Unde videtur tenenda prima ⁊ ſecunda ratio s̃. relata. Sed aduerte, quod Bart. ſoluendo arg. quod fecit in l. ſi quis pro eo. §. j. de fideiuſ. dicit ſecundum Dy. quod iſta regula non habet locum in obligatione naturali.

l POMA. ¶ Que autē. Ex iſta doctrina Bart. habes inferre, qꝺ quemadmodum inter patrem, ⁊ filiū non conſiſtit donatio, qꝺ etiam nō conſiſtit inter fratres in eiuſdē patris poteſtate conſtitutos: quia non poſſet donare, niſi patris bona, ⁊ hoc procederet, etiā ſi filius haberet bonorum adminiſtrationeꝫ, quia in generali adminiſtratione, non venit vt quis donet. l. filiuſfamilias. j̃. de donat. hoc tamen limita ſecundum Ioan. Andr. in addit. Spe. in tit. de inſtrum. edi. §. porro. verſi. quid ſi filiuſfa. niſi frater donet alteri fratri de cōſenſu patris, quia tunc valeret, de quo cogita, quia tūc fortiter obſtat regula, que traditur ꝑ gl. in l. fin. in verbo, accommodauerit. C. de pact. ⁊ per Barto. ⁊ Bal. in l. ij. C. ſi aduer. dona. ⁊ Bar. in l. ſi fundus. j̃. de pign. qꝺ qui ipſum actum facere non poteſt, alij facienti non poteſt aſſentire, ſed pater non poteſt filio in poteſtate donare. l. donatiōes, quas parentes. C. de donat. inter vi. ⁊ vxo. ergo etiam non poterit aſſentire filio, fratri donanti. Preterea clarum eſt, quod fieret fraus legi de perſona ad perſonam. l. contra legem. s̃. de legi. ⁊ contra l. non dubium. C. eod. tit. Ad hoc preterea vide Ol. conſi. xxvj. incip. pater cōſenſit filio. Are. l. placet. j̃. de acqui. hered. Alex. conſi. x. vol. iij.

m ALEX. ¶ Ciuilis. Dicit tamen not. Bal. l. cum oportet. §. nō autem. ad fi. C. de bo. que lib. qꝺ ſi pater aſſignauit legitimā duobus filijs in vita, poterunt ipſi adinuicem cōtrahere, ⁊ orietur obligatio ciuilis, ⁊ naturalis ſicut in dote data, ſecus, ſi ſimpliciter eſſet facta conceſſio in peculio.

n POMA. ¶ Nunc intro. Not. quod licet quis numeret pecuniaꝫ ſuam nomine alieno, quod tamen per hoc nō videtur donare ei cuius nomine numerat? Et ita no. Pau. de Caſt. in l. certi condictio. §. ſi nummos. s̃. ibi doc. ⁊ ſi cer. pet. ⁊ not. quod, Bar. loquitur hic in patre, ⁊ filio, ⁊ ſic in perſonis apprime cōiūctis: quod no. ad limitationem l. que dotis. ⁊ que ibi traduntur. j̃. ſol. mat.

o ALEX. ¶ Acquiratur. Vide Bal. in l. fin. C. qꝺ cum eo. in ꝟſi. opponi. vlterius

p ALEX. ¶ Ratum habentē. Sed imo indiſtincte videtur dicendū, quod habeat locum etiā iſto caſu cōdictio indebiti, quia, iſta exceptio cōpenſationis, nō poteſt obijci repetēti iſto caſu iuxta not. in l. cum is. §. j. s̃. eod. ⁊ videtur hoc ſentire Bal.

q ALEX. ¶ Impediat. Videtur quod etiam quando habet locum Senatuſconſultum, tamen habeat locum diſpoſitio huius l. ⁊ quod ſolutum non repetatur, per tex. in l. ſed ⁊ ſi pater. §. fin. cū l. ſeq. j̃. ad Maced. ⁊ quod no. gl. in l. j. j̃. in verſi. petitio. eo. ti. ⁊ l. qui exceptionem. in prin. j̃. eo. vbi ſolutū filio tuto beneficio Senatuſconſulti, repetitur, quanquam Bal. hic tranſeat cum ſententia Bar. hic prox.

r POMA. ¶ Declaratione quero. An inter patrem ⁊ filium in aduentitio conſiſtat obligatio ciuilis, vide Soc. in cōſi. clxij.

s ALEX. ¶ Ciuilis obligatio. Cum Bar. tranſit hic Bald. ⁊ idem Iac. de Bel. in diſpu. quam ponit in l. ij. C. de inoff. do. lꝫ hic nihil firmet, ⁊ vide que dixi poſt Bar. in d. l. iubemꝰ. cum cōcor. ⁊ ibi per Bal. ⁊ i §. j. vbi querit ꝗ contractus fieri poſſint inter patrē ⁊ filiū, ⁊ quid in profectitijs, an valeat ceſſio facta filio cōtra patrem, ⁊ quod in aduentitijs cōtrahitur etiā alias tenet Bal. in l. cum oportet. §. non autem. in fi. C. de bon. que lib. adde qꝺ obligatio legalis bene cadit inter patrem ⁊ filiuꝫ. l. ſi quis prioris. §. in illo. ⁊ ibi Bal. C. de ſecun. nup.

t ALEX. ¶ Regula. vide Bar. in l. ſi quis pro eo. §. j. de fideiuſſ.

v ALEX. ¶ Concludunt. Adde Bar. j̃. in j. q. de contractu mutui.

x ALEX. ¶ Naturali. Vide s̃. ⁊ per Bar. in l. fi. v. q. de duo. reis.

y ALEX. ¶ In perſonam. vide Inſti. de act. §. actiōes autē. de peculio. vbi pleniſſime de omnibꝰ iſtis articulis quaſi infra poſitis. Et de hoc vide ꝑ Petr. ⁊ Bal. in l. penult. C. qꝺ cuꝫ eo. ⁊ ibi per Cy. de forma libelli in actione de peculio. ⁊ vide Bal. in l. fin. C. quod cum eo.

z ALEX. ¶ Perſonalis. Et vnde oriatur hec actio, et an dicatur nomen actionis, vide Bal. in l. fi. in vlti. col. C. quod cum eo.

a ALEX. ¶ Iure gentiū. Iſtud intellige vt hic, per Bar. j̃. ea. l.

b POMA. ¶ Venio ad gloſ. Not. ex verbis Bar. quod eo ipſo qꝺ filius recipit debitū patri etiā naturaliter, videtur adire hereditatem, quod not. quia inter coniecturas quas ponit Bar. in l. gerit. j̃. de acqui. here. ex quibus preſumitur idem adire hereditatem, non ponit, quando recipit ſolutionem pecunie debite naturaliter defuncto, que tamen eſt leuior ceteris coniecturis ibi per eum poſitis. Sed quia Bart. fundat ſe ſuper l. pro herede. §. Papinianus. que parum facit, quia vt ibi perſpici poteſt, eſt longe diuerſa ratio a terminis noſtris, ideo volo eius opinionē aliquo modo firmare. Unde premitto idem eſſe econtra, quādo filius ſoluit debitum patris, vel heres teſtatoris, text. l. ij. et ibi Bar. C. de iure delib. tūc ſic arguēdo a fortiori, omiſſo argumento a correlatiuis, ſi inducitur aditio hereditatis qū quis ſoluit debitum defuncti, ⁊ tamē quilibet poteſt pro debitore ſoluere, ⁊ eum liberare, etiā ſi nolit. l. ſoluēdo. s̃. de neg. geſt. ⁊ ſic videtur, quod ſit actus, qui poſſit fieri a quocūqꝫ citra ius ⁊ nomen heredis: ratio que eſt, qꝛ in dubio preſumitur magis nomine ſuo, quam alieno actum gerere. l. magis. j̃. de ſolu, tanto magis debet induci, vbi quis recipit pecuniam debitam defuncto, cum quis non poſſit debitum recipere, niſi habeat ſpeciale mandatū. l. vero procuratori. ⁊ l. hoc iure. j̃. de ſolu. alias enim eſſet ꝓſumptio delicti. Aſſero igitur breuibus quod quēadmodum per ſolam ſolutionē debiti teſtatoris, inducitur aditio hereditatis: eo qꝛ quis cēſetur actum magis nomine ſuo gerere quam alieno, ita etiam inducatur per ſolam repetitionem pecunie debite defuncto. cum magis ſit recipere quam ſoluere, vt s̃. probatum eſt, ne alias incideremus in preſumptionem delicti.

c ALEX. ¶ Ad ſecūdā gl. Adde q̄ not. Bal. in l. fi. C. quod cum eo.

d POMA. ¶ Quero. Not. ſingulariter, quod quando alicui debet fieri ſolutio de certa pecunia, vel frumēto naſcituro ex tali fundo, quod ſi debitor donat illi partem pecunie, vel frumēti, quod non videtur donare, ſed videtur donare animo cōpenſandi. De quo vide hic Pau. de Caſt. ⁊ Iaſ.

e ALEX. ¶ Ultimo circa iſtā vltimā partē vidēdum eſt qualiter ꝯtractus, ⁊c. adde Bar. in l. ſi qs pro eo. §. j. j̃. de fideiuſ. ⁊ Paul. in l. iubemus. §. j. C. ad Trebel. ⁊ tene menti, quod ex iuramento inter patrem, ⁊ filium oritur efficax obligatio de iure Canoni. vt in c. cum iuramento. ⁊ ibi doc. de homi. faciunt not. per Bald. C. de dona. l. fi. adde Bal. conſi. ccclxij. lib. iij.

f POMA. ¶ Si vero. Not. quod illud quod dicit hic Ang. quod licet naturalis obligatio nō ſit potēs ad agendum. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. s̃. de pac. quod tamen in diuiſione hereditatis, que ſit inter fratres, deducitur id qꝺ naturaliter debet habere locum vt dicit hic Bar. quādo talis naturalis obligatio eſt annexa peculio quod not.

g ¶ Iuriſgentium. Que dictat fidem ſeruandam, de quo in l. j. in prin. j̃. de conſti. pecu.

h ALEX. ¶ Et venditionis. Quid autē ſi pater vēdidit vt executor teſtamenti, vel vt miniſter, vel vēdidit filio naturali, vel emācipato, vide Baldum in l. j. C. de ſacroſanc. eccleſijs. in quinta queſtione. Et hic adde Baldum in l. iubemus. §. j. C. ad Trebellianum.

* CLAV. ¶ Met. cauſa. Hoc ſequitur Angel. ⁊ Imo. in l. j. §. fuit queſitum. ad Senatuſconſultum Trebel. ⁊ l. tranſactione. C. de tranſac. Nunquid autem decretum, ſeu interuentus Epiſcopi adhibitus in contractu faciat ceſſare preſumptionem vſure, vide Bal. in l. vnica. C. de confeſ.

i ALEX. ¶ Obligatio naturalis. Vide Moder. in l. j. §. fuit queſitum. ad Trebel.

k ALEX. ¶ Egreditur. Utrum autem pater poteſt cedere actionem filio? Dic vt per Baldū in l. tertia. C. manda. ⁊ ibi etiā an valeat ceſſio facta ab extraneo filio cōtra patrem, ⁊ ibi etiā qd ſi ſit ceſſio fratri cōtra fratrem? Adde quid de cōtractu ſocietatis, an poſſit eſſe inter patrem ⁊ filium. Angelus conſilio cēteſimo duodecimo.

l ALEX. ¶ Et filiū. An donatio conſiſtat inter patrē ⁊ filium, adde Bald. in l. ij. in princip. de dona. Itē valet, ſi pater donat filio, vt habeat in peculiū. l. ſi donatio. de collat. Itē ſi donat filio eunti in caſtra. l. miles. ⁊ l. caſtrenſe. infra, de caſtrenſi pecu. ⁊ l. prima. C. de caſtrenſi pecu. mili. libro duodecimo. cum ibi nota. Item pro dote. l. Pomponius Philadelphus. ſupra famil. erciſcūde. Sed certe, eſt proprie obligationis diſſolutio. l. fi. C. de dotis promiſſ. Item fallit, ſi donat filio emancipato. l. penul. §. penul. infra, pro ſuo. ſecundum vnam lecturam. Iteꝫ fallit ſi hodie donat ex cauſa aduētitia, vt ob merita, ⁊ predictis omnibꝰ

caſibus morte confirmatur. Et ita numerat Angel. in l. ij. ĩ. pro
donato. ⁊ vide ibi Bart. ⁊ quod ibi dixi, ⁊ dicit multũ no. Ang.
in l. ſecunda. §. filium. ĩ. pro here. quod talis donatio non poteſt
per penitentiam reuocari in ꝑdictis caſibus. alleg. text. in l. j. de
his q ſine manumiſ. ad liber. perue. Adde qꝺ dixi poſt Bar. in
l. ij. C. de inoffic. donat. Ange. in l. j. ad fin. ĩ. ſolu. matri. dicit, qꝺ
valet donatio facta filio ſcholari a patre cauſa ſtudij, ſicut in pa-
tre donãte cauſa dotis. d. l. Pomponius Philadelphus. ſed
Jmol. in d. l. j. ſolu. matr. in fi. tenet contra. Adde qualiter dona-
tio poſſit eſſe inter patreʒ ⁊ filium. Pau. de Caſt. conſi. cv. Bal.
conſi. cccvij. ⁊ ccclxij. lib. iij. Rom. conſi. cclxxij. Pet. de Ancha.
conſi. cvj.

m POMA. ¶ Si vero. Vide Alex. conſi. xx. vol. iij. Jmol. in l. j. §. fuit queſitum. ĩ. ad Trebel.

n POMA. ¶ Inter patrem ⁊ filium. An inter patrem ⁊ filium cõſiſtat donatio? de iſto primo caſu Bar. hic vide Alex. cõſi. xx. in j. col. iij. vol. ⁊ in l. antepenul. C. qui admit. Panor. cõſi. lxvj. in j. col. ad fi. ij. vol. Aret. conſil. ij. ⁊ conſi. xvij. ⁊ xviij. Et an talis donatio inter patrem ⁊ filiũ firmetur iuramento, vide Alex. in d. l. ſi donatione. vide etiam Alex. conſi. xcv. vol. iij. vbi ponit, an inter patrem ⁊ filium ex cauſa dotis cõſiſtat obligatio, maxime interueniente iuramento. ⁊ per Soc. conſi. xcj.

o ALEX. ¶ Quia illud. Contrarium tenet Bal. in l. ij. in princ. C. de inoffic. donat.

p POMA. ¶ Si vero. Vide Soc. conſi. cxxij. in ij. dubio.

ALEX. ¶ Imputetur. Et vt hic refert Bal. Gul. determinat hic, qꝺ in dubio videtur ſolutũ cauſa pietatis, nõ vt imputet̃. Et ſic trãſit Bal. ⁊ idem Bal. poſt Bar. in l. cum duobus. §. idẽ Papinianus. pro ſocio.

§. Legati. Fideiuſſori ſoluenti indebitũ competit repetitio. Hoc intellige, quãdo fideiuſſor ſoluit ſuo nomine, ⁊ videbitis ſtatim ĩ. eod. l. indebitam.

LEX XXXIX.

SJ quis cũa fideicõmiſſa.

Si cautio debita in ſoluendo fuit omiſſa, ſoluenti per condictionem conſulitur, hoc dicit. Glo. exemplificat tribus modis, pono caſum ſecundum primum pro iuuenibus. ¶ Quero exemplum huius legis. Gl. ponit exempluʒ in eo, q ſoluit nõ exacta cautiõe Mutiana, vel in patrono. qui erat grauatus vltra debitam portionem, ⁊ ſecundum iſtã lecturã iſtud quod tex. dicit quod poterat ſibi cauere, expone, id eſt ꝓcauere, ⁊ nõ ꝓcauit, imo ſoluit integrum cum poſſet, ⁊ deberet partem ſoluere, vel expone cauere, ſcilicet, proprie per illaʒ cautionẽ ſi cui plus quam per legem Fal. Tertio, ponit exemplũ per l. cum hereditas ex fideicommiſſ. ĩ. ad Treb. que loquitur de cautione conſeruationis indemnitatis. ¶ Quero, quid condicetur? Dicit glo. iſta cautio ſecundũ primũ, ⁊ tertiuʒ caſum, vel quãtitas ſecundũ primũ caſum. Certe in primo caſu non video, ꝙ cautio poſſit condici: quia cautio Mutiana nõ debetur a legatario, niſi cauſatiue. l. Mutiane. ĩ. de condi. ⁊ demõſt. ⁊ legatũ ante preſtitam cautionem tanquam cõdictione nõ exiſtẽte, eſt omnino indebitum, ergo ipſum legatum poſſet repeti, ʒ. eo. l. ſub cõditione. ¶ Quero, qua cõdictione agatur hic? Reſpõdeo prout intelligis quod quãtitas condicatur, agitur condictione indebiti: prout agitur ad cautioneʒ agitur cõdictione incerti, vt ʒ. de vſufr. earum re. que vſu con. l. hoc Senatuſcõſultũ. ⁊ dixi ʒ. eo. l. ſʒ ⁊ ſi me putem. §. j.

LEX XL.

1 Exceptione perpetua ⁊ fauorabili tutus, ſoluens quocunq errore, repetit, ſecus ſi ſit exceptio odioſa.
2 Exceptio an ſit fauorabilis, vel odioſa inſpicitur cui⁹ cauſa ſit principaliter inducta.
3 Exceptio odioſa oritur ſtatuto diſponente, ſi quis nõ poſuerit debitum in cataſtro cadat a iure ſuo.
4 Exceptio fauorabilis oritur ex ſtatuto quod mulier nõ poſſit contrahere ſine conſenſu conſanguineorum.
5 Exceptio inducta ad rigorẽ iuris conſeruandum, dicitur exceptio litis pendentie.
6 Res data poteſt condici, vt retineatur pro expenſis.
7 Libelli, quando condicitur res data, vt poſſit pro expenſis retineri, forma.
8 Naturalis obligatio tollitur pacto, quãdo non eſt contra bonos mores.

QVi exceptionem.

a ᵃ Tut⁹ † exceptio-
1 ne perpetua ᵇ ⁊ fa-
b uorabili ſoluens quocũque errore, repetit, ſecus ſi ſit
c exceptio odioſa. h. d. hec notabilis lex. ᶜ Nota diſtin-
ctionẽ legis, que ſingularis eſt. ¶ Secũdo no. vt cognoſcas an
2 exceptio † ſit fauorabilis vel odioſa, dʒ inſpici cuius cauſa ꝑnci-
paliter ſit inducta. Nã nõ eſt dubiũ, ꝙ Macedonianũ fauet ſi-
fa. tñ q2 principaliter nõ inducit̃ in eorũ fauorẽ, ſʒ in odiũ credi-
torũ, ideſt, feneratorũ, & exceptio odioſa. Exceptio vero Vel-
leiani dicit̃ fauorabilis q2 fuit principaliter in fauorẽ mulieris
inducta, lʒ ſecũdario redũdet in odiũ creditorũ, dicit̃ totũ fauo-
rabile, inſpecto principali ꝓpoſito illius ſenatuſconſulti, et hoc
eſt multũ vtile ꝓpter ſtatuta. † Dicit ſtatutũ, ꝙ ſi quis nõ aſſi-
3 gnauerit debitũ ᵈ in cataſtro, cadat a iure ſuo. certe hinc orietur
d exceptio odioſa, q2 in odiũ nõ ſoluẽtis. ⁊ idẽ in ſimilibus. Si ſi
4 ſtatutũ diceret, ꝙ minor vel mulier nõ poſſit cõtrahere ſine cõ-
ſenſu cõſanguineorũ, hinc orieẽ exceptio fauorabilis. Hoc vi-
ʒ. ſi cer. pet. l. ſi quis nec cauſam. ⁊ in l. rogaſti. eo. tit. ¶ Opp. de
l. ſi. ĩ. ad Macedo. Sol. hic debet intelligi, ꝙ filius tutus Mace-
doniano ſoluit ꝑ errorẽ iuris, ⁊ hoc innuit dictio perperã, po-
ſita hic. facit C. de pe. iud. qui male iudica. l. ij. ſecus, ſi per erro-
rẽ facti. l. cõtraria. ⁊ no. in l. cũ quis. C. de iuris ⁊ fac. igno. Scdo
opp. ʒ. de cõdi. cau. da. l. q ſe debere. Sol. dic vt ibi dixi. Tertio
e opp. de l. Julianus. ᵉ in pn. ĩ. eo. * vbi erat exceptio fauorabilis
* ⁊ ſoluẽs nõ repetit. Sol. dicit gl. ibi erat exceptio inducta ad ri-
gorẽ iuris cõſeruãdũ. quid vult hoc dicere? Si tu intelligis de
exceptione rei iudicate, nõ dicis bene, q2 debitor abſolutus tene-
tur naturaliter tñ, ⁊ non ciuiliter. Et iſto caſu qualiter ſoluens
indebitũ repetat, vidiſti in l. j. ʒ. eo. Nos vero tractamus de
f debito ciuiliter ⁊ naturaliter cui obſtat exceptio. ᶠ Vnde dico er-
5 go, ꝙ exceptio inducta † ad rigorẽ iuris cõſeruãdũ, dicitur exceptio
litis pẽdentie, de qua loquitur d. l. Julianus. in princ. Non dico
cerẽ de exceptione, que cõpetit fideiuſſori, vt prius ꝑncipalis
diſcutiat̃, vel de exceptione ex ep̃la diui Adriani, vt diuidat̃ de-
bitum inter fideiuſſores. Jſte eniʒ exceptiones non liberãt [illegible]
directo, ſed differũt licet dilatio poſſit eſſe cauſa liberationis, ſi
ab alio fieret exactio, ⁊ hoc plene dixi. C. de iuris ⁊ fact. igno. l. cũ
quis. ⁊ ʒ. eo. l. j. ¶ Opp. in locum cuiuſlibet exceptionis cõpetit
exceptio doli, vt l. ij. §. ⁊ generaliter. ĩ. de doli exce. que exceptio
eſt odioſa, ergo nunquam ſolutum repetitur. Sol. dicit gl. inſpi-
g ciendam eſſe originem exceptionis, ᵍ ⁊ bene dicit. Dixit clarius
in l. qui ſe debere. ʒ. de condi. cau. dat.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Qui exceptioneʒ. Ad intellectũ huius legis dũ dic-
ſi tutus exceptiõe fauorabili, ignorãter ſoluit, repetit, intellige
ſecundũ Bal. ⁊ Jo. de Jmo. in l. ſi pater ignorãs. ĩ. ſo. mat. quan-
do cõpetit exceptio, que ſui natiuitate impedit ſiue elidit actio-
nem. Sed ſi eſſet talis hec exceptio, que non eliderit a ſui natiui-
tate, ſed ita demum ſi opponatur vt exceptio compenſationis,
- vel alia, tunc nõ repeteret indebitum, quia non facit indebitum
antequã opponatur, per ea que no. in d. l. ſi pater. Et idem de ex-
ceptione, dolo facis qꝺ petis. Sʒ iſta prius fuit ſententia Bar.
in l. qui inuicem. ʒ. e. ⁊ per illũ tex. quid ſi quis eſt tutus priuile-
gio, an repetat. vide Bald. in l. fin. C. de fruc. ⁊ lit. expen. que vi-
detur velle, ꝙ non. POMA. Declara hanc l. vt per Jaſ. in l. qui ſe
debere in gl. j. de cond. ob cau. Vide Alex. in l. ſi quis cũ aliter.
ĩ. de verbo. obliga.

b ALEX. ¶ Perpetua. Secus ſi nõ eſſet perpetua, vt l. q̃ noĩe. ʒ. eo. Jtem hanc l. limita vt per Bar. in l. qui inuicem. ʒ. eo.

c POMA. ¶ Notabilis lex. Vide aliquid per Alex. in l. ij. ad fi. C. de in ius voc. ⁊ ibi gl. ⁊ doc. Ro. in ſimili conſ. iiij. alias gl. j. dub. conſi. cccxxviij. ⁊ conſil. xxxij. ⁊ xxix. in j. dub. ⁊ Ancha. c. canonũ ſtatuta. de conſti. ⁊ glo. in verbo, alios. in c. ſciant cuncti. de electio. ⁊ ibi Domi. in vj.

d ALEX. ¶ Debitum. Et quid in dubio, vide Bal. in l. fina. C. quã liber. perue. nõ poſ. ⁊ ibi gl. ⁊ vide Bal. i l. cũctos populos. in §. ſexto videndum. ⁊ ibi Bal. in ſua repetitio. C. de ſumma trinita. ⁊ fide catholi.

e ALEX. L. Julianus. Et vide quod notat Barto. ⁊ docto. in l. ij. quod met. cau.

* CLAV. ¶ Inf. eod. Et ibi vide in materia huius legis Barto. ⁊ Aret. poſt alios in l. ſi quis cum aliter. ĩ. de verbo. oblig.

f ALEX. ¶ Exceptio. Sed ꝙ tutus exceptione excuſſionis repetat ſoluens, eſt tex. iuncta gl. contra Bal. in l. cũ is. §. fideiuſſor. ⁊ ibi Bar. ʒ. eo. Sed dici poteſt quod illud ideo eſt, quia ſimul ſoluerunt, ſecus ſi ſeparatim.

g POMA. ¶ Exceptionis. Vide Feli. c. j. de ſpõſa. ⁊ Ancha. conſi. xxx. vide Are. conſi. ij. ⁊ Alex. conſil. xxxviij. in vlt. col. in iij. vol. Aret. conſi. xxix.

6 **§. Si pars.** † Res data põt cõdici, vt poſſit pro impenſis retineri. hoc dicit. ¶ Opp. de l. ſi ita legatum. §. fina. de leg. j. Sol dicit gloſ. hic area eſt pars, ſi tota domus, ⁊ ſic legatum eſt extinctum, licet per heredem reficiatur. Credo quod iſta gloſſ. ſit corrupta vitio ſcriptoris dum dicit, ⁊ per heredem reficiatur, vult dicere per teſtatorem.

Jtalo

Ita loquitur d.l.ſi ita, Nam ſi per heredē reficiatur, licet tota eſſet cōbuſta, deberetur legatario, qꝛ remanet legatum aree, vt l.grege. ⁊ l.domos. de leg.i. ¶ Opp. quibꝰ modis vſuſfru amit. l.quid tamen. §.i. ⁊ §.pen. Solu. dicit gl. eodem modo, hic pars fuit deſtructa, ibi tota. Tu dic, quod ibi erat legata ꝓprietas, vnde non curo vtrum tota vel pars fuerit deſtructa, ſi ꝑ heredem reficit. hic vero erat vſuſfructus legatus, in quo adhibetur illa diſtinctio. ¶ Opp. quod nō poſſit cōdici, vt habeatur retentio. l.ſi in area. ſupra eod. Iſtud eſt forte cōtrariū. Huius timore variatur lec. huiꝰ. §.duobus modis. Quidā intelligunt quod hic res legata non erat defuncti, ſed heredis, ⁊ ideo extāte condictione non trāſiuit dominium recta via in legatarium, ſꝫ heres ipſe tradidit, ⁊ dominiū tranſtulit, ⁊ ſic inter heredeꝫ ⁊ legatarium eſt negotium, ex quo hec condictio oritur, in l. cōtraria nil facit accipiētis, ⁊ ſic inter eos nullum geſtū eſt negotiū. Et hec eſt ſatis bona ⁊ notabilis ſol. Alij dicunt qꝺ etiaꝫ hec lex poteſt procedere in re teſtatoris legata. ⁊ licet dominiū tranſeat recta via in legatarium, tranſit ad eum vt a defuncto, ⁊ ſic videtur habere ab herede, qui cum defuncto eſt vna ⁊ eadē perſona, ⁊ ſic negotium eſt geſtum inter eos ꝙ producebat iſtā actionem, ibi recipiebat vt ſuā, ⁊ a ſe, vt a tradente vel eius authore. ⁊ hec etiā eſt notabilis. Alij dicunt, quod ibi edificauit quis in re aliena[a] tāquam in re propria, ⁊ ſic nullū habebat animum repetendi. hic vero heres ſciebat rem legatam ſub conditione, ⁊ edificando habuit animum prouidendi ſibi, ⁊ etiam legatario ſi conditio exiſteret, ⁊ ſic negotium eſt geſtum inter eos, ⁊ ſic quodammodo videtur negotia eius geſſiſſe. ſꝫ certe hoc caſu haberet forte actionē negotiorum geſtorū, vel in factum. dice-
b mus in l.ꝑtor ait.[b] infra de bon. autho. iudi. poſ. ⁊ ſic ceſſaret cōditio, vt l.q inuicē. ſupra eodē. qꝺ plene dic vt l.domus. cū l.ſequēti. de legatis primo. ¶ Opp. ⁊ videt̃ qꝺ competat cōdictio indebiti, ⁊ nō condictio incerti. l.indebiti. §.ſed ⁊ ſi numi. s̃. eod. Dicit gl. ibi condicitur poſſeſſio, que eſt certa, hic cōdicit̃ retraditio, vt habeat retentionē propter impenſas, qꝺ eſt certū. Tene menti hāc gl.[c] ⁊ ex hoc percipis qualiter hic debeat formari libellus. ¶ †Non enim condico rem nec rei poſſeſſionem, ſꝫ ſolum peto retraditionem, vt habeant retētionem propter impēſas: nō dico poſſeſſionē, ſed retētionē tātū ꝓpter impenſas.

ADDITIONES.

ALEX. ¶ Re aliena. Et adde l.ij. ⁊ quod ibi Bal. in j.colū. C. de ſerui. ⁊ aqua. An pro expenſis factis poſſit res retineri, latius per eum in l.ſi. C. commo. de hoc ibi, ⁊ generaliter quando quis poſſet vti retentione.

ALEX. ¶ L.pretor ait. In contrarium eſt caſus, in l.in hoc iuditium. s̃. communi diuidundo allegat Ioan. de Imo. in l.domos. hic allegata, ⁊ illum tex. habeo allegatum hic in libro per Iaco. de Are. ſuper gl. l.ex quibꝰ. j. eod. tit. vide Bal. in l.ſi quis ſciens. C. de rei vēdica.

ALEX. ¶ Hanc gloſſ. Not. quia iſtud ius retinendi impenſas tranſit ad ſingularem ſucceſſorem ſine ceſſione. Tex. eſt notabilis in l.in hoc iudiciuꝫ. in §.impendia. in verſiculo, ſed is. ſupra communi diuidundo. Facit quod habetur in l.reſcriptum. §.ſi. de pactis. ⁊ quod ibi Barto. ⁊ vide quod not. Bar. l.in l.ſi is q hereditā. infra eod. tit.

§. Si pactus. Per pactū tollitur obligatio operarum, que poſtea ſolute repetent̃. h.d. Iſtū §. intellige in pacto appoſito de non preſtandis operis alijs ab obſequialibus. Nā pactum, ne opere obſequiales preſtentur parenti, vel patrono eſt cōtra bonos mores. l.alia. §.eleganter. ⁊ §.ſi paciſcat̃. ſol. matrimonio. Nec obſtat l. Stichū. §.naturalis. j. de ſolu. †quia tunc per pactū naturalis obligatio tollitur, quando non eſt cōtra bonos mores, ſed pactū de
* obſequijs non preſtandis, eſt cōtra bonos mores. igit̃ ⁊c.* Vide glo. hic in verb. opere. ⁊ nota eam. Vel ſolue ad d.§. naturalis, in eadeꝫ gl. allegat. quod ibi loquitur in naturali, que eſt de iure gentium, eſtque ex conſenſu partium introducta que per cōſenſum contrariū tolli poteſt, arg. l.nil tam naturale. de reg. iur. Sed hic loquitur de naturali, que preuenit ex inſtinctu nature, ꝓpter precedens meritū, que ita tolli, nec remitti poteſt: quia eſſet contra bonos mores, vt in authen. vt liberti de cetero aur. non iudicen. §.illud vero. Et fine iſtius glo. not qꝺ non poteſt renuntiari iuri dicenti, qꝺ propter ingratitudinem donatio reuocetur, quia hoc eſt contra ius naturale, qꝺ eſt, vt benefacienti benefaciamus. ⁊ hoc probat ideo, quia ibi eadē ratio prohibitionis habet locum in renuntiatione que erat in iure renūtiatoris: ideo nō valet renūtiatio vt j. de noua. l.doli exceptio. §.pe ⁊ fina. Quia per delegationem videtur doli exceptio delegari, l.ſi quis delegauerit. j. de nouat. pro hoc etiam qꝛ iuri naturali ex quo debetur reuerētia non poteſt renuntiari, ergo neque iuri ingratitudinis, vt C. de bo. liber. l.fin. Ad qꝺ facit gl. in verb. proferre. in l.ſi conuenerit. j. de re iudica. vbi dicitur cō iuri introducto propter reuerentiaꝫ perſone, non poteſt renū-
* tiari. ergo, ⁊c.*

LEX XLI.

Quod pupillus. Pupillus infans vel cum tutore ꝯtrahens etiam naturaliter non tenetur. h.d. ¶ Opp. infra de noua. l.j. in ſi. Sol. intelligas hic in pupillo infante, vel contrahente cum tutore. Et dic plene vt dixi in l.contraria. ⁊ ꝑ gl. in l.pupillus. infra de regulis iur. ⁊ per Cy. in l.j. C. de inut. ſtipulatio. Quid ſi pupillo ſoluatur indebitum, dic vt l.ſi pu-
* pillus. j. de ſolut.* Vide gl. Inſtitu. qb. mod. re cōtrah. oblig. §.is quoque. in verb dationem, que incipit. Sꝫ qualiter tenet̃. q̄ dicit, quod pupillus contrahēs cuꝫ tutore, non ſolum ciuiliter obligatur ſibi, ſed etiā naturaliter, vt hic cuꝫ glo. Sed quid ſi eſt pupillus maior infante, ⁊ contrahit cū aliquo extraneo, ſine tutoris authoritate, nūquid obligatur ſaltem naturaliter? Dicit gl. quod ſic. j Inſti. qui. mo. re cotra. obli. §.is quoque. in gl. in d. verb. datiōe, que incipit, ſed qualiter tenet̃ ex mutuo. Contrarium notat gloſſ. C. de inutili ſtipul. l.j. in verb. non es obligatus. que incipit, dic, qꝺ pupillus. que dicit, quod nec ciuiliter, nec naturaliter obligatur: quia obligatio non tenet, vt dicit tex. Inſti de autho. tuto. in princip. ver. vñ in ijs. ⁊ j. de autho. tuto. l.obligari. in princip. ⁊ leges ille generaliter loquūtur: ergo generaliter debent intelligi. arg. l.de pretio. s̃. de publicia. in rem act. ⁊ de legat. preſtan. l.j. §.generaliter autem. Item lex dicit, quod nullus eſt cōtractus qui fieri poſſit cum pupillo vt Inſti. de autho. tut. in princip. Sꝫ ſi obligaret̃ naturaliter, haberet illa obligatio aliquem effectum, vel in vim compenſationis, vel retentionis vt j. de compen. l.etiam. ergo eſſet cōtractꝰ aliquis, ⁊ ideo non poſſet dici nullus. Itē furioſus, ⁊ ꝓdigus comparātur pupillo tutorē habēti, vt C. de in integ. reſti. min. l.ſi curatorem habēs. ſed furioſus, ⁊ prodigus nō obligat̃ etiā naturaliter, nec ciuiliter, probatur, ſi obligarentur naturaliter poſſet ei accedere alia obligatio, quod tamen eſt abſurduꝫ. vt j. de verbo. obliga. l.is, cui. Quia obligatiōi naturali bū poteſt accedere fideiuſſor. l.j. de fideiuſſo. Item interdictio facta repellit quē ab obligādo. j de fideiuſſo. l.ſi debitori deportato. cum ergo pupillus equiparetur prodigo, cui bonis interdictū eſt, vt probatum eſt per conſequens obligari non poteſt, intelligo ergo glo. que dicit, qꝺ obligatur naturaliter, ſcilicet in eo, in quo factus eſt, locupletior, vel ſi doloſe verſatus eſt vt j. depo. l.j. §. an in pupillū. aliter nō, vt predixi. Et circa materiam huius legis, dic ita, aut eſt infans, vel proximus infantie, ⁊ tunc pupillus non obligatur aliquo iure vt l.iij. j. commo. ⁊ l.j. §.j. de cōſti. pec. Ratio eſt quia iſte talis non fingitur habere perfectū ſenſuꝫ intantum vt alteri obliget̃, vt l.pupillus. j. de autho. tuto. iuncta l.j. C. de fal. mo. ⁊ l.more noſtre ciuitatis. de acqui. heredi. Sed, vt alium ſibi obliget, bene videtur habere conſenſum vt §.pupillus omne. ver. ſꝫ qꝺ diximus. Inſtit. de inutili ſtipula. ⁊ l.j §.i. j. de admi. tuto. Et hoc, niſi eſſet locupletior ex illo cōtractu: quia tunc intantum obligatur inquantum eſſet locupletior, ⁊ tenetur ciuiliter, ⁊ naturaliter: nō tamen actione ex eo cōtractu, vt alleg. l.iij. ⁊ l.i. §.ſi. j. commo. Aut eſt proximus pubertati, ⁊ tūc aut contrahit cum tutore ſuo, ⁊ nullo iure obligatur: quia lex expreſſe reſiſtit tali contractui, vt notatur in l.pupillus. j. de autho. ⁊ conceſ. tut. ⁊ in l.creditor. §.ſi vero. s̃. de iurein. Aut cōtrahit cum alio, ⁊ tūc aut in rebus immobilibꝰ, in quibꝰ lex expreſſe reſiſtit, ⁊ tunc nullo iure obligatur, nec naturaliter, nec ciuiliter. l.ſi ad reſoluendam donationem. C. de predi. minorū. Aut in alijs, in quibus lex expreſſe non reſiſtit, ⁊ nō obligatur naturaliter, vt s̃. de iurein. l.creditore. §.ſi vero creditor. Et hoc, quando dolum nō cōmiſit: quia tunc nec naturaliter quidem eſſet obligatus, ſed propter dolum tenebitur naturaliter, ⁊ ciuiliter, l.i. §.an in pupilluꝫ. j. depoſ. ſecus, ſi culpa tā-
* tum. l.ij. j. de fideiuſſo.*

LEX XLII.

Pene. Dic vt in gloſſ. facit quod dixi ſupra eodeꝫ. l.qui ob rem.

LEX XLIII.

Si quis iurarit. Tutus exceptiōe iuriſiurādi per errorē ſoluens repetit. hoc dicit.

LEX XLIIII.

a **Repetitio.** [a]An ſit debitum, inſpicitur ex ꝑſona eius, cui ſoluitur. hoc dicit. Cōtra. s̃. eo. l.ſi pene. §.j. ⁊ l.ſi a patre. C. eod. Sol. vt in d.l.ſi pene.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Repetitio. Limita vt ꝑ Ro. cōſ. cccclviij. in vlt. dub.

LEX XLV.

SI is qui. Qui ex hereditate ſibi debitũ nõ deducit, repetit. hoc dicit. ¶ Que
ro quid ſi heredi erat debitum naturaliter tantum?
Reſpon. idem, vt l. Stichuz. §. aliquando. infra de ſo
lu. Videtur enim heres ſibi ſoluere ſtatim cũ eſt heres. l. ſi em̃.
infra de euic. ¶ Sꝫ quero, quid repetet, pecuniam nõ debitaz?
certe non poteſt repetere, quia eam nõ ſoluit. Hereditatem? nõ
poteſt repetere, quia eã debite ſoluit. Puto qđ repeteret quã-
titatẽ ſibi debitaz, licet eã nõ ſolueret. l. ſi mulier. ſupra titu. ij.
⁊ l. ſi quis accepto. eod. titu. Illam enim quãtitatẽ ſoluiſſe vide
tur. Cõtra predicta facit ſupra eod. l. qui exceptionẽ. §. ſi pars.
Solu. ibi fuit ſoluta certa ſpecies, hic fuit ſoluta quedã iuris
vniuerſitas, vt puta hereditas, que continet omnia debita ⁊ cre
dita ⁊ ſimilia. Et ſic iſta pecunia poteſt videri ſoluta, quia de
ipſa hereditate deduci poteſt. facit infra de impẽſis in reb. do.
factis. l. quod dicitur. §. ſi dos.

LEX XLVI.

QUi heredis. Hanc legem habuiſtis decla-
ratam ſupra eodem, in l. ſi pro
curator, dic vt ibi.

LEX XLVII.

1 ☞ Fideiuſſor videtur habere mandatum de ſoluẽdo.
2 Mandatum habens ſpeciale ad aliquid agendum, videtur ha-
bere etiam mãdatum ad ea que veniunt neceſſario ad mãdatũ.

a **INdebitam.** [a] Iſta eſt lex valde notabilis,
ſi fideiuſſor ſoluat indebitũ,
debitori cõpetit repetitio, ſi eius nomine eſt ſolutuz,
vel fideiuſſori, ſi ſuo ꝓprio nomine ſoluerit, hoc dicit.
1 ¶ Nota tu iuuenis, † qđ fideiuſſor videtur habere mandatum
de ſoluendo. ¶ Secundo nota diſtinctionem huius legis. ad qđ
facit infra mandati. l. Papinianus. ⁊ quod ibi notat. ¶ Op-
ponitur d. l. ſi quis alicui. i fine. infra de acquir. hered. Solutio
hic habebat mandatum, ibi, non, quia erat reuocatum per furo
rẽ. ¶ Opponitur de l. ſi procurator. ſupra eodez. vbi videtur,
quod requiratur ſpeciale mandatum, vt ei cuius nomine ſolui
2 tur indebitum, competat repetitio. Solutio, dico † quod illud
quod dicitur, quod requiritur ſpeciale mandatũ, debet intelli
gi vel quod idipſum principaliter mandatur, vel aliud ad quod
ipſa ſolutio neceſſariam habeat conſequentiã. Hic eſt caſus in
hac lege. Hoc tene menti in omnibus caſibus, in quibus requiri
b tur ſpeciale mandatum[b] ſi mandatur aliquid nominatim, ad
quod habeat neceſſariam conſequentiam illud, quod per ſe re-
quirit ſpeciale mandatum, iſto caſu veniet ſub virtute precedẽ
tis mandati, vt hic, ⁊ l. ij. ſ. de iuriſdict. omni. iudi. ⁊ l. ad rẽ mo
bilem. ⁊ l. ad legatũ. ſ. de procurato. Facit eodem titulo. l. qui
proprio. §. item queritur. ⁊ l. vel in operis. ⁊ ideo licet ad peten
c dam reſtitutionem[c] requiratur ſpeciale mandatum, vt ſ. de mi-
nori. l. illud in fine. ⁊ l. ſequenti. tamen quando reſtitutio petit
incidenter, ita quod id quod erat ſpecialiter mandatum, nõ põt
aliter expediri, ſpeciale mandatum non requiritur, quoniam il
lud quod ſpecialiter erat mandatum, habet neceſſariam conſe-
quentiam ad reſtitutionem. De hoc dixi plene de oper. noui. nũ
ti. l. cum procurator. in fin. ¶ Opponi. de l. cum procurator. in
fi. Sol. ibi ſequẽtia non ſequebantur de neceſſitate ad precedẽ-
tia hic ſic. ¶ Opponit de l. fin. §. Titius. ĩ. eod Sol. dic vt ibi.
* *Hoc eſt dicere, quod ibi non habebat neceſſariam cõtumaciã,
hic vero ſic. Vel dic ſecundum Oldrad. qđ prout ibi intelligi
tur, quod procurator poſſit denuntiare, ſed nõ remittere. Ille
intellectus nõ eſt bonus quia ⁊ remittere poteſt vt ĩ. quod vi,
aut clam. l. iij. §. ſed ſi permiſerit. verſic. non tantuz. vnde nõ eſt
* contra.*

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Indebitam. Ad hoc late per Bar. in l. ſi quis mãda-
to. ſ. de nego. geſtis. ⁊ in l. j. ⁊ ibi Bal. C. de dolo. Et quid ſi fide
iuſſor ſoluit vſuras indebitas, an repetat a reo, an a creditore,
vide no. Bal. in l. cõſtitutionibꝰ. C. de vſuris. Adde vt per Ab.
cõſi. vij. ij. lib. ¶ POMA. Pro extẽtione iſtius tex. ⁊ l. Papinia-
nus. infra manda. vide Pau. l. qui ſe debere. ante fi. ſ. tit. j.
b ALEX. ¶ Mandatum. In caſibus emergẽtibus nũquã requi-
rit ſpeciale mãdatũ, licet in principalibus ſic. ⁊ vide Bar. in l.
filius ĩ. de don. ⁊ Bar. in l. illud. §. j. ſ. de minori. ⁊ qđ no. Ang.
in l. ij. ſ. de iuriſ. om. iud. Sꝫ qđ ſi in mãdato exprimant aliq ca
ſus requirentes ſpeciale mandatũ, vel etiã nõ requirẽtes, poſt
ea ſubdatur clauſula generalis, in quibuſcũque aliis an cõpre
hendat alios caſus requirentes ſpeciale mandatum, ⁊ an maio
res, vel minores, vide qđ legitur ⁊ notatur in Clemẽt. nõ poteſt
de ꝓcur. ⁊ per doc. in c. ſedes. de reſcri. ¶ Adde Ro. cõſi. cxiiij.
inci. viſis. vbi conſuluit qđ procurator ſpecialiter cõſtitutꝰ ad
accipiendũ cẽtum mutuo, tamen poteſt ſe obligare ad cambia, ⁊
vſuras illius mutui, tanquã acceſſoria, licet trãſcenderent ſum
mam centum.
c ALEX. ¶ Reſtitutionem. Adde Imo. in c. ſciſcitatus. de reſcri.
vbi etiam dat notabilem limitationem, ⁊ etiam Bal. in d. l. illud.

LEX XLVIII.

1 ☞ Si, ⁊ cum, quando differant.

a **QUid promiſit.** [a] Inter, ſi ⁊ cũ, nõ eſt dif-
ferẽtia. h. d. ¶ Opp. de
1 l. centeſimis. §. ſi. de ver. obli. Sol. † quando iſte dictio-
nes apponuntur circa ſubſtantiam obligationis,
circa voluntatẽ, tũc eſt differẽtia inter ſi, ⁊ cuz, vt ibi. Sed quã-
do opponuntur circa extrinſeca, tunc non eſt differentia vt hic,
doc ſcilicet Gulie. ⁊ alij tractant hic iſtam materiam de dictio-
b ne ſi, ⁊ cum. Tu dic pleniſſime vt d. l. centeſimis. in fi.[b]

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Qui ꝓmiſit. An gl. fi. hic ſit vera, vide Ang. ⁊ Imol.
in l. ſtipulatio iſta. §. inter certam. de verb. oblig. in fi.
b ALEX. ¶ In fi. Et per Bar. in l. quodcunque. §. non ſolum. e. tit.

LEX XLIX.

1 ☞ Condictio indebiti perſonalis eſt.
2 Indebitum recipiens ſi non eſt ſoluendo, an detur actio contra
eum qui proficit.
3 Mutuo facto pauperi, de quo filios alimentauit, poteſt
tra filios, qui habent bona materna.

1 **HIs ſolis.** * Hec cõdictio eſt ꝑſonalis,
dat cõtra eum cui ſoluitur, nec eſt
a in rẽ ſcripta, ideo nõ datur cõtra eũ, cui ſolutio pro-
2 cit. h. d. ¶ * Querit gl. ⁊ eſt notabilis queſtio.[a] quid
ſi ille, cui eſt ſolutũ, nõ eſt ſoluẽdo, an detur repetitio cõtra eum
cui proficit? Glo. dicit quod ſic, ſi cauſam lucratiuã habuit, al
ſecus, arg. ſ. de eo per quẽ factũ erit. l. ſi. ⁊ ĩ. de leg. j. l. plane.
§. j. ꝙ tenent doc. facit qđ dixi ſ. ſi cer. pe. l. ſi eum ſeruum. Ex
3 argumẽto ad q. † ꝙ ſi ego mutuaui pecuniam pauperi[b] ⁊ eſ
b ti non ſoluendo, qui ex pecunia alimẽtauit filios, vtrum po
agere cõtra filios, qui habent forte res maternas. Et hic eſt
c gu. ꝙ ſic. Cogitabitis.[c]

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Queſtio. Adde Bar. in l. cũ fundus. §. ſeruum. ſi cer.
per. In contrarium vide Cy. ⁊ Bal. in l. j. in fi. C. de rep. que fiunt
in iudicio. ⁊ quod ibi dixi in fi.
b ALE. ¶ Pauperi. Latiꝰ per Bal. in l. fi. C. ad Mace. Adde qđ
Ro. hic alle. pro ſingulari in ſin. ccxviij. ⁊ Cepo. cau. cccxxvij. Et
pro hoc dicit d. meus Fran. Pet. in l. ſi eum ſeruum. ſ. ſi cer. pe.
alleg. in arg. tex. in l. ei qui. C. quod cum eo.
c POMA. ¶ Cogitabitis. Vide Ro. cõſil. ccccxlviij. ⁊ vide Mart.
Laudeñ. in trac. ſuo de milite, inci. miles. Et pro iſta queſtio. fa-
cit tex. l. ſi ⁊ me ⁊ Titiũ. in ratione decidendi, ⁊ in l. ſi eum ſeruũ.
ff. ſi cer. pe. ⁊ in l. ei qui ſeruo. in fi. C. ꝙ cũ eo. Vide Ro. ſin. cxij.
Cre. notabili ſuo xxxvj. Et certe iudicio meo, ad iſtam q. multũ
facit l. ſi eum ſeruum, hic alle.

LEX L.

* **QUod quis.** Soluens ſcienter indebitum
repetit. h. d. * Iſta lex videtur
eſſe contra totum hunc titulum, niſi intelligatur, vt in-
telligit hic glo. Et notanter dixi in ſummario, ſolã re-
tentionem, quia ſecus eſt, quando vltra eam habet petitionem
caſu, quo ſoluat, vt in toto iſto tit. Item contra totum iſtum ti-
tulum videtur l. quoniam. ĩ. de cond. fur.

LEX LI.

EX quibus. Qui habet ſolã retentionem, ſol-
uẽs nõ repetit. h. d. Caſum pone,
vt ſ. eo. l. ſi in area. ⁊ declara, vt ſ. eo. l. qui exceptionẽ.
§. ſi pars.

LEX LII.

1 ☞ Cauſa eſt de preterito, res vero de futuro.
2 Cauſa de preterito ſi eſt falſa, an competat repetitio.
3 Condictio indebiti, oritur ex quaſi contractu.
4 Tutus exceptione doli, ⁊ ſoluens quando repetat.

a **DAmus.** Datum ob cauſam de preterito non
obligatoriũ, nõ repetitur, datum ve-
1 ro ob cauſaz de futuro, cauſa nõ ſequuta repetit. hoc
b dicit. ¶ Nota † differẽtiam[b] inter cauſam, ⁊ rem, quia
c cauſa eſt de preterito, ⁊ res de futuro, licet lex iſtis vocabulis
abu

abutatur,vt vidiſtis s̃.titu.ħ.per totũ.¶ Secũdo nota quod
2 licet cauſa de preterito ſit falſa,non competit repetitio.¶ *Cõ
tra hoc oppo.de omnibus legibus iſtius titu. Solu.dicit glo.
Intellige quod hic ſoluit non putãs ſe teneri,ſed quia volebat
donare.Intellige iſtam gloſſ.quod non putabat ſe teneri ideo,
quia cauſa,propter quam dabat,non erat obligatoria de ſui na
tura.Ita videtur ſentire gloſſ.hic in fine.vt puta,ſi do,ideo qꝛ
bene fuiſti preliatus, vel quia bene geſſiſti negotia mea.l.demõ
* ſtratio.§.j.ĩ.de conditioni.⁊ demonſtratio.* Secꝰ eſſet,ſi darẽ
ob cauſaꝫ,que eſt obligatoria,vt puta quia inter me,⁊ te fuit fa
cta tranſactio,que eſt cauſa obligatoria,⁊ tamen inter te,⁊ me
* nulla erat tranſactio,vt infra patebit.]¶ Contra hoc oppo.⁊
videtur:quod etiam quando datur ob cauſam nõ obligatoriã,
competat repetitio.s̃.eodem.l.ſi non ſortem.§.ſi quis falſo.⁊ §.
ſi quis quaſi. Solu.intellige hic ob cauſam non obligatoriam
per ſe.nec per aſſeſſoriam alterius obligationis,vt in cõtrarijs,
nec alicuius lucri acquiſitoriam,vel damni excluſoriam.l.is cui.
s̃.eo.⁊ ibi dixi,⁊c.¶ Opp.ſecundum gl.s̃.eo.l.eleganter.ĩ prin.
Sol.ibi erat cauſa obligatoria,ſcilicet tranſactionis.¶ Opp.
de l.cum tale.§.falſaꝫ.ĩ.de conditio.⁊ demonſtrat.Sol.dicit gl.
quod hec lex determinatur per illam,quia ſi dans nõ erat alias
daturusᵈ ſi ſciuiſſet cauſam falſam, competeret repetitio. Hic
aduerte in lege contraria nil de repetitione tractatur,ſed vtrũ
legatum vitieturꝰ reſpectu falſe cauſe.Et ideo eſt aduertẽdum,
quia legatum conſiſtit ex ſola voluntate teſtãtis. Unde ſi appa
ret teſtantem alias legaturum non fuiſſe, vitiatur legatum, vt
3 in contrario,ſed condictio indebiti†oritur ex quaſi contractu,
e vt s̃.e.l.ſi in area.ᵉ⁊ ideo eſt neceſſe,quod appareat,hãc mẽteꝫ
ſcilicet,quod alias daturꝰ nõ erat,fuiſſe expreſſam,vel ab vtro
que intellectam alias ſecus,vt l.ſi repetendi.C.de condictio.ob
cauſam.⁊ s̃.tit.ħ.l.iij.§.ſi quis quaſi.circa finem.¶ Opponitur
de l.demõſtratio.§.j.ĩ.de conditio.⁊ demonſtratio.Solu.quã
doque cauſa exprimitur per modum cauſe ſeu cauſaliter,vt ꝑ
dictionem,quia,⁊ per,ideo,⁊ ſimilia,tunc procedit qđ ſupra dixi.
Quandoque cauſa exprimitur cõditionaliter,vt per ſi,⁊ tũc
videtur agi,vt ita demum traditio illa,vel diſpoſitio habeat effe
ctuꝫ ſi cauſa eſt vera,alias ſecus,vt l.contraria.¶ Opponitur,
4 †tutus exceptione doli odioſa ſoluens per errorem nõ repetit.
s̃.eo.l.qui exceptionem.§.primo.ſed hic erat tutus exceptione
doli,ergo ⁊c.Gloſſ.dicit,quod hoc poteſt procedere ĩ legatis,
ſed in ſolutione inter viuos non,quia ſoluens nullo modo tene
batur,⁊ ſic nõ obſtat exceptio doli,ſed erat exceptio facti,vel in
tentionis.Tu dic in legatis,⁊ in obligatione inter viuos idem
eſſe.Nam poſito quod quis eſſet tutus exceptione doli in caſu,ĩ
quo loquimur,non eſt exceptio doli adhibiti in promittendo,
ſeu contrahendo,ſed in petendo,que exceptio nõ impedit repe
* titionem,d.l.qui ſe debere.s̃.ti.ħ.⁊ eod.s̃.l.qui exceptionẽ.*vt
materiam iſtorum contrariorũ,⁊ huius legis colligas,⁊ dicas
plene ſic. Cum queritur,quando datum pro falſa cã poſſit repeti.
Aut cauſa,pro qua datur,eſt de futuro,⁊ tunc ſi cõſtat de
mente donantis clarum eſt. In dubio autem dic,quod ſi conti
net fauorem dantis,preſumitꝰ cauſa finalis:⁊ ſic, niſi illa cauſa
ſequatur,poterit repeti,vt l.iij.§.fina.de donat.⁊ s̃.de cõdi.ob
cau.per totum. Ideꝫ dicendum ſi continet fauorem publicum.
vt C.de donat.ſi quis pro redemptione.⁊ ĩ.de iure dot.l.ſi er
go.ſecus,ſi continet fauorem recipientis tantum:Quia tũc ꝓ
ſumitur cauſa impulſiua adeo quod poſito quod non ſequatꝰ
illa cauſa nõ põt repeti.ĩ.de condit.⁊ demon.l.Titio centum.
in prin.Si vero cauſa,pro qua datur,eſt de preterito,tũc dic
aut apparet ipſum alias non daturum,⁊ preſumitur finalis.vt
l.cum tale.⁊ l.demonſtratio.alle.in gl.j.Aut eſt dubium.⁊ tunc
in vltimis voluntatibus preſumitur impulſiua ⁊ ideo poſito
quod non ſit vera non repetitur.Inſti.de lega.§.longe.Et l.j.
⁊ ij.C.de fal.cau.adiec.lega.Ratio,quia in eis ſunt homines ma
gis liberales in contractibus autem dic,Aut ſciebat donans
cauſam nõ ſubeſſe,⁊ non repetit vt s̃.eo.l.quod quis.Si ignora
bat,tũc aut dedit pretextu cauſe obligatorie,⁊ tũc preſumitur
cauſa finalis,⁊ ſic datũ repetitur.l.eleganter.s̃.eo.⁊ not.in prin
cip.magne glo.Hic auteꝫ dedit pretextu cauſe nõ obligatorie:
⁊ tunc debet preſumi cauſa impulſiua,⁊ ſic non repetitur,etiã
ſi ſit falſa vt hac lege,inſpecta tamen qualitate perſonarũ dan
tis,⁊ recipiẽtis.vt.l.Neſenniꝰ.s̃.de nego.geſt.⁊ ĩ.de dona.inter
* vi.⁊ vxo.l.ſi ſeruus communis.§.ſi.ſecundum Iaco.Butri.*

ADDITIONES.

a ALEX.¶ Damus.Alle.iſte tex.quod condictio ob cauſaꝫ,nõ
põt concurrere cũ cõdictione indebiti,vide Ang.⁊ Imo.⁊ ple
nius per Lud.in l.ij.§.⁊ harum.de verb.obli.
b POMA.¶ Differentiam.Uide Alex.conſi.lxxvij.in fin.volu.ij.
vbi ponit exemplum.
c ALEX.¶ Rem.Uide Bar.in l.demõſtratio.§.quod autẽ.ĩ.all.
d ALEX.¶ Daturus.Adde omnino Bar.in l.ſi cum te.s̃.de pac.
e ALEX.¶ In area.Uide gl.⁊ qđ ibi habetur in l.qđ quis.s̃.eo.

LEX XLIII.

i ☞ Circuitus propter equitatem euitatur.

DOminus. Iſta eſt fortis lex. Solutũ inde
bite ſi non eſt tranſlatũ dominiũ
vendicatur a domino,ſi eſt tranſlatum, condicitꝰ ab
eo immediate,ad quem in veritate ſpectat,vt euitetꝰ
* circuitus,hoc dicit.* Uel ſic ſecundum Iac.Butrig. Seruus
non poteſt nummos peculiares trãſferre pro libertate putatiua,
ſed alius pro eo ſic,⁊ ille repetit.Uel ſic. Ex equitate vitatꝰ
* circuitus,h.d.Iac.Butrig.*¶ †No.quod euitatur circuitus
i propter equitatẽ. Item habuiſtis in l.cum fundus.§.ſeruum
tuum imprudens.s̃.ſi cer.pet.⁊ s̃.vſufru. quemadmodum ca.l.
ſi vſuſfructus in princi.Aduerte quia iſta gloſſ.eſt multum ſub
tilis.¶ Oppo.ad princip.⁊ videtur quod ſemper intelligatur
permiſſum ſeruo tuo vt ſoluat de peculio,vt s̃.titu.ħ.l.iij.§.fin.
Sol.ibi teſtamentum valebat,hic erat inualidum. ¶ Secun
do oppo.ad ſecundam partem,iſte extraneus ſoluens volebat
donare ipſi ſeruo,⁊ per conſequens ipſi domino debet cõpete
re repetitio.s̃.titu.ħ.l.qui ſe debere.§.ſed ſi cum ſciret.⁊ l.ſi do
naturus.in prin.Huius timore dicit gl.fateor contrariũ de ri
gore,de equitate vero procedit hec lex.Et ratio equitatis eſt,
quia extraneus volebat donare ſeruo,ita quod non domino.
Putabat enim ex hoc ſeruum ad libertatẽ peruenire. Ex quo
apparet,quod nõ habuit animum,vt perueniret ad dominuꝫ.
l.paterfa.teſtamẽto.ĩ.de here.inſti.⁊ Inſt.de vulga.ſubſt.in fi.
⁊ erat equitas in duobus.Primo eo, quod ſibi datur repeti
tio,ſeu reſtitutio.⁊ huius cauſa eſt error,vt dixi. Secundo,eſt
equitas in eo,qđ ſibi datur repetitio directo,⁊ huius cauſa,vt
euitetur circuitus,vt hic,⁊ hoc prout intelligimus quod extra
neus volebat ſeruo donare.Alij tamen huius timore intelligũt
in eo,qui ſoluit mandato ſerui,nec volebat donare,vnde habet
contra dominum,ſerui actionem de peculio.In peculio autem
eſt iſta actio vt poſſit repeti ab eo, cui eſt ſolutũ:ergo tenetur
illã cedere.ĩ.de peculio.l.quod debetur.Et ſecundum hoc aget
hic iſte ſoluens ex actione ceſſa. Sꝫ certe tex.iſte videtur velle
quod agat iure ſuo abſqꝫ ceſſiõe actionis:⁊ ideo teneamus pri
mam.Uel verius vt puto,ponamꝰ cauſaꝫ ſimpliciter,vt litera
iacet in eo,qui ſoluit ꝓ ſeruo,nec apparet an habuerit animũ
donandi,vel non,quo caſu cum ſoluat ob cauſam fauorabilem,⁊
piam,ſcilicet cõſequendi libertatem,ſi quidem cauſa ſequatur,
videtur donare,ſi cauſa non ſequatur,non videtur donare,ſed
poteſt repetere,ſicut dicimꝰ in dote,l.ſi ego.in princip.infra de
iure dotiũ.vidiſtis in l.ſi extraneus.ſupra titulo ſecundo. Sꝫ
contra hoc oppo.ſecundum hoc ipſi ſoluẽti de rigore daretur
repetitio.dicta l.ſi extraneus.⁊ l.ſi ego. Sol ibi loquitur quã
do extraneus principaliter contraxit,⁊ ſuo nomine dotem con
ſtituit ꝓ muliere:hic vero ſoluit nomine ſerui,⁊ eius rogatu,
vt dicit tex.quo caſu domino datur repetitio de rigore.Sicut
etiam dicimus in d.l.qui ſe debere,quod mulieri ratuꝫ habenti
daretur repetitio,vt no.in ꝑe.glo.illius legis,ſicut etiam dici
mus in procuratore ſoluente indebitum ex ſpeciali mandato,
quia dominio repetitio datur,ſupra eod.l.ſi procurator.ſed qꝛ
dominus iſtã actionem tenetur cedere ſoluenti,ideo de equita
te ſoluenti datur directa repetitio cauſa euitãdi circuitus. Si
mile in dicta l.cum fundus.§.ſeruum tuum.ſi certum petatur.
ſupra,⁊ dixi ibi. ¶ Opponitur,⁊ videtur qđ hoc ſecũdo caſu
domino detꝰ vendicatio,quia videtur dominium eſſe trãſlatum
in ſeruum,⁊ per conſequẽs acquiſitum domino.l.acquiritur.
infra de acquirendo rerum domi. Solutio,dico,quod domi
nium recta via tranſiuit in accipientem.l.ſed ſi pater.§.primo.
infra ad maced.ideo domino non datur vendicatio,quia non da
retur ſeruo,etiã ſi liber eſſet.¶ Ultimo ad id quod hic dicitꝰ
de euitando circuitu,opp.infra,ad l.Rhod.de iactu.l.ſecũda,
in princip.Gloſſ.non ſoluit,veritas eſt,quod etiam ibi poteſt
* euitari circuitus,vt ibi not.per gloſſ.* Uel dic,qđ ibi eſt ratio
quia naturaliter circuitus non poterat tolli,vt daretur actio
contra eum,cũ quo non erat cõtractũ,nec quaſi.argu.ĩ.mand.
l.ſi procuratori.in princ.Uel dic quod regulariter circuitꝰ nõ
euitatur ſine cauſa, vt ibi.ſed cum cauſa.ſic,vt hic.Et eſt iuſta
cauſa hic,quia ipſemet,qui repetit pecuniam,ſoluerat,licet no
mine ſerui,⁊ propter eius libertateꝫ,alias non daturus,ſecun
* dum Butriga.*¶ Contra hoc oppo.de l.cum in plures.§.meſ
ſem.ff.loca.⁊ in l.ſi ſic.in fine,infra.de leg.j.⁊ l.Iulianꝰ.§.penul.
infra de actio.empti.Huius gratia dicas breuiter ſic,Quãdo
que queritur vtrum circuitus ſit euitandus a legũ conditori
bus.Et dicendum eſt quod ſic,inquantum poſſunt.C.cõmunia

de leg. l.j.⁊ ff. vſufructu. quemadmodum caueat. l.ſi vſuſfructꝰ.
in prin. cum multis ſimilibus. Quandoq; queritur vtrum circuitus
euitetur, hoc eſt, vtrum illa actio, quã alias tenetur mihi
cedere, poſſet per me exerceri directo. ⁊ ad hoc vadit iſta lex
circa quod dicas, quandoque mihi, cui debet cedi, competit vtilis
ſine ceſſione, vt in caſibus no. in l. ex legato nominis. C. de legatis.
⁊ de actio. ⁊ obli. l. prima. ⁊ in illis caſibus non eſt dubiũ
quod poſſum intentare vtilem. Quandoq; vtilis mihi nõ competit,
⁊ tunc ſi quideꝫ ille qui debet mihi credere, nõ reperitur,
⁊ tunc potero eam intentare directo, dicta l. prima. de actio. ⁊
obliga. ⁊ infra, de inſtito. l. prima. §. final. ⁊ in l. damni. §. ſi. ⁊ ibi
no. de dam. infect. Si vero poteſt reperiri, tunc poſſuꝫ agere directo,
vt euitetur circuitus, tribus concurrentibus, quorum ſi
quod deficiat, non euitabitur. Primo quod ille cõtra quem agitur,
factus ſit locupletior ex re mea. l. ſi ⁊ me ⁊ Titiũ. ⁊ l. ſi eũ
ſeruum. ſupra, ſi certũ petatur. Secundo, quod ille alius contra
quem habeo actionem liberetur cedendo, ita loquitur hic, ⁊
a dicto §. ſeruum tuũ in prin. Si enim poſſet preciſe compelli[a]
ad ſoluendum, nõ daretur mihi iſta actio, vt not. in dicta l. ſi eũ
ſeruum. ſi certum petatur. De tertio dic vt declaraui tibi in dicto
§. ſeruum tuum imprudens.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Compelli. Vide Bar. ĩ. in l. proxima.

LEX LIIII.

Ex his. Iſta lex eſt ſumma quaſi totiꝰ materie, et ponit ſummarium in toto titulo.

LEX LV.

1 ☞ Conducens a predone non tenetur domino.
2 Predo locans res alienas ad quid obligetur domino.
3 Predoni ſoluens quando ſit liberatus.
4 Soluẽtes abbati intruſo quando liberentur.
5 Locatione facta per abbatem intruſum competit actio, abbati vero ſine ceſſione.
6 Locatione facta a predone actio competit pupillo, ⁊ militi.

Si vrbana. Ex locatione predonis non cõpetit actio domino. Item ex locatione ſerui, vel domini nõ recte ſoluitur predoni,
ſed ſolutũ vt indebitum repetitur, hoc dicit. Hec eſt
lex notabilis ⁊ ſingularis ⁊ ſolennis. Gl. diuiditur in tres partes.
dic vt in ea. ¶ Quero, dicitur hic, ſi vrbana. quid, ſi predia
ruſtica fuerunt locata? Dicit gl. idem. ſi locatio eſt in pecunia,
quaſi aliud eſſet in colono partiario. hoc dicit propter illud, qđ
dicitur in fine legis, quia hoc caſu ſoluerentur predoni fructus
a qui eſſent ipſius domini. ¶ Secundo[a] quero, poſtquam cõductor
ſoluit ipſi predoni, a quo conduxit, eſt liberatꝰ, vt hic. Sꝫ
an antequam ſoluat dominus, poſſit ab eo petere penſionẽ? dicit
glo. quod non. ⁊ hic eſt caſus hic exponendo non repetitur,
1 id eſt, non petitur. Quod not. † quia contra eum, quia predone
2 cõdicit domino, nulla actio datur. ¶ † Quero, dicitur hic, qđ
ipſe predo erit domino obligatus, quero ad quid? Reſpon. puto,
qđ ſit in electione domini, vel agere ad penſiones, quas ipſe
dominus percipere potuiſſet, ſi poſſediſſet. l. ſi nauis. in fin. de
rei vend. vel agere ad penſiones, quas ipſe predo percepit, ſeu
vt cedat actiones cõtra eos quibus predo locauit. l. Julianus.
ſupra de petitio. here. ⁊ ex hoc, quia predo nõ liberatur cedẽdo
actionem, niſi ex domini voluntate, ſꝫ cogitur preciſe domino
ſatiſfacere, nõ habet locum illa equitas qđ poſſit directo dominus
agere contra conductores qui conduxerunt a predone.
3 vt modo dixi in l. dominus teſtamento. in fin. ſupra eod. ¶ Venio
ad vltimã partẽ, ⁊ oppo. † qđ ſoluendo p̄doni ſit liberatꝰ.
vt ĩ. de ſolu. l. qui hominẽ. §. ſi predo. Sol. ibi p̄do reſtituit dño,
b hic ſecus. Itẽ oppo.[b] Inſtit. mand. §. itẽ ſi. ⁊ l. eius qui in prouincia.
ſupra, ſi cer. pet. Sol. ibi preceſſit mandatũ, licet eſſet reuocatũ,
hic vero nullũ preceſſit mãdatum. l. qui hominẽ. §. ſi nullo.
de ſolu. ſubaudi, nec aliqua iuſta cauſa preceſſit, ꝓpter quã deberet
ſoluere predoni, alias ſecus. l. cũ fundus. §. ſeruũ tuũ imprudẽs.
ſupra ſi cert. pet. ¶ Opp. de l. j. §. ſi rẽ. ĩ. depoſi. Gl. ſoluit
vno modo. Tu dic, ꝙ ibi loquit̃ in depoſito, in quo qs tenet̃
c ſolũ de dolo, ⁊ lata culpa. ¶ Venio ad finẽ legis, ⁊ oppo.[c] etiã
qñ fructꝰ nõ ſunt dñi cõdicunt̃ a p̄done, vt hac l. in princ. Sol.
dt glo. nõ condicuntur fructuũ nomine, ſed obuentionum. quid
vult dicere? Credo qđ velit dicere, qđ nõ condicũtur noĩe fructuũ
d qui percipiant̃ ex re, ſꝫ noĩe obuẽtionũ ciuiliũ. l. ſi nauis.[d]
e ſupra, de rei vẽdi. Tu potes contrariũ[e] alio modo ſoluere, vcꝫ
quod qñ fructus non fuerunt dñi indiſtincte condicuntur a predone,
ſed quãdo fructus nõ fuerũt dñi, vt pẽſiones, diſtinguit̃.
aut dñs habet regreſſum cõtra penſionarios, quibus ipſe locauit,
⁊ tunc nõ agitur cõtra predonẽ. vt hic in vltimo caſu. Aut
nõ habet regreſſuꝫ cõtra penſionarios, ⁊ tũc dic, vt hic in prin.
l. cõdicit̃ a p̄done, vt hic in prin, ⁊ l. Julianꝰ. ⁊ ſ̃. de pet. her. ⁊ l. ſi
nauis. ſ̃. de rei ven. ¶ Querit glo. qua cõdictiõe fructus cõdicuntur
a predone? Et dicit glo. quod condictione furtiua. quod
f dic vt in gl. ¶ Vltimo[f] per hanc legẽ poteſt determinari queſtio,
g [g] Quidam abbas † non iuſte electus ingreſſus eſt monaſteriũ,
4 ⁊ fructus recollegit, ⁊ ſoluta eſt ei penſio, an penſionarij ſoluendo
h ſibi liberentur?[h] Et in hoc debes ex predictis diſtinguere,
aut penſionarij conduxerunt ab illo abbate intruſo, ⁊ ſoluendo
* ei liberantur, vt hac lege, in prin. * Aut conduxerũt ab Abbate
vero, vel ab alio monacho vero illius monaſterij, ⁊ tũc ei ſoluendo
non liberantur, vt hic, in ij. ⁊ iij. caſu. Quod intellige, niſi
habeant iuſtam cauſam eum credendi abbatem, vt quia habebat
confirmationem ſuperioris que forte de iure non tenebat, vt in
§. ſeruum tuum imprudens. ſ̃. allega. ⁊ ſ̃. dixi. De hoc per Inn.
5 in c. nihil. de elec. Sed ſi † queratur an ex locatione talis intruſi
6 competat actio vero Abbati. dico ſic ſine ceſſione, licet in † predone
rei priuate perſone requiratur ceſſio, vt ſ̃. dixi ⁊ hoc fauore
i ecclesie. Ideꝫ eſſet in pupillo,[i] ⁊ milite. l. ſi proponis. C. de rei
vendi. ⁊ l. ij. quando ex facto tutorum.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Secũdo. Vide Are. conſi. cliiij. Pan. in conſil. xvj. in
j. vo. Alex. omnino. l. ſi tibi decem. §. cum tamẽ poſſeſſor. ſ̃. de pactis.
vbi concor. alle. ꝙ actus facti per habentem ius putatiue,
non proſunt habenti verum.
b POMA. ¶ Item oppo. Vide Are. conſi. lxxv.
c ALEX. ¶ Et oppo. Et an male fidei poſſeſſor percipiendo fructus
committat furtum, vide Bal. in l. ij. C. de fru. ⁊ lit. expen.
d POMA. ¶ Si nauis. Vide Bal. conſi. ccclxxvj. in j. parte.
e ALEX. ¶ Contrariũ. Sed Bal. in l. ſi traditio. in fi. C. de actio.
emp. intelligit, quod gl. hic velit dicere, ꝙ penſio non eſt fructꝰ.
f POMA. ¶ Vltimo. Vide Alex. conſi. ciiij. ij. vo. ⁊ conſi. cxx. in v.
vo. Fel. c. de quarta. de preſcri. ad fi. ⁊ Are. cõſi. xxxv. co. j. ⁊ lxiij.
⁊ Fel. c. venerabili. de offi. dele. ⁊ do. de Ro. nõ ab re in ti. de fib.
in iiij. deci. in antiquis. late Socy. conſi. xxxij. vide etiam non abre
per Bal. c. ego N. epiſcopus. col. j. de iureiuran.
g ALEX. ¶ Queſtio. Et iſta faciũt ad id qđ dicit Bald. in l. pero.
§. mr̃. de lega. ij. ⁊ ꝙ mandatum, ſiue p̄ceptũ ad aliquẽ vt abbatẽ,
licet ille non ſit verus abbas, illud mandatum adſtringit veruꝫ
abbatem. Licet ſecus in iudicijs, quia iudicium agitatum cum
illo qui nõ eſt verus abbas, non preiudicat vero abbati vt not.
in l. ſi tutor. C. in quibus cau. in integ. reſti. ⁊ ibi Bar. ⁊ Bal. tamen
limita hec dicta, vt per Pau. de Caſt. in l. ſi pro parte. §. verſũ.
per illum tex. in fin. ĩ. de in rem verſo. Item vide ad hoc Angel. ⁊
Paul. de Caſtro in l. ſi tibi. §. cum poſſeſſor. ſ̃. de pac. Adde que
notari voluit Bald. in cap. j. qui ſucceſſores teneantur feudum
confirmare, ⁊c.
h ALEX. ¶ Liberentur. An penſionarij ſoluendo abbati iniuſte
electo liberẽtur. ⁊ facit bonus caſus in l. j. §. ſi rẽ. ĩ. depoſi. Addẽ,
qđ habetur in c. dudũ. el ij. de elec. ⁊ in c. de multa. de preb. ⁊ per
Inn. in c. ſicut. de iureiu. Et iſtis adde Bar. ĩ tractatu de Tyrãnide
in vj. q. ⁊ no. per Bal. in l. ij. C. de ſerui. ibi, nunc de quinto
puncto. ⁊ ibi, ſed quid de ſexto, ⁊c. Adde vt per Bal. conſi. cxlvij.
inci. viſo proceſſu. vbi ponit cui de fructibꝰ ſolui debet, ſi duo litigant
de beneficio. Et an ſoluens Tyranno liberetur, vide Petrum
de Ancha. conſi. lxiiij.
* CLAV. ¶ Lege, in princ. Vide Panor. in c. qualiter poſt obitũ.
verſi. ex quo inferunt docto. extra, de elect.
i ALEX. ¶ In pupillo. Adde Bal. in l. eam quam. C. de fideicom.

LEX LVI.

1 ☞ Interpretatio in dubio fit in cauſam magis impedientẽ.
2 Dubium interpretatur perpetuum.

a Sufficit.[a] Dubia exceptionis perpetue cauſe, dubietate pendente, habent vim
* exceptiõis perpetue. hoc dicit. * Vel ſic, Exceptio, que
1 hꝫ terminũ incertũ, habetur ꝓ parte tua, vt interum
2 ſolutũ ꝑpetue cauſe errore repetat̃. hoc d. Ja. But. * ¶ † Ro.
b ꝙ in dubio interpretamur in cauſam magis impediẽtẽ. ¶ † Item
* no. ꝙ † dubiũ interpretat̃[b] ꝑpetuũ. Facit l. iuriſperitos. in prin.
ĩ. de excuſ. tuto. * Lex iſta ſemper allegatur, quod quando Rex
dicit, Damus tibi talem Seneſcalum, quandiu noſtre placuerit
voluntati, quod iſte Seneſcalus reputatur perpetuus, ⁊ non
* temporalis ratione dubie voluntatis Regis. * ¶ Not. etiam ex
hac lege ſecundum gloſſ. quatuor proportionabilia duo, ⁊ duo,
que dic vt in glo. ¶ Oppo. de l. Julianus. ĩ. de iure dot. vt l. eandem.
§. j. de duob. reis. Glo. dicit, licet ſint proportionabilia hic,
nõ tamen ibi. Tu dic clariſſime ꝙ iſta que hic ponuntur, ſcilicet,
prima duo proportionabilia non ſunt proportionabilia reſpectu
initij, ſed reſpectu effectus, l. pecuniam. ſi certũ petat. ⁊ ibi
not. in gloſ. Item ſecunda duo ſimiliter non proportionabilia
reſpectu initij, vt dixi in l. lecta. ſ̃. ſi cert. petat. ſed reſpectu effectus
ſic, vt hic, contraria vero loquuntur reſpectu initij, ꝙ tunc
non

non ſunt proportionabilia. ¶ Oppo. de l. ſub conditiõe. j. de aſſig. libe. So. vt dicam plene de iſta dubietate in l. Julianus. j. e.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Sufficit. Ad intellectũ huius legis vide no. per Dy. ⁊ Bar. in l. ex diuerſo. §. fi. j. ſol. matr. per Cy. in l. cum quis. in v. q. C. de iur. ⁊ fac. igno.

b ALEX. ¶ Interpretatur. Et no. pulchre Bar. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi pretori. in iij. q. de ope. no. nun. Uide Alex. l. principalibus. ſi cer. pet.

LEX LVII.

Cum indebitum. Ex ſolutione tutoris competit cõdictio impuberi. hoc dicit. Uel ſic. Indebitum ſolutum per tutorem condicitur a pupillo. ¶ Oppo. qd non
a repetat impubes: a quia in poteſtate conceſſa tutori, nõ videtur
b conceſſum, quod ſoluat indebitum. l. ſi procurator. b j. e. Sol. intellige quod hic tutor habebat iuſtam cauſam credendi debitũ ſubeſſe. Simile dixi in l. ſi procurator.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Impubes. Adde gl. in l. ſeruus inſcio. j. de fideiuſ.

b ALEX. ¶ Si procurator. Hanc legem reſtringe, ⁊ declara, vt dixi poſt Jmo. in l. ſi cui legetur. in prin. de leg. j.

1 ☞ Indebite ſolutum procuratori non habenti mandatum ad hoc, repetitur a domino vel ab eodem.

2 Agens contra illum contra quem agere non poterat, non perdit actionem contra illum contra quem poterat agere.

1 §. Creditor. Solutum † indebite procuratori nõ habenti mandatum ad hoc, repetitur a do-
2 mino, vel ab eodem. h. d. ¶ Ex ſi. l. not. † quod qui eligit contra perſonam, contra quam agere non poterat, non perdit actionẽ cõtra eum, cõtra quem agere poterat. Cetera circa hanc l. dic, vt l. ſi procurator. ſupra eodem.

LEX LVIII.

1 ☞ Condictio impoſſibilis, quam teſtator putabat poſſibilem, vitiat legatum.

2 Inſtitutus in re certa hȝ portionẽ coheredis inſtituti in reliquo mortui quem teſtator putabat viuere.

Seruo. a Conditio † impoſſibilis, quã teſtator
1 putabat poſſibilem, vitiat legatum. hoc dicit. Et iſta eſt notabilis, ⁊ ſingularis lex. ¶ Oppo. impoſſibilis conditio nõ vitiat legatum. l. obtinuit. de cond. ⁊ demon. ⁊ Inſti. de here. inſti. §. fina. glo. ponit multas ſol. Tu tene idem, quod licet ſit impoſſibilis, tamen teſtator putabat eam poſſibilem. contraria loquuntur in conditione, quã teſtator putabat impoſſibilem, quod plene examinaui in l. j. de condi. inſtitu. * Iſtam ſolutionem, ⁊ ſequentem de qua in gl. hic in verb. in teſtamento. ibi, vel dic, quod in veritate ⁊c. approbat Jacob. Butri. * ¶ Ultimo Bul. de Cu. inducit hanc. l. ad queſtionem b cum ſua gl. ſi teſtator inſtituit † aliquem heredem ex re
2 certa, ⁊ alium in ſolidum, quem putabat viuere, cum in veritate non viuebat, quia erat mortuus, an heres ex re certa capiet totum? Uidetur, qd non: quia l. j. §. ſi ex fundo. de here. inſti. loquitur, quando teſtator fecit vnũ heredẽ ex re certa, ⁊ nõ aliũ: ⁊ ſic
c putabat portionẽ c ad aliũ nõ peruenturã. Sed in caſu iſto putabat hereditatem peruẽturã ad aliũ. Cõtrarium determinat Bul. quia hic non inſpicitur conditio ſeu opinio defuncti, ſȝ poteſtas iuris, que eſt, vt quis nõ decedat pro parte teſtatus. ⁊ ꝓ parte inteſtatus. l. ius noſtrũ. de reg. iur. ⁊ ꝓbatur in l. ſi miles vnũ ex fundo. j. de teſtam. mili. ⁊ eod. ti. l. ex militari. §. fi. cũ l. ſeq.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Seruo. Hãc limita, niſi iſta impoſſibilitas, quã teſtator putauit poſſibilem, poſſit in eqpollẽti adimpleri, quo caſu diſpoſitio non vitiatur. l. huiuſmodi. §. ſi ita cui. de lega. j. ⁊ l. ab omnibus. §. in teſtamento. eo. tit. Item limita ꝑ tex. ⁊ ibi Bar. in l. legatum ciuitati. de vſufr. leg. ⁊ in l. opus nouum. de ope. pub. per Barto. late in d. l. j. de condi. inſtit.

b ALEX. ¶ Ad qõ. Uid Bar. in l. quoties. §. ſi duo. de here. inſti.

c ALEX. ¶ Portionẽ. Not. iſtud dictũ, quia facit an filius in legitima inſtitutus habeatur loco heredis, quoad ius accreſcendi: ⁊ facit quod ſic. Et ita tenet Bal. in l. quoties. C. de her. inſti. ⁊ not. in l. ex facto. ff. eo. tit. ⁊ iſtud dictũ videtur ſenſiſſe Bart. in auth. nouiſſima. C. de inoffi. teſta. adde Bal. conſi. x. lib. iiij.

LEX LIX.

1 ☞ Solutio eadem non parit liberationem, ⁊ repetitionem.

2 Solutio que parit liberationem non tollit obligationem ciuilẽ nec naturalem.

1 Si fideiuſſor. Si fideiuſſor ſolus eſt liberatus ſoluẽs repetit: ſec a ſi principalis reus ſoluerit. hoc dicit. ¶ † No. qd eadem ſolutio nõ parit liberationem, ⁊ repetitionem. l.
2 cum is. §. j. ⁊ l. ſi non ſortem. §. ſi decem. j. eod. ¶ † No. etiam qd ſolutio, que parit liberationem, nõ tollit obligationem ciuilem nec naturalem, vt hic. facit quod dicam j. eo. l. Neratius.

LEX LX.

1 ☞ Debitor ſoluens, pendente iudicio, non repetit, ⁊ quando, num. 11.

2 Probatio per confeſſionem ſolum cõtra preſumptionem iuris ⁊ de iure admittitur.

3 Probare poſſum in alia inſtantia tendente ad diuerſum qd nõ probaui in prima inſtantia, licet ſuper eiſdẽ articulis ſint recepti teſtes ⁊ publicati in alia inſtantia.

4 Sententia lata pro vno ex duobus reis prodeſt alteri.

5 Sententia non probat, niſi quatenus ex ea infertur.

6 Soluens poſt ſententiã abſolutoriam quando repetere poſſit.

7 Compromiſſo ſi eſt appoſita clauſula, laudum non poſſit reduci ad arbitriũ boni viri ſi aduerſarius fuit abſolutus, ⁊ pena petatur, an ille, contra quem pena petitur, poterit probare laudum iniquum.

8 Sententia licet ſit iniuſta, tamen operatur vt poſſit agi ad penã.

9 Exceptionem ſolutionis vel pacti opponens non videtur confiteri intentionem aduerſarij.

10 Exceptio oppoſita, ⁊ diſcuſſa in vno iudicio, quando poſſit in alio iudicio refricari.

12 Statuto ſtante, quod contra inſtrumentum non poſſit opponi exceptio ſolutionis niſi probetur per aliud inſtrumẽtum, ſi ſoluo, quia non poſſum probare per inſtrumentum repetam quod primo ſolui per condictionem ſine cauſa.

13 Exceptio facti, ⁊ intentionis perimit obligationẽ ciuilem, ⁊ naturalẽ, ⁊ tutus illa exceptiõe quocunque errore ſoluẽs repetit.

14 Exceptiones iuris elidentes actionem, ⁊ impedientes repetitionem quenam ſint.

Exceptio pacti de non petendo, ⁊ iuriſiurandi, tollit naturalẽ. ⁊ ciuilem.

15 Exceptio preſcriptionis tollit obligationem ciuilem, ⁊ elidit effectum naturalis.

16 Exceptio rei iudicate tollit ciuilem, ⁊ non tangit naturalem.

17 Exceptio rei iudicate eſt inducta ad rigorẽ iuris cõſeruandũ.

18 Exceptiones peremptorie nec ciuilem nec naturalem tollũt, ſȝ vtranque elidunt.

19 Exceptio litis pendentie non perimit, nec elidit naturalem nec ciuilem obligationem, ſed ſolum elidit actionem.

20 Exceptio litis pendentie poteſt dici, quod ſit inducta ad rigorem iuris conſeruandum.

21 Sententia facit ius, ⁊ in quibus caſibus.

22 Aliud eſt dicere, ſententiam facit, ⁊ aliud qd continetur in ſententia, habetur pro veritate.

24 Sententia condemnatoria in actione perſonali producit actionem. Item an inducat obligationem, ⁊ quam. 25.

26 Obligatio naturalis dicitur de iure gentium.

27 Parere maioribus noſtris eſt de iure naturali, gentium.

28 Sententia formiter lata, puta rem venditam eſſe, parit actionẽ vtilem ex contractu.

29 Sententia abſolutoria quam obligationem tollat, ⁊ quos effectus producat. nu. 30.

31 Reſtitutio in integrum producit exceptionem, ⁊ non tollit nec ciuilem nec naturalem obligationem, quando aliquis petit per in integrum reſtitutionem ſe liberari ab aliqua obligatione.

32 Naturalis obligatio ſola, licet non ſit habilis, ad producendã actionem, eſt tamen habilis ad eam conſeruandam.

33 Sententia quando eſt lata dolo actoris, tũc probari poteſt contra ſententiam.

34 Exceptio quando tollat ipſo iure actionem, ⁊ quando obligationem.

35 Debitum ſub duabus conditionibus cõtrarijs alternatiue poſitis, quando peti poſſit.

36 Compenſatio de debito an poſſit opponi contra verum debitorem abſolutum.

37 Repeti quãdo poſſit quando aliquid debetur obligatione diuiſa in plures conditiones, ſi ſoluatur.

38 Solutum pendente dubietate quando poſſit repeti.

39 Reformationis ſi ex forma repreſalie reuideri debeãt ꝑ duos bonos viros, an iſto medio tẽpore, antequam reuideantur poſſit fieri executio.

Julianus verum. Subtilis eſt hec lex ⁊ in ſumma breuiter h. d. Quod ex nullo euentu inducit, id dubietas nõ inducit, ⁊ qd in omnem euentum certũ eſt debitum iri, ab eodem vt indebitum non repetitur, ſecus ſi diuerſe perſone illud debiture ſint. h. d. tota lex. Primo ponit dictũ Juliani. Secundo ponitur caſus dicto Juliani diſſimilis ſecũ-

dum quoſdam iuriſconſultos. Tertio ponitur dictū dicto Iuliani
diſſimile ſecunduʒ omnes. Quarto ratio differentie inter
illos duos caſus oſtēditur. Secūda ibi, vbi autem. Tertia ibi,
idemque. Quarta ibi, ſed hoc diſſimile. Itē prima pars ſubdiuiditur
in tres, quia primo ponitur dictum Iuliani. Secundo
eius probatio per arg. Tertio eius probatio per ſimile. Secūda
ibi, quia nec abſolutus. Tertia ibi, ſimilemque. Caſuʒ in terminis
pone in nube, vt litera iacet tamē infra in contrariis recitabo
magis plene examinando per lecturas. Notabilia erūt
multa in hac l. que tamen venient declaranda ſecundum diuerſitatem
lecturarū, ⁊c. ¶ Ideo intro glo. ⁊ oppo. quia poſtquam
ſoluit non poteſt ſequi abſolutoria, vel cōdemnatoria, ſed ſoluʒ
abſolutoria ab obſeruatiōe iudicij. vt inſti. de perpe. ⁊ tempo.
ac. in fi. hic dicitur contrarium, quare male. Huius timore principiū
legis noſtre legitur per gl. tribus modis principaliter.
Primo quod in verſi. quia nec abſolutus. mutet caſum, ⁊ loquitur
de eo qui ſoluit poſt ſententiam abſolutoriam, ⁊ ſic nō dicitur
quod abſoluatur diffinitiue poſt ſolutioneʒ. ⁊ ſecundū hāc
1 lectu. ſic forma caſum. Si † debitor ſoluit pendente iudicio, non
poteſt repetere, hoc primo. Probatur, non poteſt eſſe melioris
conditionis, qui eſt in caſu dubij, quam qui eſt in caſu certi. ſed
qui eſt in caſu certi puta qui eſt condemnatus, ⁊ ſoluit, nō repetit.
Itē ſi eſt abſolutus, ⁊ ſoluit, non poteſt repetere: quia remanet
naturaliter obligatus, ergo multo minus repetit q ſoluit
pendente iudicio. hoc dicit vſque ad verſi. ſimilēque. vide literam,
⁊ vide etiam glo. primam in principio. ¶ Ad iſtam lec. oppo.
a gloſſ. ibi ſecundum autem primum ſententia habetur pro
veritate. l. res iudicata. de regulis iuris. ⁊ ſ. de ſtatu hom. l. ingenuū.
Sed ſi per ſententiam abſolutoriam declaratum eſt quē
non eſſe debitorem, ergo ſi poſtea ſoluit per ſententiā, apparet
quod ſoluit indebitum, ergo poteſt repetere. Huius timore gl.
duo notabiliter ſoluit diſtinguendo, Aut iudex abſoluit reuʒ,
quia actor non probauit, ⁊ tunc procederet hoc principiū, quia
poſtea quando agitur contra eum cōdictione indebiti, poterit
probare quod nō probauit prius. Aut iudex abſoluit, reum tāquam
non deberet, vel non debuiſſet, ⁊ tunc reus poſtea ſoluēs
repeteret, quia hec ſententia pro veritate habet̃. Vide hanc gl.
in d. ver. ⁊ ſigna eam quia eſt notabilis, ⁊ male notata per alios,
⁊ ad quid ſit notabilis. j. declarabo ſtatiʒ defendendo eā ab impugnationibus.
Ad iſtam ſolu. oppo. Pet. ⁊ etiam Nico. Ma.
ſententia non poteſt retractari pretextu nouorum inſtrumētorum,
vel nouarum probationum, vt C. de re iudic. lege, ſi ſub ſpecie.
⁊ infra de re iudica. l. Imperatores. Si ergo abſolutus eſt
aliquis, qꝛ non eſt probatum, non poteſt de cetero probari cōtrarium.
Unde idem eſt dicere, abſoluo te, quia non debes, vel
quia non probatum. Pro hoc videt̃ tex. in l. ſi quis rem a non
domino. j. de excep. rei iudi. vnde ipſi recedunt ab ipſa lectura
glo. ⁊ legunt alio modo, ⁊ dicebat Nic. Ma. quod hoc debet intelligi,
quod reus confitebatur debituʒ preciſe, ſed allegabat ſe
abſolutum per ſententiam. Et ad hoc reſpondet Iuriſconſultus,
quod ſententia naturalem obligationem non tollit. Sed ſi
ipſe negaret omnino debitum, non poſſet probari contrarium.
Ita dicit ipſe. Iſta lectura placet, ⁊ puto quod ſit vera in ſe, qꝛ
poſito quod ſententia declaret queʒ non eſſe debitorem, iſto caſu
ſententia non facit ius, ſʒ inducit preſumptionem iuris, ⁊ de
2 iure quod ita ſit, cōtra quam * preſumptionem admittitur probatio[b]
b ſolum per confeſſionem, vt in aut. ſed iam neceſſe. C. de
don. ante nup. ⁊ in corpore vnde ſumitur. cum ſua gloſſ. Uñ ſi
reus nō negaret debitū preceſſiſſe, ſed ſolum vellet ſe defendere
ex ſententia, hec opinio eſſet vera. Sed inquantum iſti damnant
glo. noſtram, male dicunt, ⁊ in hoc eſt aduertendum, nam
verum eſt, quod illud quod non probaui in vno iudicio, nō poſſum
probare iterū in eadem inſtātia, vel in alia, que tendat ad
idē, vt d. l. ſi ſub ſpecie. ⁊ d. l. Imperatores. ⁊ C. de proba. aut.
3 at qui ſemel. ſed in alia inſtantia † que tendit ad diuerſum fineʒ
potero ꝓbare qd i alia non probaui, ſeu in prima, licet ſuper eiſdem
articulis in alia inſtātia ſint recepti, ⁊ publicati teſtes,
c vt extra de teſtib⁹. c. veniens, ⁊ c. cuʒ in tua. ⁊ ibi no.[c] ⁊ hic eſt caſus
ſecundū hāc notabilē gl. Videatis iterum hanc gl. quā probo
vobis per predicta capitula. Non obſtat l. ſi quis rē a nō domino.
quia ibi fuit reus abſolutus, quia probauit ſe dñm ſecundum
vnam ſolutionem, que probatur in l. ſi inter me, ⁊ te. eo. ti.
¶ Cōtra hoc opp. qꝛ ſi hoc eſt verū, iſta diſtinctio gl nō ꝓcedit.
d Nā quē non debere, eſt mere negatiua,[d] ⁊ ſic non pōt probari,
ergo nō poteſt iudex pronuntiare quē non debere, quaſi hoc ſit
probatū, ſed qꝛ actor nō probauit, ⁊ ſic poſt ſententiā ſemꝑ poterit
probari contrarium, Reſpon. intelligas iſtam negatiuaʒ
coarctatam eſſe loco, ⁊ tēpore, ita quod potuit liquere iudici
debitum non eſſe contractum, vel poteſt liquere iudici debituʒ
fuiſſe ſublatum ſolutione, vel acceptilatione, ⁊ ſic potuit recte
pronūtiare recte quē nō eſſe debitorē. ¶ Itē ad idē oppo. quia
ſi hoc eſt verū, qd in alia inſtātia admittantur noue probationes
circa idē actor poterit inducere nouos teſtes ad impugnādum
dicta illorū teſtiuʒ, qui probauerunt in primo iudicio nō
eſſe debitum, ⁊ ſic in iſto ſecundo iudicio probabitur debitū eſſe.
Reſpōdeo ⁊ in hoc aduertatis, quia iſtud eſt vtile ad multa
que ſtatim dicam. Si quidē tu fundares intentionem tuam, hoc
modo, videlicet, dico quod id, quod ſolui, erat indebitum: quia
in tali iudicio fuit probatū indebitū, tūc procederet quod ſ. dixi,
quia actor poſſet impugnare primas probationes ꝑ nouas
probationes. l. ſi. C. de teſtibus. Sed ſi tu nō fundas intētionem
tuā ex probatione, ſed ex ſentētia dicēs ſic, dico quod illud qd
ſolui, erat indebitū, qꝛ ſic fuit pronūtiatum in alio iudicio, tūc
actor nō poteſt probare contra illud quod pronuntiatum fuit:
qꝛ quod ſemel eſt deciſum, ⁊ terminatū in vno iudicio, ſi aliquis
vellet illd refricare in alio iudicio, obſtaret ſibi exceptio rei iudicate.
l. ſi quis cum totum. §. ſi ancillam. de exceptio. rei iud. Et
hoc vult dicere gl. hic, ſi bene aduertis. quā vide. Iſte lect. licet
in ſe ſint vere ſic declarate, vt dixi, tamē videtur cōtinere quandā
diuinationē. Nam dicit hic tex. abſolutus ſimpliciter, nec annectit
cauſaʒ, quia nō probauit, vel aliā, ⁊ ideo quidā dicūt qd
hec lex debet intelligi in eo, qui fuit abſolutus ſimpliciter, quo
caſu videtur abſolutus ſuper toto. l. vlt. ſ. de iureiu. ⁊ quod no.
in l. j. §. ſi fideiuſſor. quarū rerū actio nō datur. Et ſecūdum hoc
reprobatur diſtinctio huius glo. que dicit, aut fuit abſolutus,
quia non probauit, aut quia nō debitor, cum in dubio videatur
abſolutus, quia nō debitor, ⁊ tamē nō competit repetitio, vt hic.
Iſta opinio nō tāgitur in glo. nec eſt vera. Nam licet in iureiurando
hoc ſit, quod in dubio videatur ſuper toto iuratū, tamen
e hoc non eſt in ſentētia,[e] ⁊ ideo videtur quis abſolutus, quia nō
probatū. j. de proba. l. circa. ⁊ j. de li. cau. l. liberis. §. fi. d. l. ſi inter
me. de exce. rei iud. ⁊ tamē nō cōpetit repetitio, vt hic, ⁊ l. ſi inter
4 me. dixi in c. ex duob⁹. de duob⁹ reis. † In queſtiōe illa, an ſentētia
pro vno ex duob⁹ reis lata proſit alteri. ⁊ hic eſt caſus recte
intelligēdo quod ſic, quia ſi reus eſt abſolutus ſimpliciter, videtur
abſolutus, quia nō probatū, ⁊ ideo poteſt poſtea ꝓbare debitū
in alia inſtātia, nec venit cōtra ſentētiā, licet contra predicta
faciat ſ. de iureiurādo. l. fi. ſʒ ibi ſolui. Predicta vera niſi ex
f actis appareret probatū[f] eſſe non debitū, quia ſententia ſemper
refertur ad caſum, qui colligit̃ ex actis. l. ſi quis ad exhibēdū.
de exce. rei iud. ⁊ ibi not. ⁊ tunc reus qui agit condictione indebiti,
deberet fundare ſuā intētionē hoc modo, dico non eſſe
debitū, quia ego fui per ſententiam abſolutus, cū probatum eſſet
debitum non eſſe, ⁊ ſic fundaret ſe ex ſententia, ⁊ ex probationibus
ſimul. Ex probationibus enim ſolis nō ſufficeret, vt ſ. dixi,
ſcilicet quia poſſet probari contrariū ex ſentētia ſola. Similiter
non ſufficeret, quia in dubio videtur abſolutus, qꝛ non probatū,
5 vt ſ. probaui. Probo etiam ex ſentētia † non probatur niſi
g quatenus ex ea de neceſſitate[g] infertur. l. ſi iudex. ſ. de his qui
ſunt ſui vel alie. iur. ⁊ ibi not. ⁊ de ordi. cog. l. ij. C. de ord. iud. l. j.
Sed ſi aliquis eſt abſolutus ſimpliciter, nō ſequit̃ de neceſſitate,
quia non eſt debitum, quia ad abſolutionem ſufficit non probatum,
quoniam actore non probante, ⁊c. vt C. de edendo. l. qui
accuſare. ergo in dubio preſumitur, quia non eſt probatum. *
¶ Itē opp. qꝛ ſi hoc eſt verū ergo glo. male dicit. Nā poſito, q
iudex dicat abſoluo te, qꝛ nō es debitor, de neceſſitate nō infertur
q nullo modo ſis debitor. Nā ad abſolutionē ſufficit, q qs
nō ſit debitor ciuiliter, qꝛ naturalis obligatio nō ꝑducit actionē,
nec eſt ſufficiēs ad agēdū. Certe huius timore ſupplebat hic
Iac. Butri. q iudex pronuntiauit nullo modo eſſe debitorē, vel
pronūtiauit non eſſe cōtractū, alias ſi ſimpliciter pronūtiaſſet
nō deberi, intelligeretur ſcilicet ciuiliter, quod ſufficeret ad ſententiā
abſolutoriā, ⁊ ideo poteſt probari poſtea ſubeſſe debituʒ
naturale, quod ſatis puto verū, niſi ex actis appareret aliquid
eſſe probatū, ꝓpter quod cōcluderetur nō eſſe debitū ciuiliter,
⁊ naturaliter, ⁊ ideo tūc agens cōdictione indebiti, deberet fundare
intentionem ſuam ex ſententia, ⁊ ex actis ſimul, vt ſ. dixi,
6 quoniā alterum nō ſufficeret. Reaſſumo ergo iſtā lec. † que ꝑtinet
ad primam partem, per quā diſtingue ſic, quando ille, qui
ſoluit poſt ſententiam abſolutoriā vult repetere, an poſſit, dic,
aut partes ſunt in concordia quod debitum preceſſit, ſed agens
condictione indebiti dicit indebitum propter ſententiam, et nō
auditur, vt hic quocunque modo fuerit pronuntiatum, ſecūduʒ
opin. Nico. Ma. Aut negatur omnino debitum preceſſiſſe, ⁊ tūc
aut reus fuit abſolutus, quia nō probatum, aut quia non debitum,
aut ſimpliciter. Si quia non probatū, poteſt agi condictione
indebiti, tamen ſi conuentus probauit debitum, actor ſuccūbet.
⁊ pro tanto dicitur hic, quod non poteſt repetere. Aut fuit
abſolutus, quia non debitū, ⁊ tunc aut fuit pronuntiatum ſuper
facto, vt quia non cōtractū, ⁊ tunc poterit repeti, ⁊ per ſenten-
tiam

tiam probabitur indebitum,vt l ſi duo.§.idem Julianus.ſ̄.
de iureiu. Aut fuit pronuntiatum nō debitū,tūc aut fuit dictū
nullam vel nullo modo debitum,⁊ tūc ſententia probat indebi
tum. Aut fuit dictum non debitum,⁊ tunc intelligitur non de-
bitum,ſcilicet ciuiliter,⁊ ſic poſſet probari ab aduerſa parte ꝑ
conuentum debitum naturaliter,niſi ex actis aliud appareret,
vt ſupra dixi. Aut fuit abſolutus ſimpliciter ⁊ preſumitur ab
ſolutus,qꝛ nō probatū,vt hic,⁊ ſic nō poterit repeti,etiā ſi ab
aduerſario debitum non probetur,niſi ex actis aliud appare-
ret.vt ſ̄.dixi. Et predicta ſunt valde vtilia ad q.imo eſt deciſio
queſtionis quam hoc anno habui de facto,⁊ quotidie cōtingit,
7 ⁊ ſecundum hoc iudicaui.✝In quolibet arbitramento apponi
h tur clauſula[h] quod pars promittit non petere ad arbitriū bo
ni viri reduci laudū ſub certa pena,que promiſſio intelligitur,
ſi eque arbitratum fuerit.l.ſi libertus.de ope.lib. Modo pone
quod pars petijt laudum reduci ad arbitriū boni viri,⁊ aduer
ſarius fuit abſolutus,nunc conuentus petit penam,iſte contra
quem agitur,vult probare quod nō incidit in penam,qꝛ laudū
erat iniquum,queritur an poſſit. Repetitur quod Dy.deter-
minauit quod ſic,⁊ eſt caſus pro iſta opi.in l.qui Rome.§.duo
fratres.de verb.obl.ſecundum opi.quā teneo quod ſentētia il-
l la,lȝ ✝fuerit iniqua,tū facit vt poſſit agi ad penā. Pro hoc in l.
⁊ ex diuerſo.§.i.ſ̄.de rei ven.⁊ ibi dixi. Veritas eſt, que ex iam
dictis colligit. Nam aut iudex abſoluit conuentū cauſa expreſ
ſa.qꝛ arbitramentum erat equum,⁊ tunc non poterit probare
i iniquum in q.pene,vt d.§.duo fratres.i ⁊ hic ſecundum iſtā gl.
notabilē. Aut fuit reus ſimpliciter abſolutus,vel expreſſa cau
ſa:qꝛ non fuit probatum iniquum,⁊ tunc in qō.pene poterit de
k iniquitate probari[k] adhibita tunc diſtinctione,quaȝ ſ̄.dixi.qđ
eſt notabiliſſimum. Modo habes primam lec.veram in ſe. Sed
qꝛ quibuſdam videtur iniquum qđ in iſto verſ.qꝛ nec abſolutꝰ,
mutetur caſus,ideo legunt alio ⁊ ſecundo modo,qđ proſequa-
tur eundem caſum de eo,qui ſoluit pendente iudicio,⁊ ſecundū
hanc lec.ſic forma caſum. Si debitor ſoluit pendente iudicio,nō
poteſt repetere. Probatur,non debet expectari eius caſus cu
ius euentus nil operatur.l.aliquando.§.ſi ſub conditione.ī.ad
velleia.ſed in nullū euentū iſte poſſet repetere,qꝛ ſi eſſet condē
natus,certū eſt qđ nō repeteret. Item ſi eſſet abſolutus,nō re
peteret:quia naturaliter debitor permanet,ergo interim non
repeteret,cum nullus caſus poſſit euenire,qui repetitionem con
cedat.h.d.vide literam.vide gl.primam,⁊ reaſſume ibi vbi di-
miſit,vel dic ⁊c.qđ eo caſu ⁊c. Aduertatis ad iſtā lec,opp.quia
impoſſibile eſt qđ ſequatur abſolutoria,vel condemnatoria, vt
inſti.de perpe.⁊ tēp.act.§.fin. Sol.illud verum,qū cōſtat quē
ſoluiſſe:tunc enim nō poteſt abſolui per ſententiam:qꝛ iam eſt
abſolutus ſolutione,ſed hic ſol.fuit facta extra iudiciū, nec po
tuit probari in iudicio,nec actor potuit probare debitū,etſi cor
reus fuit abſolutus,nec tū ideo repeteret,multo minus repete-
ret,ſi cōdēnatus fuiſſet.[l] Vide gl.iſtā,qꝛ notabiliſſima eſt,⁊ eſt
9 ȝ opi.Dy.ad literam,qꝛ ſecundum iſtā lect.✝prout loquit de
abſolutione eſt caſus ȝ Dy.in c.nullus pluribus.de reg.iur.in
vi.qui dicit,ꝙ ſi reus opponit exceptionem ſolutionis,vel pa-
cti,videtur confiteri intentionem aduerſarij quod fuerit debi-
tū,hic eſt de directo caſus in contrarium., Et iſta gl.dicit verꝰ
m per caſum.l.cum de indebito.[m] ī.de proba. Dixi plene in l.ne-
mo.ī.de except. Nam ille,qui opponit exceptionem ſolutionis,
nō propterea videtur fateri quod ſit debitum. Prout vero iſta
gl.loquitur,quod reus fuerit condemnatus,oppo.qꝛ ſecundū
hoc ſequeretur,quod reus condemnatus ſolueret bis idem de
bitū,quod bona fides nō patitur vt ī.de reg.iur.l.bona fides.
Reſpōdeo,dicit gl.fateor,cum prima ſolutio redibit ad nō cau-
ſam,⁊ ſic innuit,quod illud quod primo ſolutū eſt,repetit per
condictionem ſine cauſa.cōtra,qꝛ eſt ſolutum pretextu ſenten-
tie.l.i.C.de condi.indeb. Reſpōdeo,nec hic repetitur quod eſt
ſolutum pretextu ſententie,ſed illud quod primo ſolutum fuit
extra iudicium cum deuenit ad non cauſam. ¶ Secundo opp.
10 primo iudicio fuit✝oppoſita exceptio ſolutionis,⁊ diſcuſſa,er-
go in alio iudicio non poteſt refricari per modum actionis, vt
l.quod in diem.§.ſi rationem.ī.de compen. So.dicas,ꝙ hic fuit
oppoſita iſta exce.nō examinata,vel licet fuiſſet examinata, tū
in ſecundo iudicio proponitur per modū actionis per aliū finē
⁊ ſic nō obſtat exceptio rei iudicate,licet alias in cā propoſita ꝑ
modū exceptionis ſuccubuerit per l.vendicantē.cū l.ſeq.ī.de
euict. Quem paſſum plene examinaui per ȝria in d.§.duo fra-
11 tres. ¶ Ex predictis ergo dic,✝quādo quis ſoluit pēdente iu
n dicio,[n] ⁊ poſtea ſequit ſententia, Aut ſequitur abſolutoria ab
obſeruatione iudicij:qꝛ ſolutum,⁊ conſtat quod non repetitur,
d.§.ſi.inſti.de perpe.⁊ tēp.act aut ſequit abſolutoria ſimplr,⁊
tunc an poſſit repeti,dic vt dixi inj.lec. Aut ſequitur condēna-
toria,⁊ tunc ſi quidem ex ea nō eſt facta exactio,⁊ nō eſt dubiū
qđ non repetitur,qꝛ ſententia declarauit debitū fuiſſe. Si ve-
ro eſt facta exactio,⁊ tūc aut volo repetere per condictionē in
debiti,⁊ non poſſum,qꝛ cum ſolui,ſolui debitum. Aut per con-
dictionem ſine cauſa,⁊ poſſum,qꝛ prima cauſa per ſecundam re
dit ad non cauſam,vt ī.de condictio.ſine cauſa.l.ſi fullo.⁊ ī.com
mo.l.in commodato.in ſi.⁊ in hac gl. Et per hoc dico,ſtatutum
12 eſt hic,✝quod contra inſtrumentū nō poſſit opponi[o] exceptio
o ſolutionis vel quietationis,niſi ille probentur ꝑ aliud inſtru-
mentum,modo primo ego ſolui,⁊ quia non potui probare ſo-
lutionem per inſtrumentum,fui coactus iterum ſoluere, certe
facta ſecunda ſolutione,repetam qđ primo ſolui,per condictio
nem ſine cauſa,vt ex predictis apparet. Iſta lec. qū declarata
eſt que lȝ in ſe vera ſit tamen non bene congruit litere,qꝛ tex.di
cit quod natura debitor manet. Sed ſi verum eſt,eum ſoluiſſe
pendente iudicio,nullo modo eſt debitor,cuȝ omnis obligatio
tollatur ſolutione.ideo tene primā. Vel ſi vis ſuſtinere hāc le-
ctur.dic quod natura manet debitor.ſ.ſi ſententententie effectū cō
ſideras. Alij horum timore legunt tertio modo,quam lect.vi-
deamus,⁊ fuit lect. Pilei,⁊ ſecundum hanc lec.pone caſum ſic.
Dictū eſt,qđ ſi verꝰ debitor ſoluit lite pēdēte, nō pt repetere.
Hoc probāt ꝑ rōnē ſic,illud qđ factū eſt in illo caſu,qui eueni-
re poſſit,poteſt fieri ꝙ ſit infectum. Sȝ nos preſupponimꝰ, qđ
erat verus debitor ille,qui ſoluit pendente iudicio. Aut ergo
ſequetur cōdemnatoria,⁊ tunc certum eſt,qđ nō efficitur inde-
bitū. Aut ſequetur abſolutoria,⁊ tunc ſentētia abſolutoria nō
poteſt facere,quin tunc,cum ſolueretur,fuerit ſolutū debitū:⁊
ideo non poteſt repeti. Sed ſi ſolueretur poſt ſententiam abſo
lutoriā,bene poſſet repeti.dicebat Pileus. Quod ergo dt tex.
natura tamen debitor manet,debet exponi ſm iſtam lectu.ſic.i.
ipſa natura facit,quod hoc manet verū,qđ verus debitor erat
cum ſoluit,nec iſta veritas per ſententiam abſolutoriam ſequu
tam infringitur. Et differt hec lectura a precedenti duobꝰ mo
dis. Primo in modo formandi iſtam rationem. Secundo, quia
iſta lec.cōcludit,qđ ſi ſoluatur poſt abſolutoriam,pōt repeti,ſȝ
precedens lec.hoc nō cōcludebat ſed innuebat contrarium. Nā
preſupponebat poſt abſolutionem remanere debitum natura
le,qđ impedit repetitionē ſoluti. Hoc vult dicere gl.quaȝ vide
tū circa finē eius eſt aliqua variatio.vt dicam ſuper ea. Sic ha
betis in gloſ.ſolutum,poſt abſolutionē illud ꝙ dicis ſi intelli-
gas hic dicas.i.in eo qđ hic dictum eſt in gl.ſ̄.proxi. Alij habēt
abſolutū poſt abſolutionem,⁊ tunc exponas,hic,ſcilicet in tex.
p Opponi.ad hāc lec.prout innuit[p] quod ſolutum poſt ſentētiaȝ
repetitur,de l.iudex.ſ̄.e. Sol.dicit Pileus ibi ſoluit ſcienter,
ſecus ſi ignoranter. Secundum hoc iſta lec.contradicit prime,
⁊ etiam ſecunde,⁊ ideo videamus vtrum ſolutū poſt ſentētiam
poſſit repeti. Pileus qđ ſic,qꝛ abſolutus eſt tutus exceptione
fauorabili,ergo,⁊c.l.qui exceptionem.ſ̄ e. Alij ȝ,qꝛ abſoluto-
ria non tollit naturalem obligationem,ergo ſolutum non repe
titur,vt hic,et l.ſi id quod.ī.eo.⁊ ſ̄.eo.l.naturaliter. Pro hoc.
ſ̄.eo.l.iudex. Ad l.qui exceptionem.reſpondet,quod hic loqui
tur in exceptione iſta,que eſt inducta ad rigorem iuris cōſer-
uandum:ſecus in alijs exceptionibus,vt ibi. Ita tenet glo.hic,
⁊ ibi,⁊ in l.cum quis.C.de iur.⁊ fac.igno. Opinionem gl.ego pu
to veram,tamen vt omnia contraria ceſſent,tu debes aduerte-
13 re,✝Quedam eſt exceptio,que perimit ciuileȝ,⁊ naturalē obli
gationem,⁊ per conſequens actionē,⁊ iſta dicitur magis exce-
ptio facti,vel intentionis,quam iuris,l.ſecunda.ī.de exce.⁊ qđ
habuiſtis notatū in lege,qui ſe debere.ſ̄.de cōdi. cauſa data.et
tūc tutus hac exceptione abſqȝ dubio quocunque errore ſol-
uens repeteret vt ſupra eodem.lege,ſed ⁊ ſi me putem.in prin.
14 Quedā eſt exceptio iuris,✝⁊ iſta ſemper elidit actionē,qꝛ ex-
ceptio eſt actionis excluſio.l.i.⁊ ſecunda,infra de excep. tamen
in hoc eſt differentia,qꝛ quedam exceptio naturalem obligatio
nem tollit,⁊ elidit ciuilē,quedā ciuilē tollit,⁊ naturalem elidit.
q̄dam exceptio nec ciuilē tollit,⁊ naturaleȝ nullo modo tāgit.
quedam exceptio ciuilē,nec ciuilē,nec naturalem tollit,ſȝ vtrā
que elidit.quedam neutrā tollit, nec elidit,ſed ſolū elidit actio
q nē. Prima,que naturaleȝ tollit,⁊ elidit ciuilē,q eſt exceptio pa
cti de non petendo,⁊ iuriſiurandi.l.ſi vnus.§.pactus ne pete-
ret.ſ̄.de pact.⁊ in iſta ſimiliter quocunque errore ſolutū repe-
titur.ſ̄.eod.l.ſi non ſortem.§.indebitum. Secunda,que ciuileȝ
15 tollit,⁊ naturalem elidit eſt✝preſcriptiōis exceptio, que tollit
ciuilem,⁊ elidit effectum naturalis,ſm Dy.in l.ſi.rē ra.ha.⁊ iō
ſolutum ſimiliter quocunque errore repetitur, vt ibi ſecun-
dum eum,quod dic vt ibi dixi,⁊ doc.tangūt in l.cum quis.C.de
16 iu.⁊ fac.igno.✝Tertia eſt exceptio,que ciuilē tollit,⁊ nullo mo
do tāgit naturalē,⁊ iſta eſt exceptio rei iudicate,vt hic patet,
⁊ infra dicā,⁊ in hac ſolutū quocunque errore non repetit ali-
quo modo naturali obligatione impediēte,vt hic,⁊ lege iudex.
ſ̄.eodem. Dices tu,ego video quod debitum naturale ſolutum

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

per facti errorem repetitur.l.cum quis.C.de iur.⁊ fac.igno.⁊
C.ad leg.Falc.l.error.Quare ergo non hic? Reſpondeo, contraria
loquuntur in debito naturali,quod nunquaʒ fuit efficax
ad producendã actionẽ,⁊ hic eſt debitũ naturale,quod iaʒ habuit
cõcomitantiã cum ciuili obligatione ⁊ produxit actioneʒ,
que adhuc durat,licet ei obſtet exceptio.Unde iſtud debitum
17 eſt fortius,quã ſimplex debitũ naturale,⁊ iſtã appellat† gl. ad
rigorem iuris conſeruandum eſſe inductam.¶ Quarta eſt exceptio:
18 † que nec ciuilẽ nec naturalẽ tollit,ſed vtranq; elidit,et
iſte ſunt cõiter oẽs exceptiones peremptorie,vt exceptio Macedoniani,
Uelleiani,⁊ ſimiles.Et in iſtis diſtinguitur aut eſt
exceptio odioſa,aut fauorabilis.Si odioſa,aut ſoluit ꝑ errorẽ
facti.aut per errorem iuris,vt vidiſtis ſ.eo.l.q exceptionẽ.
19 ¶ † Quinta eſt exceptio,que nec ciuilem nec naturalẽ obligationem
perimit,vel elidit,ſed ſolũ elidit actionem,⁊ iſta eſt exceptio
litis pendentie,qꝛ pẽdẽte lite ſuper actione iam propoſita,
illa actio nõ poteſt iterum intentari,tñ obligationes remanent
in ſuis viribus,⁊ hec exceptio nullo modo concedit repetitionẽ
20 ſoluti.Hic eſt caſus hic in prin.⁊ hec† exceptio vere poteſt
appellari exceptio inducta ad rigorẽ iuris conſeruanduʒ.

Expediti ſumus de prima gl.venio ad ſecundã.Textꝰ dicit hic, ꝙ poſt
ſententiam abſolutoriã remanet debitum naturale,⁊ ita tenui
ſ.Contra,qꝛ fauorabiliores debemus eſſe ad abſoluendũ, quã
ad condemnandũ.l.Arrianus.de actio.⁊ obli.⁊ l. fauorabiliores.
de reg.iu.ſed per ſententiã condemnatoriã ipſo iure actio
in factũ inducitur.C.de reb.cre.l.actori.ergo multo magis dꝫ
per ſententiã abſolutoriam tolli ipſo iure.Solut.dicit glo. iſtud
eo eſt,qꝛ actori non prodeſſet ſententia,niſi pareret ei actionẽ,
reo vero prodeſt abſolutoria ſi parit ſolã exceptionẽ.argu.
ſ.de eo ꝑ quẽ fac.erit.l.j.§.ſi reus.Ita dicit gl.vide eam,nec dicit
plus ſecundum quoſdam libros.Alij habent aliquid vltra,
⁊ fuit additio Frã.Accurſij.Aduertatis ad ꝑdicta.Tu dices,
qđ plus facit ſententia condemnatoria,quã abſolutoria,per rationẽ
iam dictam.Contra,ſentẽtia abſolutoria tollit ciuilẽ, vt
hic,ſententia cõdemnatoria inducit ciuilẽ obligationẽ,ergo idẽ
facit tollendo,ꝙ inducẽdo,vnde idem facit condemnatoria, qđ
abſolutoria.Huius timore dicit gl.non eſt verum,qđ abſolutoria
tollat ciuilẽ obligationem,ſed elidit eam,condemnatoria vero
bene inducit ciuilẽ,⁊ ſic plus facit condemnatoria quaʒ abſolutoria.
21 Ita dicit gl.qđ an ſit verũ,ſtatim videbimus.¶ † Iteʒ
opp.ad predicta,ſententia facit ius.l.ingenuum.ſ.de ſtatu homi.
ergo ſententia inducit,⁊ tollit obligationem.Reſpondeo,
ꝙ ſententia facit ius.Eſt verũ in caſibus tantum, qui notãtur
in l.Papinianus.§.fi.ſ.de inof.teſt.dicit glo.inter quos caſus
non eſt iſte.Huic gl.videtur contradicere gl.precedẽs.que dicit
qđ etiã in caſu legis noſtre ſententia pro veritate habetur.
22 Reſpon.Aliud† eſt dicere ſententiã facere ius,vt hic,aliud eſt
dicere qđ cõtineatur in ſententia haberi pro veritate.Nã primo
caſu ſententia inducit ipſam veritatem,⁊ facit ꝙ verum eſt
illud qđ in ſñia dicitur.Secundo caſu nõ facit hoc,ſed perinde
hr̃ ficte ac ſi eſſet.Ita intelligit gl.j.de regu.iur.l.res iudicata.
Pro declaratione premiſſorũ habemus videre de effectu rei
iudicate,ſeu de effectu ſententie.Circa quod ſciendum eſt,ꝙ quedã
ſunt caſus,in quibꝰ ſentẽtia facit ius,⁊ tũc de eiꝰ effectu nõ
eſt dubiũ,vt ſ.dixi,Quidã ſunt caſus,in quibus ſñia non facit
ius,⁊ hic eſt aduertendũ.Primo de effectu ſentẽtie in reali
actione.Secundo de effectu ſententie in perſonali.Circa primuʒ
23 † de effectu ſententie condemnatorie in reali,an per eã trãſferatur
dominiũ,dixi pleniſſime in l.Pomponi.§.ſi iuſſu.de acquiren.
poſ.docto.tangunt in l.j.C.communia vtriuſq; iud. glo.
in l.ſunt.⁊ alie.ſ.de publicia.⁊ Inſti.de offi.iud.in fi.Iteʒ an cõdemnatoria
inducat actionem in factũ,⁊ loquor de cõdemnatoria
in reali.Gl.tangit.C.de iudi.l.j.in fi.glo.magne ſuper verbo
poſſis.⁊ ſ.de iureiur.l.ſed ⁊ ſi poſſeſſori.in fi.⁊ l.nam poſtea.
in fi.⁊ ibi dixi.Ultramontani contra in l.miles.§.iudicati.j.
de re iudica.⁊ ibi etiam dixi de ſentẽtia abſolutoria lata in reali.
Gl.dicit hic,ꝙ per eã nõ deſinit eſſe dominus,q primo erat
dominus.Plenius tãgitur in l.exceptio.j.de excep.rei iudic.⁊
24 ibi plene dixi,nõ eſt noſtra materia hic.† Secundo eſt videndũ
de viribus rei iudicate in actione perſonali,⁊ iſta eſt materia
noſtra,⁊ primo videamus de ſententia condemnatoria, ⁊ hanc
cõſtat ſine dubio producere actionem.l.actori.C.de reb.credi.
⁊ j.de re iu.l.miles.§.iudicati.⁊ §.fi.tñ dubitat,q̃ ſit iſta actio.
Gl.noſtre cõiter dicũt,ꝙ eſt actio in factũ.Alij docto.dicunt,
ꝙ vocatur actio iudicati,de quo per docto.in d.l.actori.⁊ ego
25 dixi in d.§.iudicati.† Item dubitatur,vtrum res iudicata producat
obligationẽ,⁊ caſus eſt ꝙ ſic in l.iij.§.idem ſcribit.j.de peculio.
ſed dubitatur q̃ ſit iſta obligatio,quidam dicũt, ꝙ ciuilis
tantum,⁊ hoc voluit ſentire glo.hic,dum dicit,ciuilem inducit,
vt hic in fi.gl.ſed naturalẽ nõ inducit, qꝛ iudiciũ reddit in inuitũ.
l.inter ſtipulantẽ.§.j.de verb.obl.⁊ ſic deficit cõſenſus.Et ſi
dicat,quomodo ergo actionẽ producit ſola ciuilis,ꝯ ea q̃ no.
Inſti.de obli.in prin.reſpõdeo,ꝙ ſpeciale eſt hic propter authoritatẽ
rei iudicate.Alij dicũt ꝙ ꝓducit ciuilem ⁊ naturaleʒ
r obligationẽ:qꝛ in iudicio q̃ſi cõtrahit.d.§.idẽ ſcribit. Item[r] ſi
nõ appellauit,videtur cõſentire,⁊ ex illo conſenſu inducitur naturalis.
l.ei q.C.de tẽp.app.⁊ l.ab eo.C.quomodo,⁊ quãdo iudex.
⁊ l.j.de poſtulã.Preterea,poſito,ꝙ nõ cõſenſerit,tamẽ, qꝛ
nõ habet iuſtã cauſam ꝯdicẽdi,ꝓ cõſentiente habetur.l. dotem.
ſol.mat.⁊ ita tenet Guil.de Cu.Alij dicũt,ꝙ eſt ciuilis vera,et
naturalis,preſumpta ex eo,ꝙ nõ appellauit.Sʒ ſi tu poneres,
ꝙ ipſe appellauerit ſemel,vel bis,⁊ ſemper ſuccubuit,⁊ ſic nullus
põt dici cõſenſus aut preſumi,⁊ tũc dicẽdũ eſt, ꝙ hoc caſu
ſola ciuilis ꝓducat actionẽ,nec mirãdũ.Si enim lex facit,⁊ preſumit
ꝯtractũ vbi nõ eſt.l.vnica.§.j.de rei vxor acti.multo magis
poteſt producere actionẽ,etiam ſine obligatione natural.Facit
ad predicta.j.de euictio.l.ſi plus.§.j.⁊ in hoc videbat reſidere
Iac.bu.Mihi neutra harũ opi.plʒ.Nã poſito,ꝙ qs expreſſe
cõſenſiſſet ſñie,per hoc naturalis obligatio non tollitur,nec
inducit d.l.cũ a te.ſ.de dolo.non enim pendet ſententia iudicis
ex cõſenſu partis,ſed ex ſua iuriſdictione,vt not.in l.j.C.q pro
ſua iuriſdic.ſecus eſt in ſententia arbitri,vt C.de arbitr.l.cum
s antea.quid dicẽdũ? Rñd.aduertatis.pro huius declaratione[s]
26 debes ſcire,ꝙ† obligatio naturalis dicitur.de iure gẽtiũ,vt l.
Stichũ.§.naturalis.⁊ ibi no.j.de ſol.⁊ in l.cũ amplius.in fi.de
re.iur.Dicã j.eo.l.ſi id qđ.Ille ergo,qui eſt obligatꝰ ex aliqua
equitate,vel diſpoſitione iuris gẽtiũ dꝛ obligatus naturaliter.
Ille vero,qui eſt obligatus ex aliqua diſpoſitione ciuili, dicitur
obligatus ciuiliter,vt inſti.de obli.in prin.ibi ſecundũ noſtre
ciuitatis iura,⁊c.Ex hoc apparet ꝙ obligatio naturalis
põt induci aliter quã per cõſenſum,quod apparet in multis,
vt in domino qui obligat actione negotiorũ geſtorũ ignorãs,
itẽ in pupillis,qui obligãtur quatenus ſunt effecti locupletiores,
lʒ ignorãtes ꝑꝑ illam regulam iuris gentium, qꝛ natura
equũ eſt,neminem cũ aliena iactura locupletari,vt l.nã hoc natura.
ſ.eo.⁊ l.iure nature.j.de reg.iur.nunc ad propoſitum ſententia
inducit ciuilẽ obligationẽ,qꝛ obligat me ſecundum noſtre
ciuitatis iura,vt inſti.de obli.in prin.⁊ l.iij §.idẽ ſcribit.j.de peculio.
Itẽ inducit naturalẽ obligationẽ non ex conſenſu, quia conſenſus
nihil operatur in ſententia quantũ ad hoc,vt ſ.dixi.ſed
27 inducit naturalẽ obligationẽ ex equitate† iuris gentium q̃ eſt
vt maioribus pareamus,vt ſ.de iuſtit.⁊ iur.l.veluti.Eſt enim
t equitas naturalis,que me aſtringit[t] vt obſeruẽ illa q̃ ꝑcepit dominus,
⁊ maior,⁊ in lege diuina,que ius naturale dicitur, ſcriptũ
eſt.Qui nõ obedierit principi,morte moriatur,vt in c.ij.de
maio.⁊ obe.Dices tu quomodo hoc,cũ iudices,⁊ magiſtratus
fuerint de iure ciuili.l.ij.§.poſt originẽ.de ori.iu.ergo qđ obediamus
iudicibus nõ fuit de iure gentiũ,cum illo iure iudices,
⁊ magiſtratus eſſent incogniti? Reſpondeo de iure gentiũ fuerunt
magiſtratus,⁊ reges,vt l.ex hoc iure.ſ.de iuſtit.⁊ iur.ibi
regna cõdita,⁊c.Alij aũt iudices inferiores poſtea fuerunt introducti
a iure ciuili,equitas ergo,que eſt vt obediatur iudicibus,
eſt inducta de iure gentiuʒ,que producit naturalẽ obligationẽ,
licet nõ ex cõſenſu,producit ergo naturalem obligationã,
28 ⁊ ciuilẽ,licet non actionem.Sed† dubitatur, ſi ſententiatũ
v eſt formiter,v puta,rem venditã eſſe,an oriatur vtilis ex ꝯtractu,
ſicut dicimus in iureiurando.l.ſi duo patroni.§.ſi quis iurauerit.
⁊ §.Marcel.ſ.de iureiu.Certe,⁊ hoc dicebat Iac.but.quod
hic nõ reperitur bene expreſſum,tamen hoc idem poſſumus dicere
ad ſimilitudinẽ iuriſiurãdi cũ res iudicata ꝓ veritate habeatur,
x vt ſ.dictuʒ eſt. Sequitur de ſententia abſolutoria[x],et
29 quidam dicunt quod ſententia abſolutoria † ciuilem tollit,
⁊ naturalis remanet,vt hic in textu. Et hoc innuũt hic omnes
gl.antique.quod probatur per rationẽ,qꝛ cum vtraq; ſit iuris
ciuilis,poteſt vna tollere aliã.l.ſi vnus.§.pactus.ſ.de pactis.
Alij dicũt qđ ciuilem non tollit,ſed elidit,vt hic dicitur in fi. ſecũdũ
gl.que eſt additio.Pro hoc videtur caſus Inſti.de exce.
§.item ſi in iudicio.⁊ hoc tenet Gul.de cu.ſed gl.in d.§.itẽ ſi in
iudicio.videtur tenere qđ tollatur ciuilis,⁊ remaneat naturalis.
Iac.But.diſtinguebat ſic,Aut iudex abſoluit reũ,qꝛ actor
non probauit,⁊ tũc fateor quod tollitur ciuilis,⁊ remanet naturalis,
vt hic.Ratio qꝛ iudex intendit tranſigere,hoc eſt, illi liti
finem imponere,⁊ ſic tollit ciuilẽ,non autem naturalem, qꝛ non
non poteſt.Sed ſi iudex abſolueret,qꝛ non debitum,tunc non
tolleret ciuilem nec naturalem,ſed elideret.Ratio,qꝛ iudex nõ
intendit aliquid inducere,ſed declarare,⁊ actus non debet operari
vltra intentionem agentis,vt l.non omnis.ſ.ſi cert. peta.
Mihi videtur, quod iſto caſu tollatur etiam ciuilis quia iudex
intendit imponere finẽ controuerſie in omni ſententia diffinitiua,

finitiua,l.j.ꝭ.de re iudi. Preterea,ſi iudex in perſonali ſolũ declarat,inducit actionẽ.l.ſi pretor.in prin.ſ.de iudi.Eadẽ rõne per declarationẽ abſolutoriã tollit obligationem. Preterea ciuilis obligatio eſt,quãdo quis tenetur ſecundũ noſtre ciuitatis iura,ſed poſtquam quis eſt abſolutus,nõ tenet̃ ſm noſtre ciuitatis iura,ergo tollitur ciuilis. Preterea qcquid dicatur,caſus eſt hic in prin.iſtius l.dum dicit natura tamẽ debitor manet.q.d.nõ tamẽ ciuiliter:qꝛ tamẽ hec dicta circa effectũ ſententie abſolutorie nõ ſunt plena,ideo aduertendũ eſt,qd reus abſoluitur quandoqꝫ ipſo iure reo principaliter poſtulante,⁊ ad hoc alium ad iudicium ꝓuocante. Qñqꝫ abſoluitur,cũ ipſe ab actore ad iudiciũ prouocat̃,⁊ hoc ſecundo caſu,quandoqꝫ abſoluitur,qꝛ non probatum,quandoqꝫ non,qꝛ debitum. Quandoque exceptione eſt tutus,quandoque ſimpliciter,quandoqꝫ abſoluitur ab obſeruatione iudicij.

30 **Circa quodlibet** †iſtorũ de effectu ſententie abſolutorie videamus. Et primo quãdo abſoluitur ipſo reo hoc principaliter poſtulãte,
31 aut reus hoc poſtulat per aliquod remediũ iuris ꝓtorij, ʸvt ꝑ in integrũ reſtitutionẽ†petit ſe liberari ab aliqua obligatiõe,tũc in integrũ reſtitutio nõ tollit actionẽ,nec obligationẽ naturalẽ ſaltem,ſed producit exceptionẽ ſm gl.in l.iij.ꝭ.ſed vtruꝫ.ſ.de mino.⁊ illa gl.incip.licet enim pater,⁊c.licet Moder. aliter dicant.C.de fideiuſ.min.l.ij.quorum dictũ non plꝫ,vt ego dixi in l.Stichum.ꝭ.naturalis.de ſolut.Ratio huius eſt,qꝛ pretor obligationẽ iuris ciuilis nõ poteſt tollere ſeu total̃r extinguere,ſed in effectu ſic,vt Inſti.de bo.poſ.ꝭ.quos autẽ.⁊ l.ſi ſine.ꝭ.ſed qd Papinianus.ſ.de mino. Quãdoqꝫ abſoluit̃ aliquo re
3 medio iuris ciuilis ᶻ ꝓpoſito,⁊ tũc aut obligatio,que precedebat erat paris potentie cum ſententia,vt puta,qꝛ ꝑ ſolã ſniam erat obligatus,⁊ tũc puto qd in totũ liberet̃ a prima obligatione.l.j.⁊ ij.C.de ſen.paſ.⁊ l.illicitas.ꝭ.fi.ſ.de offi.pſi.Si vero obligatio que precedebat,erat inducta a principijs potentioribus,vt puta,qꝛ erat obligatus ex conſenſu, vel qꝛ factus erat locupletior,⁊ tunc puto,quod talis abſolutoria tollat actionẽ ⁊ obligationẽ ciuilẽ:naturalis autẽ nõ tollitur,ſꝫ remanet,vt l.ſi pene cauſa.in princi.ſ.eo.in tex.⁊ gl.prout ponitur exemplũ de l.extrat.de l.in criminali.⁊ de auth.ſtatuimus.C.de Epiſc.et cle.Poſſet poni exemplũ in aut.habita.C.ne fil.ꝓ patre.⁊ ſimilibꝰ. Predicta vera qñ iudex ipſe abſoluit.Secus ſi partẽ cogeret ad abſoluendũ,qꝛ tũc ſecũdũ abſolutionẽ,quam faceret pars,iudicaremus,non ſm ſententiam,⁊ ideo eſſet videndum,an cogeretur ab abſoluendũ pacto,vel acceptilatione.l.iiij.ꝭ.nunc de effectu.⁊ ꝭ.ſeq.de lib.le.Poſſes tu dicere ꝙ ſemper debeat tolli naturalis. Cum enim ſnia naturalem inducat , vt ſ.dictũ eſt,ergo naturalẽ obligationẽ multo magis tollit,vt d.ꝭ.pactus ne peteret.Sol.vt patet ex diſtinctione predicta:nam obligatio naturalis poteſt cauſari a quadã equitate iuris gẽtium,que cauſatur in perſona ipſius obligationis,vt puta ex illa equitate,qua placuit promiſſa ſeruari.l.j.de pact.⁊ ꝭ.de cõſti.pecu.l.j.vel ex illa equitate qua placuit neminẽ cũ aliena iactura locupletari,vt l.nam hoc natura.ſ.eo. Quedam eſt equitas iuris gẽtiũ,que non cauſatur principaliter in perſona ipſiꝰ obligati.ſed in communi,vt puta quod maioribus pareamꝰ,et iſta ſecunda non eſt tante potentie,quante eſt equitas prima,ꝗ procedit magis ſm naturalem rationem,ideo ſententia bñ tollit naturalem que cauſatur a pari potẽtia,ſecus, ſi cauſaretur a maiori potẽtia,vt ſ.dictũ eſt. ¶ Secũdo dixi quod quandoque quis abſoluitur prouocatus in iudicio ab actore, ⁊ hoc fit quãdoqꝫ,qꝛ actor non probauit,qm̃ actore non probante,reus abſoluitur,vt l.qui accuſare.C.de edendo.⁊ l.actor.C.de prob.iſto caſu puto,quod tollat̃ obligatio ciuilis,naturalis vero remanet,vt hic,licet gl.aliter ſentiat. Ita intelligo Inſti.de exceptio.ꝭ.itẽ ſi in iudicio.nõ tñ tollit̃ actio.l.cũ a te.ſ.de dolo. Et ſi dicis,quomodo põt remanere actio naturalis ſublata ciuili,
32 cum ſola†naturalis ſit inhabilis ad producendam actionẽ, vt ꝭ.de fideiuſ.l.fideiuſſor.ꝭ.fideiuſſor.⁊ de act.⁊ obli.l.naturales. Reſpon.ſola naturalis non producit,ſed eſt habilis ad actionẽ,ꝓductã cõſeruãdã,ſicut ſola ciuilis nõ eſt habilis ad producẽdũ actionẽ,⁊ no.Inſti.de obli.in prĩn.tamen conſeruat actionẽ iam productã,licet naturalis obligatio tollatur,vt l.ſi vnꝰ.ꝭ.pactus.ſ.de pac. Itẽ poſſes dicere,ſi ſententia tollit obligationem ciuilẽ,quare nõ tollit actionẽ,que ſimiliter eſt de iure ciuili? Reſpõdeo,obligatio ciuilis cauſatur mere a diſpoſitione ciuili,actio vero oritur ex obligatiõe ciuili ⁊ naturali ſimul iũcta,⁊ ideo licet tollat̃ obligatio ciuilis,nõ tollit̃ actio,qꝛ nõ tota producit̃ ab obligatione ciuili,ſed a naturali. Naturalis em̃ obligatio eſt ibi,vt mater,ſeu vt materia,ciuilis vero eſt ibi,vt pater ſeu vt cauſa agẽs,⁊ ſufficit ad conſeruandum quẽ in aliquo iure ſupereſſe p̃rẽꝫ,vl̃ matrẽ,vt l.j.C.de capt. Qñqꝫ abſoluit̃ reus,qꝛ nõ eſt debitũ,⁊ hic eſt aduertẽdũ. Aut ſoluitur,qꝛ non debitũ,hoc eſt,qꝛ non cõtractũ,⁊ ſic pronuntiatur ſuꝑ facto,⁊ tũc idẽ,qꝛ tollitur ciuilis,⁊ remanet naturalis,tamen iſta naturalis remanet inualida,qꝛ non poterit probari,ne veniatur contra ſententiã,vt hic in prima lect.quod limita niſi pro
33 pter†dolũ actoris hoc contingeret,qꝛ tunc contra illud qd ſententiatũ eſt,poſſet probari.l.ſeruus.⁊ ibi no. in l.cum a te.ſ.de dolo.⁊ in l. eleganter.ꝭ.pen.⁊ ibi etiã not.eo.ti. Si vero abſoluit̃,qꝛ nõ debitũ,⁊ pronũtiatur ſuper iure,⁊ tũc dic,aut dr̃ non debitũ ſimpliciter,aut nullo modo debitũ.ſ.dixi ſecundũ Iaco.But.circa primam lec.huius legis,actio tamen nõ tollitur,d.l.cum a te.licet quidã doc.dixerint contrarium,vt refert Cy.C.de proba.l.exceptionẽ.dicẽtes,ꝙ exceptio rei iudicate eſt exceptio facti,vel intentiõis potius,quã iuris,quaſi ꝑ abſolutoriam eſſet actio ſublata,quod manifeſte falſum eſt.d.l.cum a te. Quandoqꝫ quis abſoluitur,qꝛ reus habet exceptionẽ , hic aduerte,qꝛ ſubtile eſt.⁊ intramus quandam opi.ꝗ fuit inter Pe.⁊ Ia.quã Cy.ponit in d.l.exceptionẽ. Dicebat eniꝫ Ia.qd exce
34 ptio†tollit ipſo iure actionẽ,poſtquã peruentũ eſt ad ꝯflictũ. Pe.dicebat ꝯtrariũ,qꝛ ego video,quod contra exceptionem iam propoſitã,proponitur replicatio,⁊ iuuatur actio,vt Inſtit.de replica.in prin.⁊ ſic per exceptionem quantũcũqꝫ propoſitam actio non perimitur ipſo iure. Mihi vr̃ dicendum,ꝙ ſi quidem
a exceptio eſt oppoſita,ᵃque in veritate cõpetebat,⁊ ſuper ea eſt obtẽtum adeo qd eius vigore reus eſt abſolutus, tũc actio ipſo iure perimitur.tex.eſt in l.ſi plures.in prin.de fideiuſſ. Nã ibi dicit̃,actionẽ reſtituendã per bñficiũ reſtitutionis,ergo erat ſublata. Pro hoc ꝭ.de excep.rei iud.l.ij.⁊ hoc ſi vere competebat exceptio,vt dixi,alias ſi non competebat,ſed fuit ꝓpoſita,lꝫ falſa.⁊ ſuper ea fuerit obtentũ,tũc actionem nõ tollit.d.l. cũ a te.ſ.de dolo.ante tamen,quam ſuper ea obtineatur ſola ꝓpoſitio exceptionis,actionẽ nõ perimit. Ita loquitur opinio Pe.alias nũquã opponi poſſet aliqua replicatio,quod eſt abſonũ. Uides ergo quod perimitur actio. Sed an perimatur obligatio,puto cõſiderandũ vtrũ exceptio oriatur ex tali equitate,ꝗ elidat obligationẽ ciuilẽ,⁊ naturalẽ,vel alterã tantũ,quod apparet ex his,que dixi ſuper hac gl.⁊ illã,quã elidit poſtquã venerit ad conflictũ perimat totaliter per ea,que modo dixi circa actionẽ. Eam vero quã nullo modo elidit,nõ perimat. Quãdoqꝫ quis abſoluitur ſimpliciter,⁊ tũc vt dixi,abſolutio ſimpliciter facta intelligitur facta ex cauſa,ꝗ ex actis colligitur,vt nota.in l.ſi quis ad exhibendum.ꝭ.de except.rei iudic. Et in dubio videtur quis abſolutus,qꝛ non probatum,vt hic,⁊ dixi ſ.circa primam lec. Unde qcquid ex actis appareat,vl̃ non appareat,ex predictis habes reſponſionem. Quandoqꝫ quis abſoluitur ab obſeruatione iudicij,⁊ hic eſt aduertendũ,quãdoqꝫ qs abſoluit̃ ab obſeruatione iudicij ex vigore alicuius exceptiõis perẽptorie,vt puta iudex me abſoluit,qꝛ oppoſui exceptionem rei iudicate,tranſactionis,vel iuriſiurandi,vel qꝛ ſolui pẽdente iudicio.vt Inſti.de perpe.⁊ temp.act.in fi.⁊ tunc per hãc abſolutionẽ qs liberatur ipſo iure,per ea,que ſ.dixi de exceptione,ꝗ tollit actionem ipſo iure,cum venitur ad cõflictũ, ⁊ ꝑ caſuꝫ l.ſi oleum.ꝭ.j.ꝭ.de dolo. Et eſt mirandũ,qd lꝫ ſolutio,de qua eſt oppoſitũ ante ſententiam,non eſſet ita perfecte facta, ꝙ actionem perimeret,tamẽ ſequuta dicta abſolutoria cũ ſolutiõe im
b perfecta actio ipſo iure tollitur,⁊ ideo nõ poteſt agiᵇ niſi de dolo.d.l.ſi oleũ.ꝭ.j.ſi tamen nulla ſolutio fuiſſet facta,⁊ ſic ibi nulla exceptio cõpetebat in veritate,⁊ falſo fuiſſet oppoſita , tunc actio prima nõ tolleretur.d.l.cum a te.ſ.de dolo. Si vo abſoluit̃ ab inſtantia iudicij virtute alicuius exceptionis dilatorie,qꝛ libellus nõ eſſet bene formatus,vel propter ſimilia,tũc certũ eſt,ꝙ nec actio,nec obligatio perimitur,vt ſ.ſi mẽſ.fal.modixe.l.j.ꝭ.j.vbicũqꝫ aũt ſ.dixi per ſententiam nõ tolli actionẽ,nec obligationẽ naturalẽ intelligas,niſi obligatio,⁊ actio precedens eſſent in pari potentia,vt puta ex alia ſententia, ex qua dubitabatur an eſſet lata,tũc alia ſententia contra illã, lata vꝫ,⁊ tollit eam ipſo iure,⁊ omnem eius effectũ.l.j.circa princi.ꝭ.ꝗ ſen.ſine app.reſcin. Sumus expediti de iſta parte,ſequitur vꝰ.ſimilemqꝫ. Iſte verſi.in fine ſui,ibi dum dr̃,qꝛ ex vna cã alterutrius ſolutionis origo proficiſcitur,⁊c.legit̃ in gl.duobꝰ modis,que eſt clara,tene quam vis. ¶ Opp.hic innuitur,ꝙ quando qs ꝓmittit,ſi nauis ex Aſia venerit,qd certũ ſit debitũ iri contra.ꝭ.qñ di.leg.ced.l.huiuſmodi. Iſtud contrariũ ſoluitur in glo.tribus modis. Primo modo,quod aliud in contractibꝰ,vt hic,⁊ aliud in vltimis voluntatibus,vt ibi. Iſta eſt vera ratio,qꝛ iſta obligatio videtur interim conditionalis, antequaꝫ ſimus certi quod nauis ex Aſia venerit,vel non,⁊ ideo glo.hic in fi.dicit quod interim non poteſt agi,per l.ſi ita quis.ꝭ.de ver.obli. Unũ cũ in contractu ſpes obligatiõis ꝯditionalis trãſeat ad hr̃dẽ,vt in ꝭ.ex ꝯditionali.Inſti.de vꝰ.obl,certũ ẽ debitũ iri

ex iſta obligatione,ſed in vltimis voluntatibus ſpes obligatio
nis conditionalis nõ trãſit ad heredẽ,⁊ ideo,qꝛ legatari⁹ poſ-
ſet interim moꝛi antequã ſit certũ nauẽ ex Aſia venire,vel non
venire non eſt certũ debitũ iri,ideo ſolutũ poſſet repeti.d.l.hu
iuſmodi. Sed ſi legatum eſſet cõceptum ſub duabus cõditioni
bus contrarijs,quarum vnam exiſtere in vita legatarij certum
eſſet tũc eſſet idẽ in legato,quod in contractibus. Exemplũ,le-
go Titio centũ,ſiue Romã iuerit,ſiue non iuerit. Certe in pun
cto,quo moꝛietur,licet adhuc viuat,certum eſt ipſum Romaꝫ
non iuiſſe vel nõ iturum eſſe. Pꝛo hoc optime ĩ.quãdo di. leg.
ced.l.fi.⁊ iſta eſt vera ſol. Alij,vt Io.dicũt. Aut ſunt due ſtipu
lationes,vel duo legata quod apparet ſi bis eſt poſita iſta di-
ctio,ſiue aut eſt vna ſtipulatio vel vnũ legatũ,qđ apparet quã
do iſta dictio,ſiue,ſemel tãtũ eſt poſita. Pꝛimo caſu non cedit,
niſi altera iſtarũ cõditionũ extiterit. Secundo ſic ſm Io. Glo.
repꝛehendit hanc ſol.qꝛ eſt contra caſum huius l.⁊ d.l. huiuſ-
modi,⁊ bene repꝛehenditur Io.ſi ſic dixiſſet. Sed ipſe intelle-
xit aliter,ſcilicet aut repetitur bis verbum inductiuũ obliga-
tionis,aut ſemel tantũ,aut pꝛimo caſu ſunt due obligatiões. Se
* cũdo caſu vna,habens bipartitas conditiones. * Et qñ ſunt
plures obligationes ſolutũ poteſt repeti,niſi ſit certuꝫ ex qua
debetur, ſecũdũ opi. Io.⁊ etiã gl.ĩ. pꝛoxi. reſpon. Sed eoꝛum
opi.nõ eſt vera,vt ĩ.dicã,ideo nec hec ſol. Tamen,vt ſcias,an in
oꝛatione poſſit poni vnum,ſiue,tantum,vel non,aduerte. Aut
cum ponitur dictio,ſiue,nõ pꝛecedit alia oꝛatio conditionalis,
⁊ tunc de neceſſitate debet ſequi,aliud ſiue.ĩ.de in rem verſo,l.
iij.§.j.⁊ ibi no.gl.in verbo,ſiue. Aut p̃cedit oꝛatio conditiona-
lis,⁊ tũc ſufficit vnum,ſiue,tantũ,vt dico pꝛomitto tibi centũ,
ſi nauis ex Aſia venerit,ſiue Stichus factus conſul fuerit, vt
in hac gl.facit ĩ.de ver.obli.l.ſi ita quis ſtipuletur. Tertio mo
do ſoluitur ſecũdũ Azo.aut fuit oppoſitũ certũ tempus,⁊ lo
quitur lex cõtraria, Aut non fuit oppoſitũ,⁊ tunc ſecus. Iſta
lec.ſimpliciter intelligendo eſſet mala, qꝛ appoſitio diei certe
facit,vt obligatio vni⁹ ſuſpẽdatur. Sed ſi bene aduertis ad di
ctum Azo.ſolu.ipſius eſt bona,qꝛ certum tempus fuit appoſi
tum in vna parte conditionis,in alia parte non. Verbi gratia,
pꝛomitto tibi dare centum ſiue nauis ex Aſia venerit ĩtra tri
duum,ſiue non venerit. Nam ſi venerit intra triduum,debeo ti
bi dare centum,ſecus ſi poſtea. Item ſi certũ eſt poſt triduum
nauẽ nõ venire,debeo tibi dare centũ ſec⁹ ſi ante. Ideo eſt me-
re cõditionalis,qꝛ non eſt certum debitum iri,⁊ ideo pꝛima ſo-
35 lu.venoꝛ eſt,licet hec etiã in ſe poſſet eſſe vera. ¶ † Reaſſumo
ergo breuiter quando aliquid debetur ſub duabus cõditioni-
bus ꝯ̃trijs alternatiue poſitis. Aut queris vtrũ poteſt peti in-
terim,aut vtrũ ſolutũ poſſet peti,⁊ hoc ſecundo caſu, aut erat
debitum ex contractu,aut ex vltima voluntate. Si ex ꝯ̃ctu,aut
nullum fuit tempus appoſitum,aut fuit appoſitum tempus in
vna parte alternatiue,⁊ in alia non. Si ex vltima voluntate,tũc
aut poſſibile eſt legatarium moꝛi,antequam aliqua pars dicta
rum conditionũ exiſtat,aut vna pars de neceſſitate extabat in
36 vita,vt ex pꝛedictis patet. ¶ † Vltimo querit gl. vtrum † con-
tra verũ debitoꝛem abſolutũ de illo debito poſſit opponi com
pẽſatio? Dicit gl.dic vt ĩ.de cõpenſa.l.etiam.vbi nil đt,ſed di-
citur in l.quecũqꝫ.eo.tit.⁊ per Cy.C.de compenſa.in l.ex cauſa.
Dixi plene in l.pꝛocuratoꝛ ad exhibendum.ĩ.rem rat.ha. Se-
quitur verſi.vbi autem. Iſte verſi.continet dictum diſſimile di
cto Iuliani,ſecundum quoſdam quoꝛum opi. repꝛobatur in fi.
l.ibi,ſed hoc diſſimile,⁊ hoc ſi habetis in fine legis illũ verſi. et
ideo ſi pendente conditione ſoluatur,nõ poterit repeti. Sꝫ qui
dã nõ habent illum verſic.⁊ ideo.⁊ tunc iſtud dictum in verſic.
vbi aũt. nõ coꝛrigitur ſm Io.⁊ Azo.licet in verſi.ſed hoc diſſi
mile.aliqua differentia aſſignetur,non tamen in modo repeten
di. Et ſi dicis,quomodo poteſt repeti,cum vnum deberi certũ
eſt,vt ſ̃.pꝛi.verſi dicunt Io.⁊ Azo,qꝛ in pꝛecedenti caſu,quã
do apponuntur due cõditiones cõtrarie diſiunctiue,videt̃ pꝛo
miſſoꝛ omni dilationi renuntiare,⁊ pure debere,⁊ ideo ſolutuꝫ
non repetitur. At in caſu huius verſi.quando debitũ pure pꝛo
mittitur ſub conditione,videtur creditoꝛ illi obligationi pure
renuntiare ſecũdũ eos. Iſta ratio videtur friuola, nam nõ eſt
verum,ꝙ in pꝛecedenti reſpõſo debeatur pure,quod apparet,
qꝛ interim peti nõ poteſt. vt dixi. Itẽ nõ eſt verũ,quod qui ſti-
pulat̃ ſub conditione videtur obligationi pure renũtiare, imo
obligatio pura remanet in conditionis defectũ.ſ̃.ſi cert. pet.l.
pecuniã quã. Pꝛeterea in pꝛecedenti reſpõſo ſtipulatio habet
duas partes cõditionales,⁊ tamen nõ põt repeti ſolutũ,multo
minus poteſt repeti hic,cum vna obligatio fuerit pura,⁊ iſta
opinio videtur vera,⁊ eſt caſus hic in fi.ſm vnam lect. ideo iſte
ver.coꝛrigit̃. Sed ad hoc opp.de l.quod in diẽ.in pꝛin.ĩ.de cõ-
pen.hoc modo. In hoc verſi.ſunt due obligationes, vna ex ſti-
pulatiõe cõditionali interpoſita aĩo nouãdi,alia ex ſtipulatio-
ne pura,que eſt ſuſpenſa in contrariã cõditionẽ.l.pecuniã quã.
ſi cer.pet. Modo ſi debitoꝛ ſoluat interim ex vna obligatiõe,
poſſet repetere;qꝛ incertũ eſt,an ex illa debeatur. l. ſub cõditio
ne.ſ̃.eo. Et ſi tu dicis,ſi non debebitur ex illa debebit ex alia.
Certe de alia obligatiõe,que ſuſpenditur in diẽ,nõ poteſt oppo
ni cõpẽſatio,vel ex ea fieri retẽtio.d.l.qđ in diẽ.⁊ hec opi.nõ vr̃
vera. Reſpondeo,illud verũ quãdo eſt alia obligatio pꝛſus ex
tranea,hic vero ſunt due obligationes ſe inuicẽ contingentes,
vna enim impꝛimit in aliã,⁊ eã nouat in conditionis euentũ,⁊
interim ſuſpendit,⁊ ideo iudicatur de ambabus,vt de vna tm̃.
37 Reaſſume † ergo ſic. Quandoqꝫ aliqd debetur vna obligatiõe
diuiſa in plures cõditiones,⁊ tũc,ſi certũ eſt debitũ iri, ſolutũ
nõ repetitur,vt ſ̃ pꝛoxi.ver. Quandoqꝫ debetur idẽ pluribus
obligationibus ſuſpẽſis in diuerſas ꝯditiões,tũc aut debetur
a diuerſis,⁊ ſolutũ poteſt repeti,vt hic.in verſi. idẽqꝫ. Aut ab
vno,⁊ tũc aut ille obligationes.ſ.due fuerũt ſimul,⁊ ſemel ꝯ̃cte,
⁊ habentur ꝓ vna,⁊ ſolutũ non poteſt repeti,vt dixi ſ̃.,pꝛoxim.
ver,repꝛobãdo opi. Io.⁊ Azo. Aut fuerunt cõtracte diuerſis
tempoꝛibus,⁊ tunc aut dicte due obligationes ſic ſe habẽt, qđ
vna in aliã impꝛimit,⁊ circa illã diſponit,⁊ ſolutũ nõ poterit re
peti,vt hic coniuncto fine huius legis. Aut ſunt pꝛoꝛſus ſepa-
rate,⁊ tũc ſi ſoluitur ex vna pꝛopter aliã non impeditur repeti
38 tio,arg.d.l.ꝙ in diẽ inducẽdo,vt ſ̃ dixi. ¶ Opp.⁊ vr̃ † ꝙ indi-
ſtincte ſolutũ,pẽdẽte dubietate,poſſit repeti.l.ſufficit.ſ̃.e.So
lu.ibi loquit̃,qñ aliquo caſu põt exiſtere,ꝙ nõ ſit debitũ,hic ve
ro quando in omnem caſum eſt certum debitum iri. ¶ Contra
pꝛedictã ſol.opp.dubietate pendente, non debemus p̃ſumere
exceptioneꝫ perpetuã;non enim dubietas habet vim perpetue
excluſionis.l.ſub conditione.ĩ.de aſſi.liber.⁊ l.ſi ex duobus.§.
ſꝫ ⁊ Marcellus.ĩ.de in diem addi. Sol,quãdoqꝫ pꝛeſens ſtat⁹
rei tendit ad excluſionem,ſed eſt dubium,an illa ſit perpetua
excluſio,tunc habet vim excluſionis.d.l.ſufficit. Quandoqꝫ p̃-
ſens ſtatus rei non tendit ad excluſionem,ſed eſt dubiuꝫ an in
futurũ inducatur excluſio,tunc non habet vim excluſionis per
petue,vt in contrarijs.ita dicit Oldr. Et hec faciunt ad q̃ſtio-
c nem[c] quam tetigi * vobis hoc anno. Facta eſt hec refoꝛmatio,ꝙ
39 omnes repꝛeſalie reuideantur per duos bonos viros,⁊ q̃ fue-
rint appꝛobate,valeant, que fuerint repꝛobate,non valeant.
Queritur, vtrum iſto medio tempoꝛe antequam reuideant̃ ꝑ
duos bonos viros,poſſit fieri executio repꝛeſaliarum? Certe,
ſi bene reſpicis,verba refoꝛmationis,habent vim excluſiuã de
d pꝛeſenti,ſed dubiũ eſt,ne in futurum inducatur excluſio,[d] ⁊ iõ
interim non habent vim excluſionis perpetue, ⁊ ſic videtur qđ
executio poſſit fieri pꝛeſtita tamen ſatiſdatione ſecundum foꝛ-
* mam authentice,que ſupplicatio,C.de pꝛecib. Impera.offer.*

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Opp.gl. Et omnino vide Bar.in l.j.ſ̃.eo.⁊ in l.cũ q̃s.
de iur.⁊ fac.igno.
b ALEX. ¶ Pꝛobatio. Contra pꝛeſumptionẽ iuris,⁊ de iure ad
mittitur pꝛobatio in contrarium per confeſſionem.idẽ Bal.in
l.cum quis.de iur.⁊ fac.igno.
c ALEX. ¶ Et ibi no. Vide Bar.i l.ij.§.j.ff.vi bo.ra.⁊ Pau.đ ca.ſ.
d ALEX. ¶ Negatiua. De modo pꝛobandi negatiuã vide Bart.
in l.in illa.de verb.oblig.
e ALEX. ¶ In ſententia. Vide ꝑ Bald.in l.edita.in repetitione
Peruſina,C.de eden.
f POMA. ¶ Pꝛobatũ. Vide Ro.conſi.xlv. Are.cõſi.cxxxviij.
ALEX. ¶ Et ſic habes,ꝙ in ſn̄ia nõ requirit̃ expꝛeſſio cauſe,vi-
de in c.ſicut,⁊ ibi Io.an.de re iud.⁊ Bal.in l.pꝛeſes,C.de re iu
di.⁊ tex.cum glo.in l.he enim.de ſuſpec.tu.⁊ ibi Bar.
g ¶ De neceſſitate. Adde tu,ꝙ Alex.in cõſ.cxxiij.in j.vol. alle-
gat Bar.hic,quod ſententia pꝛobat illud,nedum quod verba
ſonãt,ſed etiam quod ex verbis neceſſario infertur.
* CLAV. ¶ Non pꝛobatum. Adde Bart ⁊ alios in l.duobus.ſ̃.
j.ſ̃.de iureiur.⁊ in l.ij.§.j.ĩ.vi bon.rapt.⁊ Alex.remiſſiue in l.ſi
duo patroni.§.idem Iulianus,ſ̃.de iureiur,vbi etiaꝫ ponit,qđ
in tranſactione.
h ALEX. ¶ Clauſula. Sꝫ qđ remediũ habeo,⁊ petẽdi,⁊ penã cui
tãdi,dic vt cedã iura,⁊ ille petat, De quo ꝑ Ia.bu.i l.iij.§.op⁹.
de alie.iu.mu.cau.fac.⁊ q̃ ibi no.Bar.optime facit, qđ dixi l.j.
C.vbi in rẽ.act.poſt Bar.q̃ foꝛte in alio obſtabũt,⁊ ad q.Bar.
hic adde,qđ no.Bal.in c.j.§.ſi aũt inter pares.in pꝛin.d.l.Coꝛ
radi.in ver.ſꝫ qd ſi arbitratoꝛ pꝛecepit,⁊ qđ no.doc.poſt Bar.
in l.mulcta.de condi.⁊ demon.⁊ ibi dixi late,ꝑ Ludo.in rub.de
arbi.⁊ Bar.in authen.generaliter.de epiſ.⁊ cler.⁊ in l.edita.in
viij.opp.de eden.⁊ in l.eos.§.cautione.de appe.⁊ ibi querit,qđ
ſi pꝛo parte fuit infirmatum laudum ⁊ in l.ſi.in xj.q. C.de con-
trahẽ.empt.quid ſi pars renuntiauit reductioni ad arbitrium
boni viri,poſtea petijt,⁊ ſuccubuit, an incidat in penam,adde
Bar..in

Bar.in l.ꝗ Rome.§.duo fratres.de ver.obli.Bal.in l.tres fratres.ſ.de pac.qui aliter loquitur,quā Bart.hic,⁊ in materia adde Abb.in c.quintavallis.de iureiu.⁊ ibi per Imo.⁊ adde ꝙ opi.quā tenet hic Bar.etiā ſequitur Bald.in l.⁊ ex diverſo.§.j.de rei vendi.quam appꝛobat Bal.in l.qua cū tutoꝛibus.in pͥn.de tranſa.Bal.in l.ſi iudex.de his qui ſunt ſui vel alie.iu. Alia fuit opi.Bar.in d.§.duo fratres.poſt Dyn.⁊ ibi tȝ indiſtincte penam peti poſſe,⁊ iſtud ſequitur etiā Bal.in c.j.§.Imperatoꝛ.⁊ Bal.in l.cū antea.ad fi.C.de arb.Tertia fuit opi.Angel.poſt Bal.d.§.duo fratres.vcȝ,quod pena non cōmittatur,qꝛ ſicut iuſta cauſa litigandi excuſat ab expenſis,ita dȝ excuſare a pena,vt l.qui ſolidū.§.etiam.de leg.ij.Pꝛo quo allego gl.in l.ab executione.in ver.mulctandos.C.quoꝝ app.tex.in c.ſacro.de ſent.excom.Item alle.Ang.pꝛo ſe tex.in l.quidā cū filiū.de verb.obli.⁊ hanc opi.dicit quod tenet Io.an.in tit.de arb.§.fi.verſ.item quid ſi compꝛomiſſum.Hanc opi.tenet etiā Bald.et Pet.de Anc.in l.nō ſolū.ſ.de rei vē.Bal.⁊ Ang.⁊ Pau.de ca.in l.tres fratres.ſ.de pac.Bal.in l.quod te.ſ.ſi cer.pe.Bal.in l.fi.C.de arbi.Sȝ dic,ꝙ nō obſt.l.qui ſolidū.§.etiā.ī.de leg.ij.qꝛ in illa cauſa nunquam fuerat pꝛonuntiatum,neque habebat iuſtā cauſam litigandi.In caſu autem l.ſi iudex.iuſtam habebat cauſam litigādi.Itē nō obſt.d.l.quidā cū filiū,qꝛ veruȝ eſt qđ ſnīa,etiā iniuſta ſuper pꝛincipali facit ius quo ad penam inter eaſdē ꝑſonas,vt in caſu noſtro,⁊ pꝛobatꝛ in d.§.duo fratres.ſed nō inter diverſas ꝑſonas,vt loquitꝛ in l.quero.Adde ꝙ Rap.in d.l.ꝗ Rome.limitat hāc opi.Bar.videlicet ꝙ ſi iſta ſnīa lata eſſet cōtra cōtumacē,tūc nullo caſu cōmittiꝛ pena,alleg.l.Papinianus.§.meminiſſe.l.qui repudiantis.de inoff.teſta.

i ALEX.¶Duo fratres.In hac q.idē determinat Bal.in l.ſi iudex.de his q ſunt ſui vel alie.iur.alle.idē Bal.in l.tres fratres.ſ.de pac.⁊ qđ petens reductionē cōmittat penā,nō tamē cū effectu,qꝛ cōventus ad penā,opponere pōt doli exceptionē,per gloſſ.oꝛdi.ibi.⁊ alle.ibi Io.an.in addi.Spec.in ti.de arbit.qđ incidat in penā,niſi habeat iuſtā cauſam litigandi,qui excludit ab expenſis.alle.Io.and.in tit.de arb.§.ſequitur de quibuſdā.ver.vt ſi cōpꝛomiſſum.Ang.in d.§.duo fratres.refert Bart.in facto aliter cōſuluiſſe,⁊ adieciſſe glo.in d.§.duo fratres.ſcilicet qđ cōventus ad penā opponat doli exceptionē,hanc ſnīam dicit Ang.veriſſimā,⁊ pꝛo Bar.eſt tex.in l.quidā cū filiū.de ꝟb.obl.qui tamen nihil facit ſecundū quod eum intelligit ibi Bar.reſpondet ad d.§.duo fratres.quod ibi fuerat iudicatū,dixit nō obſtare hic,qꝛ venit contra ſententiam,qꝛ verum eſt,qđ contra eum non poteſt venire,hoc eſt cōtra pꝛincipalē effectum,ꝗ inducitur.Secus ſi venit ad reſcindendum aliquid quod ſit inductū non pꝛincipaliter,ſed acceſſoꝛie.Adde latius per Alex.in d.§.duo fratres.⁊ Paul.de ca.conſi.ccxx.

ALEX.¶Pꝛobari.Et ꝑ hoc maxime,qꝛ iuſta cā excuſat a pena,iuxta gl.oꝛd.in c.j in gl.j.de elec.in vj.eſt bonus tex.in auth.oēs.⁊ ibi Bal.C.cōmu.de ſucceſ.⁊ auth.gn̄aliter.⁊ ibi notat.de Epiſ.⁊ cle.⁊ per Lud.in rub.de arbi.

ALEX.¶Condemnatus fuiſſet.Vide Ang.⁊ Imol.in l.decē.de verb.oblig.

m ALEX.¶L.cū de indebito.Neque qui đt emiſſe ab aliquo,fatetꝛ vendētē eſſe dominū.Not.gl.in l.j.ſ.de publi.neqꝫ ꝗ opponit aliquem permutaſſe,fatetur permutantem fuiſſe dominuȝ.Dixit not.Spe.in tit.de excep.§.viſo.verſi.⁊ Papa.Adde an obijciens compenſationem,videatur fateri debitum,Rom.conſi.lxxvij.

n ALEX.¶Iudicio.No.ꝙ ſi ſolui indebitum,lȝ vigoꝛe ſnīe hoc ſolui,potero repetere cōdictionē ſine cā.Et vltra iſta,tu allega caſum no.in l.elegāter.§.ſi quis poſt.ſ.e.Adde Bar.in l.j.§.ij.in fi.qđ vi aut clā.⁊ hoc tenebat Pau.de ca.in l.ſi fullo.hic alleg.⁊ Bar.in l.fi.in pꝛin.ff.rem rat.hab.⁊ ita de facto fuit Bononie iudicatum,licet Io.in l.Imperatoꝛes.de re iudic.teneat contra,⁊ male.Et adde Bar.no.in l.ij.circa fi.C.quod met.cau.⁊ vide latius per Moder.in l.fi.ff.a quib.app.non licet.⁊ qđ no.Spec.de exec.ſen.§.ſi.ver.illud autem queritur.⁊ Io.an.de inſtru.edit.§.poſtquam.in addit.que incip.quid ſi ſolui.⁊ Cano.in c.inter monaſterium.de re iudi.Cy.⁊ Bal.in l.j.C.de condi.inde.Et adde,quod no.Spe.in tit.de pꝛimo,⁊ ſecundo decre.§.qualiter.⁊ Inno.in c.ij.de dila.Competit etiam remediū criminale,⁊ actio in factū civiliꝛ,ſecūdū Bal.in d.l.j.in ver.ij.quero.⁊ in verſi.vltimo aduerte.cū ſe.⁊ cū Bar.cōcoꝛdat Bal.in l.receptitia.de conſti pe.⁊ in l.ſub ſpecie.per Bal.C.de re iudi.⁊ vide ſ.pꝛoxi.⁊ ad Bar.hic,adde que not.Inn.in c.gravis.de depo.⁊ Bal.in aut.ad hec.de vſu.quero iuxta hoc,fui pꝛopter cōtumaciā bānitꝰ in cētū,ſȝ qꝛ ſm formā ſtatuti debebā relegari,poſtea fui relegatus,vtrum repetā centū in quibus fui condēnatus,⁊ que ſoluerā,Bal.in l.fi.C.de fideic.lib.ꝑ gl.ibi tȝ qđ non,pꝛopter contumaciā meā.Et ad id qđ dicit Bar.poſt ql. adde Bal.idē tenētē in l.j.C.qñ pꝛovo.nō eſt nec.¶Adde,an indebitū ſolutū vigoꝛe ſnīe poſſit repeti,Bal.cōſi.lxxvj.li.iij.

o ALEX.¶Opp.Adde Bal.in l.ij.in pͥn.C.vt in poſ.leg.Bald.Ang.⁊ Sal.in l.ij.C.quod met.cau.

p ALEX.¶Innuit.Adde Bal.in l.cum quis.C.de iur.⁊ fac.ign.

q ALEX.¶Civilē.Intelligitur ipſo iure.l.Stichū.§.naturalis.de ſol.⁊ Bar.in d.l.ſi vnus.§.pactus.poſt gl.ſ.de pac.in ꝟ.itē dubitatꝛ vtrum res iudicata pꝛoducat obligationeȝ,⁊c.Et etiā vide Bar.in l.ab eo.C.quomodo,⁊ quādo iudex.⁊ in l.j.ſ.eo.⁊ in l.cū quis.de iur.⁊ fac.ign.⁊ in omnibus p̄dictis locis tenet ex ſententia condemnatoꝛia,non oꝛiri naturalem obligationeȝ,cuius contrarium ipſe tenet hic.Poſſet foꝛte intelligi opini.ſua in d.l.ab eo.cum ſi,quando eſſet ſentētia iniuſta reipſa:quoniam licet tranſiverit in rem iudicatam,ex quo tamen nō eſt expꝛeſſe appꝛobata per ſuccūbentē,non oꝛitur naturalis,ſicut dicimus in ſententia iniuſta abſolutoꝛia,que non tollit obligationem naturalem,vt hic,⁊ l.pꝛocuratoꝛ ad exhibendū.§.j.reȝ ra.hab.multo minus ergo ſententia iniuſta debet inducere obligationem naturalem,arg.d.l.Arrianus.Sed opi.Bar.hic verificatur quando vere eſſet ſnīa iuſta,dubito,ideo cogita per Ange.in repe.l.j.de iudic.

r POMA.¶Iteȝ.Vide Fel.c.qđ ad cōſultationem.de re iudica.

s ALEX.¶Declaratione.Unde cauſetur civilis obligatio,⁊ naturalis.De naturali,vide qđ no.Bal.in l.fi.C.qđ cū eo.in ꝟſic.itē opp.ꝙ pꝛ.⁊ no.Bal.i aut.ad h.C.de vſur.latiꝰ ꝑ Bal.in l.ex hoc iure.ff.de iuſt.⁊ iu.IO.FR.RV.¶Adde ꝙ dñ Bar.hic vult,ꝙ ex ſnīa condēnatoꝛia oꝛitꝛ naturalis obligatio impꝛopꝛia de equitate iuris gētiū,ꝙ ipſe tȝ ꝯ̃riū in l.j.ſ.eo.ti.⁊ in l.ſi plures.in pꝛin.ī.de fideiuſ.⁊ in l.ab eo.C.qñ ⁊ qñ iu.Sol.ſm Matth.no.cxxvij.inc.no.qđ ex ſnīa.qđ Bar.hic loqꝛ qñ ſnīa eſt iuſta,in cōtrarijs,qñ eſt iniuſta.Vel hic loquitur in obligatione naturali impꝛopꝛia,in contrarijs in pꝛopꝛia,vt hic per Iaſ.⁊ iſta ſo ſol.mihi plȝ,⁊ puto quod ſit de mente Bar.dum in d.l.ab eo.dicit quod ex ſententia non oꝛitur obligatio naturalis vera.

t ALEX.¶Aſtringit.Ius divinū dicitur naturale.Pꝛo quo allego gl.Inſti.de ob.que ex delic.naſ.in pꝛin.

v ALEX.¶Foꝛmiter.Ex ſentētia foꝛmiter lata oꝛitur actio vtilis ex eo contractu,⁊ vide in l.ne in arbitris.⁊ quod ibi Bal.C.de arbi.POMA.¶Et vide Alex.in l.miles.§.fi.ī.de re iu.Vide Bal.in c.ſuſcitatus.ad fi.de reſcri.

x ALEX.¶Abſolutoꝛia.Utrū abſolutoꝛia tollat civilē,⁊ naturalē,ꝑ hoc dicebat Bal.in l.id qđ pauperibꝰ.C.de epi.⁊ cle.qđ ſi teſtatoꝛ iubet ſolui debita,nō poterūt peti debita,de quibꝰ teſtatoꝛ iniuſte fuit abſolutꝰ,niſi iniuſtitia eſſet notoꝛia.Ad hoc qđ no.Inn.in c.qꝛ pleriqꝫ.de immu.ecc.⁊ Bar.hic,adde Bald.aliter loquentē in l.cū quis.⁊ ibi Bar.C.de iur.⁊ fac.ignoꝛ.plene Ang.in l.j.C.de iudi.in repetitione.⁊ in l.vbicūque.de fideiuſſ.

y ALEX.¶Iuris pꝛetoꝛij.Barto.tȝ contrarium in d.§.naturalis.⁊ in l.vbicūque.de fideiuſ.

z ALEX.¶Civilis.Et vide ī.ea.l.in verſ.vbicūqꝫ.⁊ iſta limita,vt ꝑ Ange.⁊ Imo.in d.l.vbicūqꝫ.de fideiuſ.⁊ quod not.Ioan.de Imol.in l.ij.ī.de fideiuſ.

a ALEX.¶Oppoſita.Not.ad §.item ſi in iudicio.Inſti.de exce.⁊ iſta videtur limitare Ioan.poſt Ang in l.vbicūque.de fideiuſ.⁊ in l.ſi plures.eo.tit.⁊ vide Io.de Imo.in l.ij.de fideiuſ.

b ALEX.¶Nō pōt agi.Sed ꝯ hoc videtur facere l.ſi pupillus.§.qui ſub conditione.ī.de nova.Ad cuius ſol,dic,vt ibi ꝑ Bar.⁊ Dy.⁊ qđ ibi dixi,⁊ Bar.in l.poſt dotem.in pꝛin.lect.ſol.mat.

* CLAV.¶Conditiones.Iſtud ſequitꝛ Bal.in c.ſciſcitatus.in fi.extra de reſcrip.in antiq.

c POM.¶Et hec faciūt ad q.Vide Feli.in c.fi.verſi.amplia tertio.de cōſti.Et faciūt ad hec q̄ habētur per Pano.in c.ſuſcitata.ad fi.de reſti.in integ.⁊ vide Bal.in c.cum olim.de do.⁊ contu.⁊ Nic.Nellum in repertoꝛio ſuo in verbo,excuſa.§.j.

d ALEX.¶Excluſio.Ad hoc bene facit quod no.Bal.in l.illđ.in fi.de ſacroſanc.eccle.

* CLAV.¶Offerendis.Iſtud vltimum dictū ſequitur Bald.in c.j.de cōſtit.⁊ idē Bal.hoc limitat in c.cū omnes.extra de ꝯſtit.

LEX LXI.

a Tutores.[a] Qđ bona fide factū eſt,habetꝛ ratum,etiam pupillo poſtea ꝑ in integrum reſtitutionē abſtinente,ſecus ſi dolo factū eſt.Item repetitio competit ei,ad quem poſtea negotiū
* incipit pertinere.h.d.*Contra iſtam legem videtur,ꝙ in integrum reſtitutio,eſt in pꝛiſtinū ſtatum reductio.l.videamus.la grande.§.item ſi indebitum.verſi.nā ⁊ verbū.ī.de vſur.Sȝ hic dicitur contrarium,quare ⁊c.Non obſtat,ſi bene videatur.l.qđ
* ſi minoꝛ.§.reſtitutio.ſ.de mino.*¶Opp.⁊ videtur,quod quicquid eſt ſolutū creditoꝛibus,repetatꝛ ab eis,vt ſic veniat in cōtributionē cū alijs creditoꝛibus,qbꝰ nō eſt ſolutū,l.ſi nō expe-

dierit.§.i.ĩ.de bo.aut.iud.poſ.Sol.hoc quãdo ſolutũ fuit bo-
na fide,ſecus ſi dolo,vt in contrario,⁊ hoc innuit hec lr̃a.¶ Op
po.d.l.qui aũt.§.ſciẽdũ.que in frau.cred.Sol.ibi fuit ſolutum
iam poſtquam bona fuerunt poſſeſſa,hic ante.⁊ gloſ.hic ponit
vnã diſtinctionẽ,quã tex.ponit clarius in l.pupillꝰ.ĩ.q in frau.
cred.⁊ ibi pleniſſime per Ja.de Are.⁊ ibi dixi.¶ Oppo.⁊ vr̃
quod non competat cõdictio indebiti,ſed condictio ex lege,d.l.
ſi non expedierit.§.j.Sol.vt ibi plene not.per glo.

ADDITIO.

a ALEX.¶ Tutores.Specialis caſus eſt ſecundum Bal.in l.iij.
ad fi.C.quando fiſcus,vel priuatus,⁊c.

LEX LXII.

Fideicommiſſum. Indebitum ſciẽ
ter ꝓmiſſum nõ
repetitur.h.d.Ex teſtamento non ſolenni vtrum di-
catur indebitum omni iure vel ciuiliter tantum,teti-
gi in l.interdum.s̃.eo.plene in l.j.hoc eo.tit.

LEX LXIII.

Neratius. Si ſpecies debita ꝑfecte nõ ſol-
uit̃,talis ſolutio nõ parit libera-
tionem,nec inducit repetitionẽ.h.d.¶ Op.s̃.e.l.ſi fi
deiuſſor.⁊ l.cũ is.§.j.Sol.iſta duo negatiue poſſunt
eſſe vera.Iſta ſol.nõ parit liberationẽ,nec repetitionẽ, vt hic,
affirmatiue non põt eſſe verũ vtrũq;,quod pariat liberatio-
nẽ,⁊ repetitionẽ ll.ꝯ̃rijs,nec a ciuili tantũ,nec a naturali tãtũ,
vt d.l.ſi fideiuſſor.¶ Contra hoc opp.extra de iureiur.c.debi-
tores.vbi ſoluendo vſuras quis a iuramẽto liberatur,⁊ tamen
a repetit.Sol.aliud de iure Can.vt ibi,ᵃaliđ de iure ciuili,vt h.
Vel aliter dico,qđ per iuramentũ quis nõ eſt obligatus par-
ti ad ſoluendas vſuras,ſ; obligat̃ Deo,⁊ ideo ſoluẽdo vſuras
creditori liberatur reſpectu Dei.Creditor tamen recipit inde
bitum,ideo ab eo repetitur,ita loquitur ibi.¶ Venio ad ſecũ
dam gl.⁊ op.de l.cum quis.§.qui hominẽ.de ſol.ibi homo erat
debitus in genere,hic in ſpecie.¶ Cõtra hoc opp.de l.ſtatuli-
berum.ĩ.de ſtatulibe.Sol.ibi fuit factꝰ ſtatuliber ſine facto de
bitoris,hic facto eius.Vel ibi debitor nõ fuit in mora,hic ſic.
Quelibet eſt bona ſol.⁊ iđ diſtingue,vt in gl.ꝯiungendo ſimul
ꝑdictas duas ſol.vide gl.⁊ ſigna ibi,dũ đt diſtingue,⁊c.¶ Vl
timo qđ hic dicitur de ſtatulibero ſoluto,intellige generaliter
de qualibet ſpecie debita nõ ꝑfecte ſoluta,ita quod ꝓ̇ma actio
duret,l.etiam.ĩ.de ſol.⁊ l.Julianus.§.j.de verb.obli.⁊ l.iij.§.ſi
reddita.ĩ.commo.

ADDITIO.

a ALEX.¶ Canonico,vt ibi.Et de intellectu huiꝰ,viđ no.in l.nõ
quocũq;.in prin.de le.j.⁊ l.inter ſtipulantem.§.pe.de ver.obli.

LEX LXIIII.

1 ☞ Naturalis obligatio eſt de iure gentium.
2 Ius gentium duplex,⁊ qualiter intelligatur quod ſeruꝰ quo
ad ius ciuile pro nihilo reputatur.
3 Seruus in acquiſitionibus ciuilibus nõ acquirit a domino,ſed
in acquiſitionibus naturalibus de iure gentium primeuo ſic.

Sid,quod. Iſta eſt notabilis lex,⁊ ſubti-
lis ⁊ h.d.Dñs obligatur ſer-
uo naturaliter,que obligatio ſequitur ipſum ẽt ma-
numiſſum.¶ Opp.ꝙ ſolũ de iure ciuili ſeruus ꝓ ni-
hilo reputet̃.l.quod attinet.ĩ.de reg.iur.Sol.ibi appellat ius
ciuile omnẽ iuris partẽ,preter naturalẽ,⁊ ſic cõphẽdit ius gẽ-
tiũ quo iure ſeruus pro nihilo nõ reputatur,vt hic.¶ Contra
1 hoc opp.obligatio naturalis † eſt de iure gẽtiũ,vt l.cũ ampliꝰ.
§.is natura.de reg.iu.⁊ no.s̃.e.l.ſi nõ ſortẽ.§.libertꝰ.in ꝓ̇nc.⁊ l.
Stichũ.§.naturalis.ĩ.de ſol.ergo ſeruus de iure gẽtiũ nõ obli
gat̃,⁊ ſic nõ obligat̃ naturalr̃.Preterea ius naturale eſt cõe oĩ
bus animalibꝰ.l.j.in fi.s̃.de iuſt.⁊ iu.ſ; aĩalia nõ obligãt̃.l.j.§.j.
s̃.ſi quadr.pau.fe.dica.ergo de iure naturali non eſt obligatio.
Bl.voluit hoc tãgere in l.ex hoc iure.s̃.đ iuſt.⁊ iu.tñ bñ expli
cat,nec doc.Ego ſemꝑ dixi ſic,ꝙ de iure naturali prout eſt cõe
oĩbus,vt dixi aĩalibus,nõ đr eſſe naturalis obligatio,de qua lo
quimur ꝑ rõnes ꝑdictas,ſ; de iure gentiũ,in ll.s̃.alle.Debetis
2 † tñ ſcire,ꝙ ius gẽtiũ eſt duplex.ᵃQuoddã eſt ius gẽtiũ,quod
a fuit eo ipſo qđ gẽtes eſſe ceperũt,naturali rõne inductũ abſq;
aliqua cõſtitutiõe iuris gẽtiũ,vt fidẽ ſeu promiſſa ſeruaret li-
b bertus,⁊ ſi.Et iſto iure gẽtiũᵇ primeuo ſtatus ſerui nõ eſt an-
nihilatus,imo oẽs erãt liberi,merito iſta obligatio naturalis
* cadit in eũ actiue,⁊ paſſiue.Quoddã eſt ius gentiũ,* q̊ oẽs gẽ
tes vtunt̃ ex cõſtitutiõe earũ,nõ ſ; rationẽ naturalẽ,imo cõq;
ꝯ,vt bella,captiuitates,ſeruitutes,diſtinctiones dñiorũ.l.ex
hoc iure.s̃.de iuſti.⁊ iur.⁊ l.poſtliminiũ.ĩ.de capti.⁊ poſtli.re-
uer.⁊ iſto iure ſtatus ſeruorũ eſt annihilatꝰ,⁊ nõ eſt aliqđ.Et
iđ ea q̃ ſunt iuris gentiũ ex hac parte nõ cadũt in ſeruum.Vn-
de ſeruus nõ põt habere dñium alicuius rei,l; ſit de iure gen
tiũ,nec poſſeſſionẽ,l.acquiritur.de acq.re.do.⁊ l.j.§.per ſeruũ.
ĩ.de acq.poſ.⁊ ita debetis intelligere hic.¶ Opp.quicquid ſer-
uus acquirit ſtatim acquiritur domino.l.plꝫ.ĩ.de acq.her.So
lu.ibi loquitur in acquiſitione ciuili,hic in acquiſitione natura
li.Dy.ibi videtur reprehendere hanc ſolutionẽ,dicẽs ꝙ etiam
obligatio naturalis acquirit̃ per ſeruũ domino.l.frater a fra-
tre.s̃.e.⁊ ego etiam in d.l.frater a fratre.Circa aliud non tenui
iſtã differentiã ciuilis,⁊ naturalis acquiſitionis,vt ibi vidiſtis,
tamen quantum ad propoſitum poſſumus ſuſtinere glo.vt di-
3 camus ꝙ hec lex loquitur † quãdo ſeruꝰ acquirit aliquid domi
no,quo caſu in acquiſitionibꝰ ciuilibus nil põt a dño acquire-
re,ꝑ regulã iuris poſitã in l.ſi ſeruo.§.⁊ regulariter.s̃.de vſu-
fru.⁊ l.liber homo.circa princ.ĩ.de ver.ob.ſed in acquiſitioni-
bus naturalibus,hoc eſt de iure gẽtiũ primeuo,vt dictũ eſt,po
teſt ſeruus acquirere a domino,⁊ filius a patre.vt hic.⁊ d.l.fra
ter a fratre.s̃.eodẽ.¶ Vltimo ex hac l.habes ſpecialẽ rõnem,
quare dominus non obligatur ſeruo ciuiliter,vel ſeruus domi
no,ſcilicet qꝛ ſtatus ſerui de iure ciuili non eſt aliquid.In filio
vidiſtis alias rationes,vt in d.l.frater a fratre.vbi plene dixi.

ADDITIONES.

a ALEX.¶ Duplex eſt ius gentiũ.Sed quomodo põt dici,ꝙ de
primeuo iure gentiũ,fuerit introducta obligatio naturalis,cũ
illo iure dñia diſtincta nõ eſſent,ſed ex ſecundo iure,vt l.ex hoc
iure,⁊c.Vide Bar.in l.fr̃ a fratre.s̃.hoc eo.tit.de condi.indeb.
b POMA.¶ Iure gentiũ.vide Are.in l.j.in fi.gl.ff.de acq.poſ.vbi
ſubtiliter t;,ꝙ ſimplex eſt ius gẽtiũ,no.poſſeſſionẽ etiã de iure
gentium quod magni facit Lancel.in l.j.ff.de acqui.poſſ.
* CLAV.¶ Gentium.De huius doctrine veritate,vide Are.l.j.
ĩ.de acq.poſ.

LEX LXV.

1 ☞ Trãſactio facta per dolũ qñ valeat,⁊ ſolutum repetatur.
2 Dolus dans cauſam contractui quando annullet contractum.
3 Error in cauſa obligatoria non inducit repetitionem.
4 Locans indebite ab alio,vel qui ſimpliciter domum alienã ha
bitauit qualiter conueniatur.
5 Procurator in rem ſuam eſt etiam ex parte rei.
6 Procuratori in rem ſuam datur condictio indebiti.
7 Repetitio vltimo ſoluenti datur.

a In ſumma. ᵃQuia ponitur quedã diſtin-
ctio ad titulũ,ideo ſummatio-
* nẽ cõgruã non recipit.* Iſte tex.maxime in ver.ſin.
aũt,eſt ſingularis.* ¶ Opp.ad principiũ,quod hec
diſtinctio ſit ſuperflua,nam omnia iſta ſub duobus mẽbris cõ
prehendebant̃,ſcilicet aut ob rem,aut ob cauſam,vt s̃.eo.l.da-
mus.Sol.concedo ſed hic plura expreſſit ad maiorem declara-
1 tionem.¶ † Opp.ꝙ tranſactio facta per dolum,valet,licet det
replicatio doli.l.ſub pretextu.C.de tranſa.Sol.dicit gl.hic ẽt
⁊ in l.contraria,⁊ in l.ij.C.de tranſactio.qđ h quando dolꝰ erat
ex parte actoris,ibi quando ex parte rei.Rogerius dicebat eſ
ſe idem vtrobique,per hanc legem.⁊ hoc videtur tenere Pet.
dicens quod tranſactio valet,tamen actori decepto per doluꝫ
ſuccurritur per replicationem doli,reo vero per exceptionem
doli.Ita intelligit l.ſub ꝑtextu.C.de tranſac.hoc non eſt verũ,
qꝛ ſi reo ſuccurritur per exceptionem doli antequam ſolueret,
ſoluens non repeteret,qꝛ tutus eſt exceptione odioſa,vt l.qui
b exceptionem.ᵇs̃.eodem.quod eſt contra hanc legem.Vnde alij
dicũt quod hic eſt ſpeciale in odium inferentis litẽ calumnioſe,
vt trãſactio nõ valeat.⁊ hoc dicebat Iaco.Butr.hic poſtea in
l.ꝯ̃ria dicebat ſic.Quandoq; dolus committit̃ in calumnioſe li
* tigando,⁊ tũc nõ valet tranſactio.* Ita loquitur hic.Quãdo-
que dolus committitur in inducendo aliquem ad trãſigenduꝫ,
⁊ tũc trãſactio v;,ſed ſuccurritur leſo per exceptionem doli,vł
c replicationem,d.l.ſub ꝑtextu.Nec diſtinguitur actor a reo,qꝛ
lex illã diſtinc.nõ facit.⁊ hoc ſatis placet.Hoc enim videt̃ velle
hec litera.Nã cũ recedere a lite ſit illud,propter quod dat̃ vel
remittitur tã ex parte actoris,quã ex parte rei,ille,qui calum
nioſe litigabat,debebat gratis recedere,ergo qđ accepit,turpi
d terᵈ accepit.l.penu.s̃.de cond.ob tur.cauſam.⁊ ideo puto,qđ
non ſolum condictione indebiti,ſed etiam condictiõe ob turp.
cau.repeteret̃.S; qñ dolus cõmittitur in inducendo quem ad
transigendum,procedit.d.l.ſub pretextu.¶ Contra hoc opp.
2 qñ dolus † dedit cauſam contractui ſtricti iuris,valet contra-
ctus,l.dolo.C.de inuti.ſtip.Sed trãſanctio eſt ſtricti iuris,er
go,⁊c.Sol.ſecundũ predicta,hic dolus non dedit cauſam trãſ-
actioni immediate,qꝛ nõ fuit quis inductus dolo ad trãſigen
dũ,ſed dedit cãm liti.Vnde de alio dolo loquitur hic quã ibi,
e in quo eſt alia ratio,quam ibi.Fateorᵉ tamẽ ꝙ ſi quidẽ tranſa-
ctio ꝑ dolũ eſt interpoſita ſuper actiõe bone fidei,trãſactio eſ-
f ſet nulla.Nã ſicut contractus bone fidei eſt nullus,ᶠqñ dolꝰ de-
dit ei cãm,ita etiã diſtractus,ſeu ꝯtus reſolutus adhibitus

g ſuper eo contractu dolo dante cauſam eſt nullus. l. de tutela.[g]
⁊ ibi not. C. de in integ. reſt. mi. Sic poteſt intelligi, qđ not. in d.
l. ſub ꝑtextu. C. de tranſa. in eo, quod dicit tranſactionē nullā, ⁊
actione de dolo agi ad repetendũ qđ eſt datura, ſicut in contra-
h ctibus bonefidei dicitur in l. ⁊ elegāter.[h] in princip. ſ. de dolo.
¶ Opp. C. de plus peti. l. j. Sol. ibi fuit tranſactuʒ ſuper dolo
non tamen per dolum ſecundum veram ſolutionem.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ In ſumma. Per iſtam l. in princ. Bar. elegāter dixit
in extrauag. ad reprimēdũ. in ver. ſummarie. qđ ſi cā cōmittat,
quod cognoſcatur ſummarie, nihilominus nullꝰ ordo iudicia-
rius ſubſtātialis dʒ omitti, lʒ eſſet ſecus in dilatione. ⁊ ſimi. ſic
enim Iuriſconſul. nullũ caſum repetitionis omittit, ⁊ tamen di
cit in ſumma. i. ſummarie, ⁊c. ergo idem in caſu noſtro.
b ALEX. ¶ L. qui exceptionem. Quidam ꝯtra, ⁊ melius, vt per
Imo in l. ſi quis cũ aliter. de verb. obli.
* ALEX. ¶ Trāſactio. Cōtrariũ vꝫ tenere ipē Bar. i l. ſub ꝑte-
xtu. ⁊ in l. ſiue apđ acta. C. de trāſa. ſʒ nō meret allegari ꝯriꝰ: qꝛ
ipſemet dat plures ſol. vide eūdē ꝯcord. lxxxj. inci. calumnioſe
ſe defendendo.
c ALEX. ¶ A reo. Sʒ Bar. in d. l. ſub ꝑtextu. in l. ſiue apud acta.
diſtinguit reum ab actore, ⁊ ſic eſt contrarius.
d POMA. ¶ Turpiter. Vide Panor. cōſ. xij. ij. vol. ⁊ cōſi. xv. eo.
vol. ⁊ conſi. cxiij. in ij. dub. eo. vol.
e POMA. ¶ Fateor. Vide aliquid per Alex. in l. ſi quis cũ aliter.
in princ. ff. de verb. obli.
f ALEX. ¶ Nullus. Vide Bar. in l. ab emptiōe. in ꝓn. ſ. de pac.
⁊ in l. ſub ꝑtextu. de trāſ. Lu. in l. ſi cũ dotē. §. ſi mulier. ĩ. ſo. ma.
g ALEX. ¶ L. de tutela. Et eſt de hoc caſus no. in l. ſi cũ dotem.
§. ſi mulier. ĩ. ſol. mat.
h ALEX. ¶ Eleganter. Vide gl. in l. actione. C. de tranſac.

§. Id quoque. Proſequitur ſʒ membrũ ſumme,
⁊c. ¶ † No. ex hoc §. qđ error in cā
non obligatoria non inducit repetitionē, vt dixi in l. damus. ſ.
eo. Et intelligitur nō obligatoria de iure ciuili, vel naturali, lʒ
ſit obligatoria illius generalitatis, qꝛ benefacientibus ad re-
munerandum tenemur, vt ptʒ ex hoc tex. ¶ Querit gl. quid ſi
alias donatarus non erat? Dic vt dixi in d. l. damus. ſ. eo.

§. Sed ⁊ agere. Vtrũ datũ pro cōditione implē
da repetatur cōdictiōe indebiti,
vel ob cām? dic vt dixi ſ. e. l. ſi is cui. ⁊ tangitur per gl. ĩ. in l. ſi.

§. Quod ob rem. Hic dicitur de tertio. Iſtud
eſt examinatũ ſ. in tit. de cō-
di. ob cauſam.

§. Si, qui. Hic incipit tractare proprie de condictione
indebi. ¶ Querit gl. quo iure veniunt fru
ctus, ⁊ partus? Reſpondet iure actionis. Vidiſtis in lege inde
biti. in prin. ſ. eod.

§. In frumento. [a] Iſte eſt notabilis §. Primo
oppo. in obligatione dādi, re
perempta, agitur ad ipſam rem, non ad eſtimationē. l. ſi ſeruuʒ.
§. ſi. de verb. obl. ⁊ l. pe. ſ. tit. ij. hic autem dicit agi ad ꝑtiũ, qua-
re male. Quidā concedunt contrariũ, ⁊ dicũt, quod hic agitur
ad frumentũ, ⁊ conſequit pretiũ. Et ita dicũt Vltramō. in l. vi
nũ. ſi cer. pe. ſ. quod eſt deſtruere iſtũ tex. ⁊ ideo dico, ꝙ pretiũ
repetitur. Ad ꝯrium rñ. ꝙ in condictione inde. nō eſt ipſa res
ſoluta in obligatione, ſed id, in quo qs eſt locupletior, vt ĩ. l. ꝓ-
xi. ⁊ ſ. eo. l. ſi nō ſortē. §. libertus. Sed hic, re cōſumpta, quis eſt
locupletior in pretio, ergo pretiũ repetitur, quod eſt in obliga
tione, hoc ſentit gl. in l. ꝰ hac. in ſi. ĩ. in triti. ¶ Op. qñ ſoluitur
quātitas, repetitur tantũdē, nō eſtimatio, vt l. quod indebitũ.
ſ. eo. ſed frumētũ eſt quātitas: cōſiſtit enim in pondere, nume-
ro, vel mēſura. l. ij. §. mutui datio. ſ. ſi cer. pet. ergo debet tantũ
dē repeti. Sol. đ gl. hic frumentũ ſoluebat vt debitũ in ſpecie,
ſecus, ſi vt debitũ in genere, vt in ꝯrio. Dubito de hac ſolutio-
ne. Poſſumus forte dicere ꝙ in ꝗtitatibus, quaruʒ eſtimatio
variatur, vt in frumēto, vino, oleo, ⁊ ſi. procedit hic §. ne reꝰ cō-
ueniat vltra quā ſit effectus locupletior cōtra naturā cōdictio
nis indebiti. Cōtraria loquuntur in pecunia, cuiꝰ eſtimatio nō
variatur, ſed per ipſam alie res eſtimant, l. ſi ita. ĩ. de fideiuſ.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ In frumēto. Adde Bart. ſ. eo. in l. quod indebitum.

a **§. Sic ⁊.** [a] Tene mēti hunc §. ⁊ no. ipm ad hoc. Habita
ſti in domo mea, certe ſi quidem eam habui lo-
4 catam ab alio, † quid iuris ſit, habuiſti in l. ſi vrbana. ſ. e. Si ha
buiſti a me, ſi ꝗdē indebite, repetit ꝗti ꝯducturꝰ fuiſſes, vt hic.
Sʒ ſi ñ habuiſti a me, ſʒ ſimpľr habitaſti, putarē agēdũ ꝯdictio
* ne ſine cā ad id, ꝗti ꝯducturꝰ * fuiſſes, arg. huiꝰ §. ⁊ ĩ. tit. j. in l. j.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Et ſic. Si indebite, vel ſine cauſa habitaſti domũ meā,
qualem penſionē ſoluere debes, an ꝗti locaturꝰ fuiſſem, an quā
ti cōducturus fuiſſes? vide que dixi in l. ſerui electione. §. ſi. de
leg. j. ⁊ quod no. Bar. in l. in hac. de dā. infe. vide l. creditor. ⁊ qđ
ibi Bar. ⁊ Bal. C. de pig. act. ⁊ vide Bal. omnino in l. ꝯctꝰ. C. lo
ca. vbi ponit, ꝙ vxor habitās poſt mortē viri in domo locata vi
ro, tenetur ad penſionē cōpetētē, taxādā officio iudicis, niſi iu
re familiaritatis habitauerit cũ heredibus viri. Et ad Bart.
hic adde Io. an. in ti. de loc. §. poſtquā. in addi. ſm Roſ. ⁊ Bal.
in l. cũ ꝗrit. § ꝯpleto. ĩ. loc. Adde Spe. in ti. de pig. §. j. circa ſi.
POMA. ¶ Vide Alex. cōſ. cxviij. in iij. vo. ⁊ cōſ. xlij. in iij. vol. et
cōſ. clxxx. in ij. vol. Rom. cōſ. clxviij. ⁊ Alex. cōſ. cviij. in vol. j. ⁊ cō
ſi. iij. col. ſi. vol. v. ⁊ Ro. conſi. ccccxxiij.
* CLAV. ¶ Conducturus. Vide Alex. cōſ. cxviij. vol. iiij.

§. Si ſeruum. Opp. quod non potuit manumitte
re, qui nō fuit dominus. vt ĩ. de ꝯd.
fur. l. quoniam. Sol. vt in gl. ¶ Opp. de l. ſi is, cui. ĩ. de don. cau
ſa mo. Sol. aliud in donatione cā mor. vt in gl. ¶ Tertio opp.
Inſti. de leg. § ſi res legata. Sol. aliud in herede, qui hʒ cōmo
* dum a defuncto. Ita dicit gl. hic. * Contra iſtam ſolutionem vi
detur l. qui alterius. ĩ. de regu. iur. Sed dic, vt plene not. extra
de reg. iur. c. cum qs. lib. vj. Veruntamen ſecundũ illa, que ibi
dicuntur, reſtat ſolutio iſtius §. contra l. qui ſcit. ĩ. de vſur. in
quo iſte ſucceſſor ꝓceſſit ad actũ volũtariũ, ⁊ tamen excuſatur
ob ignorātiā. Sed dic, ꝙ hic eſt ratio: qꝛ ignorantia ſucceſſo-
ris habuit ortũ ex negligētia predeceſſoris, que ꝓpōderat. Nā
hic ſucceſſor debuit credere predeceſſorē plene inquiſiuiſſe an-
tequam ſolueret, arg. ĩ. de prob. l. cum de indebito. §. j. Nō enim
ſucceſſor tenebatur hic eſſe diligens, ⁊ perquirere de remedio
cōpetēti volenti ſecũ tractare in obligādo ipſuʒ ſibi, imo potiꝰ
ſi ſciret, deberet diſſimulare. ex quo tractatur cum eo. Si tamē
tractaretur de preiudicio alterius, quā cum quo contrahitur,
tunc debet eſſe curioſus, ⁊ diligens. l. doli. in ſi. de nouat. cũ l. iij.
§. ſed ſi ſic accepit. ſ. de in rem verſ. hoc contrariũ plene exami
* na, vt l. ſi ſeruum. §. de illo. ĩ. de verb. obli. * Contrariũ plene exa
minaui in l. ſi ſeruum. §. de illo. ĩ. de verb. obl.

LEX LXVII.

STichus. Datuʒ pro libertate ab eo, q poſt-
ea reperitur ingenuus, repetit. h.
d. ¶ Quero, qua actione repetatur? Dicunt quidaʒ
condic. inde. vt ſic faciat ad titulũ. Aliꝗ dicunt, condi-
ctione ob cauſam, qꝛ fuit datum ob cauſam de futuro, non ob
cauſam de preterito. Et in hoc reſidet gl. Mihi plus plʒ prima
opinio, qꝛ lex in dubio debet intelligi ſecundum naturam titu-
li, in quo poſita eſt, ⁊ ad illā actionē debet referri, vt l. Impera
tor. ĩ. de in diem addic. ⁊ ꝭ ita intelligat de cōdi. inde. Pro hoc
facit ſ. eo. l. ſi is cui. ⁊ ibi de hoc plene dixi.

§. Tutor. Si res mea ad te ſine cā peruenit, ⁊ deſinit
mihi aduerſus alium eſſe conſultum, a te re-
a petam. h. d. ¶ Quero qua actiōe aget iſte tutor?[a] Potes intel
ligere, ꝙ agat cōdictione ſine cauſa ex equitate. l. ſi ⁊ me ⁊ Ti-
tium. ſ. ſi cert. pet. Omnia enim hic concurrunt, qꝛ ad illũ cre
ditorem peruenit indebitum ex cauſa lucratiua, nec eſt tutori
conſultum aduerſus alium, nec imputat in rōne tutele. Poſſu
mus etiam dicere, quod agatur vtili condic. indeb. cum pupil-
lus ratum non habeat, cuius nomine geſtum eſt. l. ſi abſentis.
C. ſi cer. pet. ⁊ no. ſ. eo. l. ſi procurator. Ita videtur ſentire gloſ.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Tutor. Ad huius intellectũ vide Bart. in l. dominꝰ.
in ſi. ſupra eodem.

§. Titius. Duobus idē debitũ ſoluētibus, vltio ſol
5 uenti repetitio conceditur. h. d. ¶ † Not.
ex parte rei eſſe procuratorem in rem ſuam. Facit ſ. fami. erci.
6 l. plane. de procur. l. ſi actor. ⁊ idem ibi no. ¶ † No. ꝓcuratori in
7 rē ſuam indiſtincte dari condic. indeb. ¶ † No. vltimo ſoluenti
dari repetitionem. De hoc vidiſtis etiam in l. cum duo. ſ. eod.

1 ☞ Condictio indebiti non tollitur per ꝓmiſſionem de non mo
uendo controuerſiam.
2 Clauſula, ⁊ renuntiauit condictioni indebiti, ⁊ ſine cauſa actio-
ni in factum, ⁊ omni aliꝗ auxilio, appoſita in contractu qđ ope-
retur.
3 Clauſula, ſciens ſe ad infraſcripta non teneri, quid operetur.
4 Verba contractus debent intelligi vt nō contineant repugnan
tiam.
5 Cautela vt apponatur clauſula ad hoc, vt tollatur condictio in
debiti.
6 Clauſula, nihil promiſerunt facere contra diuiſionem, non im-
pedit petitionem fideicommiſſi.

§. Item queſitum eſt. Iſte eſt ſolēnis §.
1 Per † promiſſionē
de non mouendo controuerſiam non tollitur condic. indeb. h. d.

* *Vel ſic, Generalis pactio nõ porrigitur ad inexcogitata. h.
d. Ia. but. Ratio huius §. eſt qz nemo videtur renunciare iuri,
quod ſibi ignorat competere, vt ſ. de inoff. teſt. l. mater. ver ſic.
* ceterum quis. *Gl. non dicũt hic aliquid. Sed q̃ eſt ratio huiꝰ
§. Poſſumus dicere, ꝙ in generali remiſſione nõ veniunt ea, q̃
quis ſibi ignorabat cõpetere. l. mater. C. de inof. teſt. ⁊ ſ. de pac.
l. tres fratres. Sed hic quis ignorabat ſibi cõpetere cõdi. inde.
a ergo, ⁊c. Iſtud[a] nõ videtur verum, qz poteſt eſſe animus remit
tendi etiã incognita, vt l. ſub p̃textu ſpecierũ. ⁊ ibi no. ꝑ doc. C.
de trãſ. ſicut pater põt habere animũ pretereũdi filios, ſi quos
haberet, etiã ſi ignoret ſe eos habere, vt l. qui iure militari. ĩ. de
teſt. mi. Unde credo, ꝙ ſi ꝓprior rõ ſit, qz ea rõne, qua ꝓmittit
b indebitũ, eadẽ ratiõe apponit iſtã clam, ⁊ idẽ[b] error eſt in vtro
que, merito daṫ cõd. ind. Facit l. doli mali exceptio. in ver. diuer
* ſum. de nouat. Et ꝑ hoc puto, *qđ illđ, qđ apponiṫ[c] hodie i ꝯcti
c bus, vz, ⁊ renũtiauit †cõd. ind. ⁊ ſine cauſa, actioni in factũ, ⁊ oĩ
2 aliꝰ auxilio legũ, ⁊c. qđ ꝑ hãc renũtiationẽ[d] cõd. ind. nõ tollitur.
d Caſus eſt hic. Nã idẽ error q̄ eſt in principali ꝓmiſſione, eſt in
hac renũtiatiõe, ⁊ ſicut indebite ꝓmiſit, ita indebite renũtiauit,
3 ⁊ cõuenit. Vñ vt p̃dicta ceſſent, †notariĩ in prin. cõtractus di
e cũt ſic, Titius ſciens[e] ſe ad ſupraſcripta nõ teneri, [f] ꝓmiſit, ⁊c.
f vt ꝑ hoc tollaṫ cõd. ind. q̃ nõ daṫ ꝓmittẽti, [g] vel ſoluẽti ſciẽter, vt
g ſ. e. l. j. ⁊ l. fideicõmiſſum. ⁊ ĩ. de reg. iur. l. cuiꝰ ꝑ errorem. Circa[g]
p̃dictã clauſulã quero, quid ſi. ĩ. ex ſerie inſtrumẽti apparet qđ
ꝓmiſit ob aliquã cãm p̃cedentẽ obligatoriã, ſi vera eſſet, vt pu
ta dixit ſic, Titius ſciẽs ſe ad infraſcripta nõ teneri ꝓmiſit de
cẽ Meuio, que ipſe Meuius mutuauerat patri dicti Titij, cu
ius eſt heres, ſi poſtea apparet indebitũ, quero an poſſit repe
4 ti? Rñ. debes ſcire, †ꝙ verba, [h] que apponũtur in ꝯctibus, de
h bent intelligi vt repugnantiã nõ cõtineant, ſꝫ debent adiuuari,
vt nõ cõtineant repugnãtiã ſi poſſunt, vt in prima cõſtitutione
Codi §. quibus. Unde cũ dicit, ſciens ſe ad infraſcripta nõ te
* neri, debẽt intelligi, niſi ex cauſa infraſcripta, *alſ ꝯtineret re
pugnantiã. l. vbi repugnantia. de reg. iur. Pro hoc ĩ. quod vi,
aut clam. l. j. §. j. vbi dicitur, nulla exceptio poſſit opponi, ⁊ tamẽ
5 ibi ſubaudiṫ niſi infraſcripte poſite in illo titulo. Et ideo †ſi qs
vellet euitare iſta, deberet dicere. Et ſi aliquo caſu appareat p̃
dicta ꝓmiſſa indebite, ex nũc donauit ⁊ dedit qcqd ꝑ condic. in
de. vel ſine cauſa vł per errorẽ poſſet repetere, vel ex aliquo cõ
* tractu, l. ſi quis rationes. de lib. leg. In caſibus *autẽ p̃dictis,
in quibus dixi dictas clauſulas nõ operari, eſſet certũ indubi
tabile, quãdo ille, cui ꝓmittitur, eſſet in dolo. d. l. tres fratres.
ſ. de pac. Vel ſi error procederet ex teſtamento incognito. l. ſi.
C. de reb. cred, ⁊ ſ. de trãſ. l. de his. ¶ Ultimo ſcias, ꝙ hec eſt
vna de legibus, quas allego pro opi. quam teneo ꝯ Dy. in l. qui
Rome. §. duo fratres. de verb. obl. vt illa verba, promiſerunt
6 †nihil facere ꝯ diuiſionẽ, nõ impediãt fideicõmiſſi petitionẽ ex
teſtamẽto paterno. De liberatione autem generali dixi in l. ſi
ex pluribus. de ſolut. ⁊ in l. ſi de certa. C. de tranſa. dic vt ibi.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Iſtud. Vide Alex. conſi. xj. j. vol.
b POMA. ¶ Et idẽ. Vide Alex. cõſi. xlij. in j. vo. Ang. in ꝯſ. xciiij.
* CLAV. ¶ Hoc puto. Vide Are. in l. ſi qs cũ aliter. de ver. ob. ĩ.
c ALEX. ¶ Appo. Imo. in c. cũ contingat. de iureiur.
d POMA. ¶ Renũtiationẽ. Faciũt que not. Barba. cõſi. xxviij. in
j. vol. Et de iſto articulo vide aliquid ꝑ Albe. poſt Iac. de but.
⁊ Gul. de Cug. in l. j. ſ. eo. ti. ⁊ Ang. hic, ⁊ Pau. de ca. cõſi. cxxxj.
inci. lꝫ iſta dña. Qui oẽs videnṫ tenere opinionẽ Bar. ⁊ ab opi
nione Bar. hic durũ eſt in practica diſcedere, vt dt Iaſ. in d. l.
j. vbi examinat hũc articulũ. Facit qđ no. idẽ Bar. in l. ſi ex cau
tione. ⁊ ibi Pau. de ca. C. de nõ numer. pec. quẽ ſequiṫ Imol. in
c. ſi cautio. de fide inſtr. Facit qđ tradit Spe. in tit. de excep. §.
ij. ꝟ. ceterũ. Et ꝯriã tꝫ opinio. Fulg. hic, ⁊ Imol. quẽ alleg. hic
Alex. in cõmẽto c. cũ cõtingat. de iureiur. ⁊ in c. pen. de empt. et
vẽd. Cõtrariũ tñ tꝫ Are. in l. ſi quis cũ aliter. ff. de verb. oblig.
Et de iſto articulo vide Iaſ. in d. l. j. in princi. ⁊ in l. cũ qs. C. de
iur. ⁊ fac. igno. Facit etiã qđ no. Bar. pro opinione ſua hic in l.
ſi quis cũ aliter. ĩ. de verb. obli. ⁊ Alex. in d. l. ſi qs cũ aliter. ⁊ cõ
ſi. lxxix. in ij. vol. Barba. cõſ. xvj. in ij. vol. ⁊ Alexã. etiã cõſi. xlij.
vol. j. ⁊ conſi. lxxxix. alias lxxx. vol. ij. Pau. de ca. ccxl. colũ. j. in j.
dubio. in ſimili chr, vbi dt ſequẽdo Bartolũ hic, qđ clauſula, ex
certa ſcientia, nil operatur in his que apparent ignorata.
e POMA. ¶ Sciẽs. De iſta clauſula vide Alex. in l. ſꝫ ⁊ ſi qs. §. ſi.
ff. ſi qs cau. Pau. de ca. cõſ. cxxxj. Ro. cõſi. vij. Alex. cõſ. cxcviij.
in ij. vol. ⁊ late Fel. in c. cũ inter priorẽ. de exce. Et de iſta clã, vi
de oĩno Alex. cõſi. cxiij. in iiij. vo. ⁊ cõſi. iiij. in j. vol. ⁊ xlij ij. volu.
f ALEX. ¶ Teneri. Qñ notarij dicunt, ſciens ſe teneri ad infra
ſcripta, facit quod no. in l. ſi quis cum aliter. de verb. obli. circa
fi. ⁊ ad hoc in fi. adde qđ no. Bar. in l. iij. §. ſi. in fi. ſ. ſi quis caut.
no. Bar. in l. dari. de ver. obli. ⁊ vide not. Bart. in l. mater. C. de
rei ven. de eo, qui dicit ex certa ſcientia ⁊ ſponte ꝯfeſſus fuit, ꝙ
non p̃ſumitur aliquis error, ⁊ ſtatur inſtrumẽto, ibidẽ in vij. q.
C. de reſcind. vend. ⁊ per Imo in l. j. de verb. oblig. ¶ Adde qñ
dicit ex certa ſcientia, illa habetur pro cauſa, licet cauſa non eſ
ſet expreſſa, vt voluit Bal. cõſi. ccccxvij. incip. Ioã. Ratoiſius.
lib. iiij.
g POMA. ¶ Circa. No. inſtrumentũ debere ſic intelligi, ne repu
gnãtiã cõtineat. De quo vide Alexã. cõſi. xxvij. in ij. vol. ⁊ cõſi.
lxxxij. in ij. vo. ⁊ cõſ. cxlj. i v. vo. ⁊ cõſ. clxxx. in v. vo. Are. cõſ. xc. ⁊
cõſ. vij. in p̃n. Rap. Cu. cõſi. vij. in ij. dub. Ro. cõſ. lvij. inci. in cau
ſa vertente. verſi. breuiter dicendum. ⁊ ver. ſeq. ⁊ Soci. cõſil. ccc.
col. j. ⁊ Puteum in l. ſi. C. de eden.
h ALEX. ¶ Verba. Et facit qđ no. Cy. ⁊ Bal. in l. cũ falſa. C. de iu
ris ⁊ fac. ign. Quid aũt opereṫ gñalis renũtiatio, ⁊ omni leguꝫ
auxilio, vide Bal. in auṫ. matri ⁊ auie. C. qñ mulier tut. offi. fun
gi poteſt. Adde quid opereṫ renũtiatio generalis. Bal. conſil.
iiij. lib. iij. Spe. in tit. de renunt. §. j. verſ. cui.
* CLAV. ¶ Cauſa infraſcripta. Vide qđ in ſimili Bald. in l. data
opera. ſ. qui accuſa. non poſſ.
* CLAV. ¶ In caſibꝰ. Vide alios caſus, in quibus generalis re
nũtiatio non preiudicat, Roma. conſi. cclxix.

1 ☞ Reſtitutio conceſſa ſuper principali, ad acceſſorium non ex
tenditur, ⁊ nu. 3.
2 Examinari que poſſunt finita cauſa principali.
4 Iudicis officio quod debetur an poſſit in cõpẽſationẽ deduci.

a **§. Lucius Titius.** [a] Reſtitutio† cõceſſa ſu
1 per principali ad acceſſo
riũ nõ extẽditur. Itẽ qđ per in inte. reſt. quis poſſet conſequi,
nõ poſſet in cõpenſationẽ deduci. h. d. iſte notab. §. ¶ Opp. qñ
minor fuit leſus in ſorte, eadẽ ratione in vſuris. l. eos. in princ.
C. de vſur. ⁊ C. de legi. l. nõ dubiũ. So. dt gl. ꝙ fateor, qđ etiã vſu
ris poteſt peti reſtitutio, ſed hic nõ fuit petita, poſſet etiam de
* nouo peti, vt gl. dicit ¶ Cõtra* hoc oppo. de l. iiij. C. depoſiti.[b]
b gl. ſoluit no. ⁊ tene menti, quedã veniũt expediẽda †officio iudi
2 cis mercenario, ⁊ illa non poſſunt examinari finita cauſa princi
pali. d. l. iiij. C. depoſiti. ⁊ l. terminato. C. de fruc. ⁊ lit. expẽ. Que
dã veniũt terminãda ꝑ officiũ iudi. nobile, ⁊ tunc licet ſit finita
cauſa ſuper principali, adhuc durat offi. iudic. nobile ſuper ac
ceſſorio, ⁊ illa bene poterit expediri finita cauſa principali. hic
eſt caſus hic, vide gl. ⁊ no. eam ibi, poſſet tamen dici. Ad hoc fa
cit quod dicam ĩ. de re iudi. l. qđ iuſſit. Nã ibi dico, pone, q iu
dex ex officio nobili aliquid iubet. v. g. dat tutorem, cui permit
tit alienationem, ⁊ ſi vult reuocare poteſt, ⁊c. dic vt dixi de hac
q. ¶ Opp. ĩ. de compen. l. qđ in diẽ. §. ſi rationẽ. Sol. hic poſſet
peti ſi eſſet indebitum, ſed non apparet indebitũ, antequã deṫ
reſtitutio, ergo ⁊c. ¶ Opp. ſublato principali, tollitur acceſſo
3 riũ †[c] vt l. eos. C. de vſuris. ergo hic reſtitutio cõceſſa ſuper pri
c cipali, videtur conceſſa etiam ſuper acceſſorio. Sol. quando ab
initio principalis eſſet nulla, etiam eſſet nulla obligatio vſura
rum, ſed quando ab initio fuit valida principalis ⁊ acceſſoria
reſtitutio in integ. non eſſet tante potentie ꝙ tollat acceſſoriã.
d l. j. ⁊ ij. C. de fideiuſ. min. ⁊ hic. Ad ſi. opp. omne quod debetur[d]
naturaliter, poteſt compenſari, l. etiam. ĩ. de compen. ſed hic de
betur, qz poteſt fieri reſtitutio in vſuris, ergo, ⁊c. Sol. gl. dicit,
non debetur ante reſtitutionem petitã, ⁊ ideo non poteſt com
4 penſari. Sed quid dices de alio quod deberetur iudicis †of
ficio, an poſſet in compenſationem deduci? Rñ. offi. iud. per qđ
conceditur reſtitutio habet tollere quoddam obſtaculũ ꝙ ob
ſtat de iure communi, alias non daretur reſtitutio. l. in cauſe. ſ.
de min. ideo de eo nõ poteſt opponi cõpenſatio, donec iſtud ob
ſtaculum omnino tollatur. Sed ſi alias directo deberetur, per
iudicis offic. poſſet in compenſationem deduci. ĩ. de compen. l. ſi
ambo. §. pen. l. ſi. ⁊ l. pecuniam. ⁊ ĩ. de fur. l. ſi ſeruus. §. j.

ADDITIONES.

a POMA. ¶ Lucius. Idẽ not. Ro. ſin. dxcj. ⁊ vide ad quid alleg.
hanc l. Pan. conſi. xxxv. in prin. in ij. vo. ⁊ Aret. in l. ſi filius qui
patri. ĩ. de vulg. ⁊ pup. ⁊ Soci. conſ. iij.
* CLAV. ¶ Contra hoc. Gl. hic a Bar. alleg. dicit ſingularẽ Bal.
in c. bone. de poſtul. prelat.
b ALEX. ¶ C. depoſiti. Et vide omnino ſingu. ꝑ Moder. in l. cum
in vna. ff. de appe. ⁊ Ang. ⁊ Imo. in l. Paulus. la j. ĩ. de re iudi.
c ALEX. ¶ Acceſſoriũ. Si quis reſtituitur ſuper principali, nõ
vř reſtitutus ſuper acceſſorio, quod no. Secus in remedio op
poſito. l. ſi. C. quando prou. ⁊ ibi Bal. in j. q. qui dicit hunc text.
ſingularem, ⁊ ſic no. bene, ꝙ extincto principali, extinguitur ac
ceſſorium, ſi principale eſt extinctũ iure communi, ſecus ſi iure
ſpeciali, vel ſingulari.

Debet

a ALEX. ¶ Debetur. An quod debetur offic. iud. poſſit deduci in compenſationem? vide Bar. in l. etiam. C. de compen. ⁊ ibi etiam Bal. in l. fin. ad fi. eod. tit.

De condictione ſine cauſa. Rub. vii.

LEX I.

1 ☞ Condictio ſine cauſa licet ſit generalis, tamen eſt ſpecies ab alĳs ſeparata.
2 Condictio ſine cauſa concurrit cum condictione certi ⁊ incerti.
3 Cõdictio ſine cauſa qñ habeat locũ in contractib. innominatis.

Et ⁊ hec. Hec eſt ſpecialis condictio, ⁊
concurrit cum condi. indebi.
ob cauſam, ⁊ ob turp. cauſam. h. d. In tex. ibi, eſt
⁊ hec ſpecies condictionis: dic, id eſt ſpecies ſeu
condictio per ſe diſtincta ab alĳs condictionibus.
Et ſi queratur, in quibus caſibus habet locum,
reſpondetur, ſi quidem ſine cauſa, ⁊c. vt in tex. ¶ Op. quod
1 hec † condictio non ſit ſpecialis, imo generalis, quia concurrit
cum alĳs, vt hic patet in tex. Sol. quod hic dicit, eſt ſpecies cõdictionis,
expone vt dixi ꝙ eſt ſpecies diſtincta ab alĳs, lʒ hec
2 generalius competat, quã cõpetãt ille. ¶ † Quero vtrũ hec cõdictio
cõcurrat cũ cõdictione certi. Rñ. ſic, qñ per hanc condictionem
petiť certũ. l. certi ꝯdictio. in prin. ff. ſi cer. pet. ¶ Quero
3 vtrum † hec condictio habeat locum in contractibus innominatis?
a Et videtur ꝙ ſic, vt hac l. Breuiter quando iſta condictio
concordat cum condictione ob cauſam, non habet locum, ſʒ alias
poteſt habere locum in cõtractibus nominatis, vt dicam i. l. proxi.
¶ Venio ad verſic. qui autẽ. ⁊ op. de l. ſi non ſortẽ. § libertꝰ.
ff. tit. j. Sol. vt in gl. ¶ Venio ad ver. ſine aũt. ⁊ op. de l. cum filium.
§ heres. ꝺ leg. ĳ. Bl. nõ ſoluit: tu dic, qꝺ hic deuenit ad talẽ
finẽ q ſe non cõpatitur cũ principio. Vnde paria ſunt, a initio
non fuiſſe, vel ex poſt facto ad talem finem deueniſſe in cõtrario
deuenit ad talem finẽ, q ſe cõpatitur cum prin. ¶ Opp. ff. ti.
j. l. fi. Sol. ibi nõ deuenit ad cauſam antequam reſtitutio petať.

ADDITIO.

a ALEX. ¶ Contractibꝰ. Vtrũ hec cõdictio habeat locũ in ꝯctibus nominatis, ⁊ qualiter formare debeamus libellũ in hac cõdictione? vid Bal. in l. edita. ꝺ eden. ⁊ cui incũbat onus ꝓbandi cauſam nõ ſubeſſe, vid no. glo. ⁊ Bal. in l. ĳ. C. ꝺ don. ante nupt.

LEX II.

1 ☞ Condictio ſine cauſa quando detur contra ea que veniunt in ſententia.
2 Condictione ſine cauſa condicitur eſtimatio ſoluta.

Sʒ fullo. Si res, pro qua ſolui eſtimationem
ei a quo cauſaʒ habeo, ad eũ redeat,
poteſt agi actione ex eo contractu, vel cõdictione ſine
cauſa ad rem ſolutam. h. d. ⁊ eſt multũ no. ¶ Op.
a ſolutum per ſententiam non repetitur. a l. j. C. ꝺ cõdi. indeb. ⁊ l. ſi
fideiuſſoꝛ. § in omnibus. j. mãda. Sol. dicit gl. hic fuit cõuentus
extra iudicium, vel dic quod contraria loquuntur in condictione
indebiti, hic in cõdictione ſine cauſa, quod no. quia condictio
indebiti non dať contra ſententiam, ſed condictio ſine cauſa ſic.
Ita intelligunt gl. noſtre hic, ⁊ in legibus contrarĳs, ⁊ in l. ſi ſine.
1 § j. j. rem ratam hab. Doc. † Moderni dicunt aliter, ⁊ melius
quod nulla condictio datur contra ea que venerunt in ſentẽtia,
vnde ſi per condictionem dicitur male iudicatum, condictio ceſſat,
vt l. j. C. de condi. indeb. ⁊ d. l. ſi ſine. § ſi procuratoꝛ. per iudicem.
ſed quando per condictionem, non dicitur iniuſta ſententia,
ſed dicitur quod cauſa ſententie deuenit ad non cauſam, tunc
datur condictio ſine cauſa, ⁊ hic eſt caſus. Nam fullo confitetur
ſe condemnatum, ⁊ bene condemnatum tamen de nouo res peruenit
ad dominũ, ⁊ ſic dicit cauſam deueniſſe ad non cauſam. Sʒ
ſi venirent contra ſententiam, non audiretur per condictionem
ſine cauſa, ſicut nec per condictionem indebi. Ita no. Doc. in l. j.
C. ꝺ condi. indeb. ⁊ bene. ¶ Op. condictio non dʒ habere locum,
vbi competit actio ex eo contractu. ff. tit. j. l. qui inuicem. Solu.
ibi in condictione indebiti, hic in condictione ſine cauſa. Vel verius
2 dico, ꝙ iſte actiões cõpetunt ad diuerſa. † Nã p condictionẽ
ſine cauſa cõdicitur eſtimatio ſoluta, vt hic, p actionẽ ex eo cõtractu
agitur alternatiue vt reddat rem vel eſtimationẽ, vt in l.
in cõmodato. § ſi. j. cõmo. ⁊ ibi videbitis. ¶ Op. qꝺ non habeat
locũ actio perſonalis, ſʒ Publiciana, vel vtilis in rem. ff. de rei
b vẽ. l. ſi culpa. Sol. dicit glo. ibi ſoluit eſtimationẽ[b] ille, qui a non
dño cauſam habebat: hic ſoluit eſtimationẽ ille, q a dño cauſam
habebat. Et intelligit Dy. hoc eſſe verũ, ſi poſt ſolutam eſtimationẽ
res pueniť ad fullonẽ antequam reuerteretť ad dñm. Ita
no. ipſe extra ꝺ reg. iur. c. pro poſſeſſoꝛe. in v. q. lib. vj. quod quãtũ
ad legẽ noſtrã eſt diuinare. Dicã ꝺ hoc in d. l. ſi culpa: Tu tñ
tene ſol. gl. hic poſitã. Et eius rõ eſt, qꝛ ille, qui habuit cauſam a
me vt commodatarius, fullo, ⁊ ſimiles cõueniuntur ratione culpe:
⁊ ideo ſoluendo eſtimationẽ, videnť ſoluere eſtimationẽ culpe,
⁊ non rei, ideo eis nõ datur in rẽ vtilis, ſed perſonalis, vt hic
dicitur. Sʒ ille qui cauſam non habet a me, conuenitur ratione
rei tanquam poſſeſſoꝛ, ⁊ ideo ſoluẽdo videtur ſoluere eſtimationem
rei, vt rei, non vt culpe. Ita intellexit Hug. antiquus gloſſatoꝛ
3 licet gl. nõ referat, vt dicebat Iac. Butr. ¶ † Quero vtrũ
debeat actio cedi, ſeu reddi ei, q ſoluit eſtimationem rei? Bl. tãgit
hic, ⁊ Dy. in d. c. pro poſſeſſoꝛe. ⁊ in l. is qui dolo. ff. ꝺ rei vẽd.
ego autem dixi in l. in depoſiti. j. de re iudi. Dic vt ibi.

ADDITIONES.

a ALEX. ¶ Nõ repetitur an ſolutũ per ſententiam poſſit aliquo caſu repeti condictione ſine cauſa, adde Bar. in l. j. § deniqʒ. j. ꝙ vi aut clam. in fi. ⁊ quod no. dixit Bar. in l. ſenatus. in j. q. j. ꝺ acc. ⁊ omnino Bar. ⁊ que ibi dixi in l. Iulianus. verum debitoꝛem. ff. tit. j. Adde Bal. conſi. lxxvj. lib. iĳ.

b ALEX. ¶ Eſtimationem. Sʒ Bar. in l. cõmodato. § ſi. tenuit ẽẽ competere vtilẽ act. in rem ꝺ quo vid p Bar. in l. j. j. pro empto.

LEX III.

1 ☞ Totius ad totũ ius, idem eſt quod partis ad partẽ, ⁊ nu. 3.
2 Obligatio ſine cauſa quando ſit ipſo iure nulla.
4 Condictio incerti an ſit pꝛopꝛium nomen actionis.

Qui ſine. Qui ſine cauſa in totũ, vel in partẽ
a obligatur, liberationem cõdicit. a h. d.
1 ¶ No. quod iuris eſt † de toto quo ad totũ, idẽ eſt
de parte quo ad partem. vt hic, ⁊ ff. ꝺ rei vẽdi. l. que ꝺ
tota. ¶ Opp. quod non ſit neceſſaria condictio, cum obligatio
2 ſine † cauſa ſit ipſo iure nulla l. cum de indebito. in fi. j. de pꝛobat.
Sol. intellige quod hic fuit cauſa expꝛeſſa, que in veritate erat
nulla, quando autẽ cauſa non expꝛimitur, dicitur in l. hactenus.
3 j. de cõſti. pec. ¶ † Opp. ⁊ videtur quod non ſit idem iuris de
parte quo ad partem, quod eſt in toto quo ad totum, vt d. l. quãdiu.
C. de diſtrac. pig. Bl. non ſoluit, tu ſolue, qꝺ in his, que ſunt
omnino diuidua, idem iuris eſt de parte quo ad partem, qꝺ eſt
de toto quo ad totuʒ. Ita loquitur hic. Sed in his, que aliquo
modo ſunt indiuidua, hec regula non pꝛocedit in l. contraria.
Pꝛobatur in l. in executione. § pro parte. j. de verbo. obliga.
4 ¶ Quero, vtrum † cõdictio incerti ſit hic nomen pꝛopꝛium actionis?
Glo. dicit quod non, ſed exponitur, id eſt ſine cauſa, ꝙ
dic vt dixi in l. ſed ⁊ ſi me putem. § j. ff. tit. j.

ADDITIO.

a POMA. ¶ Condicit. Vide Alex. conſi. cĳ. vol. j.

LEX IIII.

Nihil refert. Paria ſunt ab initio aliqd eſſẽ tale, vel ex poſt facto deuenire ad tale. Hoc dicit hec lex.

LEX V.

1 ☞ Dos data occaſione matrimonĳ illiciti non contrahitur, quando poſſit repeti, ⁊ vide nu. 3.
2 Argumentum a contrario ſenſu nõ ſumitur quãdo reſultaret prauus intellectus.
4 Iuris ignorantia quando excuſet quo ad penam adulterĳ.
5 Titulus dotis oneroſus eſt.

Auunculo. Iſta eſt foꝛtis lex. ⁊ h. d. Datã
ob cauſam impoſſibilẽ de iure,
cauſa non ſequuta de facto condictione ſine cauſa repetitur.
hoc dicit. Pꝛimo loquitur, quando matrimonium
erat pꝛohibitũ ratione cõſanguinitatis. Secundo quãdo
ratione affinitatis, Secunda ibi, nouerca. Iſta materia habet
duas partes. Pꝛimo quando ſponſalia fuerũt facta, nec matrimonium
copulatum, ⁊ de hoc tractat pꝛima gl. Secũdo quãdo
matrimoniũ fuit de facto cõtractũ, ⁊ copulatũ, ⁊ de hoc tractat
ſecũda gl. ¶ Quero ergo ⁊ reuoco in dubiũ caſum iſtius legis
1 videlicet, quãdo dos † datur nomine matrimonĳ illiciti quod
non cõtrahitur, an dos poſſit repeti? In gl. ſunt opi. ſcʒ tres.
a Pꝛima, quod poſſit indiſtincte repeti, ſi dans a fuerit ſciẽs, ſiue
ignoꝛãs, ⁊ hec fuit opi. Azo. ſiue Placẽtini, quod ꝓbatur per
legẽ iſtam in eo quod dicitur, vtriuſqʒ turpitudinem verſari.
Si enim fuiſſet ignoꝛãs, nulla eſſet turpitudo. Secũda eſt opi.
quoꝛũdam, que recitatur in fi. gl. quod hic intelligatur, de ignorante
ius, vel factũ. Nam ſi ſciret ius vel factũ, nõ poſſet repetere,
arg. C. ſoluto matri. l. ſi ignoꝛãs. Sed hec non eſt vera: naʒ
hic dicit, auunculo, ⁊c. ſic coniuncte perſone. l. octaui. j. vnde cognati.
2 Nec obſtat lex contraria: quia ibi † non debet ſumi argumen.
a cõtrario ſenſu, quia reſultaret prauus intellectus. Tertia
fuit opi. gloſſatoꝛum noſtroꝛum, vt diſtinguatur, aut ſciuit
ius ⁊ factũ ⁊ indiſtincte non repetit. Aut ſciuit factum, ⁊ ignorauit
ius, ⁊ tũc matrimonio nõ ſequuto repetit Hic eſt caſus hic
⁊ in l. j. de cõd. ob cau. ⁊ in l. ſi tutoꝛ. de iterd. mat. Nã qñ vterqʒ